

Helingspraktijken onder de loep

251

Onderzoek en beleid

Helingpraktijken onder de loep

Impressies van helingcircuits in Nederland

D. van de Mheen (red.)

P. Gruter (red.)

Boom Juridische uitgevers

Justitie

**Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum**

Onderzoek en beleid

De reeks Onderzoek en beleid omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Exemplaren van dit rapport kunnen worden besteld bij het distributiecentrum van Boom Juridische uitgevers:

Boom distributiecentrum te Meppel

Tel. 0522-23 75 55

Fax 0522-25 38 64

E-mail bdc@bdc.boom.nl

Voor ambtenaren van het Ministerie van Justitie is een beperkt aantal gratis exemplaren beschikbaar.

Deze kunnen worden besteld bij:

Bibliotheek WODC, kamer KO 14

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Deze gratis levering geldt echter slechts zolang de voorraad strekt.

De integrale tekst van de WODC-rapporten is gratis te downloaden van www.wodc.nl.

Op www.wodc.nl is ook nadere informatie te vinden over andere WODC-publicaties.

© 2007 WODC

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische veeleelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978 90 5454 890 4

NUR 824

Voorwoord

Voor u ligt een rapport dat na jaren van onderzoeksstijte weer licht werpt op heling. In het rapport wordt ingezoomd op de helingmarkt, de geheelde producten, de gebruikte distributiekkanalen en de helers. Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw is er in Nederland op dit terrein geen serieus empirisch onderzoek meer uitgevoerd.

In het rapport wordt heling vanuit diverse kwantitatieve en kwalitatieve methoden onder de loep genomen. Het rapport bevat een cijfermatige exercitie waarmee de ontwikkeling van heling en de opsporing van heling door de jaren heen kan worden gevolgd. Daarnaast is er inzage verkregen in de praktijk van bestrijding en opsporing van heling door expert meetings en interviews met opsporings- en praktijkdeskundigen. Ten slotte geeft het onderzoek een kijkje in de wereld en de drijfveren van de heler door middel van diepte-interviews.

Het onderzoek heeft een naslagwerk opgeleverd waarmee het traditionele beeld van de heler en de bij heling gebruikte distributiekkanalen wordt geactualiseerd. Het traditionele en gestileerde beeld van de kastelein van middelbare leeftijd die in een schimmig bruin café en vanonder de bar gestolen waren te koop aanbiedt, voldoet voor de heler van nu niet meer.

Prof. dr. F.L. Leeuw
Directeur WODC

Inhoud

Samenvatting	11
1 Inleiding	13
<i>D. van de Mheen (IVO) en P. Gruter (Ateno)</i>	
1.1 Doelstelling en methoden	13
1.2 Heling: het wettelijk kader	15
1.3 Onderzoek naar de Nederlandse helingmarkt	16
1.4 Buitenlandse ervaringen	26
1.5 Beeld uit de literatuur	29
1.6 Leeswijzer	30
2 Analyse van geregistreeerde helingzaken	33
<i>P. Kruize (Ateno)</i>	
2.1 Inleiding	33
2.1.1 Analysekader	33
2.1.2 Bronnen	34
2.1.3 Definitieperikelen	34
2.1.4 Leeswijzer	35
2.2 Opsporing, vervolging en berechting van heling in cijfers	36
2.2.1 Geregistreeerde helingfeiten	36
2.2.2 Vervolging van heling	39
2.2.3 Berechting van heling	40
2.2.4 Ketenstatistiek in perspectief: heling vergeleken met diefstal	43
2.3 Helinggoederen en -locaties	44
2.3.1 Helinggoederen algemeen	44
2.3.2 Helinggoederen specifiek	45
2.3.3 Helinglocaties algemeen	46
2.3.4 Helinglocaties specifiek	47
2.4 Beeld van geregistreeerde helers	48
2.4.1 Inleiding	48
2.4.2 Persoonskenmerken van helers	49
2.4.3 Criminele loopbaan van helers	53
2.4.4 Pure helers	53
2.4.5 Regelmatige helers	54
2.4.6 Incidentele helers	56
2.4.7 Typen helers vergelijkenderwijs	58
2.5 Samenvatting en conclusies	58

3	De visie van beleidsmakers en experts op de helingmarkt	63
	<i>B. Rovers (Ateno)</i>	
3.1	Onderzoeksverantwoording	63
3.1.1	Opzet van de expertmeetings en de gebruikte bronnen	63
3.1.2	Methodologische kanttekeningen	64
3.2	Beschrijving van de helingmarkten	66
3.2.1	Diefstalgevoelige producten	66
3.2.2	Afzetkanalen	69
3.2.3	Afnemers versus helers	79
3.2.4	Helers en hun werkwijzen	79
3.3	Samenvatting en conclusies	86
4	Helers over de markt van gestolen goederen	91
	<i>M. Stoele (IVO)</i>	
4.1	Rekrutering van helers voor de interviews	91
4.2	Verloop van de interviews	92
4.3	Betrouwbaarheid en validiteit	92
4.4	Verwerking en presentatie van het materiaal	96
4.5	Profielen van helers	96
4.5.1	Stelende helers en helende stellers	97
4.5.2	Gewoontehelers en handelaren	102
4.5.3	Handlangers, stromannen en ondersteuners	110
4.6	Relaties en netwerken	113
4.7	Werkwijzen helers	117
4.8	Afzetmarkten en distributiekkanalen	119
4.8.1	Belangrijke afzetkanalen	119
4.8.2	Helinglocaties	123
4.8.3	Type goederen per distributiekanaal	125
4.9	De goederen	126
4.9.1	Luxe en kostbare producten	126
4.9.2	Niet-luxe producten	128
4.10	Illegale handel	130
4.11	Prijzen	131
4.12	Mogelijkheden tot terugdringen van heling	132
4.12.1	Kennis over gestolen goederen	133
4.12.2	Aanpak van heling volgens de stellers en helers zelf	135
4.13	Samenvatting en conclusies	136
5	De aanpak van heling: de visie van overheid en bedrijfsleven	139
	<i>B. Rovers (Ateno)</i>	
5.1	Aanpak en preventie van heling in de praktijk	139
5.2	Ervaren beperkingen ten aanzien van de aanpak van heling	141
5.2.1	Knelpunten op het vlak van regelgeving en samenwerking	141
5.2.2	Vaststellen dat goederen uit een misdrijf afkomstig zijn	145

5.2.3	Het ontbreken van beleidsprioriteiten ten aanzien van heling	146
5.3	Kansen en mogelijkheden rond de preventie en aanpak van heling	146
5.4	Samenvatting en conclusie	149
6	Conclusies en discussie	151
	<i>D. van de Mheen (IVO) en P. Gruter (Ateno)</i>	
6.1	Het functioneren van de helingmarkt	151
6.2	Beleid en gevolgen van heling voor het bedrijfsleven	154
6.3	Aanknopingspunten voor het terugdringen van heling	155
	Summary	163
	Literatuur	165
Bijlage 1	Wetsartikelen heling	173
Bijlage 2	Indeling helinggoederen (k-codes)	175
Bijlage 3	Indeling helinglocaties (e-codes)	177
Bijlage 4	Tabellen behorend bij hoofdstuk 2	179
Bijlage 5	Geraadpleegde organisaties (Expertmeetings)	181
Bijlage 6	Leden begeleidingscommissie	183
Bijlage 7	Contactgegevens	185

Samenvatting

In het rapport 'Helingpraktijken onder de loep' worden de resultaten van een onderzoek naar verschillende facetten van de Nederlandse helingmarkt beschreven.

Het doel van het onderzoek is driedelig, namelijk:

- het in kaart brengen van het functioneren van de helingmarkt;
- het in kaart brengen van het beleid en gevolgen van heling voor het bedrijfsleven;
- het vinden van aanknopingspunten voor het terugdringen van heling.

Het functioneren van de helingmarkt is onderzocht aan de hand van de volgende vragen: Wie zijn de helers? Welke goederen worden er voornamelijk geheeld? En: Wat zijn de distributiekkanalen? Er is een combinatie van methoden gehanteerd: literatuurstudie, analyse politiestatistiek en –registraties, groepsinterviews met beleidsmakers en ervaringsdeskundigen en diepte-interviews met actoren die actief betrokken zijn bij heling. In juridische termen worden drie vormen van heling onderscheiden: schuldheling, opzetheling en gewoonteheling. Met schuldheling wordt bedoeld dat degene die iets koopt 'redelijkerwijs had moeten vermoeden dat het een door misdrijf verkregen goed betrof'. Degene die zich schuldig maakt aan opzetheling 'wist dat het een door misdrijf verkregen goed betrof'. Gewoonteheling is 'hij die van het plegen van opzetheling een gewoonte maakt'.

In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen drie typen helers: individuele helers (particulieren), reguliere handelsorganisaties (commerciële helers) en criminele samenwerkingsverbanden. In het rapport wordt verder ingegaan op profielen van individuele helers, werkwijze, heling-goederen, distributiekkanalen en helingsprijzen.

Helers lijken zich in alle geledingen van de samenleving te bevinden. Hun handelwijze is zeer divers. De belangrijkste reden om zich op de helingmarkt te begeven is het geringe risico: binnen de opsporing heeft heling geen hoge prioriteit. Heling is een substantieel economisch verschijnsel. In soorten goederen zijn er weinig beperkingen. De geregistreerde helingzaken hebben voor de helft betrekking op auto's, fietsen en geld. Binnen de overige helft zijn de belangrijkste goederen: consumenten elektronica, kleding, sieraden, genotsmiddelen en voeding. De afnemers van gestolen goederen zijn zowel burgers als bedrijfsleven. Populaire distributiekkanalen zijn de zwarte markt, het internet, particuliere handel en tussenhandel. Uit het onderzoek blijkt het taboe op heling bij burgers en bedrijven klein: men is geneigd een oogje dicht te knijpen.

Het verschijnsel heling heeft eigenlijk nergens prioriteit. Geregistreerde helingzaken zijn slechts het topje van de ijsberg, het leeuwendeel komt niet ter kennis van de politie.

Voor het terugdringen van heling is serieuze politieke aandacht nodig. Er dient hogere prioriteit te worden gegeven aan heling. Er wordt in het rapport gewezen op het belang van publieke aandacht voor het verschijnsel

om de morele drempel te verhogen. Daarnaast wordt de aandacht gevestigd op jongeren als risicogroep en de rol van internet bij het terugdringen van heling.

1 Inleiding

D. van de Mheen (IVO) en P. Gruter (Ateno)

MILITAIR OPGEPAKT VOOR HELING

Een militair uit Rijssen is gisteren opgepakt voor heling. De politie had gezien dat hij in de Langestraat in Hengelo een plastic tas aannam van een bekende veelpleger. In de tas zaten twee dozen parfum die mogelijk van diefstal afkomstig waren. Even later zagen de agenten de veelplegende Hengeloër lopen. Hij bekende dat hij de parfum gestolen had bij een winkel in de Enschedesestraat. De man is opgesloten en wordt voorgeleid aan de rechter-commissaris. De militair is overgedragen aan de Koninklijke Marechaussee. (Twente Nieuws, 26 juni 2006)

Hoewel het bovenstaande berichtje anders zou kunnen doen vermoeden, is heling een delict waaraan in de achterliggende jaren relatief weinig aandacht is geschonken door politie, justitie en bedrijfsleven. Sinds enige tijd echter is de bestrijding van heling vanuit diverse zijden hernieuwd onder de aandacht gebracht. Zo acht het Nationaal Platform van Criminaliteitsbeheersing (NPC), een samenwerkingsverband van overheid en bedrijfsleven, het noodzakelijk om helingbestrijding een nieuwe impuls te geven. Heling(bestrijding) is daarom een van de projecten die het NPC in mei 2005 in het kader van het Actieplan Veilig Ondernemen deel 2 is gestart. Een van de doelstellingen van het 'project Heling' is het in kaart brengen van effectief beleid om heling te bestrijden. De voorliggende rapportage waarin de resultaten van een onderzoek naar verschillende facetten van de Nederlandse helingmarkt worden beschreven, maakt onderdeel uit van dit project en vormt daarmee een eerste actie om deze doelstelling te bereiken. Dit inleidende hoofdstuk bevat uitleg over de doelstelling en methoden (§1.1). Vervolgens beschrijven we kort het wettelijk kader waarbinnen helingdelicten moeten worden gezien (§1.2), waarna we in paragraaf 1.3 inzoomen op de belangrijkste binnenlandse en buitenlandse literatuur die in de afgelopen decennia is verschenen op het terrein van heling. We besluiten dit hoofdstuk met een leeswijzer voor de rest van deze rapportage (§1.4).

1.1 Doelstelling en methoden

Het doel van het onderzoek is drieledig, namelijk:

- 1 het in kaart brengen van het functioneren van de helingmarkt;
- 2 het in kaart brengen van het beleid en gevolgen van heling voor het bedrijfsleven;
- 3 het vinden van aanknopingspunten voor het terugdringen van heling.

Het functioneren van de helingmarkt is onderzocht aan de hand van de volgende vragen:

- Wie zijn de helers?

- Welke goederen worden er voornamelijk geheeld?
- Wat zijn de distributiekkanalen?

In dit project maken de volgende markten deel uit van het onderzoek:

- De markt voor niet-kostbare producten die in grote partijen aan helers worden aangeboden, bijvoorbeeld tandpasta, koffie, sigaretten of vleesproducten.
- De producten die in kleinere hoeveelheden maar in een gestage stroom aan helers worden aangeboden, bijvoorbeeld door veelplegers. Dit kunnen zowel kostbare als niet-kostbare producten betreffen.
- De luxe en kostbare producten, bijvoorbeeld consumentenelektronica die aan de helers worden aangeboden.

Heling van auto's en fietsen is in dit onderzoek op verzoek van de opdrachtgever buiten beschouwing gebleven, omdat het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het Actieplan Veilig Ondernemen deel 2 van het NPC. Het gaat daarbij om een samenwerkingsverband van overheid en bedrijfsleven om criminaliteit tegen het bedrijfsleven terug te dringen. In de beginfase van het onderzoek zijn keuzes gemaakt om de omvang en doorlooptijd van het onderzoek te beperken. Het gevolg hiervan is dat heling van fietsen en auto's die in dit actieplan geen speerpunt vormen buiten het onderzoek zijn gelaten.

Om aan de bovenstaande doelstelling te beantwoorden, hebben wij een combinatie van methoden gehanteerd. In de betreffende hoofdstukken worden de methoden nader toegelicht. Hieronder volgt slechts een beknopte uitleg.

a Beknopte literatuurstudie

Voor dit onderdeel is studie gemaakt van relevante literatuur over heling (zowel Nederlandse als recente buitenlandse onderzoeken), essentiële stukken (zoals beleidsnota's en wetteksten) en rapporten van de FIOD, Consumentenbond, verzekeraars en andere relevante (private) organisaties.¹

b Analyse politiestatistieken en -registraties

Naast een algemene analyse van diefstal- en helingstatistieken, is een analyse gemaakt van de politieregistratie rond heling.

c Groepsinterviews met beleidsmakers en ervaringsdeskundigen

Om meer zicht te krijgen op de helingmarkt zijn drie groepsinterviews met sleutelpersonen gehouden die zicht hebben op branches die gevoe-

¹ De stukken zoals hier genoemd, worden niet apart beschreven, maar zijn gebruikt ter voorbereiding en inspiratie op de drie groepsbijeenkomsten. Waar relevant wordt in dit hoofdstuk wel naar deze documenten verwezen.

lig zijn voor helingpraktijken dan wel daar vanuit overheidsbemoeienis hun kritisch licht op kunnen werpen.

d Diepte-interviews met actoren die actief betrokken zijn bij heling

Er hebben dertig diepte-interviews plaats gevonden met personen (helers en stellers) die het helingcircuit van binnenuit kennen. Deze gesprekken vormen vooral een illustratie van de dagelijkse helingpraktijk in Nederland.

1.2 Heling: het wettelijk kader

Bij de opening van het academische jaar 2005-2006 sprak de Amsterdamse korpschef Bernard Welten de nieuwe lichting studenten aan de Vrije Universiteit toe. Hij ging daarbij vooral in op het stelen en helen van fietsen. ‘En heb nou niet de illusie dat je een fiets voor vijftien euro kunt kopen. Als u denkt dat dit kan, hebt u niet genoeg verstand om hier te studeren’, aldus Welten (Het Parool, 22 augustus 2005). De korpschef refereert hier aan wat we in juridische termen ‘schuldheling’ noemen. Deze vorm van heling is strafbaar gesteld in art. 417bis van het Wetboek van Strafrecht (zie voor een volledig overzicht van de wetsartikelen rond heling: bijlage 1). In dit wetsartikel wordt gesteld dat degene die iets koopt ‘redelijkerwijs had moeten vermoeden dat het een door misdrijf verkregen goed betrof’. De prijs van vijftien euro voor een fiets is zo laag, dat de koper daarmee had moeten vermoeden dat de fiets in kwestie is gestolen. Een tweede vorm van heling die wordt onderscheiden in het Wetboek van Strafrecht is opzetheling. Deze vorm van heling is strafbaar gesteld in art. 416. Het verschil met schuldheling is dat degene die zich schuldig maakt aan opzetheling ‘wist dat het een door misdrijf verkregen goed betrof’. Behalve dan dat er een zwaardere strafmaat geldt voor opzetheling – ten hoogste vier jaar versus één jaar bij schuldheling – zijn de artikelen 416 en 417bis verder identiek aan elkaar. Er bestaat echter wel een strafverzwarende omstandigheid bij opzetheling, namelijk ‘hij die van het plegen van opzetheling een gewoonte maakt’. Gewoonteheling is strafbaar gesteld in art. 417 en daarvoor geldt een maximale straf van zes jaar. Bij de term heling zullen de meeste niet-juridisch geschoolde burgers vooral denken aan het kopen van gestolen waar. Dat is ook een juist idee, zij het dat de juridische omschrijving van heling ruimer is dan alleen het kopen van gestolen waar. In de wet wordt gesproken van ‘hij die een goed verwerft, voorhanden heeft of overdraagt, dan wel een persoonlijk recht op of een zakelijk recht ten aanzien van een goed vestigt of overdraagt’. Dat betekent in gewoon Nederlands dat het niet per definitie om kopen hoeft te gaan. Ook het krijgen en ruilen van gestolen waar valt onder heling. Daarnaast spreekt de wet niet van gestolen waar, maar van ‘een

door misdrijf verkregen goed'. Hetgeen betekent dat het witwassen van opbrengsten van misdrijven ook als heling wordt opgevat.²

De huidige wetsteksten met betrekking tot heling stammen uit 1 februari 1992. Voor die tijd was de delictsomschrijving minder ruim dan nu het geval is. Een belangrijke verandering is het wijzigen van het begrip 'voorwerp' in 'goed'. Hiermee valt ook geld binnen de definitie. De reden voor deze verandering was onder andere het geschikt maken van de helingbepalingen voor de aanpak van het witwassen van crimineel geld. Zoals vermeld, is deze rechtspraktijk veranderd met de komst van art. 420bis in december 2001.

In het derde boek van het Wetboek van Strafrecht – de overtredingen – vinden we in art. 437 een aantal richtlijnen waaraan de bij algemene maatregel van bestuur aangewezen handelaren zich moeten houden. Zo moet uit de administratie blijken welke gebruikte of ongeregelde goederen de handelaar voorhanden heeft en van wie hij die goederen heeft verworven. Die handelaren moeten met andere woorden een inkoopregister bijhouden. Vroeger sprak de wet van Gruthokkers, maar bij de wetswijziging van 1992 is deze sterk verouderde term vervangen door 'bij algemene maatregel van bestuur aangewezen handelaar'.³ Het gaat in praktijk vaak om handelaren in auto's, motorfietsen, (brom)fietsen, kunst, juwelen, klokken, antiek en curiosa en handelaren in foto- en filmapparatuur.

1.3 Onderzoek naar de Nederlandse helingmarkt

Er is in de afgelopen vijftien jaar weinig wetenschappelijk onderzoek verricht naar heling in Nederland. Eind jaren tachtig van de vorige eeuw is er verhoogde aandacht voor heling als gevolg van het beleidsplan 'Samenleving en Criminaliteit' (SEC; 1985) van het Ministerie van Justitie. In deze nota wordt geconstateerd dat heling een hogere prioriteit verdient. Dit resulteert onder andere in het installeren van de Werkgroep Helingbestrijding door de Recherche Adviescommissie (RAC).

Min of meer gelijktijdig is heling onderwerp van studie bij het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie. De WODC-onderzoeker Röell publiceert in 1986 zowel een verkenning van de internationale literatuur op het gebied van heling, als het onderzoek 'Een inventarisatie van heling in Nederland'. Röell heeft daartoe helingdossiers bij diverse rechtbanken in Nederland bestudeerd.

2 In Nederland heeft de wetgever er aanvankelijk voor gekozen om het witwassen middels de helingbepalingen aan te pakken. De helingbepalingen beperken echter de bestrijding van witwassen. Zo is het nu niet mogelijk om een drugshandelaar of fraudeur die zelf voordeel uit misdrijf verkrijgt en dat voordeel vervolgens in een witwastraject brengt, als heler van die opbrengsten te straffen. Sinds december 2001 is witwassen als afzonderlijk delict strafbaar gesteld in art. 420bis van het Wetboek van Strafrecht.

3 De term 'gruthok' stamt uit de tijd dat artikel 437 werd opgenomen in het Wetboek van Strafrecht. De term is een samenvoeging van oude beroepen die zich bezighielden met de handel in ongeregelde en gebruikte goederen: Goud- en zilversmeden, Rijwielhandelaren, Uitdragers, Tagrijnen (oud ijzer koopmannen), Horlogemakers, Opkopers en Kashouders. Tegenwoordig worden ook opkopers in andere sectoren tot deze groep gerekend, zoals handelaren in tweedehands auto's, antiquairs et cetera.

Hij merkt zelf op dat dit dossieronderzoek een beeld geeft van helingzaken die tussen 1980 en 1985 in de Randstad door justitie zijn vervolgd. De dossiers hebben echter in bijna alle gevallen betrekking op gevallen van eenmalige schuld- of opzetheling en zelden gewoonteheling (Röell, 1986b: 5). Daarnaast heeft hij personen verdacht van heling geïnterviewd in Huizen van Bewaring in de Randstad en gesprekken gevoerd met politiemensen en verzekeraars. Zijn onderzoek is intussen gedateerd, maar desondanks één van de belangrijkste studies op het gebied van heling in Nederland. Bij de inhoudelijke bespreking van de literatuur grijpen we daarom met regelmaat terug op deze studie.

Daarnaast vinden we in deze periode evaluaties van lokale helingprojecten, al dan niet financieel gesteund met SEC-gelden. Het gaat hierbij om projecten in Arnhem, Nijmegen en Den Haag. Hoewel er accentverschillen zijn in deze lokale helingprojecten, hebben ze gemeenschappelijk dat er een mentaliteitsverandering bij de bevolking wordt nagestreefd aan de hand van publiciteitscampagnes. Het meest interessante onderzoek in dit verband is van de hand van Geerts en Van Heel (1988) in opdracht van de gemeente Nijmegen. Zij hebben dossiers van de recherche bestudeerd, verdachten van heling geïnterviewd en personen benaderd die in of dicht tegen het criminele milieu aanzitten.

Ten slotte vinden we in dit tijdsgewricht een aantal onderzoeken uitgevoerd door het onderzoeksbureau Regioplan; 'Profijt van criminaliteit: fietsendiefstal en heling in de horeca in Amsterdam' (Homburg e.a., 1990) en 'Heling: onderzoek naar mogelijkheden tot intensivering van helingbestrijding door politie, bestuur en justitie' (Renooy, 1991) in opdracht van de Directie Criminaliteitspreventie van het Ministerie van Justitie. Dit laatste rapport in opdracht van Justitie kan gezien worden als een afsluiting van het SEC-tijdperk waarin de belangrijkste resultaten in een aantal beleidsaanbevelingen worden gegoten. Bij de inhoudelijke bespreking van de literatuur refereren we regelmatig aan dit rapport.

Daarna is het lange tijd stil rond het onderwerp heling. In het tijdschrift SEC wordt het thema nog wel twee keer gememoreerd – 'Hoe het verder ging met de helingbestrijding?' (Van Kaam, 1993) en 'Zonder helers geen stelers' (De Waard, 1997) – maar dat heeft niet geleid tot verder onderzoek op dit gebied. In 2001 verschijnt weliswaar de 'Gids voor helingaanpak' (Scholtes en Klerks) in opdracht van het Expertisecentrum Woningcriminaliteit van het Nederlands Politie Instituut, maar deze gids bevat geen nieuw empirisch onderzoek naar heling. Door het Actieplan Veilig Ondernemen, Deel 2 van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC, 2005) komt heling wederom op de agenda en het onderhavige onderzoek is een element van het helingproject van dit actieplan.

Empirisch onderzoek naar het fenomeen heling in Nederland stamt dus al met al uit de periode rond het beleidsplan SEC. De publicaties die na die datum zijn verschenen grijpen terug op deze onderzoeksresultaten. In de rest van deze paragraaf gaan we in op de resultaten van deze Nederlandse

onderzoeken, waarbij we tevens – daar waar relevant – teruggrijpen op klassieke buitenlandse studies naar heling.

Helingscircuits

In alle publicaties over heling wordt een onderscheid gemaakt tussen diverse typen helers. Sommige indelingen zijn gebaseerd op empirisch onderzoek, andere op ervaringskennis. Gemeenschappelijk daarbij lijkt de inspiratie van buitenlandse onderzoeken. Het Amerikaanse onderzoek van Walsh (1977) en het Engelse onderzoek van Henry (1978) zijn onmiskenbaar van invloed geweest op de typologieën in Nederlandse publicaties uit de 'SEC-tijd'. Uit het onderzoek van Walsh – gebaseerd op politiedossiers – komt het beeld naar voren dat helers mannen van middelbare leeftijd zijn met een eigen zaak (detailhandel, horeca). Ook in de Nederlandse typologieën komt deze variant terug. In het dossieronderzoek van Röell (1986b) is ongeveer een kwart van de helers zelfstandigen: winkeliers, horeca-ondernemers, opkopers en aannemers. Scholtes en Klerks (2001: 5) merken op dat 'onderzoekers echter tot de conclusie zijn gekomen dat de rol van gewoontehelers beperkter lijkt dan aanvankelijk werd vermoed'. Zij geven echter geen referentie bij deze stelling.

In publicaties over professionele helers wordt graag gerefereerd aan het verhaal van Jonathan Wild (1683-1723) (onder andere Walsh, 1977; Röell, 1986a; Van de Bunt, 1991). Wild start in het begin van de 18e eeuw een Lost Property Office in Londen, waarbij hij gevonden/gestolen spullen tegen beloning terugbezorgt bij de rechtmatige eigenaar. Hij plaatst advertenties in kranten, waarbij hij een (kleine) beloning in het vooruitzicht stelt bij het terugbezorgen van vermiste goederen. Hij voegt daar de zinsnede 'no questions asked' aan toe. Al snel weten zowel gedupeerden als criminelen hun weg naar Wilds kantoor te vinden. Daarnaast geeft hij lastige dieven aan bij de autoriteiten, wat hem de titel van 'Thief-Taker General' oplevert. Op die manier verschaft Wild zich een machtspositie in zowel de onder- als bovenwereld. De belangrijkste lessen uit de levensgeschiedenis van Wild zijn volgens Röell (1986a), dat helers baat hebben bij 'image building' (wekken van de schijn van legitimiteit), een goede organisatie (inbedding van helingspraktijken) en het uitbuiten van hun machtsbasis (informatie). Een modernere variant van de professionele heler vinden we terug in 'The Professional Fence' van de hand van Klockars (1974). In dit boek beschrijft hij de handel en wandel van Vincent, die een winkel drijft met 'onduidelijke' spullen. Ook de politie weet dat Vincents handel niet helemaal pluis is, maar het ontbreekt aan concrete bewijzen.

Het onderzoek van Henry (1978) – gebaseerd op participerende observatie – wijst niet in de richting van de zakenman als heler. Henry typeert heling als een economische activiteit om sociale relaties aan te gaan en te onderhouden. Ook deze vorm van heling vinden we terug in het onderzoek van Röell. Zo herkent hij bijvoorbeeld in de betrokkenheid van vrouwen bij heling deze sociale component. Een deel van hen krijgt gestolen waar cadeau van

een 'stelende vrijer, ex-man of zoon'. Scholtes en Klerks (2001) maken hier eveneens melding van. Heling moet, volgens hen, beschouwd worden als een diffuus circuit van persoonlijke contacten in buurten.

De helers lijken bij uitstek de strategische rol te spelen die in de wetenschappelijke literatuur over sociale netwerken wordt aangeduid met de bruggenbouwers. Dat zijn de overbruggers van structurele openingen ('structural holes') tussen verschillende clusters van sociale groepen (hier: aanbieders en kopers van gestolen waar) (Burt, 1992, Kleemans, 1998). Het is de persoon die in staat blijkt door – al dan niet toevallig ontstane – contacten (in dit geval rond vraag en aanbod van specifieke goederen), twee partijen aan elkaar te linken, daarmee voor beide groepen (stelers en consumenten) nieuwe mogelijkheden creërend. Het hebben van stevige sociale banden lijkt in dit verband overigens geen voorwaarde voor het succesvol illegale zaken doen. Integendeel, veelal zullen het ook juist de vele zwakke banden ('weak ties'), ofwel (vage) kennissen zijn van de helers, die door hun eigen verbondenheid met meer hechte vriendenkringen ('strong ties') ervoor zorg dragen dat partijen met elkaar verbonden worden die elkaar anders nooit zouden vinden (Granovetter, 1973). Röell (1986b) merkt op dat – met uitzondering van de zakenlui – er weinig verschil is tussen dieven, inbrekers en verduisteraars enerzijds en helers anderzijds. Deze constatering vinden we ook terug in de typologie van de Werkgroep Helingbestrijding (1987), die onder andere helers in het diefstalcircuit onderscheiden. Een specifieke groep helers binnen dit segment, die met regelmaat worden genoemd, zijn drugsverslaafden. De Werkgroep Helingbestrijding (1987) spreekt van 'helers in het drugscircuit'. Ook Geerts en Van Heel (1988) maken hier melding van. Röell (1986b: 11) spreekt van (verslaafde) drugsdealers die soms goederen in plaats van geld accepteren als betaling voor drugs of aflossing van schulden. Ten slotte kunnen we de particuliere of gelegenheidsheler onderscheiden; de 'gewone consument' die ook niet vies is van een koopje. De eerder genoemde helingprojecten, die onder invloed van het beleidsplan SEC zijn vormgegeven, richten ook een deel van de energie op het teweegbrengen van een mentaliteitsverandering bij het publiek. Uit de evaluatie van het Haagse helingproject (Kruize, 1993) blijkt dat algemene voorlichting (posters, Postbus 51-spotjes) nauwelijks tot gedragsveranderingen leidt en veelal een symbolische betekenis heeft. Persoonlijke voorlichting leidt wat dat betreft tot betere resultaten.

In de meeste publicaties blijft het echter onduidelijk hoe de verschillende helingcircuits zich nu tot elkaar verhouden. De reden hiervoor is wellicht dat de term 'heler' een tweeledige lading kan hebben. Een heler kan een persoon zijn die gestolen goederen van een steler koopt om die vervolgens door te verkopen aan een (niets vermoedende) consument. Deze heler is dus een al dan niet professionele handelaar. Röell staat blijkbaar deze variant van een heler voor ogen, want hij schrijft: 'De heler is per definitie een zakenman, hij koopt gestolen goederen met het oogmerk ze met

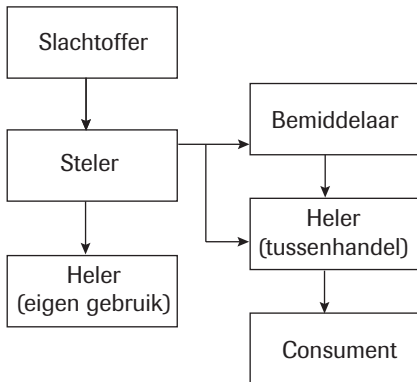
winst te verkopen' (1986a: 80-82). Röell stelt hier verder dat de prijs die de heler aan zijn kopers vraagt, vaak niet veel minder is dan de normale marktwaarde. Hiermee legitimeert de heler zijn product en bevestigt hij zijn imago van bonafide handelaar. We vinden in de literatuur echter wel voorbeelden die laten zien dat wat betreft imago van de heler en de prijs van de gestolen waar er blijkbaar ook niet altijd zo over wordt gedacht. Zo noteert de Chicagoschool-socioloog Edwin Sutherland in zijn vermaarde studie over de Professional Thief (1937;148) het volgende:

'A thief may steal four pairs of women's silk hose of a standard brand and sell them to someone else who goes at the lunch hour to an office building where many girls work and offers them for sale at a price far below the standard price, generally explaining that the price is low because the stockings were stolen.'

Een heler kan echter ook een persoon zijn die gestolen goederen voor eigen gebruik rechtstreeks van een steler koopt. In dat geval koopt de gebruiker de gestolen waar voor een zacht prijsje en weet hij – of kan redelijkerwijs vermoeden – dat het om gestolen waar gaat. Het oogmerk van deze heler is het hebben van een voordelige koop.

Bij Renooy (1991: 1) treffen we een eenvoudig schema aan waarin deze twee verschillende typen helers tot uitdrukking komen. We hebben het schema enigszins aangepast (figuur 1), maar in essentie komt het overeen met het schema van Renooy.

Figuur 1 Twee typen helers

Ontleend aan Renooy (1991)

In dit schema treffen we ook een bemiddelaar aan. Volgens Maguire en Bennett (1984) gaan professionele helers namelijk zelden in zee met stelers die ze niet op voorhand al kennen. Het eerste contact wordt dan ook vaak gelegd door een bemiddelaar.

Volgens de respondenten van Renooy – veelal uit politie- en justitiekringen – wordt tachtig tot negentig procent van alle gestolen waar afgezet bij of via een beroepsheler (Renooy, 1991: 9). Hij beschrijft de structuur van de helingmarkt als piramidaal. De top wordt gevormd door beroepshelers, terwijl de consument aan de basis van de piramide staat. Aan de top is er sprake van gewoonteheling, terwijl aan de basis er sprake is van schuld-heling of zelfs consumenten die te goeder trouw kopen. Tussen de top en de basis is, aldus Renooy, zowel gewoonte-, opzet- als schuld-heling aan te treffen.

Een rondgang in de literatuur leert dat er geen eenduidig beeld bestaat over het karakter en de importantie van de diverse helingcircuits. Sommige auteurs (bijvoorbeeld Walsh en Renooy) dichten professionele helers een belangrijke rol toe, terwijl anderen (bijvoorbeeld Henry, Van de Bunt, Scholtes en Klerks) het accent vooral bij amateurhelers leggen.

Relatie tussen heler en steler

Dat er een relatie is tussen de steler en de heler is duidelijk. Een heler is immers afhankelijk van crimineel gedrag van anderen, want het veronderstelt de aanwezigheid van uit misdrijf verkregen waar. Een steler is – mits hij de gestolen waar niet voor eigen gebruik wenst aan te wenden – ook afhankelijk van de heler, want de heler heeft de gewenste contanten (of eventueel andere waar, zoals drugs). Er is dus sprake van een wederzijdse afhankelijkheid.

Het spreekwoord ‘zonder heler geen steler’ legt echter het accent bij de heler. Het onderzoek van Walsh (1977) is – aldus Van de Bunt (1991) – vooral bekend geworden vanwege het perspectief op heling. Volgens Walsh vormen helers het centrale punt bij vermogenscriminaliteit. Helers brengen vraag en aanbod van gestolen goederen bij elkaar en stellers zijn niet meer dan de ‘pionnen’ van de helers. Het is niet zozeer een probleem dat een heler profijt heeft van een vermogensmisdrijf, maar de angel zit in het feit dat heling deze vorm van criminaliteit stimuleert, aldus Walsh. Dit gezichtspunt wordt ondersteund door onderzoek van Sutton (1998). Hij stelt onder andere dat het al dan niet doorzetten van criminele activiteiten door beginnende dieven voor een belangrijk deel afhankelijk is van de vraag in hoeverre ze hun gestolen waar in contanten kunnen omzetten. Verder stelt hij dat actieve helers dieven stimuleren in het opschroeven van hun criminele activiteiten.

Van de Bunt (1991) is van mening dat het perspectief van Walsh (1977) te eenzijdig is. Een van de kenmerken van heling is in zijn ogen juist de verflechting met het normale consumentengedrag. ‘Het helingprobleem kan niet alleen worden gelokaliseerd buiten ons in de persoon van een aantal professionele helers. Het probleem kan beter begrepen worden, wanneer het in verband wordt gebracht met onze moraal’ (Van de Bunt, 1991: 15). Hij zet zijn argumentatie kracht bij door te refereren aan een experiment van de Vakgroep Criminologie van de VU (Oers, 1990). In het experiment

wordt geleurd met een gestolen autoradio langs handelaren op de zwarte markt van Beverwijk. Slechts een enkele handelaar wil de radio niet kopen omdat die gestolen is. Ook Gruter (1989), die in een onderzoek naar veranderingen in de moraal van stadsbewoners eveneens inzoomt op het fenomeen heling, constateert bij zijn respondenten ('gewone burgers') weinig scrupules waar het aankopen van gestolen goederen betreft, zeker zolang de anonimiteit van de herkomst maar is gewaarborgd.

Het onderzoek van Van Gemert (1988) naar de wijze waarop drugverslaafden hun gestolen waar verkopen, wijst uit dat het in de meeste gevallen gaat om personen die de gestolen waar kopen voor eigen gebruik. Van de Bunt wijst erop dat bij amateurhelers de gelegenheid een cruciale factor speelt en dat in die gevallen stellers zeker geen pionnen van helers zijn. Röell (1986b) acht het onwaarschijnlijk dat het aantal diefstallen en inbraken kan worden teruggedrongen door een meer intensieve helingbestrijding. Hij is deze mening toegedaan, omdat een (groot) deel van alle gestolen goederen door de steler zelf wordt gebruikt en dat het 'gat' dat ontstaat op de helingmarkt door het oppakken van een aanzienlijk deel van de helers (wat overigens niet erg realistisch lijkt) door anderen zal worden opgevuld. Röell komt tot de slotsom dat het waarschijnlijker is dat de omvang van de helingmarkt wordt bepaald door het aanbod aan gestolen waar, dan omgekeerd.

Helinglocaties

Bij de vraag naar helinglocaties wordt in de literatuur veelal gewezen naar opkopers (zogenaamde 'gruthokkers') en (rommel)markten.⁴ Hoewel opkopers conform art. 437 Sr. een register moeten bijhouden, wordt de effectiviteit hiervan door menigeen in twijfel getrokken door het vaak ontbreken van registercontrole door de politie (Renooy, 1991; Scholtes en Klerks, 2001). De Zwarte Markt in Beverwijk wordt vaak in de literatuur als voorbeeld van een rommelmarkt aangehaald.⁵ Het eerder besproken experiment van de Vrije Universiteit (Van Oers, 1990) vond plaats op deze markt. Ook Renooy, Van de Bunt en Scholtes en Klerks refereren aan deze markt. Scholtes en Klerks merken echter op dat er de laatste jaren de nodige inspanningen zijn geleverd om de (opvallende) handel in gestolen goederen op de Zwarte Markt tegen te gaan.

Naast de opkopers en rommelmarkten wordt in de literatuur verwezen naar gelegenheids- of amateurhelers. Voor dit predicaat komen in aanmerking 'kasteleins, taxichauffeurs, snackbarhouders of andere semi-publieke figuren (...) Daarnaast komen helingpraktijken ook voor op sommige middelbare scholen' (Scholtes en Klerks, 2001: 5-6). Homburg e.a. (1990) stellen dat niet in ieder café heling voorkomt en dat dit afhankelijk is van de eigenaar, het personeel, het publiek, de uitstraling en de omge-

⁴ Zie voetnoot 3 voor de betekenis van 'gruthok'.

⁵ De Zwarte Markt is een onderdeel van de 'Bazaar Beverwijk'.

ving. Zij merken tevens op dat ook andere plaatsen die voldoen aan anonimiteit en openbaarheid fungeren als afzetlocatie, zoals schoolpleinen en buurthuizen.

Dat cafés nogal eens genoemd worden als helinglocatie komt volgens Bovenkerk en Derksen (1994) ook voort uit de gevoeligheid van deze branche voor zogenoemde protectiepraktijken die met name in grote steden voorkomen. Deze auteurs wijzen erop dat er – begin jaren negentig – nogal wat aanwijzingen zijn dat protectie er uiteindelijk op gericht is cafés geschikt te maken voor ‘lucratieve doelen (...), zoals drugshandel, heling en (afgedwongen) plaatsing van speelautomaten’. Volgens Bovenkerk en Derksen zou bijvoorbeeld veertig tot zestig procent van de horeca-ondernemers binnen de Utrechtse stadsgordel te maken hebben met dergelijke afpersingspraktijken in de vorm van (opgedrongen) protectie.

Scholtes en Klerks wijzen er tevens op dat de gemeentelijke Banken van Lening (‘lommerd’), die nog steeds bestaan in Amsterdam en Den Haag, mogelijkheden bieden om gestolen waar om te zetten in contacten. Uit cijfers van de Amsterdamse Stadsbank van Lening blijkt bijvoorbeeld dat 98 procent van de aangeboden goederen juwelen en horloges betreft. Een klein percentage (5,9 procent) wordt niet meer door de klant opgehaald en is daarmee mogelijk van diefstal afkomstig (Scholtes en Klerks, 2001: 6). Een variant op de Stadsbank van Lening zijn de uit Australië afkomstige Cash Converters. In 2000 telde ons land negen van deze winkels, waar men goederen kan belenen, verkopen en kopen. De omzet bedraagt in dat jaar tien miljoen gulden.

Omdat het Nederlandse onderzoek naar heling is gedateerd, wordt er niet gerept over het internet. Een quick scan op datzelfde internet leert dat tegenwoordig natuurlijk ook dit medium wordt benut voor het afzetten van gestolen goederen. De site van eBay levert de meeste hits op in dit verband, wat logischerwijs samenhangt met het feit dat eBay wereldwijd het grootste marktaandeel heeft.⁶ In Nederland worden Speurders en Marktplaats met regelmaat genoemd. Onderstaande illustratie hiervan is afkomstig uit de Groninger Internet Courant (www.gic.nl):

‘Zes Groningers verdacht van heling omgekatte motoren via Marktplaats. Met de aanhouding van een 25-jarige man uit Appingedam en vijf medeverdachten heeft de politie Groningen tien dure omgekatte motorfietsen opgespoord. De verdachten werden aangehouden op verdenking van heling en oplichting. (...) Steeds vaker blijkt dat via sites als Marktplaats gestolen goederen op het internet worden aangeboden. Uit het onderzoek kon worden vastgesteld dat mensen te gemakkelijk en te goed van vertrouwen spullen kopen.’

6 eBay voert – aldus haar website – het volgende beleid om het aanbieden van gestolen goederen tegen te gaan: ‘Het is uiteraard ten strengste verboden gestolen goederen op eBay aan te bieden. eBay werkt nauw samen met de politie bij de opsporing van gestolen waar aangeboden op haar website en verleent al haar medewerking om ervoor te zorgen dat de schuldigen worden gestraft.’

Helingsprijzen

Renooy (1991) maakt inzichtelijk dat de prijs die wordt betaald voor gestolen goederen onder andere afhankelijk is van de relatie die de heler en de steler met elkaar hebben. Hij maakt deze samenhang inzichtelijk analoog aan de marktwerking in de informele economie. Naarmate de sociale afstand tussen vrager (heler) en aanbieder (steler) groter wordt, neemt de zakelijkheid en daarmee de prijs toe. Familie en vrienden kunnen dus goedkoper gestolen waar kopen en in sommige gevallen zelfs krijgen, dan vreemden. Daarnaast noemt Renooy (1991: 14) nog vijf andere factoren die van invloed zijn op de prijs:

- seizoen: het aanbod van gestolen goederen is in de winter groter dan in de zomer, met als gevolg dat de prijs 's zomers hoger ligt;
- mode: een grote vraag naar bepaalde merkkleding schroeft de prijs op;
- concurrentie: een groot aanbod (concurrentie) drukt de prijs;
- nieuwheid: gestolen goederen in de originele verpakking zijn meer waard;
- op bestelling: goederen gestolen op bestelling leveren in de regel meer op.

Renooy merkt overigens op dat als vuistregel de prijs van gestolen waar tussen de twintig en veertig procent van de formele marktwaarde ligt. Röell (1986a) stelt dat een jonge, onervaren dief tussen de tien en twintig procent van de marktwaarde krijgt, terwijl een professionele dief zijn gestolen waar tot vijftig procent van de marktwaarde kwijt kan.

Helingsbestrijding

In de diverse publicaties over heling worden ook suggesties gedaan op welke wijze heling kan worden bestreden. Een van de meest recente Nederlandse publicaties met betrekking tot heling geeft een aardig overzicht van de mogelijkheden tot helingsbestrijding (Scholtes en Klerks, 2001). We nemen dit overzicht als uitgangspunt en vullen het daar waar relevant aan met suggesties van anderen.

Preventie en voorlichting

Een van de manieren om heling tegen te gaan, is via een gedragsverandering van de consument.

De ervaring heeft geleerd dat het lastig is om de publieke moraal op te poetsen aan de hand van (landelijke) publiciteitscampagnes. Persoonlijke voorlichting (Kruize, 1993) of voorlichting van 'onderop', zoals Scholtes en Klerks het noemen, sorteert het meeste effect. Voorbeelden van deze aanpak zijn het School Adoptie Plan (basisscholen), de Veilige School (middelbaar onderwijs) en Nee, Bedankt (Utrechts schoolprogramma). In deze programma's wordt onder andere getracht de schooljeugd voor te lichten over de consequenties van het kopen van gestolen goederen.

Van de Bunt suggereert heling aan te pakken door – zoals hij dat noemt – de onverschilligheid te doorbreken: ‘Waar iedereen zwijgt over de herkomst van goederen, dient de politie vragen te stellen’ (1991: 19). Instrumenten daartoe zijn bijvoorbeeld gruthokkerscontrole, caférecherche en geüniformeerde surveillance op grote markten. Het gaat dan vooral om de symbolische betekenis hiervan en niet zozeer om het oppakken van helers, aldus Van de Bunt.

Registercontroles

Ook anderen refereren aan registercontroles op basis van art. 437 Sr., maar dan meer vanuit het oogmerk om gestolen goederen en heling op het spoor te komen. Scholtes en Klerks (2001) raden aan om naast de controle van het register zelf, ook steekproefsgewijs te checken in hoeverre het register overeenkomt met de feitelijke inventaris. Verder merken zij op dat een geautomatiseerd register het opsporen van gestolen waar aanzienlijk vereenvoudigt. De in Nederland gevestigde Cash Converters voeren een dergelijk register en dat heeft meerdere malen tot het identificeren van gestolen goederen geleid. Röell maakt gewag van deze mogelijkheid met een verwijzing naar een rapport van Walsh, waarin een aanpak wordt beschreven waarbij politiebestanden van gestolen goederen worden gekoppeld aan het verkoopregister van IBM met betrekking tot typemachines (experiment uit 1979).

Opsporingsprioriteit

Scholtes en Klerks (2001) pleiten ervoor om heling meer prioriteit te geven in opsporingsland. Zij noemen een aantal argumenten hiertoe. Ten eerste wordt het daardoor lastiger voor dieven om hun gestolen waar af te zetten. Ten tweede geeft zicht op (gewoonte)helers meer inzicht in de criminele infrastructuur en ten slotte kan heling een internationale component in zich dragen en daarmee het spoor naar vormen van georganiseerde criminaliteit leiden. Niet alleen de politie, maar ook het OM is uiteraard betrokken bij een dergelijke prioriteitstelling.

Bestuurlijke aanpak

Heling kan niet alleen justitieel, maar ook bestuurlijk worden bestreden. Het middel daartoe is de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). In de standaard APV van de Nederlandse Vereniging van Gemeenten (VNG) zijn bepalingen ter bestrijding van heling opgenomen. Via de APV kunnen nadere regels worden opgesteld voor de opkopersregisters. Daarnaast kan de APV bepaalde vormen van handel verbieden. Zo verbiedt de Amsterdamse APV fietsenstraathandel. Ook kan de gemeente met de APV in de hand overgaan tot sluiting van inrichtingen. Zo kunnen gelegenheden waar stelselmatig gestolen goederen worden verhandeld op last van de burgemeester tijdelijk worden gesloten.

Verzekeraars

De verzekeringsbranche neemt een specifieke plaats in waar het diefstal en heling betreft. Vanuit die positie is het niet verbazingwekkend dat in de literatuur naar deze branche wordt verwezen waar het bestrijding van heling betreft. Verzekeraars zijn om begrijpelijke redenen geïnteresseerd in het terugvinden van gestolen goederen en het verhalen van de schade op de aansprakelijke. Hiertoe maken zij gebruik van de civiele rechtspraak. Gezien het gemeenschappelijk belang van justitie/politie en verzekeraars ligt een goede samenwerking en afstemming voor de hand (zie bijvoorbeeld Westerman, 1991).

1.4 Buitenlandse ervaringen

Engeland⁷

Sinds 1993 wordt in opdracht van het Home Office onderzoek verricht naar de helingmarkten. Dit heeft onder andere geleid tot het opnemen van een aantal vragen hieromtrent in de British Crime Survey (BCS). De resultaten van deze helingvragen in de BCS bevestigen dat heling een wijdverspreid fenomeen is. Elf procent van de respondenten geeft toe de afgelopen vijf jaar wel eens gestolen goederen te hebben gekocht. Wanneer dezelfde vraag aan jonge mannen (16-24 jaar) wordt gesteld, dan blijkt de helft zich schuldig te hebben gemaakt aan heling (Sutton, 1998).

Veel van het Home Office helingonderzoek is uitgevoerd door criminoloog Mike Sutton. Hij heeft zijn onderzoekswerk vertaald in een aanpak onder de naam Market Reduction Approach (MRA). Het is een ambitieus plan voor het lokaal aanpakken van helingmarkten door samenwerkende organisaties. Hoewel de eerste resultaten niet onverdeeld positief zijn te noemen⁸, geven we hierna de essentie van de MRA weer.

Het MRA-model is gebaseerd op de uitgangspunten van de politiestrategieën Intelligence-Led Policing (in Nederland overgenomen onder de naam Informatie Gestuurde Politie) en het reeds langer bestaande Problem-Oriented Policing. Gemeenschappelijk voor beide strategieën is dat eerst wordt ingezet op het verkrijgen van een gedegen beeld van de problematiek alvorens tot handeling over te gaan. Niet onverwacht is het

7 De opdrachtgever heeft verzocht ervaringen in België, Duitsland en Engeland te inventariseren. In deze paragraaf wordt echter alleen verslag gedaan van ervaringen in Engeland en België. De zoekterm 'hehlerei' (D) leverde weliswaar veel links op, maar deze richtten zich veelal op zaken. Er zijn daarbij geen relevante beleidsdocumenten aangetroffen. Om die redenen geven we hier ervaringen uit Duitsland niet weer. Zowel België als Duitsland zal (formeel) een beleid op dit terrein hebben, maar het is onze stellige indruk op basis van deze rondgang op internet dat het Engelse *Home Office* het meest geïnvesteerd heeft in het tegengaan van heling.

8 'For many reasons, it has proved impossible to demonstrate the impact of these projects on crime rates. For example, it is not possible to isolate handling from other areas, as is shown by the overlap between the illegal drugs market and the stolen goods market. While the quantitative results may be disappointing, the qualitative outcomes are much more promising, not least in what has been learnt about intelligence gathering and analysis, about the nature of the markets and about multi-agency co-operation' (Home Office, 2004, p. 14).

MRA cyclisch van aard, start bij informatieverzameling en loopt via analyse door naar implementatie en evaluatie.

Voor informatieverzameling en -analyse neemt het MRA 'traditionele criminaliteitsanalyse' als uitgangspunt. Deze analyse richt zich op de volgende vragen:

- Waar vinden bepaalde vormen van diefstal veelal plaats?
- Wat wordt er gestolen?
- Wat is de waarde van de gestolen goederen?
- Waar worden de meeste gestolen goederen weer aangetroffen?
- Hoe vaak worden gestolen goederen teruggevonden?

Deze criminaliteitsanalyse wordt – aldus het MRA-model – aangevuld met ERASOR-informatie. ERASOR staat voor Extra Routine And Systematic Opportunistic Research. Deze informatie wordt verkregen door kwalitatieve interviews met daders, politiemensen, gevangenen, informanten, winkeliers en het publiek. Daarnaast wordt informatie benut van anoniem gemelde criminaliteit (vergelijkbaar met het Nederlandse Meld Misdaad Anoniem), geografische analyse en het benutten van criminele inlichtingen.

Met behulp van criminaliteitsanalyse en ERASOR-informatie moet het mogelijk zijn inzicht te verkrijgen in de lokale helingmarkten. Sutton e.a. (2001) onderscheiden vijf typen helingmarkt:

- bevoorrading commerciële helers: van stellers aan middenstanders;
- bevoorrading particuliere helers: van stellers aan helers; vaak bij de heler thuis;
- netwerkverkoop: verkoop van particuliere helers aan consumenten;
- commerciële verkoop: verkoop van commerciële helers aan consumenten;
- uitventen: direct van stellers aan consumenten.

Bij het tactisch plannen geven Sutton e.a. (2001) een aantal suggesties op welke wijze de bovengenoemde markttypen 'uitgeschakeld' kunnen worden. We geven hieronder enkele voorbeelden hiervan.

Commerciële helers (bevoorrading en verkoop)

- Verzamel bewijs door middel van observatie bij 'verdachte' middenstanders.
- Gebruik lokale wettelijke mogelijkheden om deze middenstanders een register te laten bijhouden.
- Gebruik proefaankopen om te toetsen of middenstanders zich aan deze verplichting houden.
- Promoot het overleggen van overtuigend bewijs van bezit bij de verkopende partij.
- Maak gebruik van innovatieve manieren om goederen te merken, zoals 'onzichtbare' micro-dot systems.

Bevoorrading particuliere helers

- Probeer zicht te krijgen op particuliere helers via woningbouwverenigingen en slachtoffers van inbraak.
- Verminder de vraag naar goedkope tweedehands elektronica door niet-geclaimde gestolen goederen te verkopen aan niet-verzekerde inbraakslachtoffers en andere potentiële kopers van particuliere (en commerciële) helers.

Netwerkverkopen

- Verminder illegale handelcircuits door publiciteitscampagnes, die het publiek enerzijds ontmoedigen om gestolen goederen te kopen en anderzijds aanmoedigen om degene die dat wel doen bij de politie te melden.

Uitventen

- Houd oog op mogelijke uitventers in kroegen en op straat. Ze hebben vaak een weekendtas bij zich om gestolen goederen, zoals vlees, sigaretten of kleding te vervoeren.
- Voer voortdurende mediacampagne, waarbij het aantal aangehouden en veroordeelde helers wordt onderstreept.
- Neem speciale telefoonlijnen in gebruik waarmee het publiek de politie kan informeren.

Als het gelukt is om de helingmarkt(en) te verstoren, is het zaak het succes te consolideren. In het MRA-model wordt gewezen op de mogelijkheden van het manipuleren van de prijzen in de legale markt om zodoende de illegale markten de loef af te steken. Dat kan aan de hand van het stunten met prijzen en/of het legaal reguleren van tweedehands goederen. Andere consolidatiemogelijkheden liggen bij winkeldiefstal. Volgens Sutton e.a. (2001) loopt de criminele carrière van helers vaak via winkeldiefstal. Daarnaast is winkeldiefstal een fall-back crime voor inbrekers en autodieven. Samenwerking met de middenstand om winkeldiefstal terug te dringen, wordt dan ook in het MRA-model aanbevolen.

Naast het werk van Sutton is in opdracht van het Home Office onderzoek uitgevoerd door Kock e.a. (1995) naar het verstoren van de helingmarkt voor elektronica en door Clarke (1999) naar de vraag naar gestolen goederen (hot products).

Uit het onderzoek van Kock e.a. blijkt dat – in 1993 – bijna de helft van de elektronica gestolen wordt uit voertuigen en bijna eenderde uit woningen. Elektronica wordt minder gestolen uit winkels, scholen en bedrijven. Uitzondering hierbij vormen computers. Het meest populaire doelwit bij diefstal uit auto's is niet de autoradio, maar een mobiele telefoon. Verder blijkt uit dit onderzoek dat ongeveer drie procent van de gestolen elektronica wordt teruggevonden.

Clarke (1999) vraagt zich af welke producten 'heet' zijn en waarom. Hij komt tot de conclusie dat dit in de eerste plaats contextgebonden is. Woninginbrekers nemen andere goederen mee dan winkeldieven. Maar hij voegt daaraan toe dat sommige producten – zoals sigaretten, alcoholische dranken, mode-items – meer gewild zijn dan andere. Uit de British Crime Survey blijkt dat contant geld het meest gestolen item is, gevolgd door onderdelen van voertuigen, kleding en gereedschap. Het antwoord op de vraag welke producten in trek zijn bij stelers en helers vat Clarke samen in de term CRAVED, wat staat voor Concealable, Removable, Available, Valuable, Enjoyable and Disposable.⁹ Hoe meer goederen aan deze eisen voldoen, hoe groter het risico voor diefstal zal zijn.

Het beleid op het gebied van heling is logischerwijs verstrengeld met diefstalpreventie, aldus Clarke. Beleidsmakers hebben onderzoek nodig om te werken aan twee doelen. Ten eerste om te anticiperen op en bij te dragen aan technologische ontwikkelingen om diefstal tegen te gaan. Ten tweede om het zakenleven en de industrie te motiveren om diefstalpreventie te incorporeren in hun producten en uitgangspunten.

België

Uit de kadernota Integrale veiligheid en het daarvan afgeleide nationaal veiligheidsplan van België (2004-2007) blijkt dat binnen het strategische thema Criminaliteit de aanpak betreffende georganiseerde diefstallen prioriteit krijgt. De bestrijding van rondtrekkende dadergroeperingen is een van de prioriteiten van de algemene directie van gerechtelijke politie. Het betreft misdadigersbendes die een reeks diefstallen plegen in woningen, instellingen en handelszaken, ladingdiefstallen of diefstallen van identiteitsdocumenten in de openbare besturen. De leden zijn voornamelijk afkomstig uit de voormalige Oostbloklanden en zij worden vanuit grote steden of vanuit het buitenland geleid (Depuis, 2004). De aanpak is succesvol te noemen (Inforevue, 2004). Hoewel het onderwerp heling bij de federale politie wel onder de aandacht is, blijft heling op beleidsmatig niveau echter verder nog onderbelicht. In het veiligheidsplan wordt verder vermeld dat een doeltreffend preventiebeleid moet worden uitgewerkt voor potentiële slachtoffergroepen of om de gevolgen te beperken. Hieronder vallen een actieplan 'Heling' en een databank van waardevolle gestolen spullen. Een uitgewerkt plan is echter nog niet beschikbaar.

1.5 Beeld uit de literatuur

In zowel de Nederlandse als de internationale literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen commerciële en particuliere helers. Commerciële helers hebben een legale onderneming waar ze onder meer gestolen

9 Verbergbaar, verplaatsbaar, voorhanden, waardevol, plezierig en beschikbaar.

goederen te koop aan bieden. Particuliere helers brengen hun waar aan de man via rommelmarkten, plaatselijke advertenties, internet en dergelijke. Deze afzetkanalen worden soms ook rechtstreeks door de steler benut. De meeste auteurs zijn echter de mening toegedaan dat veel gestolen goederen hun weg vinden via informele sociale relaties in buurten.

Over de vraag in hoeverre het verstoren van de helingmarkt effect heeft op het niveau van diefstal verschillen de meningen. In diverse klassieke studies, zoals die van Walsh, wordt heling gezien als de cruciale schakel in de gestolengoederenketen. Ook het hedendaagse Engelse model (MRA) gaat uit van een dempend effect op het niveau van diefstallen door de aanpak van heling. De eerste evaluaties van MRA laten echter zien dat deze relatie zich niet (gemakkelijk) laat documenteren. Andere auteurs zijn minder overtuigd van de impact van heling op diefstalfeiten.

Soms worden er een paar aanbevelingen gegeven over de aanpak van heling. In andere gevallen wordt een hele waslijst aan mogelijke maatregelen opgesomd. We kunnen in deze aanbevelingen een driedeling onderkennen. Ten eerste het terugdringen van heling door het opvijzelen van de publieke moraal (bijvoorbeeld door publiciteitscampagnes). Deze maatregelen worden, in verschillende gedaanten, gepropageerd, maar de waarde wordt niet door onderzoek gedocumenteerd. Ten tweede het aanscherpen van wettelijke mogelijkheden. Het beste voorbeeld hiervan is de verplichting tot het bijhouden van een register door bepaalde ondernemers. Zeker wanneer deze registers geautomatiseerd kunnen worden gekoppeld aan andere bestanden, dragen ze bij aan het opsporen van gestolen goederen. Ten slotte het intensiveren van de opsporing, zowel particulier (bijvoorbeeld verzekeraars) als publiek (politie). Er worden diverse suggesties gedaan hoe de opsporing verbeterd kan worden (observatie, proeafaankopen et cetera), maar dit alles lijkt te staan of te vallen met een hogere prioriteit van opsporingsinstanties.

1.6 Leeswijzer

Deze rapportage omvat zes hoofdstukken, waarbij de hoofdstukken 2, 3, 4 en 5 een beschrijving geven van de resultaten van de drie deelonderzoeken die zijn uitgevoerd om zicht te krijgen op verschillende aspecten van de helingmarkt in Nederland.

In hoofdstuk 2 (auteur: Peter Kruize) staat de analyse van geregistreerde helingzaken centraal. Naast een blik op de cijfers rond opsporing, vervolging en berechting van helers, wordt hier eveneens nader ingezoomd op hetgeen we weten van helinggoederen en -locaties op basis van de geregistreerde gegevens. Ook wordt in dit hoofdstuk een beeld geschetst van verschillende soorten helers en hun criminele loopbaan zover we die natuurlijk op grond van de politieke en justitiële registraties kunnen onderscheiden.

In de hoofdstukken 3 en 5 (auteur: Ben Rovers) worden de resultaten beschreven van drie groepsbijeenkomsten waarin vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, private opsporingsinstanties, overheid, politie, justitie en koepelorganisaties uit het bedrijfsleven hun licht laten schijnen over de Nederlandse helingmarkt. Waar hoofdstuk 3 een overzicht geeft van de opgetekende ervaringen rond heling van deze deskundigen-ervaringsexperts, beschrijft hoofdstuk 5 de ideeën die de deelnemers aan deze groepsbijeenkomsten hebben rond de aanpak en preventie van helingpraktijken.

In hoofdstuk 4 (auteur: Madelon Stoele) is het de beurt aan de helers (en stellers) zelf om hun visie te geven op de praktijk van de helingcircuits. Aan de hand van dertig diepte-interviews met helers van diverse pluimage wordt hier onder meer aandacht besteed aan de netwerkrelaties van helers, de werkwijzen, de distributiekkanalen, de afzetmarkten en de meest populaire goederen die worden verhandeld. Het hoofdstuk sluit af met een aantal aanbevelingen van de geïnterviewden om helingpraktijken te bestrijden.

In hoofdstuk 6 ten slotte worden alle draden bijeen getrokken op basis waarvan vervolgens de eindconclusies worden geformuleerd en worden tevens enkele handreikingen gedaan voor beleidsstrategieën ten aanzien van de bestrijding van heling.

2 Analyse van geregistreeerde helingzaken

P. Kruize (Ateno)

2.1 Inleiding

In dit deel van de rapportage staat de analyse van politieregistraties en openbare statistieken centraal. Daarmee is dit deel gebaseerd op geregistreeerde helingzaken. Afhankelijk van het delict in kwestie vormt de geregistreeerde criminaliteit al dan niet een goede afspiegeling van het totaal aantal gepleegde feiten. Elementen die hierbij van belang zijn, zijn onder andere de aanwezigheid van een direct benadeelde (aangiftedelict), de ernst van het misdrijf (aangiftebereidheid) en de prioriteitstelling van de politie (opsporingsdelict).

2.1.1 Analyse kader

Heling is een misdrijf dat volgt op een eerder gepleegd delict. Het gaat immers om het verwerven, voorhanden hebben en overdragen van een door misdrijf verkregen goed, aldus de wettekst. Heling wordt daarmee ook wel gekwalificeerd als een slachtofferloos delict. Men kan discussiëren over de vraag of heling nu echt wel slachtofferloos is – er zijn indirect natuurlijk wel benadeelden aan te wijzen – maar er is in ieder geval niet sprake van een direct slachtoffer. Dit brengt met zich mee dat er niet vaak een benadeelde zal zijn die aangifte doet van heling bij de politie.¹ De meeste helingzaken komen aan het licht door inspanningen door opsporingsinstanties.

Er worden ongeveer 800.000 diefstallen geregistreerd in Nederland op jaarbasis (Statline; CBS). Veruit de meeste diefstallen worden echter niet opgelost; het oplossingspercentage varieert van enkele procenten (fietsen-diefstal, diefstal uit auto) tot hooguit een procent of tien (woninginbraak). Uitzondering op deze regel vormt winkeldiefstal, waarbij de aangifte vrijwel altijd samengaat met het aanmerken van een verdachte, waarmee het oplossingspercentage van de geregistreeerde winkeldiefstallen de 100% benadert. Er staan ongeveer 75.000 diefstallen als opgelost te boek op jaarbasis (Statline; CBS).

Gestolen goederen kunnen voor eigen gebruik worden aangewend, maar ook worden verkocht. Daarmee is er sprake van heling. Het aantal geregistreeerde helingzaken ligt tussen de drie- en vierduizend op jaarbasis. Indien we dit getal in relatie zien met de 75 duizend opgeloste diefstallen, moeten we ons wel realiseren dat een diefstal- en een helingfeit niet één-op-één hoeven te lopen. Een opsporingsonderzoek tegen een gewoonte-

¹ Uitzonderingen daargelaten. Het is voorstelbaar dat iemand die zijn eigen gestolen goederen aantreft op een markt of veilingssite besluit daar aangifte van te doen bij de politie.

heler kan immers betrekking hebben op tientallen opgeloste diefstalfeiten.²

Over de vraag in hoeverre de geregistreerde helingzaken als een representatieve steekproef van alle gevallen van heling beschouwd mogen worden, kunnen we slechts speculeren. Het is echter te verwachten dat goederen die identificeerbaar zijn aan de hand van bijvoorbeeld een registratienummer eerder in een geregistreerde helingzaak zullen figureren dan niet-identificeerbare goederen. Aan de andere kant is het ook weer niet te verwachten dat het beeld dat naar voren komt over helinggoederen aan de hand van de geregistreerde helingzaken heel sterk zal afwijken van de dagelijkse helingpraktijk. Dit vermoeden wordt bijvoorbeeld bevestigd door het gegeven dat fietsen zowel een belangrijk doelwit zijn in de diefstal- als in de helingstatistiek.

2.1.2 Bronnen

De openbare statistieken zijn geraadpleegd aan de hand van de online databank Statline van het Centraal Bureau voor de Statistiek (www.statline.cbs.nl). In deze databank is onder andere informatie te vinden over het aantal geregistreerde helingfeiten, de vervolging en de berechting. Het gaat hierbij om geaggregeerde data.

De meeste analyses zijn echter uitgevoerd aan de hand van bestanden uit het Herkenningsdienstsysteem (HKS) van de Nederlandse Politie. Deze bestanden zijn samengesteld met behulp van DEX2000 en aangeleverd door de Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI). De bestanden hebben betrekking op de periode 1996-2004 en bevatten informatie over aangiften en verdachten.³

2.1.3 Definitieperikelen

Heling wordt nog wel eens aangewend in relatie met diefstaldelicten. Bijvoorbeeld als een persoon op een gestolen fiets wordt aangehouden en het op voorhand niet duidelijk is of hij de steler, dan wel de heler is, kunnen beide wetsartikelen ten laste worden gelegd; een zogeheten c.q. tenlastelegging. Het delict telt echter maar één keer in de misdrijfstatistiek en er zal daarmee een keuze moeten worden gemaakt of het misdrijf nu als diefstal of als heling te boek komt te staan.

Het systeem waarin de politie misdrijven vastlegt, is in eerste aanleg een basisprocessensysteem. Daar zijn er meerdere van in gebruik binnen

2 Bij een opsporingsonderzoek in Den Haag is aan de hand van een bekende inbreker een netwerk van inbrekers en helers blootgelegd. De zeven inbrekers bekenden onder andere 154 inbraken. Er zijn twaalf helers aangehouden (Kruize, 1992).

3 In HKS wordt de term 'aangifte' ruim opgevat. Zoals eerder betoogd, wordt heling niet vaak aangegeven door een benadeelde, maar is er sprake van een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal (eigen opsporing). In HKS worden deze verbaalen als aangifte opgevat.

Politie Nederland, maar de functionaliteit is voor een groot gedeelte identiek. Het is de politieambtenaar in kwestie die het dossier opmaakt en het is daarmee ook deze individuele politieambtenaar die bepaalt onder welke noemer een misdrijf wordt gecategoriseerd. In bovenstaand voorbeeld is het dus aan de politiefunctionaris die de persoon op een gestolen fiets heeft aangehouden of het misdrijf als diefstal- dan wel helingfeit wordt gekwalificeerd. Vervolgens worden het misdrijf en de gegevens van de verdachte in het herkenningsdienstsysteem (HKS) ingevoerd. Dat wordt door HKS-medewerkers gedaan en die vormen daarmee een check in hoeverre de gekozen classificatie hout snijdt. Daar komt bij dat in HKS ook de c.q. tenlastelegging mee wordt genomen.

Het CBS krijgt gegevens aangeleverd door de regiokorpsen, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en bijzondere opsporingsdiensten. De regiokorpsen leveren gegevens aan het CBS op basis van hun basisprocessensysteem. Dus de cijfers van het CBS zijn een reflectie van de keuzen van individuele politiemensen.

Of het misdrijf uit ons voorbeeld nu als diefstal of heling wordt geteld door DEX2000 wordt bepaald aan de hand van een weegtabel.⁴ In deze tabel staat heling 'vrij laag', wat inhoudt dat heling niet wordt geturfd als het in combinatie met een ander wetsartikel ten laste wordt gelegd. Er zijn echter ook een paar artikelen waar heling het van 'wint' in deze tabel. Belangrijk in dit verband zijn de artikelen 310 Sr. (eenvoudige diefstal) en 321/322 Sr. (verduistering). Heling weegt zwaarder dan deze artikelen. In ons voorbeeld is het dus van belang op welke wijze de diefstal wordt getypeerd. Is het diefstal door middel van braak (art. 311 Sr.), dan telt het feit als diefstal in de DEX2000-tabellen. Is het echter eenvoudige diefstal (art. 310 Sr.), dan telt het feit mee als heling.

Om inzicht te krijgen in hoe vaak bovenstaande het geval is bij de geregistreerde helingfeiten, hebben we de bouwer van de DEX-bestanden verzocht om in het bestand een variabele op te nemen die ons in staat stelt vast te stellen of het om een helingfeit gaat met een c.q. tenlastelegging of dat er sprake is van wat wij een 'puur helingfeit' noemen; dat wil zeggen dat alleen helingartikelen ten laste zijn gelegd.

2.1.4 Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 2.2 de justitiële keten, dat wil zeggen van opsporing tot berechting, cijfermatig in kaart gebracht voor het delict heling. In 2.3 gaan we nader in op helinggoederen en -locaties aan de hand van opgemaakte processen-verbaal door de Nederlandse politie. In 2.4 worden de verdachten van heling aan nadere analyse onderworpen.

⁴ Deze weegtabel is te vinden in de DEX2000 Gebruikershandleiding (versie 7.0) op pp. 86-89 (Prins, 2005a).

Hierbij komt zowel het profiel als de criminele loopbaan van geregistreerde helers aan bod. Dit hoofdstuk rondt af met conclusies.

2.2 Opsporing, vervolging en berechting van heling in cijfers

2.2.1 Geregistreerde helingfeiten

Via Statline zijn gegevens over het aantal geregistreerde helingfeiten beschikbaar over de periode 1999-2004. Deze staan vermeld in tabel 1, samen met gegevens afkomstig uit HKS, via DEX2000.

Bij de HKS-gegevens is een onderscheid gemaakt tussen de aantallen die DEX geeft op basis van de eerder genoemde weegtabel en de pure helingfeiten.

Tabel 1 Aantal geregistreerde helingfeiten in Nederland

	CBS	HKS	HKS pure heling
2000	1.599	3.420	2.725
2001	2.066	2.316	1.871
2002	2.202	2.863	2.327
2003	2.455	5.270	4.334
2004	2.906	4.118	3.414

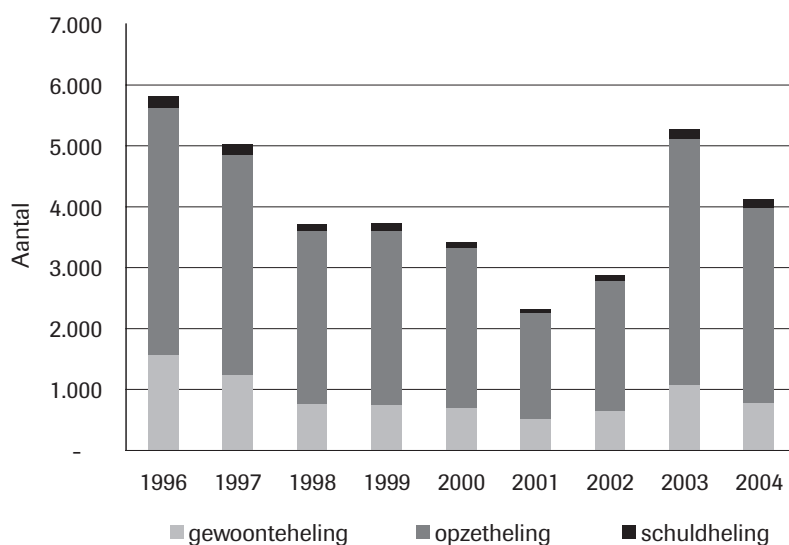
De verschillen tussen de CBS en HKS zijn fors te noemen. Dit wordt waarschijnlijk voor een deel verklaard uit de c.q. tenlastelegging. Maar ook wanneer we de CBS-cijfers vergelijken met de pure helingfeiten op basis van HKS zijn er behoorlijke verschillen tussen deze twee bronnen waar te nemen. Over een mogelijke verklaring hiervoor kunnen we slechts speculeren. Wel kunnen we vaststellen dat de HKS-cijfers waarschijnlijk een betere weergave zijn van de geregistreerde helingfeiten bij de politie dan de CBS-cijfers, vanwege het feit dat er een kwaliteitscontrole is bij de invoer in HKS⁵. Deze controle ontbreekt bij de invoer in de basisprocessensystemen die ten grondslag liggen aan de CBS-statistiek.

Heling kan – zoals beschreven bij het wettelijk kader – in drie vormen worden onderscheiden, te weten: opzetheling (art. 416 Sr.), gewoonteheling (art. 417 Sr.) en schuldheling (art. 417bis Sr.). Bij opzetheling wist de persoon in kwestie dat het een door een misdrijf verkregen goed betrof, terwijl bij schuldheling hij/zij dat redelijkerwijs had moeten vermoeden. Op basis van de CBS-statistiek kunnen we geen onderscheid maken naar deze drie vormen van heling. In het ons ter beschikking gestelde HKS-bestand

⁵ Omdat heling bijna altijd gepaard gaat met een bekende dader, is de invoer – ook aan de aangiftekant van HKS – hierdoor waarschijnlijk redelijk goed; ook in de regio's die niet altijd even goed het systeem vullen.

kan dit echter wel. Dit bestand heeft betrekking op de periode 1996-2004. Gewoonteheling is van toepassing als iemand van opzetheling een gewoonte maakt. In sommige gevallen worden meerdere helingartikelen ten laste gelegd; een zogeheten c.q. tenlastelegging. In die gevallen hebben we een hiërarchie aangebracht in onder welk wetsartikel de aangifte wordt geteld. Als (onder andere) gewoonteheling ten laste wordt gelegd, wordt de aangifte onder die noemer geteld. Daarna volgt opzetheling en schuldheling sluit de rij. Op basis van deze indeling zien we de volgende ontwikkeling van het aantal geregistreerde helingfeiten in Nederland (figuur 2).

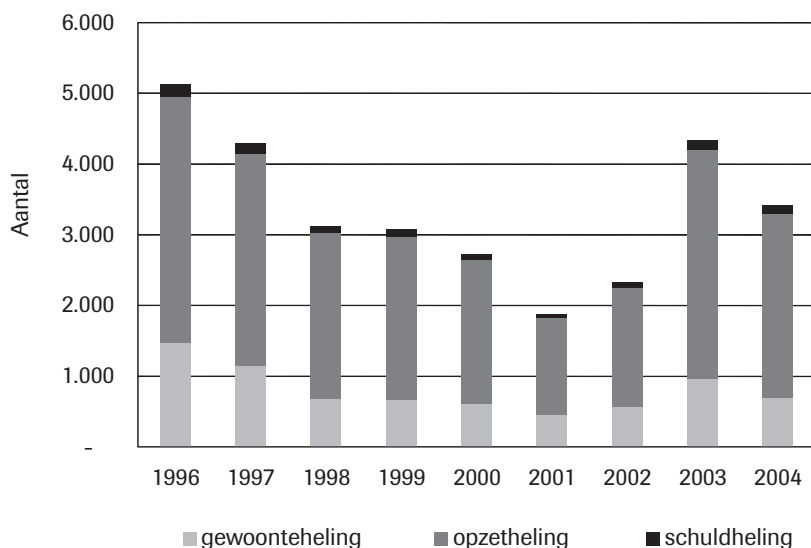
Figuur 2 Ontwikkeling geregistreerde helingfeiten in Nederland (1996-2004)

De ontwikkeling van het aantal geregistreerde helingfeiten laat zien dat er in de periode 1996 tot en met 2001 sprake is van een constante daling: van 5.812 feiten in 1996 tot 2.316 in 2001. In 2002 stijgt het aantal feiten weer, gevolgd door een sterke stijging in 2003 (5.270) waarmee het niveau van 1996 weer in zicht komt. Deze trend zet echter niet door, in 2004 valt het aantal feiten weer terug tot 4.118.

Verder kunnen we zien dat alleen schuldheling (het was immers de vorm van heling die alleen geteld wordt als niet gewoonte- of opzetheling ten laste wordt gelegd) vrij zelden voorkomt; rond 3% van de feiten. Het leeuwendeel van de feiten heeft betrekking op opzetheling. In 1996 en 1997 betreft ongeveer 70% van feiten opzetheling. In de jaren daarna ligt dit percentage op ongeveer 75. Dat betekent dat gewoonteheling de laatste jaren voor rond de 22% van de helingfeiten staat.

Figuur 3 **Ontwikkeling aangiften van 'pure' heling in Nederland (1996-2004)**

Pure helingzaken

In totaal, dus over de gehele periode 1996-2004, bevat het bestand 36.271 helingfeiten. Wanneer we echter nagaan hoe vaak heling in combinatie met een ander delict ten laste is gelegd, blijkt dat 5.972 keer voor te komen. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om art. 310 (eenvoudige diefstal). Het is twijfelachtig of het in die gevallen inderdaad om heling gaat. Het heling-artikel fungeert in die zaken als een soort achtervang, in het geval de diefstal niet te bewijzen is. Daar komt bij dat we geen zicht hebben op aangiften waarbij heling eveneens 'c.q.' ten laste wordt gelegd, maar waar het andere wetsartikel zwaarder weegt in de weegtabel. Daarom is besloten het vervolg van deze analyse te richten op wat we pure helingaangiften hebben genoemd. Dus aangiften die alleen één of meerdere helingartikelen omvatten. Het netto-aantal aangiften komt daarmee uit op 30.299 voor de periode 1996-2004.

Wanneer we vervolgens de ontwikkeling van het aantal aangiften conform figuur 2 in kaart brengen, ontstaat hetzelfde beeld (figuur 3), zij het dat de aantallen iets lager uitkomen. Het aantal aangiften daalt nu van 5.129 in 1996 naar 1.871 in 2001, loopt weer op tot 4.334 in 2003 en eindigt op 3.414 in 2004. Ook de verdeling tussen gewoonte-, opzet- en schuld-heling is min of meer conform figuur 2.

2.2.2 *Vervolging van heling*

Na de opsporingsfase kan de politie of een bijzondere opsporingsinstantie het proces-verbaal naar het OM sturen voor vervolging. Dat hoeft niet, want de zaak kan ook worden opgelegd bij de politie (politiesepot). Op basis van het ons ter beschikking staande materiaal kunnen we niet zien hoeveel zaken er bij de politie worden opgelegd.

Op het moment dat een proces-verbaal wordt ingestuurd naar het OM verandert de eenheid voor het opstellen van statistieken. Opsporingsinstanties tellen in zaken (feiten), terwijl het OM unieke verdachten telt. Dus in het geval dat de politie een dossier met twee verdachten inzake een helingfeit naar het OM stuurt, registreert Compas – het systeem van het OM – twee verdachten. Anderzijds registreert Compas één verdachte bij het inzenden van een dossier dat meerdere helingfeiten bevat waar één en dezelfde persoon van wordt verdacht. Met andere woorden, de cijfers van opsporing kunnen niet één-op-één naast die van vervolging worden gelegd.

Het OM kan zelfstandig de zaak afdoen. In dat geval spreken we van een buitengerechtelijke afdoening. Het OM kan de zaak seponeren, omdat het bewijs als ontoereikend wordt beschouwd (technisch sepot) of omdat daar het algemeen belang niet mee gediend is (beleidssepot). Het OM kan tevens de verdachte een transactie aanbieden. Dat kan een geldboete zijn, maar ook een werkstraf. Ten slotte kan het OM de zaak voegen: voeging ad informandum (zaken die niet ten laste worden gelegd, maar wel meetellen voor de straf) en voeging ad berechting (het samenvoegen van ingeschreven strafzaken).

Het OM kan daarnaast de zaak voorleggen aan de rechter. Dat kan een meervoudige kamer zijn, bestaande uit drie rechters. Deze rechtsgang wordt gebruikt bij zware of ingewikkelde zaken. Daarnaast kan – in het geval van heling – de zaak worden voorgelegd aan de politierechter of de kinderrechter. De politierechter behandelt alleensprekend strafzaken die minder ingewikkeld zijn en waarvoor niet meer dan een jaar gevangenisstraf (tot begin 2002 was dit beperkt tot een half jaar) kan worden opgelegd. De kinderrechter behandelt zaken tegen minderjarigen (kinderen onder de twaalf kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd).

Uit tabel 2 blijkt dat grofweg de helft van de helingzaken zelfstandig door het OM wordt afgedaan en de andere helft aan de rechtbank worden voorgelegd. Wanneer we het precieze aandeel van zaken die aan de rechtbank worden voorgelegd uitrekenen, dan zien we dat het aandeel rechtbankzaken in de periode 1996-1998 procentueel lager ligt dan in de periode daarna. We kunnen tevens constateren dat het aantal sepoten in de jaren 1996-1998 duidelijk hoger ligt dan in de periode daarna. Dit wordt ongetwijfeld veroorzaakt door het beleidsstreven van het OM om het aantal sepoten te verkleinen. In realiteit betekent dat vast en zeker een verhoging

Tabel 2 Vervolg van helingverdachten in Nederland

	Rechtbank		Transactie		Voeging		Sepot		Anders		Totaal
1996	3.205	46%	1.010	15%	535	8%	2.135	31%	60	1%	6.945
1997	2.795	46%	860	14%	550	9%	1.790	29%	105	2%	6.100
1998	2.795	49%	825	14%	470	8%	1.540	27%	95	2%	5.725
1999	3.080	55%	785	14%	365	6%	1.185	21%	225	4%	5.640
2000	3.020	53%	915	16%	450	8%	1.225	21%	115	2%	5.725
2001	3.145	53%	890	15%	440	7%	1.180	20%	315	5%	5.970
2002	3.140	52%	1.180	20%	485	8%	1.085	18%	100	2%	5.990
2003	3.635	56%	1.295	20%	465	7%	995	15%	115	2%	6.505
2004	3.580	54%	1.560	23%	440	7%	950	14%	120	2%	6.650

van het aantal politiesepots, maar die kunnen we, zoals gezegd, niet in kaart brengen. Ten slotte kunnen we constateren dat transacties de laatste jaren aan betekenis hebben gewonnen.

OM-transacties zijn in 1996 overwegend geldboetes. Het overgrote deel van de geldboetes behelst een bedrag van onder de 1000 gulden (453 euro). Het laatste jaar waarin geldboetes in Statline zijn vermeld is 2000.⁶ Vanaf 1996 neemt de betekenis van een werkstraf – werkstraf of Arbeid Ten Algemeen Nutte (ATAN) – toe. In 1996 is zeventig keer een werkstraf c.q. ATAN opgelegd tegen 630 maal in 2004. Andere, minder frequent voorkomende transacties zijn het in beslag nemen van goederen, ontneming op basis van art. 36 van de Wet Economische Delicten (WED) en een leerproject.

De zaken die door het OM worden geseponneerd, zijn voor gemiddeld zestig procent te scharen onder de noemer van een technisch sepot. Veruit de belangrijkste reden voor een technisch sepot is het ontbreken van wettig bewijs (onvoldoende, gebrekkig of onbruikbaar bewijs). Bij de beleidssepots kunnen ‘gering feit’ en ‘oud feit’ als belangrijkste redenen worden aangemerkt.

2.2.3 *Berechting van heling*

Zoals gezegd, kan een helingverdachte voor een meervoudige kamer, politierechter of kinderrechter worden geleid. Het overgrote deel wordt schuldig bevonden (ongeveer 95%). Uit de cijfers blijkt dat een groot deel van de helingverdachten voor de politierechter verschijnt (ca. 80%). Het aantal verdachten dat aan een meervoudige kamer wordt voorgeleid ligt tussen de 200 en 300 op jaarbasis. Het aantal minderjarigen dat voor de kinder-

6 Navraag bij het CBS leert dat de bijbehorende bedragen van transactie-geldsommen niet zijn gepubliceerd vanaf 2001. De oorzaak hiervan is dat gedurende een periode de transactiebedragen niet goed zijn doorgegeven aan het CBS. Inmiddels is de berichtgeving verbeterd en wordt getracht om deze zomer de publicatie van geldsommen te hervatten. (e-mailcorrespondentie met het CBS van 19 april 2006).

rechter moet verschijnen voor heling neemt de laatste jaren toe. In 2004 gaat het om 425 minderjarige verdachten.⁷

Tabel 3 Afdoening door de rechter (eerste aanleg)

	Naar soort rechter			Naar eindbeslissing	
	Meervoudige kamer	Politierechter	Kinderrechter	Vrijspraak	Schuldig-verklaring
1996	275	2.685	240	185	3.000
1997	225	2.350	220	175	2.595
1998	205	2.330	255	200	2.575
1999	235	2.555	285	225	2.840
2000	225	2.480	310	210	2.775
2001	255	2.590	295	175	2.950
2002	265	2.495	375	160	2.965
2003	270	2.980	380	185	3.435
2004	290	2.860	425	175	3.390

Gemiddeld wordt ongeveer 5% van de verdachten vrijgesproken door de rechter. Ongeveer 10% van de veroordeelden tekent hoger beroep aan.

We kunnen ons vervolgens afvragen welke straf wordt opgelegd bij het schuld verklaren van de verdachte. Statline geeft ook informatie over de strafmaat. Hierbij wisselen we wederom van eenheid van registratie. Een persoon kan immers een gecombineerde straf opgelegd krijgen; bijvoorbeeld een geldboete en een voorwaardelijke gevangenisstraf. Statline telt iedere vorm van strafoplegging, wat impliceert dat het aantal opgelegde sancties hoger uitkomt dan het aantal afdoeningen door de rechter. Met andere woorden: niet meer de verdachte is de eenheid van registratie, maar de opgelegde straf.

We kijken eerst naar de verdeling tussen de hoofdstraffen. Gevangenisstraf wordt door de jaren heen het meest opgelegd. Jeugddetentie is getalsmatig nog steeds een kleine categorie, maar is wel in opkomst. In de periode 1996-2004 is het aantal opgelegde jeugddetenties meer dan verdriedubbeld. Dit wordt voor een deel verklaard doordat meer zaken aan de kinderrechter worden voorgelegd, maar die stijging is minder markant. Binnen de categorie gevangenisstraf wordt een onderscheid gemaakt tussen voorwaardelijke en (gedeeltelijk) onvoorwaardelijke gevangenisstraf. In de periode 1996-2004 is er een duidelijke kentering in het al dan niet voorwaardelijk opleggen van gevangenisstraf. In het begin van deze periode is ongeveer de helft van de oplegde gevangenisstraffen voorwaar-

7 Het bij elkaar optellen van de afdoening naar soort rechter en naar rechter levert niet hetzelfde totaal op. En deze totalen wijken tevens enigszins af van de getallen uit tabel 2 (de kolom rechtbank). De verschillen zijn echter klein en vermoedelijk het gevolg van afrondingen in de Statline-tabellen. Het valt namelijk op dat alle getallen in Statline op een 0 of een 5 eindigen, wat doet vermoeden dat het CBS tot 'ronde getallen' afrondt.

delijk. Aan het einde van deze periode wordt nog niet een derde van deze straffen voorwaardelijk opgelegd.

Geldboetes worden in de periode 1996-2004 minder vaak opgelegd, terwijl taakstraffen juist vaker worden aangewend. Wanneer we naar de procentuele verdeling van de hoofdstraffen in 2004 kijken, staat gevangenisstraf voor 39%, taakstraf voor 31%, geldboete voor 25% en jeugddetentie voor 5% van de straffen.

Tabel 4 Opgelegde hoofdstraffen door de rechter (eerste aanleg)

	Geldboete		Gevangenisstraf		Jeugddetentie		Taakstraf	
1996	1.360	38%	1.480	42%	60	2%	655	18%
1997	1.070	34%	1.305	42%	60	2%	685	22%
1998	975	33%	1.310	44%	75	3%	640	21%
1999	955	29%	1.500	45%	90	3%	785	24%
2000	890	27%	1.515	46%	115	4%	740	23%
2001	905	26%	1.510	44%	120	3%	905	26%
2002	735	22%	1.485	44%	155	5%	1.035	30%
2003	975	25%	1.615	41%	150	4%	1.165	30%
2004	960	25%	1.520	39%	195	5%	1.195	31%

Als we vervolgens kijken naar de lengte van de (gedeeltelijk) onvoorwaardelijk opgelegde gevangenisstraffen, blijkt het merendeel van de straffen korter dan een half jaar te zijn en een substantieel deel daarvan korter dan zes weken. Door de jaren heen is dit beeld vrij stabiel. In 2004 is 48% van de opgelegde gevangenisstraffen korter dan zes weken, 39% van zes weken tot zes maanden, 12% van zes maanden tot drie jaar en 1% heeft betrekking op gevangenisstraffen van drie jaar of langer.

Tabel 5 Duur (gedeeltelijk) onvoorwaardelijke gevangenisstraffen (eerste aanleg)

	Tot 6 weken	6 weken - 6 mnd.	6 mnd. - 3 jaar	3 jaar of meer
1996	395	235	85	5
1997	360	215	70	0
1998	380	270	65	10
1999	470	300	70	10
2000	540	295	65	10
2001	560	355	95	15
2002	565	405	105	10
2003	650	435	95	5
2004	520	415	130	10

We kunnen eveneens naar de hoogte van de opgelegde geldboete kijken. Ongeveer de helft van de geldboetes ligt tussen wat we vroeger 500 en 1.000 gulden noemden. Dat komt overeen met € 226 tot € 453. Ongeveer een kwart ligt onder de € 226 en eveneens een kwart ligt boven de € 453.

Het beeld is redelijk constant in de periode 1996-2004. Blijkbaar heeft het inflatiepercentage geen zichtbaar effect op de hoogte van de geldboete voor heling.

Tabel 6 Hoogte van de (gedeeltelijk) onvoorwaardelijke geldboete (eerste aanleg)

	< € 113	< € 113-226	< € 226-453	< € 453-2.268	€ 2.268 of meer
1997	95	245	480	155	10
1998	75	205	415	170	20
1999	65	200	425	175	15
2000	35	150	430	175	20
2001	50	150	430	185	15
2002	55	160	285	165	10
2003	70	210	400	190	15
2004	60	205	430	190	15

2.2.4 Ketenstatistiek in perspectief: heling vergeleken met diefstal

We hadden al geconcludeerd dat er 75.000 diefstallen in 2004 zijn opgelost en dat er ongeveer 3.500 helingfeiten zijn geregistreerd. Hoewel we die getallen niet zonder meer op elkaar mogen delen (een diefstalfeit hoeft niet tot heling te leiden) indiceert het wel dat een bescheiden deel van de opgeloste diefstalfeiten tot de aanhouding van een heler leidt.

We zijn vervolgens nagegaan wat het verdere vervolg is van een geregistreerd helingfeit. Van de helingverdachten die in 2004 naar het openbaar ministerie worden gezonden, wordt 46% van de verdachten zelfstandig afgedaan door het OM. Bij diefstalfeiten ligt dit percentage op 40. Diefstalfeiten worden beduidend minder vaak geseponneerd (7% bij diefstal tegen 14% bij heling), maar daarentegen vaker gevoegd (12% bij diefstal tegen 7% bij heling). Dit kan erop duiden dat heling een lastiger bewijsbaar delict is dan diefstal.

Van de helingzaken die in 2004 aan de rechter worden voorgelegd, leidt 39% tot een (voorwaardelijke) gevangenisstraf. Bij diefstalfeiten ligt dit percentage op 48. Als we ons daarbij realiseren dat het OM vaker een verdachte van diefstal voor de rechter leidt, is het verschil nog markanter. Heling wordt daarentegen vaker gestraft met een geldboete (25% tegen 17% bij diefstal) en taakstraf (31% tegen 23% bij diefstal).

2.3 **Helingsgoederen en -locaties**

2.3.1 *Helingsgoederen algemeen*

In het HKS wordt vastgelegd om welke goederen het gaat bij de geregi-
streerde helingszaken. Dit gebeurt aan de hand van de zogeheten k-code
(een bestaande codering in HKS). In totaal bestaan er 47 k-codes in HKS.
Bij 6.272 zaken is deze k-code niet ingevuld (21% van de zaken). Bij 17.281
van de 24.027 zaken met een k-code heeft deze betrekking op één type
goederen. Bij de resterende 6.746 zaken zijn twee of meer type goederen
ingevuld; met een maximum van achttien. In totaal worden er 41.421 type
goederen benoemd in de 24.027 helingszaken.

Deze 47 typeringen van helingsgoederen zijn door ons teruggebracht tot
negen categorieën. In sommige gevallen is het enigszins arbitrair waar
een goed wordt ingedeeld. De samenstelling is enerzijds gebaseerd op
inhoudelijke overwegingen en anderzijds op basis van de frequentie waar-
mee een typering voorkomt. In bijlage 2 staat vermeld welke oorspronke-
lijke HKS-codes schuilgaan achter deze negen categorieën. In sommige
gevallen scoort een aangifte meerdere k-codes, die alle binnen dezelfde
categorie vallen. In die gevallen scoort die aangifte één keer binnen die
categorie. Daarmee worden de 41.421 typeringen gereduceerd tot 35.136
helingsgoederencategorieën, corresponderend met 24.027 zaken. Tabel
7 geeft het resultaat van deze bewerking. Naast de aantallen bevat deze
tabel twee percentages. Het eerste percentage refereert aan hoe vaak een
goederencategorie voorkomt in relatie tot de totaal score (n=35.136). Het
tweede percentage refereert aan hoe vaak een goederencategorie voor-
komt in een helingszaak (n=24.027).

Tabel 7 Categorieën van helingsgoederen (1996-2004)

	Aantal	Percentage (goederen)	Percentage (zaken)
Voertuig; vaartuig	11.112	32%	46%
Hifi; computer; foto	7.642	22%	32%
Geld; waardepapieren	4.298	12%	18%
Kleding	3.511	10%	15%
Sieraden; kunst	1.693	5%	7%
Materialen; gereedschap	1.562	4%	7%
Identiteitspapieren	1.456	4%	6%
Genotmiddelen; voeding	1.094	3%	5%
Overig	2.768	8%	12%
Totaal	35.136	100%	

Uit de tabel blijkt dat (onderdelen van) voertuigen en vaartuigen in bijna de helft van alle zaken voorkomen. Gerelateerd naar het totaal aan goederen staat deze categorie voor ongeveer eenderde. Hoewel we dat niet in het HKS-bestand kunnen zien, vermoeden we dat (brom)fietsen een belangrijk bestanddeel van deze categorie zijn.

In ongeveer driekwart van de zaken (18.271) beperkt deze zich tot één goederencategorie. Het blijkt dat de categorie voertuig en vaartuig het meest 'solo' voorkomt. In 82% van de aangiften met betrekking tot heling van een voertuig of vaartuig is geen andere helingwaar vermeld.

Wanneer we nagaan in hoeverre er een relatie bestaat tussen helinggoederen en het type heling (gewoonte-, opzet- of schuldheling), blijkt dat er drie categorieën van goederen zijn waarbij gewoonteheling vaker voorkomt, namelijk:

- hifi, computer en fotoapparatuur;
- sieraden en kunst;
- materialen en gereedschap.

Bij deze goederen is eenderde van de aangiften gekwalificeerd als gewoonteheling. Bij de andere goederen geldt deze kwalificatie bij 20% tot 25% van de aangiften. Schuldheling komt, zoals we al eerder zagen, niet vaak voor in vergelijking met gewoonte- en opzetheling. Als de aangifte deze vorm van heling omvat, gaat het in 60% van de gevallen om een voertuig of vaartuig.

2.3.2 Helinggoederen specifiek

De opdrachtgever heeft te kennen gegeven dat heling van fietsen, auto's en geld (witwassen) in principe niet tot het domein van het onderzoek behoort. In de beschrijving van de justitiële keten (van opsporing tot berechting) hebben we alle helingzaken meegenomen, omdat de aangevende bronnen ons niet in staat stellen een nader onderscheid te maken. In voorgaande subparagraaf is een overzicht gegeven van alle geregistreerde helinggoederen; in deze subparagraaf gaan we nader in op de goederen waar specifiek onze interesse naar uitgaat.

Wanneer we voertuig/vaartuig en geld/waardepapieren buiten beschouwing laten, vormt consumentenelektronica (hifi, computer, fotoapparatuur) de belangrijkste helerwaar binnen de geregistreerde zaken; bijna 40% van de helinggoederen betreft elektronica. Kleding vormt een goede tweede op de lijst van helinggoederen.

Tabel 8 Categorieën van geselecteerde helinggoederen (1996-2004)

	Aantal	Percentage (goederen)	Percentage (zaken)
Hifi; computer; foto	7.642	39%	57%
Kleding	3.511	18%	26%
Sieraden; kunst	1.693	9%	13%
Materialen; gereedschap	1.562	8%	12%
Identiteitspapieren	1.456	7%	11%
Genotmiddelen; voeding	1.094	6%	8%
Overig	2.768	14%	21%
Totaal	19.726	100%	

De verdeling over de goederencategorieën verandert iets met de jaren. Vooral de categorie sieraden en kunst boet aan betekenis in. Als we de verdeling over de categorieën nagaan voor het meest recente jaar in ons bestand (2004), blijkt de categorie elektronica (hifi, computer en fotoapparatuur) nog dominanter dan over de gehele periode. In 2004 komt deze categorie in ruim 60% van de helingzaken voor.

2.3.3 *Helinglocaties algemeen*

In het HKS wordt ook vastgelegd waar een delict zich heeft afgespeeld (plaats delict). Deze plaats wordt aangegeven door een zogeheten e-code. In totaal kent HKS 42 verschillende e-codes. Bij het delict heling staat de e-code voor de plaats waar de overdracht van de helingwaar heeft plaatsgevonden. In het 'pure heling'-bestand ontbreekt bij 5.113 van de 30.299 aangiften de e-code. Dat houdt in dat bij 25.186 helingaangiften de e-code is ingevuld. Evenals bij de helinggoederen zijn de locaties door ons teruggebracht naar een aantal categorieën. Er zijn acht locatiecategorieën benoemd. In bijlage 3 staan de oorspronkelijke locaties vermeld en de daarmee corresponderende categorieën.

Tabel 9 geeft een overzicht van de helinglocaties. De openbare ruimte, vooral de openbare weg, staat voor ruim de helft van alle helinglocaties. Privéadressen, met name woningen, staan voor een kwart van de locaties. Van het resterende kwart scoren bedrijven en winkels het hoogste.

Er is – tegen onze verwachting in – geen relatie tussen helinglocaties en het type heling (gewoonte-, opzet- of schuldheling). We hadden verwacht dat gewoonteheling zich vooral zou laten gelden bij bedrijven, winkels en horecagelegenheden. Dit is echter op basis van ons bestand niet het geval.

Tabel 9 Categorieën van helinglocaties (1996-2004)

	Aantal	Percentage
Openbare ruimte	12.984	52%
Privéadressen	6.224	25%
Bedrijven	2.252	10%
Winkels	2.051	8%
Scholen	558	2%
Horecagelegenheden	491	2%
Recreatieve gelegenheden	474	2%
Overig	152	1%
Totaal	25.186	100%

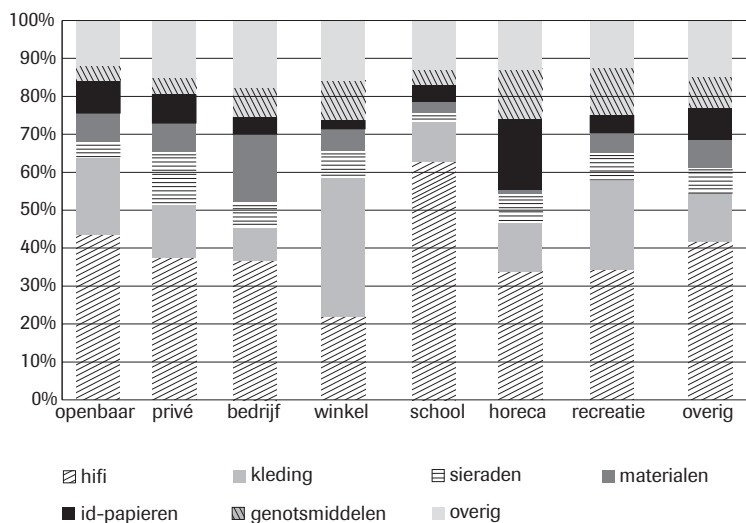
2.3.4 Helinglocaties specifiek

Als we voer- en vaartuigen en geld/waardepapieren buiten beschouwing laten, neemt de openbare ruimte een minder prominente plaats in (42% versus 5%), maar is desondanks nog steeds wel de hoogst scorende categorie. De betekenis van winkels als helinglocatie wint aan betekenis bij de geselecteerde helinggoederen. In het totale bestand staan winkels voor 8% van de locaties, terwijl bij de geselecteerde goederen winkels 13% voor hun rekening nemen.

Tabel 10 Categorieën van helinglocaties bij geselecteerde goederen (1996-2004)

	Aantal	Percentage
Openbare ruimte	5.039	42%
Privéadressen	3.070	26%
Bedrijven	1.284	11%
Winkels	1.590	13%
Scholen	366	3%
Horecagelegenheden	274	2%
Recreatieve gelegenheden	249	2%
Overig	75	1%
Totaal	11.947	100%

Wanneer we naar de samenhang tussen helinglocaties en -goederen kijken, zien we (natuurlijk) dat de hoog scorende locaties – openbare ruimte en privéadressen – bij alle goederen in absolute cijfers het hoogste scoren. Bekijken we de samenhang echter relatief (procentueel), dan blijken er wel degelijk accentverschillen te zijn. In figuur 4 – een honderd procentgrafiek – geeft inzicht in deze procentuele verdeling.

Figuur 4 Samenhang tussen helinggoederen en -locaties (1996-2004)

Uit figuur 4 blijkt dat, op basis van geregistreerde helingfeiten, hifi-, computer- en fotoapparatuur voor ruim 60% van de geheelde goederen op scholen staat. In winkels is deze elektronica minder vaak het goed dat wordt geheeld (iets meer dan twintig procent). Bij winkels neemt kleding echter een prominente plaats in. Sieraden worden relatief vaak geheeld op een privéadres, terwijl materialen relatief vaak de weg naar een heler vinden via een bedrijf. Horecagelegenheden zijn relatief vaak het podium waar identiteitspapieren en genotsmiddelen worden geheeld. Wanneer de samenhang tussen helinggoederen en -locaties wordt onderzocht met betrekking tot het meest recente jaar uit het bestand (2004), doen er zich geen wezenlijke verschillen voor. Blijkbaar is er sprake van een redelijk stabiele samenhang tussen goed en locatie door de jaren heen.

2.4 Beeld van geregistreerde helers

2.4.1 Inleiding

Heling komt op grote schaal voor en slechts een beperkt aantal mensen wordt daarvoor door opsporingsinstanties in hun kraag gevat. Deze veronderstelling wordt bevestigd door uitkomsten van bevolkingsonderzoeken. Zo blijkt uit de Monitor Jeugd Terecht 2005 (n=1.460), gebaseerd op zelfgerapporteerde delicten, dat 8,8% van 10-17-jarigen zich ooit schuldig heeft gemaakt aan heling. In het tijdsbestek van een jaar – de afgelopen

twalf maanden – ligt dit percentage op 6,6% (Blom e.a., 2005, tabel 16, p. 39). Wanneer de groep 10-17-jarigen verder wordt gedifferentieerd, blijken de 14-15-jarigen het hoogste te scoren; 8,5% van hen rapporteert een helingdelict in het afgelopen jaar (tabel 17, p. 40). Uit onderzoek onder de Haagse bevolking (n=444) blijkt dat 21% van de ondervraagden wel eens gestolen goederen aangeboden heeft gekregen. Van de respondenten geeft 11% aan zelf wel eens wat gekocht of gekregen te hebben dat van diefstal afkomstig is (Kruize, 1990, p. 5).

Helers die tegen de lamp lopen, zijn daarmee het topje van de ijsberg. Het is niet aannemelijk dat degenen die bij de politie staan geregistreerd als verdachte van heling een representatieve afspiegeling vormen van helers in het algemeen.⁸ Personen die in hoge mate actief zijn in het diefstalmilieu lopen, zo veronderstellen we, een verhoogde kans om ook zo nu en dan voor heling te worden vervolgd. Degenen die regelmatig gestolen goederen kopen en doorverkopen, zullen waarschijnlijk ook een grotere kans lopen om een keer daarvoor gepakt te worden. We moeten ons realiseren dat het navolgende beeld van helers naar alle waarschijnlijkheid een selectief beeld is. De ‘eenmalige’ heler zal ondervertegenwoordigd zijn, terwijl de ‘regelmatige’ helers voor een groot deel het beeld zullen bepalen.⁹ Het profiel van helers wordt geschetst aan de hand van gegevens over verdachten van heling, geregistreerd in het HKS over de periode 1996-2004. We spreken van een heler als de persoon in kwestie verdacht is van heling en het feit middels de DEX2000-weegtabel (zie ook § 2.1.3) als helingfeit is geclassificeerd. Er voldoen 55.452 personen aan deze definitie. We bekijken eerst de persoonskenmerken van de geregistreerde helers en vervolgens onderwerpen we hun criminele loopbaan aan nadere inspectie.

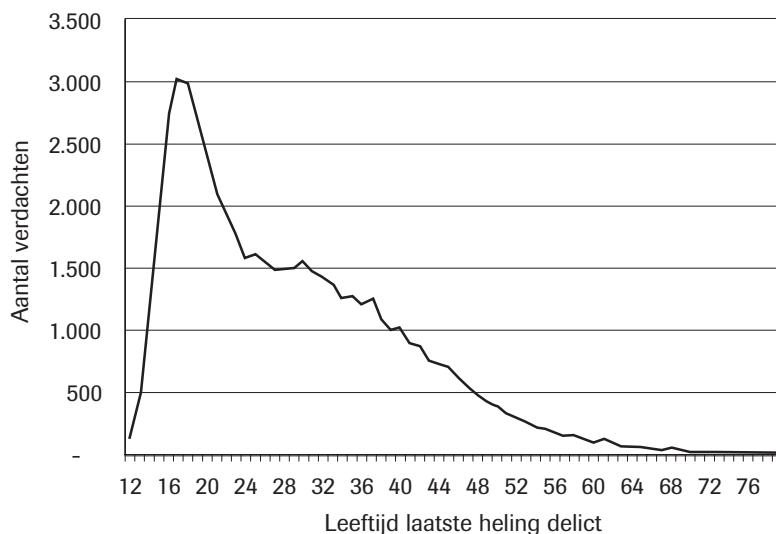
2.4.2 Persoonskenmerken van helers

Leeftijd en sekse

De overgrote meerderheid van de helers bestaat uit mannen (87%). Dit wijkt weinig af van het algemene beeld van wetsovertreders. Volgens de Landelijke Criminele Kaart (LCK) 2004 (Prins, 2005b) is 84% van alle verdachten man. Ook qua leeftijd laten helers een weinig verrassend beeld zien (zie figuur 5). Na een steile stijging vanaf twaalf jaar – de leeftijd waarop registratie in HKS toegestaan is – piekt de leeftijd van helers bij zeventien jaar. Daarna neemt het aantal helers af, naarmate de leeftijd stijgt. De gemiddelde leeftijd van helers is 29 jaar, terwijl de mediaan bij 26 jaar ligt.

8 Zolang we ons baseren op gegevens uit de opsporingsfase (politiegegevens) spreken we van verdachten. Het is immers niet door de rechter vastgesteld dat de persoon in kwestie ook daadwerkelijk als heler kan worden aangemerkt.

9 De vraag naar selectiviteit van politiegegevens heeft twee dimensies: de aangetroffen helingwaar en de betrokken verdachten. Ten aanzien van de waar is eerder betoogd dat er waarschijnlijk wel sprake van selectiviteit zal zijn, maar dat die naar onze inschatting vrij beperkt zal zijn. Ten aanzien van de verdachten verwachten we dat regelmatige helers sterk oververtegenwoordigd zijn.

Figuur 5 **Leeftijd helers**

Dit beeld wijkt, zoals gezegd, weinig af het algemene beeld dat we kennen van wetsovertreders. Volgens de LCK 2004 (Prins, 2005b) ligt de leeftijdspeik van alle verdachten bij negentien jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd op 32 jaar ligt.

Drugsverslaving

Een aspect waar het profiel van de heler wel afwijkt van het algemene beeld is drugsverslaving. Volgens de HKS-registratie zijn 6.062 van de helers (11%) drugsverslaafd.¹⁰ Dat is bijna drie keer zoveel als het aandeel drugsverslaafden bij alle wetsovertreders (4%; Prins, 2005b). Van de drugsverslaafde helers is 91% man en is de gemiddelde leeftijd 35 jaar. Vooral qua piekleeftijd verschilt deze groep van de totale groep helers. De modale leeftijd van drugsverslaafde helers is 37 jaar, terwijl de totale groep – zoals eerder gesteld – een modale leeftijd van zeventien jaar kent.

Etnische afkomst

Het HKS-bestand bevat drie variabelen om de etnische achtergrond van de verdachte in kaart te brengen: nationaliteit, geboorteland en etniciteit.¹¹ Wanneer alle drie de variabelen Nederland aangeven, hebben we te maken met een autochtone Nederlander. Wanneer zowel het geboor-

¹⁰ Omdat deze gegevens uit het HKS komen, is het daarmee de politie die de persoon in kwestie het predicaat 'drugsverslaafd' heeft gegeven. Dit gebeurt aan de hand van een individuele inschatting en niet aan de hand van een gestandaardiseerde methode.

¹¹ Gemeten naar het geboorteland van de ouders. Als één van de ouders in een ander land dan Nederland is geboren, is die etniciteit aangehouden.

teland als de etniciteit niet Nederland betreft, is er sprake van een eerste generatie immigrant. Wanneer wel het geboorteland Nederland is, maar etniciteit (geboorteland ouders) niet, gaat het om een tweede generatie immigrant. Ten slotte hebben we nog een ‘restcategorie Nederlanders’, namelijk de kinderen van emigranten. Zij zijn niet in Nederland geboren, maar hebben wel Nederlandse ouders.

Tabel 11 Etnische achtergrond helers

	Aantal	Percentage
Nederlanders	27.141	49%
1e generatie immigranten	19.015	34%
2e generatie immigranten	8.801	16%
Nazaten van geëmigreerde Nederlanders	495	1%
Totaal	55.452	100%

De helft van de verdachten van heling bestaat uit autochtone Nederlanders. De andere helft betreft immigranten. Tweederde daarvan behoort tot de eerste generatie immigranten en eenderde tot de tweede generatie immigranten. Bij alle wetsovertreders is 57% van Nederlandse origine (Prins, 2005b). Wanneer we deze cijfers afzetten tegen de gehele bevolking van Nederland¹², blijkt ten eerste een sterke oververtegenwoordiging van immigranten onder de geregistreerde helers. In het HKS-bestand nemen zij 50% voor hun rekening, terwijl immigranten voor 18% van de bevolking van vijftien jaar en ouder in Nederland staan.¹³ Ten tweede blijkt de verhouding eerste en tweede generatie immigranten onder de helers goed overeen te komen met de bevolkingsstatistiek. Ook hier staat de eerste generatie immigranten voor ongeveer tweederde van de totale immigrantenpopulatie.¹⁴

Wanneer we nader kijken naar het land van herkomst, blijkt dat één op de vijf immigrante helers uit Marokko komt. Het aandeel Marokkanen bij de tweede generatie immigranten is zelfs één op de vier. Het andere land waar veel arbeidsimmigranten van naar Nederland zijn gekomen – Turkije – staat voor tien procent van de immigrante helers. De (voormalige) Nederlandse koloniën – Suriname, Nederlandse Antillen en Aruba – tekenen tezamen voor goed 25% van de immigrante helers. De rest van de immigrante helers komt uit andere delen van de wereld. Bij immigranten uit West-Europa komen relatief veel helers uit onze buurlanden Duitsland (1.108) en België (493).

¹² Hierbij is de leeftijdscategorie 0-14 jaar buiten beschouwing gelaten om het vergelijk met de HKS-gegevens zuiverder te maken.

¹³ Er zijn per 1 januari 2005, volgens de website van het CBS (Statline), 2.413.761 immigranten van 15 jaar en ouder en de totale bevolking van 15 jaar en ouder telt 13.296.952 inwoners.

¹⁴ Per 1 januari 2005 wonen er 1.497.671 eerste generatie immigranten van 15 jaar en ouder in Nederland en 916.090 2e generatie immigranten van 15 jaar en ouder.

Tabel 12 Land van herkomst van immigrante helers

	1e generatie		2e generatie		Totaal	
Marokko	3.440	18%	2.172	25%	5.612	20%
Suriname	2.796	15%	1.461	17%	4.257	15%
Nederlandse Antillen + Aruba	2.723	14%	359	4%	3.082	11%
Turkije	1.548	8%	1.249	14%	2.797	10%
Indonesië	213	1%	1.222	14%	1.435	5%
Voormalig Joegoslavië	810	4%	140	2%	950	3%
West-Europa	1.555	8%	1.475	17%	3.030	11%
Voormalig Oostblok	965	5%	83	1%	1.048	4%
Midden-Oosten	1.168	6%	33	-	1.201	4%
Overig Amerika	505	3%	123	1%	628	2%
Overig Azië	473	2%	126	1%	599	2%
Overig Afrika	2.635	14%	310	4%	2.945	11%
Oceanië	22	-	40	-	62	-
Onbekend	162	1%	8	-	170	1%
Totaal	19.015	100%	8.801	100%	27.816	100%

Wanneer we het land van herkomst van de zes nader gespecificeerde landen van geregistreerde helers afzetten tegen de bevolkingsstatistiek van het CBS, blijken onder helers relatief meer personen afkomstig van de Nederlandse Antillen en Aruba voor te komen dan onder de algemene bevolking. Dit komt met name voor rekening van de eerste generatie immigranten van de Antillen.

Samenhang persoonskenmerken

Omdat we niet over een HKS-bestand beschikken van alle verdachten die niet voor heling staan geregistreerd, kunnen we niet nagaan welke persoonskenmerken nu karakteristiek zijn voor een heler aan de hand van een multivariate analyse. Wat we wel kunnen doen, is nagaan op welke wijze de persoonskenmerken van helers onderling met elkaar samenhangen. Uit deze analyse blijkt dat vrouwelijke helers relatief vaker van Nederlandse afkomst zijn en minder vaak als drugsverslaafd te boek staan dan mannen. Verslaving gaat hand in hand met de leeftijd van de helers. Oudere helers zijn vaker verslaafd. Dit geldt in sterkere mate voor oudere helers van allochtone afkomst. Van de allochtone helers van dertig jaar en ouder is 25% drugsverslaafd, tegen 15% van de autochtone helers van dertig jaar en ouder. Van de jongere helers (onder de 30 jaar) staat 5% als drugsverslaafd te boek. Hier blijkt geen verschil te bestaan tussen allochtone en autochtone helers.

2.4.3 *Criminele loopbaan van helers*

Als we spreken over de criminele loopbaan van helers, is het goed ons te realiseren dat de term 'heler' een verschillende lading kan hebben. Het kan gaan van personen die uitsluitend voor heling bij de politie staan geregistreerd, tot doorgewinterde veelplegers die naast een veelvoud aan strafbare feiten, ook incidenteel van heling zijn verdacht. Om deze verscheidenheid mee te wegen in de analyse van de criminele loopbaan van helers, is besloten om drie groepen helers te onderscheiden:

- pure helers: personen met uitsluitend helingfeiten;
- regelmatige helers: personen met overwegend helingfeiten (meer dan 50%);
- incidentele helers: personen met overwegend andere criminele feiten (minder dan 50% helingfeiten).

Van deze drie groepen wordt de criminele loopbaan in kaart gebracht aan de hand van de vier dimensies van het Amerikaanse Panel on Research on Criminal Careers (Blumstein e.a., 1986). Er is de nodige kritiek geformuleerd op dit analyseraamwerk. In een notendop komt de kritiek erop neer dat de criminele loopbaan van een persoon meer is dan een optelsom van criminele feiten. Zelfbeeld en de reactie van de samenleving zijn ingrediënten die niet zichtbaar worden aan de hand van deze dimensies (zie bijvoorbeeld Van de Bunt, 1988). Die kritiek is naar onze mening terecht, maar tegelijkertijd kunnen we constateren dat we op basis van de HKS-administratie niet het zelfbeeld van een persoon in kaart kunnen brengen. In het licht van de beschikbare data lijkt daarom het raamwerk van Blumstein e.a. het meest bruikbare.

De vier dimensies waarlangs Blumstein e.a. een criminele loopbaan meten, zijn 'deelname', 'frequentie', 'ernst' en 'lengte van de loopbaan'. In ons geval hebben we alleen gegevens over personen die (onder andere) verdacht worden van heling. Deelname is daarmee een dimensie waar ze allen op scoren. Rest ons de scores op de andere drie dimensies te onderzoeken.

2.4.4 *Pure helers*

Van de 55.452 helers in het HKS-bestand over de periode 1996-2004 zijn er 13.768 personen (25%), die uitsluitend antecedenten voor heling hebben.¹⁵ Het overgrote deel van deze pure helers heeft slechts één antecedent op hun naam staan: 13.358 (97%). Slechts 410 personen (3%) hebben twee of meer helingantecedenten op hun naam staan. Het merendeel daarvan – 376 personen – heeft twee helingantecedenten.

¹⁵ Een antecedent komt overeen met een proces-verbaal. Een proces-verbaal kan meerdere criminele feiten bevatten.

Wanneer we op feitniveau kijken, is het beeld iets anders. Het blijkt dat van de 13.768 personen met één antecedent voor heling 1.124 van meerdere helingfeiten worden verdacht. De meesten worden van twee of drie helingfeiten verdacht, maar er zijn ook enkele personen die van meer dan tien helingfeiten (binnen één antecedent) worden verdacht, met vijftig als absolute top. In totaal worden 12.234 (89%) van de pure helers van één helingfeit verdacht.

Ondanks dat er in sommige gevallen meerdere helingfeiten schuilgaan in een helingantecedent, is het weinig zinvol om van een criminele loopbaan van pure helers te spreken. We kunnen stellen dat de overgrote meerderheid van de pure helers zich – in ieder geval zover het gaat om geregistreerde helingfeiten – kenmerkt als eenmalige wetsovertreder.

2.4.5 Regelmatige helers

Ongeveer één op de zes helers is te classificeren als een regelmatige heler (8.937 personen). De criminele feiten waarvoor ze te boek staan bij de politie hebben voor minimaal 50% betrekking op heling.

Frequentie

In 6.650 gevallen (74%) staat de persoon in kwestie geregistreerd voor twee criminele feiten, waarvan er – logischerwijs – één heling betreft.¹⁶ De resterende personen (26%) staan voor drie of meer criminele feiten, waarvan er minimaal twee heling betreffen. Kijkend naar het aantal antecedenten, blijkt dat iets meer dan de helft van de regelmatige helers twee of meer antecedenten heeft (zie ook bijlage 4, tabel B4.1).

Ernst

Kijkend naar de andere criminele feiten van de regelmatige helers, blijkt dat ruim de helft van deze personen tevens te boek staat voor diefstal. De andere misdrijfcategorieën scoren beduidend lager. Niet verrassend blijken regelmatige helers zich naast heling vooral schuldig te maken aan vermogensdelicten.

¹⁶ Logischerwijs, omdat, in het geval beide feiten heling betreffen, de persoon in kwestie als 'pure heler' zou zijn geclassificeerd.

Tabel 13 Andere criminele feiten van regelmatige helers (n=8.937)

	Personen Aantal	Percentage*	Feiten Aantal
Diefstallen	4.649	52%	6.512
Vermogensmisdrijven met geweld	375	4%	411
Overige vermogensmisdrijven	1.524	17%	1.794
Geweldsmisdrijven	867	10%	1.027
Zedenmisdrijven	98	1%	105
Vernieling en openbare orde misdrijven	969	11%	1.173
Verkeersmisdrijven	624	7%	818
Drugsmisdrijven	484	5%	604
Overige misdrijven	613	7%	770

* Het percentage is gerelateerd aan het aantal regelmatige helers. Sommigen van hen vallen binnen meerdere categorieën, waardoor de percentages bij elkaar geteld de 100 te boven gaan.

Duur

Bij de duur van de criminele loopbaan van regelmatige helers kunnen we twee zaken onderscheiden. Ten eerste: op welke leeftijd heeft de persoon in kwestie zijn geregistreerde criminele debuut gemaakt en ten tweede: over hoeveel jaar strekt de loopbaan zich uit? Om de intensiteit van een criminele loopbaan in een getal uit te drukken, wordt vaak gebruik gemaakt van de zogeheten lambda-score. Lambda staat voor het aantal criminele feiten gedeeld door de duur van de loopbaan in jaren. Dus iemand die in het tijdsbestek van twee jaar voor vier criminele feiten staat geregistreerd, scoort een lambda van twee.

Om te beginnen brengen we de debuutleeftijd van regelmatige helers in kaart. Gemiddeld ligt de debuutleeftijd op 25 jaar. Ongeveer eenderde (32%) van deze helers begon zijn geregistreerde carrière als minderjarige. 40% maakt zijn debuut voor zijn dertigste jaar, terwijl de resterende 28% pas op latere leeftijd (dertig jaar en ouder) zijn entree maakt. De meeste regelmatige helers (59%) hebben alle antecedenten binnen hetzelfde kalenderjaar opgelopen. Daarbij kunnen we aantekenen dat 47% slechts één antecedent heeft en zich daarmee automatisch beperkt tot één kalenderjaar. Wanneer we naar de overige regelmatige helers kijken, zien we dat ongeveer de helft van deze resterende groep een loopbaanduur van drie jaar of korter heeft, terwijl de andere helft over een langere periode crimineel actief is.

We hebben de lambda berekend voor de groep van regelmatige helers, die criminele feiten over meerdere kalenderjaren, hebben gepleegd (n=3.641). Iets minder dan de helft van deze regelmatige helers heeft een lambda-score van minder dan één. Dit betekent dat ze gemiddeld minder dan één crimineel feit per jaar plegen. Aan de andere kant van het spectrum zijn er 364 regelmatige helers (4% van de 3.641), die een lambda van drie of hoger

scoort; ofwel gemiddeld minimaal drie criminele feiten per jaar. Als we ten slotte de duur van de criminele loopbaan afzetten tegen de lambda-score ontstaat een interessant beeld. Het blijkt dat degenen die een hoge lambda-score hebben een relatief korte loopbaan hebben. De meest waarschijnlijke verklaring hiervoor is dat de intensiteit van de criminele loopbaan van regelmatige helers relatief snel uitdooft. Ze houden dus een hoog niveau van criminaliteit niet over een langere periode vast, want hun lambda-score daalt naarmate de loopbaan langer wordt. Een enkele uitzondering daargelaten (zie ook bijlage 4, tabel 2). De bevindingen kunnen ook anders worden geïnterpreteerd, namelijk dat alleen de recent gestarte regelmatige helers een 'actieve' start van hun carrière kennen. Er zijn echter geen verdere aanwijzingen die een dergelijke alternatieve verklaring steunen, terwijl daarentegen het uitdoven van een criminele loopbaan een bekend criminologisch fenomeen is.

2.4.6 Incidentele helers

De meeste helers zijn te classificeren als incidentele helers. Van de 55.452 helers in de periode 1996-2004 vallen 32.747 personen in de categorie van incidentele heler (59%). Minder dan de helft van hun geregistreerde criminele feiten betreft heling.

Frequentie

Een eerste analyse van deze groep laat meteen zien dat het om 'zware jongens' gaat. Bij elkaar hebben deze 32.747 incidentele helers 478.911 antecedenten op hun naam staan. Dat komt overeen met gemiddeld vijftien antecedenten per verdachte. Deze antecedenten corresponderen met 855.248 criminele feiten; ofwel 26 criminele feiten per verdachte. Wanneer we het aantal antecedenten in klassen verdelen, zien we dat 36% van deze verdachten meer dan elf antecedenten op zijn of haar naam heeft staan. Deze verdachten voldoen daarmee volgens de landelijke definitie¹⁷ aan het etiket van 'veelpleger'. In vergelijking met de totale verdachtenpopulatie in 2004 is dit een opmerkelijk hoog percentage. Volgens de LCK is tien procent van alle verdachten in Nederland in 2004 te classificeren als veelpleger (Prins, 2005b).

Bij incidentele helers heeft slechts 8% van de geregistreerde criminele feiten betrekking op heling. Dit percentage wordt sterk gedrukt door de groep van verdachten die meer dan twintig antecedenten op hun naam hebben staan. Hoewel die wel gemiddeld voor ruim vier helingfeiten staan geregistreerd, valt dit in het niet bij de enorme hoeveelheid andere feiten.

¹⁷ De landelijke definitie van een meerderjarige veelpleger op 'politieniveau' (op basis van politie-antecedenten) luidt: 'Een persoon van achttien jaar of ouder, die in het gehele criminele verleden meer dan tien processen-verbaal tegen zich zag opgemaakt, waarvan ten minste één in het peiljaar.' Ons databestand is eveneens op politieniveau; vandaar dat we bij deze definitie van veelpleger aansluiten.

Bij de verdachten met tien antecedenten of minder ligt het aandeel van de helingfeiten tussen de 12 en 24% (zie ook bijlage 4, tabel 3). We kunnen de conclusie trekken dat de groep van incidentele helers voor ruim eenderde uit veelplegers bestaat, die weliswaar enkele helingfeiten op hun naam hebben staan, maar waarbij heling geen core business is. Het kan als bijproduct van andere criminele activiteiten worden beschouwd. In de verdere analyse van de criminele loopbaan van incidentele helers is deze groep van veelplegers buiten beschouwing gelaten, maar we betrekken de veelplegers uiteraard wel bij de uiteindelijke balans in het samenvattende overzicht.

Ernst

Omdat incidentele helers voor meer andersoortige delicten dan heling te boek staan, is het logisch dat ze hogere deelnamepercentages op de andere delictscategorieën laten zien dan de regelmatige helers. Maar ook hier nemen de diefstallen een prominente plaats in, op afstand gevolgd door vernielingen en openbare orde- en geweldsmisdrijven.

Duur

Wat betreft hun debuutleeftijd laten de incidentele helers ook een wat ander beeld zien. De gemiddelde debuutleeftijd ligt op 21 jaar en ongeveer de helft (51%) van de incidentele helers is hun criminele loopbaan als minderjarige gestart. Het percentage dat pas na zijn dertigste jaar start ligt op 15%. Daarmee kunnen we stellen dat de incidentele heler eerder zijn criminele loopbaan begint dan de regelmatige heler.

Tabel 14 Andere criminele feiten van incidentele helers (n=21.052)

	Personen Aantal	Percentage*	Feiten Aantal
Diefstallen	16.648	79%	83.579
Vermogensmisdrijven met geweld	3.928	19%	8.072
Overige vermogensmisdrijven	4.606	22%	9.672
Geweldsmisdrijven	7.525	36%	14.067
Zedenmisdrijven	878	4%	1.389
Vernieling en openbareordemisdrijven	9.351	44%	21.377
Verkeersmisdrijven	3.909	19%	6.716
Drugsmisdrijven	3.407	16%	6.709
Overige misdrijven	4.654	22%	7.007

* Het percentage is gerelateerd aan het aantal incidentele helers minus de veelplegers. Sommigen van hen vallen binnen meerdere categorieën, waardoor de percentages bij elkaar geteld de 100 te boven gaan.

Ook bij de duur van de criminele loopbaan zijn er verschillen te constateren tussen de regelmatige en incidentele helers. De incidentele helers hebben gemiddeld een langere loopbaan achter de rug dan de regelmatige

helters. Het aandeel incidentele helers dat alle antecedenten binnen hetzelfde kalenderjaar heeft opgelopen, is – in vergelijking met de regelmatige helers – gering (20%). Van de overige incidentele helers heeft ongeveer 40% een loopbaanduur van drie jaar of korter, terwijl de resterende 60% over een langere periode crimineel actief is.

We hebben de lambda berekend voor de groep van incidentele helers die criminele feiten over meerdere kalenderjaren hebben gepleegd (n=16.863). Ongeveer 30% van deze incidentele helers heeft een lambda-score van minder dan één. Aan de andere kant van de verdeling heeft een derde van de incidentele helers een lambda van drie of hoger.

Wanneer de duur van de criminele loopbaan wordt afgezet tegen de lambda-score, ontstaat desondanks een vergelijkbaar beeld als bij de regelmatige helers. Ook bij de incidentele helers blijken degenen met een hoge lambda-score een relatief korte loopbaan te hebben. Ook hier is de meest voor de hand liggende verklaring dat de intensiteit van de criminele loopbaan van incidentele helers eveneens relatief snel uitdooft (zie ook bijlage 4, tabel 4).

2.4.7 Typen helers vergelijkenderwijs

In onderstaande tabel zijn vier belangrijke karakteristieken van de drie onderscheiden typen helers nog eens op een rijtje gezet. Bij de incidentele helers zijn de veelplegers er apart uitgelicht. Bij de berekening van de gemiddelde debuutleeftijd, lambda en de loopbaanduur zijn alle verdachten meegenomen. Dus ook degenen die in bovenstaande overzichten met betrekking tot de duur van de criminele loopbaan buiten beschouwing zijn gelaten, omdat ze hun antecedenten hebben gekregen binnen hetzelfde kalenderjaar.

Tabel 15 Kengetallen criminele loopbaan van helers

	Aandeel	Gemiddelde debuutleeftijd	Lambda	Duur loopbaan (tot nu toe)
Pure heler	25%	29 jaar	1,2	-
Regelmatige heler	16%	25 jaar	1,4	2,4 jaar
Incidentele heler	38%	21 jaar	2,9	5,4 jaar
Incidentele heler (veelpleger)	21%	17 jaar	4,1	16,4 jaar

2.5 Samenvatting en conclusies

Het aantal opgespoorde helingzaken in 2004 is ongeveer gelijk aan het aantal in 1996. In de tussenliggende periode ligt het niveau iets lager. Als we uitgaan van de meeste recente cijfers (2004), kunnen we stellen dat opsporingsdiensten ongeveer 3.500 helingfeiten registreren. Ongeveer 70% heeft betrekking op opzetheling (weet dat het een door een misdrijf

verkregen goed betreft), nog geen 5% is schuldheling (kan vermoeden dat het een door een misdrijf verkregen goed betreft) en de rest is te classificeren als gewoonteheling (maakt van opzetheling een gewoonte).

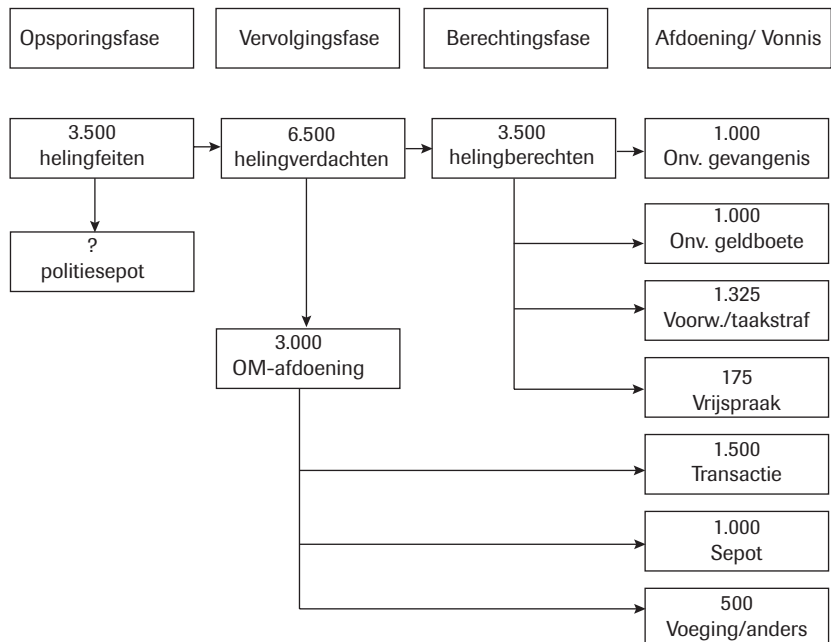
Niet alle processen-verbaal worden ingestuurd, maar we veronderstellen wel dat het merendeel richting het openbaar ministerie wordt gezonden.

Dat levert het OM ongeveer 6.500 verdachten van heling op, waarvan het OM er ongeveer 3.000 zelfstandig afdoet. Ongeveer de helft krijgt een transactie (geldboete of werkstraf) aangeboden, van 1.000 verdachten wordt de zaak geseponeerd en van de resterende 500 verdachten wordt de zaak gevoegd dan wel anders afgedaan door het OM.

De resterende 3.500 verdachten worden aan de rechter – vooral de politierechter – voorgeleid. De rechter legt ongeveer 1.000 keer een onvoorwaardelijke gevangenisstraf op, die in het merendeel van de gevallen korter is dan een half jaar. Het aantal onvoorwaardelijke gevangenisstraffen is de laatste jaren gestegen, wat past in het algemeen beeld van een minder mild straffklimaat in Nederland. De rechter legt tevens ongeveer 1.000 keer een geldboete op. De gemiddelde geldboete ligt tussen de 226 en 453 euro. De resterende 1.500 sancties betreffen voorwaardelijke vrijheidsstraffen en taakstraffen.

Als we bovenstaande in een schema vatten, krijgen we het beeld zoals geschetst in figuur 6.

Figuur 6 Geldboetes per fase

In vergelijking met diefstalfeiten worden helingfeiten relatief vaak geponeerd en minder vaak gevoegd door het OM. Verhoudingsgewijs worden verdachten van heling minder vaak aan de rechter voorgeleid in vergelijking met verdachten van diefstal. Bovendien legt de rechter minder vaker een (voorwaardelijke) gevangenisstraf op bij heling dan bij diefstal. Dit brengt ons tot de conclusie dat het strafklimaat voor heling milder is dan voor diefstal.

Ongeveer de helft van de goederen genoemd bij geregistreerde helingzaken heeft betrekking op (brom)fietsen, auto's en geld. Deze goederen vallen in principe buiten de reikwijdte van het onderzoek. Van de resterende goederen blijkt consumentenelektronica – hifi-, computer- en foto-apparatuur – met stip het meest gewilde helingobject; althans op basis van de geregistreerde helingzaken. Op afstand volgt kleding als tweede meest geregistreerde helingwaar. Ongeveer 40% van de geregistreerde helingwaar betreft consumentenelektronica, terwijl rond de 20% kleding behelst. Ongeveer 25% omvat sieraden, kunst, materialen, gereedschap, identiteitspapieren, genotsmiddelen en voeding. De resterende 15% is niet nader gespecificeerd.

Ruim 40% van deze helinggoederen wordt verhandeld in de openbare ruimte. Bij ongeveer een kwart vindt de deal plaats op een privéadres. Eveneens een kwart vindt plaats in een winkel of een bedrijf. Nog geen 5% van de geregistreerde helingwaar wordt aangeboden in de horeca- of recreatieve gelegenheden. Ook scholen scoren procentueel gezien laag (3%).

De geregistreerde helers zijn – zoals te verwachten – verweven met het diefstalmilieu. Zowel de regelmatige als de incidentele helers blijken in de meeste gevallen ook voor diefstaldelicten bekend te zijn bij de politie. Bij elkaar is ongeveer driekwart van de geregistreerde helers onder deze noemer te vatten. Een kwart van de geregistreerde helers beperkt zich – althans gemeten naar hun antecedenten – tot alleen heling; de pure helers. Zij staan in veruit de meeste gevallen voor één helingfeit te boek. We kunnen slechts gissen over de vraag hoe vaak zij daadwerkelijk zich schuldig hebben gemaakt aan dit delict, maar de stelling dat een deel van hen vaker met heling in aanraking is gekomen, lijkt een weinig gewaagde. In vergelijking met het algemene beeld van verdachten in Nederland zijn er weinig verschillen met de verdachten van heling: oververtegenwoordiging van mannen, jongeren en immigranten. Uitzondering hierop vormt drugsverslaving. Geregistreerde helers staan vaker als drugsverslaafde te boek dan verdachten in het algemeen. De verklaring hiervoor is te vinden bij het aandeel veelplegers onder de helers. Zij vormen 21% van de geregistreerde helerpopulatie, terwijl veelplegers voor 10% van alle verdachten in Nederland staan. Combineren we dat met het feit dat veelplegers vaak drugsverslaafd zijn (zie bijvoorbeeld Jacobs en Essers, 2003), dan is duidelijk dat het hoge percentage drugsverslaafden samenhangt met het hoge percentage veelplegers onder de geregistreerde helers.

Uit de crimineleloopbaanliteratuur weten we dat de debuutleeftijd een belangrijke indicator is voor het verdere verloop van deze carrière. Hoe jonger mensen starten met criminaliteit, hoe groter de kans dat het een langdurige affaire wordt. Dit wordt bevestigd in deze analyse. De veelplegers zijn gemiddeld op zeventienjarige leeftijd gestart (met hun eerste geregistreerde delict) en hebben een lange loopbaan achter de rug. Bij de regelmatige helers start ongeveer eenderde als minderjarige, terwijl de debuutleeftijd bij de 'pure helers' het hoogste ligt. Deze gegevens onderbouwen de stelling dat naarmate personen zich meer beperken tot alleen helingdelicten, de vervlechting met het criminele milieu geringer zal zijn.

3 De visie van beleidsmakers en experts op de helingmarkt

B. Rovers (Ateno)

In dit hoofdstuk doen we verslag van het onderzoek onder beleidsmakers en ervaringsdeskundigen. In paragraaf 3.1 wordt de opzet van dit onderzoek nader toegelicht. Ook wordt daar kort stilgestaan bij enkele methodologische kwesties. In paragraaf 3.2 worden de helingmarkten besproken, waarbij in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de goederen die worden geheeld, de (afzet)kanalen waarlangs deze goederen worden afgezet, en de helers en hun werkwijzen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een bespreking van de belangrijkste resultaten (paragraaf 3.3).

De beleidsmakers en ervaringsdeskundigen zijn ook geraadpleegd over de aanpak en preventie van heling. De bevindingen hieromtrent worden gerapporteerd in hoofdstuk 5.

3.1 Onderzoeksverantwoording

3.1.1 Opzet van de expertmeetings en de gebruikte bronnen

De gegevens waarop dit hoofdstuk is gebaseerd, zijn afkomstig uit de volgende bronnen:

- de mededelingen gedaan door experts tijdens de drie expertmeetings;
- de mededelingen gedaan door andere sleutelfiguren;
- het beschikbaar gestelde schriftelijke onderzoeks- en beleidsmateriaal.

Toelichting

Bij aanvang van het onderzoek is besloten de expertmeetings te organiseren rond deelnemers met een vergelijkbare achtergrond. Dit heeft drie voordelen. De input is groter, doordat het voor de deelnemers interessanter is om naar een bijeenkomst te komen waar ze deskundigen treffen die voor hen relevant zijn. Daarnaast is de output naar verwachting groter doordat de deelnemers, door hun vergelijkbare achtergrond, beter in staat zijn op elkaar te reageren. Ten slotte maakt het uitsplitsen van deelnemers naar achtergrond het mogelijk zwaartepunten te leggen in de onderwerpen die ter tafel komen. Het aantal onderzoeksvragen is te groot om tijdens één sessie uitputtend behandeld te kunnen worden. Aldus zijn drie expertgroepen geformeerd:

- 1 *fenomeendeskundigen*: vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en van private opsporingsinstanties; de nadruk tijdens deze sessie lag op ervaringen met diefstal en heling van goederen in het bedrijfsleven;
- 2 *opsporingsdeskundigen*: vertegenwoordigers van de politie; de nadruk tijdens deze sessie lag op helingmarkten en opsporingskwesties;
- 3 *beleidsdeskundigen*: vertegenwoordigers van overheid, politie en justitie en koepelorganisaties uit het bedrijfsleven; de nadruk tijdens deze sessie lag op preventie- en interventiestrategieën.

Ter voorbereiding op deze expertmeetings zijn tal van organisaties benaderd waarvan verwacht mag worden dat ze (enige) kennis hebben over diefstal en heling van goederen. Zo zijn de brancheorganisaties van de meest diefstalgevoelige branches in het bedrijfsleven benaderd met vragen omtrent diefstal en heling van goederen en de aanpak hiervan in de branche. Daarnaast zijn private organisaties benaderd die betrokken zijn bij de opsporing van strafbare feiten, het terugvinden van gestolen goederen en dergelijke. Hierbij valt te denken aan private recherche, instanties die de belangen van bepaalde sectoren in het bedrijfsleven behartigen, stichtingen die strijden tegen fraude op internet, wetenschappers et cetera. Ook zijn politiefunctionarissen uit diverse geledingen van de Nederlandse politie benaderd. We hebben hierbij gestreefd naar een zekere spreiding over de helingmarkten. Zo hebben we gesproken met politiefunctionarissen die op verschillende niveaus (lokaal, (boven)regionaal en landelijk) en in uiteenlopende 'markten' ervaringen hebben opgedaan met heling. Ten slotte hebben we gesproken met beleidsvertegenwoordigers van koepelorganisaties uit het bedrijfsleven, de verzekeringswereld, de landelijke overheid, de politie en het openbaar ministerie.

Een deel van de door ons geraadpleegde experts heeft de expertmeetings bijgewoond. De andere sleutelfiguren zijn telefonisch of schriftelijk (per e-mail) bevraagd. De informatie uit deze laatste groep is ook in dit hoofdstuk verwerkt. Zie voor een overzicht van alle geraadpleegde organisaties bijlage 5.

Sommige organisaties of sleutelfiguren konden door ons niet bereikt worden om deel te nemen aan het onderzoek. Andere(n) bleken niet bereid om deel te nemen. Dit kan op deelterreinen lacunes in kennis opleveren. In de volgende paragraaf wordt hier dieper op ingegaan.

Naast de mondelinge informatie die ons is verstrekt, hebben we de betreffende organisaties ook verzocht schriftelijke informatie aan te leveren die relevant kan zijn voor het onderhavige onderzoek, zoals onderzoeks- en beleidsrapporten, jaarverslagen, notities et cetera. De opbrengst hiervan was echter nogal mager. Niettemin zullen we het beschikbaar gestelde materiaal, indien relevant, bij de bespreking van de onderzoeksresultaten betrekken.

3.1.2 Methodologische kanttekeningen

Om de hiernavolgende beschrijving van de onderzoeksresultaten op waarde te kunnen schatten is het nodig deze van enkele methodologische kanttekeningen te voorzien. We noemen hier de belangrijkste en geven aan hoe we hiermee in het onderzoek zijn omgesprongen.

Zichtbeperkende factoren

Er bestaat niet zoiets als de Nederlandse helingmarkt. Helingmarkten zijn er in vele soorten en maten. De aanwezige kennis in het veld ontstijgt

zelden het niveau van een specifieke markt waar de betrokkene zicht op heeft. Dit betekent dat de meeste informatie sterk contextgebonden is en betrekking heeft op een klein deel van het brede verschijnsel waarin wij als onderzoekers geïnteresseerd zijn. De werkwijze die wij hebben gevolgd is zo veel mogelijk deskundigen uit uiteenlopende velden in het onderzoek betrekken om aldus een zo breed mogelijk zicht te krijgen op het verschijnsel. Door de verschillende beelden van de werkelijkheid over elkaar heen te leggen, is het mogelijk overeenkomsten en verschillen te noteren en daaruit grote lijnen te destilleren.

Aan deze werkwijze kleven echter vier praktische beperkingen. De *eerste beperking* is dat we binnen het bestek van dit onderzoek niet alle mogelijke helingmarkten (even goed) in kaart kunnen brengen. Daarvoor is het verschijnsel te veelvormig.

Een *tweede beperking* is dat we afhankelijk zijn van de aanwezige kennis in het veld: de ene helingmarkt staat scherper op het netvlies van de betrokkenen dan de andere. Een dergelijke zaak is uiteraard afhankelijk van de mogelijkheden en beleidsprioriteiten van de organisaties waarin de sleutelfiguren actief zijn. Zo beschikt bijvoorbeeld de goud- en zilverbranche in Nederland over een infrastructuur die zicht geeft op de goederen die in deze sector worden gestolen. Deze infrastructuur zorgt er tevens voor dat men af en toe kan waarnemen hoe en waar deze goederen weer opduiken. De slijterijbranche, om een ander voorbeeld te noemen, ontbeert een dergelijke infrastructuur. Hier bestaat op brancheniveau dus geen kennis over derving van goederen, laat staan over heling ervan. Het kennisniveau varieert dus en dit beïnvloedt uiteraard de verschijnselen die we kunnen waarnemen. Voor de politie geldt hetzelfde: beleidsprioriteiten en opsporingsmogelijkheden bepalen de werkelijkheid die we te zien krijgen. In het vorige hoofdstuk konden we lezen dat de aangehouden helers een heel klein topje van een grote ijsberg vormen. Om te weten hoe dit topje zich verhoudt tot het deel onder water, zouden we inzicht moeten hebben in de selectieprocessen die ten grondslag liggen aan de politieactiviteiten op dit vlak. Dit inzicht is in de praktijk niet aanwezig. De *derde praktische beperking* is dat bepaalde (aspecten van) helingmarkten buiten beeld zullen blijven doordat de betrokkenen hierover geen mededelingen willen doen. Dit kan verschillende oorzaken hebben, zoals het opsporingsbelang van de politie, commerciële belangen van organisaties et cetera. Overigens hebben we niet het idee dat dit gegeven de onderzoeksresultaten sterk vertekent.

In het algemeen kan worden opgemerkt dat (empirisch gefundeerde) kennis over het verschijnsel heling een schaars goed is in Nederland. Hierin schuilen risico's waar het gaat om het verzamelen en naast elkaar leggen van bestaande informatie. Veel 'informatie' in het veld is nogal zacht en niet zelden gebaseerd op één of enkele cases of zelfs dat niet (*hearsay* informatie). Het risico bestaat dat het beeld van de werkelijkheid zoals dat bij velen leeft, kan worden herleid tot één of enkele bronnen.

Omgekeerd kan het ook gebeuren dat mensen hun beperkte ervaring (met heling) veralgemeniseren: ‘we zien *altijd*... dit of dat’. Beide problemen zijn terug te voeren op de zwakke empirische basis van de waarnemingen. Dit vormt voor ons de *vierde en laatste beperking*.

Kortom, een totaalbeeld schetsen van dé helingmarkt in Nederland is, op basis van de beschikbare kennis in het veld, onbegonnen werk. We moeten bovendien alert zijn op de selectiviteit en kwaliteit van de verstrekte informatie. In de beschrijving van de onderzoeksresultaten wordt rekening gehouden met deze beperkingen. We zullen vooral de grote lijnen beschrijven zoals deze uit het veldwerk naar voren zijn gekomen. Daar waar het bronmateriaal dun is, zullen we dit aangeven.

3.2 Beschrijving van de helingmarkten

De ervaringen van de geraadpleegde experts met betrekking tot het functioneren van helingmarkten in Nederland zijn geordend naar hun antwoorden op de volgende vragen:

- 1 Welke goederen worden zoal geheeld?
- 2 Via welke afzetkanalen worden deze goederen weer op de markt gebracht?
- 3 Wie zijn de helers en hoe gaan zij te werk?

3.2.1 *Diefstalgevoelige producten*

Om een indruk te krijgen van de hoeveelheid en de aard van de producten die worden geheeld, moeten we in eerste instantie een blik werpen op de goederen die jaarlijks worden gestolen bij bedrijven en instellingen enerzijds en bij burgers anderzijds.

Het is moeilijk om op basis van bestaande gegevens een betrouwbare schatting te maken van de omvang van dit fenomeen. Over de materiële schade die bedrijven, instellingen en burgers ondervinden door diefstal van goederen, bestaan uiteenlopende schattingen, vaak gebaseerd op verschillende definities en methodieken. De meeste van deze schattingen hebben ook betrekking op deelverschijnselen.¹

Van Dijk en Roëll hebben in 1988 een meer omvattende methodiek ontwikkeld om de totale materiële schade door criminaliteit voor de samenleving als geheel – burgers, bedrijven en overheid/instellingen – in beeld te brengen. Dit is naar onze mening tot dusverre de meest omvattende en best doordachte schattingsmethode. Zij kwamen destijds op een schade

¹ Voor schattingen over materiële schade in het bedrijfsleven, zie onder meer HBD.nl 2006, TNS-NIPO 2005, HBD.nl 2005, Rovers & De Vries Robbé 2005, Verzekeraars.nl 2005, Ritzema 2004, PlatformDetailhandel.nl 2004, Bouwmeester & Zuidam 2004, EZ 2002 en Trendmeter 2000. Voor schattingen over schade die burgers ondervinden, zie bijvoorbeeld: CBS 2000. Voor de totale schade van criminaliteit, zie Van Dijk & Roëll (1988).

door 'gewone criminaliteit' van circa 3,5 miljard euro oftewel 1,85% van het bruto binnenlands product in 1984 (Van Dijk & Roëll, 1988). Hierin is, naast de waarde van de gestolen goederen, ook de materiële schade door niet-vermogensdelicten opgenomen en zogenoemde bijkomende schades, zoals inbraakschade. In dit bedrag zijn niet opgenomen de kosten voor preventie/beveiliging en dergelijke. Als we dit cijfer (onveranderd) transponeren naar de huidige situatie en relateren aan het bruto binnenlands product van 2005, komen we op een schade door 'gewone criminaliteit' van circa 9 miljard euro. Een niet nader te bepalen deel van dit bedrag bestaat uit de waarde van gestolen goederen. En een niet nader te bepalen deel van deze gestolen goederen zal vervolgens op enige helingmarkt terechtkomen. Hoe groot de helingmarkt is, valt dus heel moeilijk te zeggen. (Ook omdat een dergelijke schatting sterk afhankelijk is van de gebruikte waardebepaling van goederen: productiewaarde, reproductiewaarde, inkoopwaarde, verkoopwaarde, etc.). We volstaan derhalve met de constatering dat de omvang van de helingmarkt onbekend is, maar afgaande op voornoemde cijfers, mogelijk wel één of enkele miljarden kan bedragen.²

Diefstalgevoelige goederen in het bedrijfsleven zijn in veel gevallen consumentenartikelen die een zekere waarde vertegenwoordigen en waaraan in veel gevallen ook een bekende merknaam hangt. In de transportsector wordt door verzekeraars aan bepaalde goederen een (sterk) verhoogd diefstalrisico toegekend. Dit zijn merkkleding, elektronica, softwaredragers, dure metalen, sterke drank, tabakswaaren, geneesmiddelen, parfums en cosmeticaproducten (TLN 2003). Deze risicotoekenning door verzekeraars geeft een aardige indicatie van de diefstalgevoeligheid van producten. In de detailhandel varieert de range van diefstalgevoelige producten per branche. De meeste branches zijn in staat om een top-5 van meest diefstalgevoelige producten samen te stellen. In de bruin- en witgoedsector gaat het dan bijvoorbeeld om mobiele telefoons, flatscreens, dvd-spelers, laptops, mp3-spelers en navigatiesystemen. In de drogisterijbranche gaat het om parfums, cosmetica, huidverzorgingsproducten, tandpasta (telkens alleen de dure merken), maar ook scheermesjes, luiers, vervangingsborstels voor elektrische tandenborstels en vitaminepillen. In de mode- en confectiebranche gaat het om trendy merkkleding en dito merkschoenen (merken als Diesel, Replay, Nike et cetera). Deze lijst kan naar believen worden uitgebreid met de meest gewilde categorieën uit de andere

2 Onderzoekers van het CBS hebben recentelijk geprobeerd de omvang van de illegale economie in Nederland in kaart te brengen, waarbij ze ook ingaan op diefstal en handel in gestolen goederen. De focus in dit onderzoek ligt echter op de zichtbare bijdrage die deze activiteiten leveren aan het bruto binnenlands product. De gekozen methodologie biedt (daardoor) onvoldoende handvatten om de omvang van de helingmarkt in Nederland betrouwbaar in kaart te brengen. Immers, een zeer aanzienlijk deel van de helingmarkt wordt niet zichtbaar in de economische indicatoren die de CBS-auteurs bestuderen (Smekens en Verbruggen, 2005).

branches.³ In sommige detailhandelsbranches, zoals de juweliersbranche, zijn de problemen met diefstal zo omvangrijk dat bepaalde handel onverzekerbaar dreigde te worden en uit Nederland verdwijnt (Commissie Veiligheid Juweliersbranche, 2003).

Iets minder zichtbaar zijn de diefstallen van *industriële* producten, zoals bulkhoeveelheden voedingsmiddelen (koffie), metalen, hout, machines, industriële gereedschappen en dergelijke. Ook dit soort producten wordt met enige regelmaat gestolen en komt daarna vaak weer op de markt.

Twee voorbeelden uit de bouwsector die door respondenten zijn genoemd: regelmatig worden bij bouwprojecten partijen bakstenen gestolen die vervolgens worden gebruikt voor zwarte klussen in de bouw en een groep Oost-Europese criminelen steelt raamkozijnen van Nederlandse bouwplaatsen om er in eigen land een huis omheen te bouwen. Het zijn dus niet altijd hoogwaardige producten die interessant zijn. Zo is in de haven van Rotterdam recentelijk een container met biggenvoer gestolen.

Voor sommige producten geldt dat ze aantrekkelijk kunnen zijn, omdat de *identiteit* ervan veranderd kan worden. Zo zijn bulkgoederen die worden herverpakt vaak niet meer traceerbaar naar de originele eigenaar. Hetzelfde geldt voor machines die worden omgekat, metaal dat wordt omgesmolten, hout waarvan het identificeerbare deel wordt afgezaagd et cetera.

Goederen die gestolen worden van individuele burgers en huishoudens verschillen niet sterk van de hiervoor genoemde goederen. Uiteraard variëren ze per delicttype. Bij straatroof en zakkenrollerij gaat het vaak om geld en mobiele telefoons, bij diefstal uit auto's om cd-spelers en navigatiesystemen. Opvallend is dat bij woninginbraken de range van gestolen producten vaak heel erg groot is. Van keukengerei, tuinmeubilair en dekbedovertreksets tot aan fitnessapparatuur, computers en juwelen. Ook paspoorten werden door een respondent genoemd als een zeer diefstalgevoelig goed, omdat er veel vraag naar is in kringen van illegalen.

Een bijzondere categorie goederen vormen de *namaakartikelen* en de *goederen waarvoor geen rechten zijn afgedragen*. Voorbeelden van het eerste zijn namaakparfums en valse merkkleding, voorbeelden van het tweede zijn alle goederen waarvoor geldt dat bepaalde betalingsverplichtingen zijn ontdoken, zoals auteursrechten, invoerrechten en dergelijke (bijvoorbeeld illegale dvd's). Wederverkoop hiervan kan als heling worden geduid, omdat formeel sprake is van goederen die uit een misdrijf zijn verkregen. Dit gebeurt echter zelden of nooit, omdat voor de hier genoemde feiten specifieke bepalingen van toepassing zijn in het Wetboek van Strafrecht. Niettemin noemen we deze goederen hier, omdat het in kwantitatieve zin om aanzienlijke markten gaat.

3 Vermeldenswaard in dit verband is de ludieke actie van de HEMA in het voorjaar van 2006 waarbij de top-5 van meest gestolen producten in haar winkels wordt aangeboden via een 'zwaar bewaakt' schap vlak bij de uitgang van de filialen. Het gaat om voedingssupplementen, oplaadbare batterijen, lipgloss, cd-roms en fietslampjes.

Samenvattend kunnen we stellen dat de waarde van de gestolen goederen in Nederland op jaarbasis ten minste enkele miljarden euro's bedraagt. Het gaat hierbij enerzijds om een breed scala aan consumentenartikelen. Gewild zijn dure merkartikelen, maar ook andere consumentenartikelen blijken aantrekkelijk. Ook industriële producten kunnen aantrekkelijk zijn. Het hoeft hierbij niet per se te gaan om hoogwaardige en dure producten, ook laagwaardige producten blijken interessant voor stellers. Aantrekkelijk zijn ook goederen die niet naar herkomst identificeerbaar zijn of waarvan de identiteit kan worden veranderd. Ten slotte zijn goederen vaak aantrekkelijk omdat er vraag naar is, zoals bij paspoorten het geval is. Veel respondenten zijn van mening dat de diefstalgevoeligheid van producten alleen wordt bepaald door de vraag die naar deze producten bestaat. Aantrekkelijke en minder aantrekkelijke goederen moeten vooral in dit licht worden beschouwd. Aangezien de vraag naar producten lokaal, nationaal én internationaal nogal kan variëren, kunnen soms onvermoede producten diefstalgevoelig blijken. Immers, wat op de ene plaats een weinig interessant goed lijkt, kan op andere plaatsen een zekere waarde vertegenwoordigen en goed verhandeld worden. Het zijn dus zeker niet alleen de waardevolle merkartikelen voor consumenten die vanuit de optiek van de heler interessant zijn. Dit is waarschijnlijk echter wel de meest zichtbare categorie.

3.2.2 Afzetkanalen

Hiervoor hebben we een schuchtere poging gedaan om de omvang van de totale 'markt' van gestolen goederen in Nederland te schatten. Het doel hiervan is niet zozeer om tot een precies getal te komen, maar om enig gevoel te krijgen voor de schaal waarop we het fenomeen heling moeten duiden. Dit geeft ons – hoe globaal ook – een kader waartegen we de betekenis van de diverse afzetkanalen beter kunnen begrijpen.

In deze paragraaf bespreken we de meest genoemde afzetkanalen en de kennis die hierover door het veld naar voren is gebracht. Het gaat achtereenvolgens om diefstal voor eigen gebruik, afzet via lokale afzetkanalen, via zwarte markten, via internet, via reguliere (detail)handel en afzet van gestolen goederen in het buitenland. Aansluitend wijden we een korte beschouwing aan het graduele onderscheid tussen afnemers en helers van gestolen goederen.

Diefstal voor eigen gebruik

Bij diefstal voor eigen gebruik is geen sprake van heling. We noemen deze optie echter volledigheidshalve, omdat veel gestolen waar niet terug zal komen op enige markt. Bij diefstal voor eigen gebruik doelen we op alle gestolen goederen die niet 'vermarkt' worden, omdat ze ge- of verbruikt worden door de stellers zelf of door personen in hun omgeving (zonder dat hier een vergoeding in enige vorm tegenover staat). We mogen

bijvoorbeeld verwachten dat veel gelegenheidsdiefstallen in de detailhandel een dergelijk karakter hebben.

Lokale afzetkanalen

Onder dit kopje gaan zeer uiteenlopende afzetkanalen schuil. We onderscheiden twee belangrijke subcategorieën: afzet via informele netwerken en afzet via de lokale detailhandel.

Afzet via informele netwerken

Dit houdt in dat de gestolen goederen te koop worden aangeboden via allerhande informele, lokale circuits. Dit kan op zeer uiteenlopende plaatsen zijn, zoals op het werk, op school, op de sportclub, bij de buurtvereniging, in het café om de hoek, in de familie, op straat et cetera. Volgens diverse deskundigen is dit een zeer wijdverspreid fenomeen. Een vertegenwoordiger van Hoffmann Bedrijfsrecherche schat dat meer dan de helft van de verduisteringszaken waarmee zij te maken hebben (diefstal van goederen door of met behulp van werknemers uit bedrijven) via deze informele circuits wordt afgezet. In de meeste gevallen gaat het hierbij om gelegenheidskopers die zich vaak wel, maar soms ook niet zullen realiseren dat ze gestolen waar kopen. In het algemeen lijkt er niet een heel groot taboe te rusten op het (incidenteel) kopen van spullen die ‘van de vrachtwagen zijn gevallen’.

Sommige respondenten hebben erop gewezen dat dit type helingmarkt in bepaalde gebieden en bij bepaalde groepen een meer prominente rol speelt. Het gaat dan vooral om achterstandswijken in (grote) steden, waar de vraag naar en het aanbod van gestolen waar gemakkelijk bij elkaar komen. Deze wijken worden enerzijds gekenmerkt door een weinig koopkrachtige bevolking waarin een latente of manifeste behoefte bestaat aan betaalbare (luxe)producten. Anderzijds treffen we in deze wijken verhoudingsgewijs ook vaak de stellers van deze goederen aan. Een Haagse politierespondent meldde dat in zijn gebied de stellers regelmatig op pad gaan naar aanleiding van een concrete bestelling door een buurtbewoner. Omdat vraag en aanbod in deze wijken zo goed op elkaar aansluiten, kan het ook gebeuren dat een bepaald goed meer dan eens (op verschillende adressen) gestolen wordt. Met andere woorden, de vraag naar (gestolen) goederen en het nabije en direct beschikbare aanbod van stellers die op bestelling kunnen leveren, kunnen een hoge omloopsnelheid van gestolen waar tot gevolg hebben. Ook andere sociaal zwakke gebieden, zoals woonwagenvelden, zijn in dit verband genoemd als gebieden met een verhoogd risico. Verder zijn bepaalde groepen genoemd als aantrekkelijke afzetmarkt, zoals studenten (afzet van gestolen fietsen).

Afzet via de lokale detailhandel

Dit houdt in dat de gestolen goederen via reguliere verkoopkanalen weer op de markt komen. Vaak genoemd in dit verband zijn bedrijven die

tweedehands goederen in- en verkopen (en soms ook verpanden). Diverse politierespondenten hebben melding gemaakt van het feit dat bij deze winkels veel gestolen waar kan worden aangetroffen. Personen die hun spullen aan deze winkels verkopen zijn verplicht zich te legitimeren en de bedrijven zijn verplicht hiervan een registratie bij te houden. Een politie-respondent uit Den Haag meldde dat hij aan de hand van een dergelijke registratie heel gemakkelijk in staat was om snel een aantal overvallen en straatroven op te lossen. Hij had zich nota bene beperkt tot een korte lijst van verkopers. Ook bij een ander politiekorps vernamen we een dergelijke ervaring. Een andere politierespondent meldde dat hij een steekproef had getrokken uit een lijst van verkopers van een bepaald filiaal van Cash Converters. Van deze verkopers bleek 40% bij de politie antecedenten te hebben in verband met vermogensdelicten. Sommige politierespondenten zeiden verbaasd te zijn over het feit dat zoveel stellers hun gestolen waar direct, dus zonder tussenpersonen, bij deze winkels afzetten, terwijl men zich toch moet legitimeren.

Tevens werd verbazing geuit over het feit dat sommige verkopers vele malen bleken voor te komen in deze registraties (zij verkochten soms meermalen op een dag goederen). Betrokkenen zijn het erover eens dat dit een belangrijk lokaal afzetkanaal voor gestolen waar is.

Ook andersoortige lokale detailhandel is met enige regelmaat genoemd als afzetkanaal voor gestolen waar. Genoemd zijn bijvoorbeeld belwinkels, juweliersbedrijven (vooral tweedehandsmarkten), shoarmazaken, wit- en bruingoedzaken et cetera. De betrokkenheid van deze bedrijven bij heling varieert. Soms gaat het om inkoop van gestolen waar, wanneer deze bij gelegenheid wordt aangeboden (gelegenheidsafname). In andere gevallen draait de winkel in belangrijke mate op de inkomsten uit gestolen goederen. Het onderscheid tussen witte en zwarte raven is graduëel, omdat de betreffende bedrijven vaak niet weten wat de herkomst is van de ingekochte waar. Het lijkt deze winkeliers ook niet altijd wat uit te maken. Immers, handel is handel, zeker als er een financieel voordeel te behalen valt. Verkoop van gestolen waar kan ook aantrekkelijk zijn om zwart geld te genereren of juist te witten.

Het is moeilijk om in algemene termen iets te zeggen over de herkomst van de goederen die via lokale afzetkanalen worden aangeboden en de schaal waarop dit gebeurt. In sommige gevallen zijn deze goederen evident afkomstig uit lokale diefstallen en worden ze door de stellers rechtstreeks aangeboden aan de wederverkopende partij of de consument. Er zijn echter ook wel voorbeelden genoemd waarbij de goederen die gestolen zijn op locatie A worden afgezet op locatie B en omgekeerd. Zoals een eigenaar van een aantal telecomwinkels, die gestolen mobiele telefoons opkoopt en deze afzet in andere steden waar hij filialen heeft. De stellers bieden hun waar ook vaak aan tussenpersonen aan. Zoals in het voorbeeld van de verslaafde veelpleger die zijn dealer in natura betaalt voor

drugs. Deze dealer kan de spullen zelf afzetten op de markt, maar ze ook weer doorverkopen aan andere helers. De afzet van gestolen goederen via informele netwerken kent wel, veel meer dan bij de afzet via reguliere detailhandel het geval is, schaalbeperkingen. Het lijkt daarom voor de hand liggend dat dit niet het meest geëigende afzetkanaal is wanneer sprake is van een min of meer constante aanvoer van goederen (zoals bij veelplegers het geval is).

Zwarte markten

Zwarte markten in het algemeen en de Beverwijkse Bazaar in het bijzonder, worden zeer regelmatig genoemd als afzetkanaal voor gestolen waar.⁴ Door haar omvang neemt de Beverwijkse Bazaar, met gemiddeld meer dan 3.000 kramen op een handelsdag, een bijzondere positie in. Vandaar dat dit afzetkanaal hier ook expliciet wordt genoemd. We hebben echter geen redenen om aan te nemen dat deze markt intrinsiek verschilt van andere zwarte markten. Integendeel, verschillende bronnen hebben bevestigd dat de verkoop van gestolen goederen voor een niet onbelangrijk deel via dit soort markten verloopt.

Dat Beverwijk en vergelijkbare markten een belangrijke rol spelen bij de afzet van gestolen goederen blijkt uit het gegeven dat respondenten uit zeer uiteenlopende organisaties melding maken van het feit dat ze hier hun gestolen waar hebben aangetroffen. Het gaat dan om brancheorganisaties die signalen krijgen van hun leden, om individuele ondernemers of hun belangenorganisaties, maar ook om opsporingsorganisaties. Een onderzoeker uit Beverwijk vertelde ons dat hij zeer regelmatig meldingen en verzoeken uit het land krijgt (een tot enkele keren per maand), van andere politieonderdelen, maar ook van private opsporingsorganisaties, in verband met gestolen waar die men heeft aangetroffen op de Beverwijkse Bazaar.

Opvallend in dit verband is dat de verkopers in een aantal gevallen geen moeite doen de herkomst van de goederen te verbergen. Zo werd ons regelmatig gemeld dat men de gestolen waar kon identificeren aan de hand van de originele prijsstickers die nog op de producten zaten. Volgens diverse betrokkenen vormt de verkoop van gestolen goederen, samen met de verkoop van namaakartikelen en spullen waar geen rechten over afgedragen zijn, een substantieel deel van het aanbod in Beverwijk en andere, vergelijkbare markten. Volgens sommige respondenten is de handel in gestolen waar zo ver doorgedrongen tot dit soort markten dat het voor handelaren die louter inkopen via reguliere kanalen nauwelijks (meer) mogelijk is om te concurreren.

Overigens is het onderscheid tussen reguliere en niet-reguliere handelaren volgens betrokkenen lastig te maken, omdat voor de meeste

⁴ De 'Zwarte Markt' is slechts een onderdeel van de Beverwijkse Bazaar, maar om redactionele redenen gebruiken wij de term 'zwarte markt' hier als een verzamelnaam voor 'marktachtige handel'.

handelaren geldt dat handel handel is en ze geen 'nee' zullen zeggen wanneer ze een partij goederen tegen een aantrekkelijke prijs krijgen aangeboden. Zo kan het voorkomen dat reguliere detaillisten of ambulante handelaren een deel van hun handel via deze kanalen laten lopen en daarbij ook gestolen goederen aanbieden. Omgekeerd zijn ook voorbeelden genoemd van handelaren die zo succesvol zijn geworden met de verkoop van onder andere gestolen waar dat ze inmiddels zijn uitgegroeid tot middelgrote 'reguliere' detailhandelsketens.

In Beverwijk hebben verschillende (etnische) groepen handelaren zich gespecialiseerd in de verkoop van bepaalde goederen. Turken, Polen, Afghanen, Irakezen, Nederlanders et cetera hebben allemaal hun eigen handel. Een deel van deze handel wordt aangeboden op de markt, een ander deel wordt doorverkocht, weer een ander deel wordt afgezet in de landen van herkomst. Autoradio's, bijvoorbeeld, brengen op de Nederlandse markt te weinig op, dus dat soort producten wordt in Oost-Europa afgezet, waar nog wel een goede markt is voor dit soort producten. Een praktijk waar vele jaren geleden al melding van is gemaakt (Van Oers & Scholtes, 1990) blijkt nog steeds te bestaan: voorafgaand aan de reguliere handelsuren wordt in de nabijheid van de Beverwijkse Bazaar al druk gehandeld. Het betreft hier voornamelijk gestolen spullen die vooral uit de Randstad, maar ook van elders, worden aangevoerd. Deze goederen wisselen hier van 'eigenaar'. In veel gevallen komen deze goederen echter niet op de markt terecht, maar verdwijnen naar andere locaties (nationaal en internationaal).

De feitelijke heling – het bewust opkopen van goederen die uit een misdrijf zijn verkregen – vindt niet altijd plaats op de markt zelf. Dit varieert ook tussen branches. Het voorbeeld van de juweliers is genoemd, die vaak rechtstreeks en ter plaatse goud en zilver opkopen van verslaafde veelplegers. Dit is echter geen standaardwerkwijze in alle branches. Meestal wordt de handel van elders aangevoerd. Hiervoor werd al melding gemaakt van opkopers die voorafgaande aan de handelsuren in Beverwijk gestolen waar opkopen en deze soms ook weer direct afzetten op de Bazaar. Eén respondent sprak in dit verband over handelaren die hun spullen betrekken bij 'helersgroothandels', grote helers die pakhuizen vol gestolen waar in de aanbieding hebben.⁵

De opsporing van heling heeft bij de politie een lage prioriteit. Zelfs op de Beverwijkse Bazaar worden slechts incidenteel opsporingsonderzoeken uitgevoerd, meestal door politieteam van buiten Beverwijk voor wie het helingonderzoek deel uitmaakt van een breder opsporingsonderzoek. Wel wordt door de lokale politie, in samenwerking met tal van andere opsporingsdiensten, drie keer per jaar gecontroleerd op allerlei onregelmatigheden; overtredingen tegen bijvoorbeeld milieuwetten,

5 Toelichting auteur: deze informatie is gebaseerd op gegevens uit politieonderzoek. In dit voorbeeld gaat het om grootschalige heling van parfumerieartikelen.

belastingwetten, de Vreemdelingenwet, de Voedsel- en warenwet et cetera. Controle op het aanbieden van gestolen goederen hoort hier niet bij, omdat deze veel meer inspanning en onderzoek vraagt en niet tijdens een controle kan worden vastgesteld. Formeel is het beleid van de politie in Beverwijk gericht op toezicht en handhaving, maar feitelijk betekent dit volgens de betrokken politiemensen dat sprake is van een gedoogsituatie.

Advertentie- en veilingsites op internet

Op veilingsites, zoals eBay, worden goederen bij opbod verkocht. Advertentiesites, zoals Marktplaats en Speurders, werken anders. Bij deze sites nemen kopers rechtstreeks contact op met verkopers, zonder tussenkomst van enig veilingmechanisme. Veilingsites worden in de markt gezien als goede afzetkanalen voor unieke, dure goederen en goederen waarvoor een nationale of internationale afzetmarkt bestaat. Advertentiesites worden beschouwd als meer geschikte afzetkanalen voor minder waardevolle goederen met een regionale of lokale afzetmarkt. In de praktijk echter is het onderscheid in aanbod tussen veiling- en advertentiesites vaak niet erg groot.

Internet als afzetkanaal voor goederen wordt steeds belangrijker en dit zien we ook terug in de illegale praktijken. Enkele voorbeelden: SNB-REACT, de stichting die zich bezighoudt met de opsporing van namaakgoederen, scant veiling- en advertentiesites op verdacht aanbod en treft dagelijks circa tachtig verdachte advertenties aan (SNBREACT.nl, 2006). Ook vanuit BREIN, de stichting die zich bezighoudt met het bestrijden van piraterij (schending van intellectueel eigendom), wordt gemeld dat zowel particulieren als (grote) bedrijven zich bezighouden met het op grote schaal illegaal aanbieden van bijvoorbeeld recent uitgekomen films (Anti-Piracy.nl, 2006). Bij de bedrijven zitten hier commerciële belangen aan, omdat ze via het aanbieden van dit materiaal grote hoeveelheden bezoekers kunnen trekken die ze kunnen laten doorklikken naar sites waar wel betaald moet worden voor de diensten (bijvoorbeeld porno). Dit blijkt een zeer lonende strategie. Dat illegale praktijken op internet toenemen, zien we ook terug in het ontstaan van tal van private initiatieven die gericht zijn op het tegengaan van fraude en oplichting via internet. Dit betreft vooral websites waar consumenten elkaar waarschuwen voor onbetrouwbare verkopers of kopers.⁶ Heling komt hierbij echter zelden in beeld, omdat kopers hierdoor in beginsel niet worden geschaad.

Advertentie- en veilingsites op internet worden door veel van de door ons geraadpleegde sleutelfiguren gezien als een belangrijke groeiemarkt voor helers. Een securitymanager in de branche schat dat aan circa 1% van alle goederen die via dit kanaal worden aangeboden een 'luchtje' hangt.⁷

6 Enkele voorbeelden van websites: www.online-oplichting.nl, www.fraudemeldpunt.nl, www.kopersbelangen.nl, www.surfopsafe.nl, www.internetoplichting.nl, www.internet-fraude.nl.

7 Het is onduidelijk waar deze schatting op is gebaseerd.

Als we dit vertalen naar aantallen transacties gaat het om heel grote aantallen. Diverse branches in het Nederlandse bedrijfsleven hebben ons gemeld dat zij in toenemende mate geconfronteerd worden met signalen dat gestolen waar via deze sites weer opduikt. Ook in kringen van de politie wordt het internet regelmatig genoemd als een belangrijk afzetkanaal voor gestolen goederen. Het kan hierbij gaan om goederen die afkomstig zijn uit lokale diefstallen, zoals autoradio's die door een dief, een dealer of een lokale heler op internet worden gezet, maar ook om goederen die afkomstig zijn uit grootschalige diefstallen. Er zijn door politierespondenten verschillende voorbeelden genoemd waarbij goederen afkomstig uit grootschalige diefstallen sterk versnipperd worden aangetroffen bij aanbieders op internet. De aanbieders blijken individuele burgers te zijn, maar ook reguliere of minder reguliere detailhandelsbedrijven. Kennis over heling via internet is echter schaars. Enkele jaren geleden is een rapportage verschenen van de Unit Digitaal Rechercheren van de KLPD over dit fenomeen (Doodeman e.a., 2001). Het betreft een onderzoeksproject waarbij men is nagegaan in hoeverre het mogelijk is om via een technisch hulpmiddel het aanbod van verdachte goederen op internet te achterhalen. In het kort komt dit project erop neer dat men probeerde om aan de hand van trefwoorden de meest verdachte advertenties op te sporen. Ondanks het feit dat deze wijze van opsporen op enkele praktische beperkingen stuit, is men toch in staat om vrij snel inzicht te krijgen in een aantal zeer verdachte aanbiedingen. Doorrechercheren op dergelijke gegevens kan volgens de betrokken onderzoeker zeer snel tot concrete opsporingsresultaten leiden. Ook elders bij de politie wordt melding gemaakt van het feit dat rechercheren via aanbod op internet snel tot resultaten kan leiden, omdat er goede aanknopingspunten zijn om bij verdachten van heling uit te komen. Het hiervoor besproken onderzoeksproject heeft, voor zover wij weten, echter geen navolging gevonden bij de politie.

Reguliere (detail)handel

Gestolen goederen komen in belangrijke mate ook via de reguliere (detail)handel weer op de markt. Hiervoor hebben we al gesproken over lokale detaillisten die omzet halen uit gestolen goederen die ze direct opkopen bij stellers of via enig helingcircuit verkrijgen. Ze kunnen deze goederen afzetten via hun eigen winkels, via (zwarte) markten of via internet. Wellicht kan een deel van deze detaillisten worden gekenschetst als kleine sjacheraars, die een centje bijverdienen met de verkoop van gestolen waar. Het zou echter een misvatting zijn te denken dat de afzet van gestolen goederen zich tot deze groep ondernemers beperkt. De signalen, met name uit politiekringen, wijzen erop dat de verkoop van gestolen waar veel breder in de detailhandel aan de orde is. Hierbij gaat het niet alleen om kleine, lokale ondernemers, maar ook om grootwinkelbedrijven en om bedrijven die in de meest uiteenlopende markten opereren.

De gestolen goederen kunnen op verschillende plaatsen weer in de handelsketen komen. Dit kan bij de detaillist zelf zijn, bijvoorbeeld de juwelier die, zonder het te weten (of toch wel?), tweedehands goud en zilver opkoopt van een dief. Als het echter om omvangrijkere partijen gaat, is de kans groot dat deze goederen al eerder in de handelsketen worden aangeboden, bijvoorbeeld bij de importeur of de tussenhandel. Eenmaal in de reguliere keten zullen de producten hun weg vinden naar de *re-sellers*. Politierespondenten hebben diverse voorbeelden genoemd waarin zij gestolen waar aantreffen bij bijvoorbeeld grootwinkelbedrijven. Zo heeft een bekend grootwinkelbedrijf ooit een partij beeldschermen in de aanbieding gehad die in zijn geheel uit diefstal afkomstig bleek. Als we kijken naar de inkoopstrategie van dit soort bedrijven, zien we dat ze naast de vaste inkoopkanalen (bijvoorbeeld de producenten) gebruikmaken van tal van parallelle inkoopcircuits. Deze handelscircuits hebben doorgaans wel een reguliere status en uitstraling, maar ze zijn niet altijd even doorzichtig. Een politierespondent maakt melding van een geval waarin handelaren een volstrekt legaal en betrouwbaar imago hebben en ook zaken doen met grote afnemers zoals grootwinkelbedrijven. Na onderzoek blijkt echter een belangrijk deel van hun handel 'too hot to handle'. Ook bij andere voorbeelden zien we dit stramien terug: detaillisten die gestolen spullen verkopen die ze via min of meer reguliere inkoopkanalen verkregen hebben. Voor de partij die de gestolen goederen opkoopt en in de reguliere handelsketen terugbrengt, is het een zeer lucratieve bezigheid, omdat men in het reguliere circuit verkoopprijzen kan realiseren die gelijk zijn aan de reguliere handelswaarde. (In zwarte circuits liggen de verkoopprijzen meestal veel lager dan de reguliere handelswaarde, zie ook in hoofdstuk 4.)

Helers kunnen ervoor kiezen om de goederen af te zetten via reguliere handelskanalen dan wel via andere circuits. In sommige gevallen echter zijn ze (bijna) volledig aangewezen op reguliere verkoopkanalen, omdat er niet of nauwelijks alternatieve afzetkanalen zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de kunst- en antieksector. De schattingen zijn dat een zeer aanzienlijk deel van de gestolen goederen in deze sector weer opduikt bij veilingen en kunst- en antiekhandels. Voor de betreffende veilinghuizen en handelaren is het lastig om voor alle ingekochte waar na te gaan of deze mogelijk uit diefstal afkomstig is. Het internationale karakter van de handel en het ontbreken van een waterdichte registratie van gestolen goederen dragen hieraan bij. Bovendien kunnen kunst- en antiekvoorwerpen die uit diefstal zijn verkregen na enige tijd gewoon weer op de markt worden gebracht, omdat na een aantal jaren het terugvorderingrecht vervalt indien de spullen te goeder trouw zijn gekocht. In Nederland is dat al na drie jaar het geval (in veel van de ons omringende landen is dat na twintig jaar aan de orde).

Kortom, de reguliere (detail)handel is ook een regulier afzetkanaal als het gaat om gestolen goederen. Op de vraag op welke schaal dit fenomeen

zich voordoet, valt geen zinnig antwoord te geven. Laaggeprijsde handel is voor alle betrokkenen echter interessant, helemaal als sprake is van hevige competitie of dalende omzet. In deze situatie zullen ondernemers zich waarschijnlijk hetzelfde gedragen als veel kopers op de zwarte markt, namelijk: 'niet te lang nadenken en profiteren van het voordeel'. Of zoals veel respondenten het samenvatten: handel is handel.

Afzet in het buitenland

Een deel van de gestolen goederen wordt in het buitenland afgezet. Nederlandse sleutelfiguren weten vaak niet veel meer van deze afzetmarkten dan dat bepaalde gestolen waar richting land X of Y gaat. Soms worden ter plekke gestolen goederen aangetroffen. De kennis over dit fenomeen komt vooral uit de hoek van de politie, met name van teams die zich bezighouden met bovenregionale vormen van criminaliteit. Hoewel hun zicht op dit fenomeen wordt beperkt door de gestelde onderzoeksprioriteiten in hun organisaties en ook door het feit dat men deze fenomenen over de landsgrenzen doorgaans moeilijker kan waarnemen, kunnen we toch enige grote lijnen ontwaren in de wijze waarop in Nederland gestolen goederen in het buitenland belanden. We zien drie bestemmingen in het bijzonder:

- 1 Oost-Europa;
- 2 immigrantenlanden;
- 3 landen van herkomst van asielzoekers en illegalen.

De eerste bestemming houdt verband met het zogenoemde mobiel banditisme uit Oost-Europa. Er zijn veel voorbeelden genoemd van criminele groeperingen uit Oost-Europa en de voormalige Sovjet Unie die in Nederland goederen stelen die ze vervolgens weer in eigen land afzetten. De schaal waarop dit gebeurt varieert. Zo is het voorbeeld genoemd van Litouwers die hier op kleine schaal, maar zeer veelvuldig diefstallen plegen in parfumeriezaken en drogisterijen. Als de kofferbak van de auto vol is, gaat men terug en verkoopt het spul thuis op de markt, soms rechtstreeks vanuit de kofferbak. Een ander voorbeeld met Litouwse criminelen laat zien dat er soms ook sprake is van een hogere organisatiegraad: Litouwse criminelen produceren vals geld dat ze in Nederland laten uitgeven. De opbrengsten hiervan worden vervolgens weer teruggesluisd naar Litouwen. Er zijn ook voorbeelden genoemd van hooggeorganiseerde groepen die bijvoorbeeld logistieke steunpunten net voorbij de Nederlandse landsgrenzen hebben opgericht om aldaar gestolen goederen 'koud te zetten' alvorens deze verder te transporteren en af te zetten in Oost-Europa. De uitdrukking mobiel banditisme is wellicht ook ontleend aan het feit dat Oost-Europese criminelen, bijvoorbeeld uit Polen, Bulgarije en Roemenië, zeer veelvuldig gebruikmaken van reguliere Nederlandse transportbedrijven om de in Nederland gestolen waar te transporten naar het land van herkomst en om vandaar soms ook weer

een 'menselijke vracht' (stelers) mee terug te laten nemen. Veel voorbeelden geven echter aan dat de werkwijzen die deze criminelen volgen toch vooral worden ingegeven door eenvoud: men komt bijvoorbeeld met de bus naar Nederland, steelt hier een auto om daarmee bijvoorbeeld woning-inbraken te plegen, waarna men weer een grotere auto steelt om de buit in kwijt te kunnen en daarmee terug te rijden. De hoge frequentie waarmee dit gebeurt en het feit dat deze personen hier naartoe komen om in korte tijd zoveel mogelijk te stelen, maken dat deze vorm van criminaliteit in korte tijd bijzonder veel schade kan veroorzaken. Het welvaartsverschil tussen sommige Oost-Europese landen en Nederland is dermate groot, dat de betrokken criminelen met hun activiteiten in eigen land snel een grote rijkdom kunnen vergaren. Overigens worden de in Nederland gestolen goederen niet in alle gevallen direct teruggestuurd naar het land van herkomst. Er zijn ook voorbeelden genoemd waarbij men de goederen in Nederland zelf afzet omdat er in de landen van herkomst onvoldoende markt voor is. In die gevallen komen bijvoorbeeld de Beverwijkse Bazaar en andere zwarte markten weer in beeld.

De tweede bestemming die we kunnen aanwijzen zijn de landen van herkomst van in Nederland woonachtige immigranten. De landen die immigranten hebben met de landen van herkomst, zowel privé als zakelijk, bieden hiertoe mogelijkheden. Twee voorbeelden: enkele Turkse koffiehuizen kochten gestolen waar op (vooral mobiele telefoons) die ze deels in Nederland verkochten, maar deels ook afzetten bij afnemers in Turkije. In Marokko werden op enig moment dure Nederlandse motoren aangetroffen die in Nederland waren gestolen. Deze waren eenvoudig met een bus vanuit Nederland daar naartoe vervoerd.

De derde bestemming vormen de landen van herkomst van illegalen en asielzoekers. Enkele jaren geleden pakt de politie een groep asielzoekers uit Mongolië op nadat deze enige tijd op grote schaal actief is geweest in het stelen van cosmeticagoederen uit Nederlandse winkels. Deze (omvangrijke) groep opereert vanuit asielzoekerscentra (Nauta, 2004). De goederen worden weliswaar voor een belangrijk deel in Nederland afgezet (onder andere via de Beverwijkse Bazaar), maar het verdiende geld wordt teruggestuurd naar Mongolië. Het ging hierbij om zeer aanzienlijke bedragen. Andere voorbeelden betreffen goederen die bijvoorbeeld door illegalen worden gestolen bij bijvoorbeeld woning- of bedrijfsinbraken en die vervolgens via zeecontainers het land verlaten. Politierespondenten noemden verschillende voorbeelden waarbij ze containers met goederen hebben aangetroffen die hoogstwaarschijnlijk zijn gestolen. Het gaat dan om allerlei goederen, variërend van fietsen en huisraad tot dure auto's. Vanzelfsprekend is met deze drie bestemmingen niet het hele verhaal verteld. Maar zoals gezegd: ze geven een patroon aan in de ervaringen die vooral politierespondenten met ons hebben gedeeld.

3.2.3 *Afnemers versus helers*

Een afnemer is pas een heler als hij of zij weet of een vermoeden kan hebben van het feit dat het verkregen product uit een misdrijf afkomstig is. We kunnen aldus twee situaties onderscheiden:

- De afnemer kan redelijkerwijs niet weten dat de verkregen goederen uit een misdrijf afkomstig zijn. In dit geval is hij slechts afnemer en geen heler. Voor ons onderzoek is dit fenomeen verder niet interessant.
- De afnemer kan – in beginsel – uit feiten en omstandigheden afleiden dat de verkregen goederen uit een misdrijf afkomstig zijn. In dit geval is hij, formeel juridisch gezien, een heler. We zien in de praktijk echter verschillende niveaus van naïviteit die dit beeld nuanceren:
 - 1 oprechte naïviteit: de afnemer heeft werkelijk geen idee van het feit dat de verkregen goederen uit een misdrijf afkomstig zijn, ook al zijn er signalen die daarop duiden;
 - 2 onverschillige naïviteit; de afnemer heeft wel een vaag vermoeden dat ‘iets niet klopt’, de goederen zijn bijvoorbeeld wel erg goedkoop, maar wenst er verder niet over na te denken; men is vooral gefocust op het te behalen voordeel;
 - 3 Voorgewende naïviteit; de afnemer weet of vermoedt dat sprake is van goederen die uit een misdrijf zijn verkregen, maar vraagt bewust niet verder of probeert bijvoorbeeld een factuur te krijgen zodat hij gevrijwaard is van aansprakelijkheid.

Ergens tussen 1 en 3 wordt de afnemer ook een heler. We kunnen hierbij waarschijnlijk ook uitgaan van een wetmatigheid: hoe geringer de kennis die afnemers hebben van de markten waarop ze zich bewegen, hoe groter de kans is dat ze oprecht naïef zullen zijn. Met andere woorden, kennis verkleint de kans op (oprechte) naïviteit ten aanzien van het kopen van gestolen waar. Het ligt daarom voor de hand te veronderstellen dat bedrijven die gestolen producten inkopen door de bank genomen hiervan beter op de hoogte zullen zijn dan burgers. Dit geldt in het bijzonder voor bedrijven die gestolen producten in de reguliere handelsketen (terug)brengen.

3.2.4 *Helers en hun werkwijzen*

Wie zijn de helers en op welke wijzen gaan ze te werk? Deze algemeen gestelde vraag laat zich slechts bij benadering beantwoorden, omdat de kennis hierover beperkt is. Alleen de politie en enkele andere opsporingsinstanties hebben hier enig zicht op, maar ook hun kennis is vaak gelimiteerd tot personen en handelingen rondom de diefstal of de afzet van de gestolen waar. Het in beeld krijgen van de verbindende schakels tussen diefstal en afzet is voor opsporingsinstanties lastiger en vereist meer inspanning, vooral als deze schakels langer en/of complexer zijn.

Heel vaak wordt dan de afweging gemaakt om het opsporingsonderzoek te beperken tot verdachten die aan de vóór- of achterkant van deze keten zichtbaar zijn. Niettemin kunnen we in algemene termen wel enkele antwoorden formuleren op de hier gestelde vragen, temeer ook omdat de politierespondenten die wij hebben geraadpleegd ook wel enig zicht hebben gekregen op 'dieper' gelegen helercircuits.

We zullen onze bespreking ophangen aan de beschrijving van helers die we in tabel 16 presenteren. In de kolommen van dit schema onderscheiden we drie groepen helers en op de rijen noemen we een aantal kenmerken van helingpraktijken. Aldus kunnen we accenten aanbrengen en verschillen tussen helers laten zien. De toekenning van waarden berust niet op 'keihard' empirisch bewijs en moet ook niet als zodanig beoordeeld worden. Zoals gezegd: de empirische basis is hiervoor te zwak. De toekenning van waarden is gebaseerd op signalen uit het veld en moet vooral worden gezien als een heuristisch middel.

Soorten helers

Er zijn verschillende manieren om helers te onderscheiden. Om de werkwijzen van helers zo goed mogelijk te kunnen beschrijven is hier gekozen voor de volgende driedeling:

- heling als vorm van individuele criminaliteit (heling door individuen);
- heling als vorm van organisatiecriminaliteit (heling door reguliere handelsorganisaties);
- heling als groepsriminaliteit (heling door criminele samenwerkingsverbanden).

De keuze voor deze driedeling is totstandgekomen op basis van de ervaring dat de hier genoemde contexten richting geven aan de handelwijzen van helers. Dit betekent overigens niet dat binnen deze groepen sprake is van homogeniteit in werkwijzen. Bij heling door individuen bijvoorbeeld, kunnen we een onderscheid maken naar consumenten en (veelal) lokaal opererende criminelen. Bij de laatste groep is de heling vaak verbonden met andere criminele activiteiten zoals drugshandel of diefstal. Dit is bij de eerste groep niet het geval. Hier treffen we simpelweg consumenten aan die gestolen waar kopen en daar weet van hebben. Ook reguliere handelsorganisaties die als heler optreden kunnen, zoals we hiervoor al hebben gezien, niet als een homogene groep worden beschouwd. We treffen hier detailhandelaren aan, maar ook tussenhandelaren. Het kan gaan om kleine, lokaal opererende ondernemingen, maar ook om middelgrote of grote ondernemingen. Overigens, we spreken van reguliere handelsorganisaties als ten minste ook sprake is van reguliere, legale handelspraktijken. Hiervoor hebben we gezien dat het onderscheid tussen regulier en niet-regulier niet altijd even gemakkelijk te maken is. We vinden hier enerzijds reguliere bedrijven die een centje bijverdienen door, als de gelegenheid zich voordoet, een partij gestolen waar in te kopen, maar

Tabel 16 Soorten helers en hun werkwijzen

Kenmerken	Heling als:		
	Individuele criminaliteit	Organisatie-criminaliteit	Groepsriminaliteit
Wie de helers zijn	Consumenten Lokale criminelen	(Semi-)reguliere handelsorganisaties	Criminele samenwerkingsverbanden
Frequentie van heling	Gelegenheid/incidenteel Regelmatig/structureel	Gelegenheid/incidenteel Regelmatig/structureel	Regelmatig/structureel
Schaal waarop geheeld wordt	Klein Middel	Klein Middel Groot	Middel Groot
Aantal schakels tussen diefstal en afzet	Kort middel	Kort Middel Lang	Middel Lang
Soort afzetmarkten	Voor eigen gebruik Inform. lokaal netwerk Lokale detailhandel Internet	Lokale detailhandel Zwarte markt Internet Reguliere handel Buitenland	Lokale detailhandel Zwarte markt Internet Reguliere handel Buitenland
Locatie afzetmarkten	Lokaal/ regionaal	Lokaal/regionaal Landelijk/ internationaal	Landelijk/ internationaal
Vraaggestuurd vs. aanbodgestuurd	Aanbodgestuurd	Vraaggestuurd Aanbodgestuurd	Vraaggestuurd
Generalisatie vs. specialisatie	Generalisatie Specialisatie	Specialisatie	Generalisatie Specialisatie
Afscherming	Gering Enigszins	Gering Enigszins Uitgebreid	Enigszins Uitgebreid

anderzijds ook bedrijven voor wie de reguliere handel een dekmantel is voor illegale activiteiten. Hiermee komen we bij de derde groep helers: de criminele samenwerkingsverbanden. We treffen hier groepen aan die zich op enigerlei wijze beroepsmatig met heling bezighouden.

Hierna gaan we dieper in op de werkwijzen van deze helersgroepen. We maken hierbij onderscheid tussen *primaire* en *secundaire heling*. Primaire helers zijn helers die hun waar kopen bij de stellers of zelf de stellers zijn. Secundaire helers zijn helers die hun waar kopen bij primaire helers of bij andere secundaire helers. Voorbeeld: een consument koopt op een zwarte markt voor een paar honderd euro een nieuwe laptop die door de betreffende standhouder is gekocht van een persoon die deze laptop heeft gestolen. De standhouder is in dit geval de primaire heler, de consument is de secundaire heler. We zullen ons hierna vooral toeleggen op het fenomeen van de primaire heling. Immers, hoe verder verwijderd van de stellers, des te groter de kans dat opkopers geen helers zijn, maar afnemers.

Werkwijzen van consumenten en lokale criminelen

Primaire heling door consumenten zal veelal een gelegenheidskarakter hebben; men koopt gestolen goederen wanneer er aanbod voorbijkomt. Omdat men in hoofdzaak voor eigen gebruik zal kopen, is de schaal waarop men goederen heelt doorgaans klein en is tevens sprake van een korte 'handelsketen': de heler is immers tevens afnemer c.q. eindgebruiker. We mogen aannemen dat deze markt vooral lokaal georiënteerd is en zowel vraag- als aanbodgestuurd. Vraaggestuurd betekent dat de heler een bestelling plaatst bij de steler, aanbodgestuurd betekent dat de steler een aanbod heeft waarvan de heler al dan niet gebruikmaakt. Beide varianten komen voor. De consument als heler kan vooral worden beschouwd als een generalist. Als er iets leuks voorbijkomt, zal men kopen. Van afscherming zal geen sprake zijn. Integendeel, primaire heling door consumenten heeft in veel kringen een bijna legaal imago. Er rust in ieder geval geen groot taboe op.

De vraag is nu hoe groot het aandeel van primaire heling door consumenten is. Alleen als consumenten op enigerlei wijze in direct contact staan met stellers, kan hiervan sprake zijn. In veel gevallen zal heling door consumenten waarschijnlijk een vorm van secundaire heling zijn; men koopt niet rechtstreeks van de stellers, maar van primaire helers of andere secundaire helers. Met andere woorden, tussen de stellers en de consumenten zitten vaak één of enkele schakels via welke de distributie van gestolen waar verloopt. Dit kan zowel via informele circuits (school, sportclub et cetera.) als via formele verkoopkanalen lopen (bijvoorbeeld: de belwinkel).

Lokale criminelen zijn er uiteraard in soorten en maten. Veel lokale helers zijn lieden die in enig crimineel circuit verkeren. Van hen is bekend dat heling niet hun enige 'ding' is, maar onderdeel uitmaakt van een crimineel gedragspatroon waarin ook andere strafbare feiten een rol spelen. Vaak gaat het om al dan niet verslaafde veelplegers. Gelet op hun achtergrond ligt het voor de hand dat de schaal waarop zij helen en de frequentie waarmee ze dit doen hoger zal liggen dan bij consumenten het geval is. Zij zullen ook, vaker dan consumenten, het gestolen waar doorverkopen

of zelf afzetten (in plaats van de goederen voor eigen gebruik aanwenden). Als ze de waar zelf afzetten, zal dit vooral in lokale informele circuits gebeuren of via internet. Sommigen zullen misschien zelf de goederen verkopen via zwarte markten. Als de heling grootschaliger vormen aanneemt, neemt ook de kans toe dat ze hun waar zullen doorverkopen, omdat de eigen kring onvoldoende in staat zal zijn de grotere hoeveelheid goederen te verwerken. Bovendien zal de betrokkene meer behoefte krijgen aan gegarandeerde afzet. Men kan de goederen doorverkopen aan de lokale detailhandel, maar ook aan dealers en andere opkopers. Een politierespondent noemde een voorbeeld van een jongere die computers opkocht van veelplegers en deze ontmantelde, waarna hij de onderdelen weer doorverkocht aan derden en via markten. Bij het doorverkopen van de goederen neemt ook de kans toe dat deze bovenlokaal worden afgezet. Een en ander is uiteraard afhankelijk van de netwerken waarover deze opkopers beschikken. Het is immers ook heel goed denkbaar dat een lokale drugsdealer drugs levert in ruil voor bepaalde goederen, die hij vervolgens weer kwijt kan bij een lokale detaillist of misschien wel zelf verkoopt. Als het echter om grote aantallen gaat en/of om zeer geregelde aanvoer van gestolen goederen, is de kans groot dat deze goederen eindigen in min of meer reguliere verkoopkanalen, zoals detaillisten en (zwarte) markten. De schaal zal ook van invloed zijn op de wijze waarop het marktmechanisme werkt. Maken consumenten als helers vooral gebruik van leuke koopjes die voorbijkomen, bij deze groepen helers zal de kans groter zijn dat ze zich specialiseren in bepaalde soorten producten en dus meer op bestelling werken. Immers, een belwinkel kan bijvoorbeeld weinig met mp3-spelers.

Werkwijzen van handelsorganisaties

In de tweede kolom van tabel 16 worden reguliere handelsorganisaties genoemd als helers.

Wat opvalt aan deze kolom, zeker in vergelijking met de andere kolommen in schema 1, is het feit dat bij de toekenning van de waarden zo weinig accenten zijn aangebracht. Dit betekent dat we ongeveer alle genoemde werkwijzen bij deze helers kunnen aantreffen. Dit vloeit weer voort uit het feit dat we binnen deze groep zulke uiteenlopende vormen van heling kunnen aantreffen. Alleen ten aanzien van het soort afzetmarkten en ten aanzien van de vraag of helers generalisten of specialisten zijn zien we enige accenten. Het ligt bijvoorbeeld minder voor de hand dat bedrijven gestolen goederen opkopen voor eigen gebruik of deze afzetten via informele, lokale netwerken. Er zullen zeer zeker voorbeelden te vinden zijn waarbij dit het geval is, maar voor de hand liggend is het niet. Bovendien mogen we, omdat het om handelsondernemingen gaat, aannemen dat helers vaker specialisten dan generalisten zijn, omdat ze nu eenmaal in een bepaalde handelsketen zitten en alleen die goederen kunnen afzetten die daarin passen. Uiteraard zijn ook hier weer uitzonderingen op te bedenken.

Detailhandelszaken die als primaire helers opereren zullen vooral op lokale schaal actief zijn: het gaat dan om winkels die gestolen goederen inkopen van stellers. We hebben daar in het voorgaande diverse voorbeelden van genoemd. Als het om veelplegers gaat, zal de heling op enige schaal plaatsvinden en met enige frequentie. De helers zetten hun goederen direct af, via hun eigen verkoopkanalen. Dit kunnen winkelbedrijven zijn, maar ook stands op de markt, verkooppunten op zwarte markten, of internet. De afzet kan zowel lokaal, nationaal of zelfs internationaal zijn. Een en ander is uiteraard afhankelijk van de beschikbare verkooppunten. We hebben hiervoor een voorbeeld aangehaald waarbij een detaillist op verkooplocatie A gestolen goederen opkocht die hij op verkooplocatie B verkocht (en omgekeerd). De heling kan zowel vraag- als aanbodgestuurd zijn, maar in de meeste gevallen zal wel sprake zijn van ten minste enige specialisatie, omdat men niet alle handel kan verkopen.

Detailhandelszaken kunnen ook secundair helen door bijvoorbeeld een partij goederen te kopen die uit diefstal afkomstig is. Dit kunnen ze op regelmatige basis doen, maar het ligt meer voor de hand dat er af en toe een interessante partij voorbijkomt. In deze gevallen zal het vaak wel om grotere partijen goederen gaan. We spreken hier uiteraard over situaties waarin de detailhandelszaken (kunnen) weten dat de goederen uit diefstal afkomstig zijn. In veel gevallen zullen ze dit niet (kunnen) weten, bijvoorbeeld omdat de handelswaar elders in de handelsketen al een witte status heeft gekregen en de detaillist via reguliere inkoopkanalen en onder reguliere condities bereikt. Deze vorm van heling lijkt vooral aanbodgestuurd. Producenten, importeurs en tussenhandelaren kunnen ook optreden als (primaire) helers. We kunnen deze op een continuüm plaatsen met aan de ene kant bedrijven die vooral regulier opereren, maar niet vies zijn van een aantrekkelijk geprijsd aanbod uit verdachte hoek dat zo nu en dan voorbijkomt, en aan de andere kant bedrijven waarvoor geldt dat de reguliere operatie een façade is waarachter vooral illegale activiteiten schuilgaan. Voorbeelden van het eerste zijn vaker genoemd dan voorbeelden van het laatste. In beide gevallen zal de heling meestal wel een grootschalig karakter hebben, dat wil zeggen dat er geen individuele goederen worden opgekocht maar partijen goederen, afkomstig uit grootschalige diefstallen. Of deze incidenteel of frequent worden opgekocht zal afhangen van het profiel van het bedrijf zoals hiervoor beschreven. Er zijn door de respondenten in het onderzoek diverse voorbeelden genoemd van bedrijven die aldus goederen uit diefstallen hebben opgekocht. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om producenten die ruwe grondstoffen opkopen, maar ook om (tussen)handelaren die bijvoorbeeld een container met mobiele telefoons opkopen en weer doorverkopen. Ook is het voorbeeld genoemd van importeurs van bijvoorbeeld confectie, die naast de reguliere handel ook nagemaakte merkartikelen importeren en deze via speciale kanalen weer verkopen aan handelaren die deze goederen afzetten op zwarte markten en via het 'grijze' middenstandcircuit. De schakels tussen dief-

stal en afzet zijn hier vaak wat langer, waardoor het zicht op dit fenomeen ook beperkter is. Bovendien is het extra lastig om de gestolen waar op te sporen als het om goederen gaat die naar hun herkomst niet identificeerbaar zijn of waarvan de identiteit veranderd is (bijvoorbeeld koffiebonen en aluminium, maar ook wel consumentenartikelen). Daarnaast moeten we niet uit het oog verliezen dat deze goederen zodra ze in de reguliere handelsketen zijn gebracht, hun normale weg vervolgen en dus uiteindelijk via volstrekt onvermoede detailhandelskanalen de onwetende consument bereiken.

Werkwijzen van criminele samenwerkingsverbanden

Criminele samenwerkingsverbanden (hierna: csv's) zijn primair gericht op het verkrijgen van geldelijk gewin via illegale activiteiten. Daarin verschillen ze van de handelorganisaties die we hiervoor bespraken. We hebben echter al eerder opgemerkt dat het onderscheid tussen beide niet altijd even helder is. Bovendien werken csv's vaak samen met reguliere bedrijven, omdat ze die nodig hebben voor hun eigen bedrijfsvoering. Csv's kunnen niet in het luchtledige opereren en hoe grootschaliger hun operatie, des te meer zijn ze ook afhankelijk van diensten van andere bedrijven en instellingen om hun doelstellingen te realiseren (Kleemans e.a., 2002).

De activiteiten van csv's kunnen we op verschillende niveaus plaatsen. Grofweg zal er een onderscheid zijn tussen criminele netwerken die lokaal en regionaal actief zijn en netwerken die nationaal of internationaal opereren. Over lokaal opererende csv's die zich bezighouden met heling, hebben we weinig signalen gekregen. Eén politierespondent maakt melding van het feit dat helers uit zijn stad op zaterdag met busjes gestolen waar naar Beverwijk gaan om daar hun handel te verkopen. Het is echter onduidelijk of het hier om samenwerkingsverbanden gaat of om individuele helers.

Het gebrek aan signalen hoeft trouwens niet te betekenen dat deze csv's er niet zijn. Het ligt zelfs zeer voor de hand dat op het lokale/regionale niveau csv's actief zijn op het gebied van heling. Op dit niveau vinden we immers een niet onaanzienlijk deel van de helingmarkt. We vermoeden echter dat dit gebrek aan signalen iets te maken heeft met het feit dat deze groepen een beetje tussen de mazen van het net doorgaan: voor zover heling al een thema is bij de politie, zien we dit vooral op het bovenregionale niveau terug. Op het lokale niveau wordt zelden onderzoek gedaan naar helingcircuits die verder gaan dan de groep stellers-helers (de individuele, lokale criminelen waarover we hiervoor spraken).

Onderzoeken door met name bovenregionaal opererende politieteams geven ons wel enig zicht op csv's die zich op grote schaal bezighouden met heling van goederen en dit meestal ook op min of meer structurele basis doen. Dit laatste blijkt onder andere uit het feit dat dit soort netwerken vaak over professionele faciliteiten beschikt om bijvoorbeeld

gestolen goederen te vervoeren, op te slaan en te distribueren. Bij diverse politieonderzoeken is men bijvoorbeeld gestuit op csv's die over grootschalige opslag- en distributiefaciliteiten beschikken. De 'helersgroot-handels' waar een politierespondent gekscherend over sprak, zijn bij diverse onderzoeken ook aangetroffen: grote loodsen met de meest uiteenlopende goederen, allemaal uit diefstal afkomstig, en vaak verkregen via uiteenlopende groepen stellers. Met andere woorden, de csv's die deze loodsen beheren, kunnen worden gezien als reguliere groothandelaren, maar dan op het gebied van gestolen goederen. Er zijn geen eenduidige signalen over waar de goederen van hieruit naartoe gaan en via welke kanalen. Hier is ook minder kennis over. Genoemd zijn bijvoorbeeld het buitenland, reguliere en semi-reguliere handelaren, detailhandelszaken et cetera. Wel is door diverse respondenten opgemerkt dat zij ervaring hadden met grootschalige diefstallen van goederen, vaak ladingdiefstallen, waarbij de gestolen lading zich razendsnel versnipperde over kleine afzetkanalen. Dit duidt wellicht op een hoge mate van logistieke professionaliteit en een fijnmazig distributienetwerk, maar mogelijk ook op korte schakels tussen diefstal en afzet. Een respondent van de havenpolitie in Rotterdam gaf het voorbeeld van een diefstal van een container met pc's die op vrijdag plaatsvond. Deze pc's werden in het aansluitende weekend via handelaren op een Rotterdamse computerbeurs verkocht. Toen op maandagochtend de diefstal van de container werd ontdekt, waren de pc's al afgezet.

In tegenstelling tot wat het laatste voorbeeld doet vermoeden, is ons verteld dat grootschalige helers hun goederen doorgaans op tal van nationale en internationale markten doorverkopen. De afnemers zijn vaak reguliere handelaren. Meer dan bij de andere typen helers het geval is, zien we hier dat er vooral vraaggestuurd wordt gewerkt. De helers bestellen hun goederen bij de stellers, omdat ze afnemers moeten bedienen die wachten op specifieke producten. Hoewel in de voornoemde voorbeelden sprake was van csv's die allerhande goederen helen, zijn ook wel voorbeelden genoemd van groepen die zich specialiseren in bepaalde producten. Uit diverse voorbeelden is ook duidelijk geworden dat deze csv's veel in het werk stellen om hun handel af te schermen voor politie en justitie.

3.3 Samenvatting en conclusies

De eerder in dit hoofdstuk aangehaalde berekeningen rond de financiële omvang van het helingcircuit hebben weinig eenduidige cijfers laten zien. Op basis daarvan is het dan ook moeilijk harde uitspraken doen over het financiële aandeel van helingactiviteiten. De goederen die worden geheeld hebben als enig gemeenschappelijk kenmerk dat er op enige markt vraag naar bestaat. In heel veel gevallen gaat het hierbij om dure merkartikelen voor consumenten, maar daartoe beperkt het

verschijnsel heling zich zeker niet. Wij hebben de producten en de afzetkanalen besproken die door de betrokken deskundigen in het veld worden beschouwd als meest belangrijk. Dit overzicht is uiteraard niet volledig. We moeten hierbij bijvoorbeeld niet uit het oog verliezen dat sommige afzetkanalen voor gestolen goederen zichtbaarder zijn dan andere: zo worden bijvoorbeeld zwarte markten en internet vaak genoemd door ondernemers en hun brancheorganisaties, omdat ze daar hun gestolen waar letterlijk terugvinden. Politierespondenten maken daarnaast ook vaak melding van afzet van gestolen waar via reguliere detailhandelsbedrijven. Dit is een afzetkanaal dat veel minder zichtbaar en toegankelijk is voor buitenstaanders en vaak pas als zodanig bekend wordt indien er opsporingsonderzoek naar wordt gedaan.

Opvallend is dat een bepaald afzetkanaal zo weinig genoemd is. In oudere studies wordt de afzet van gestolen goederen via advertenties in kranten en tijdschriften nog een belangrijke plaats toebedacht. Dit 'afzetkanaal' lijkt zo goed als verdwenen en heeft wellicht plaatsgemaakt voor internet. Daarmee, en dat is wellicht de belangrijkste conclusie in dit verband, kunnen we constateren dat afzetmarkten voor illegale producten niet statisch zijn, maar zich ontwikkelen en soms ook de bewegingen zullen volgen die in legale markten zichtbaar zijn.

Burgers en bedrijven die de gestolen spullen afnemen hebben vaak geen, maar vaak ook wel kennis van het feit dat ze gestolen waar kopen.

Wanneer de heling van goederen in een bepaalde markt een zekere omvang aanneemt, zullen reguliere handelskanalen daaronder gaan lijden. Een goed voorbeeld hiervan is de juweliersbranche, waar reguliere handelaren kampen met torenhoge verzekeringspremies en moeten concurreren met een sterk toegenomen grijs en zwart circuit waar goederen uit diefstal worden verkocht tegen prijzen waartegen de reguliere handelaren niet kunnen concurreren.

Het reguliere bedrijfsleven speelt, deels bewust en deels onbewust, een niet te verwaarlozen rol bij het op de markt terugbrengen van gestolen goederen. Zeker als sprake is van heling op enige schaal, is de infrastructuur van het bedrijfsleven onontbeerlijk voor het produceren, distribueren en/of afzetten van de gestolen waar. Dit is echter niet de enige reden waarom het bedrijfsleven kwetsbaar is voor heling. Ook het feit dat de waarde van gestolen goederen in reguliere handelscircuits doorgaans hoger ligt dan in grijze of zwarte circuits, maakt het reguliere bedrijfsleven tot een aantrekkelijk kanaal voor heling. Volgens politiefunctionarissen die hiermee ervaring hebben opgedaan, moet de mate van naïviteit van de betrokken handelspartners niet worden overschat; voor de meesten van hen gelden vooral bedrijfseconomische afwegingen bij het opkopen en verkopen van gestolen waar. Criminelen kunnen hun goederen dan ook gemakkelijk kwijt aan het bedrijfsleven. Het is in dit verband wellicht tekenend dat ondernemers de politie zelden of nooit melden dat er gestolen waar is aangeboden.

Net als helingmarkten zijn helers er in vele soorten en maten. Elke poging tot ordening van het empirisch materiaal is dan ook gedoemd om mank te gaan aan generalisatie en onvolledigheid.

We hebben drie groepen helers onderscheiden: individuele helers, handelsorganisaties en criminele groepen. De eerste groep zal qua omvang wellicht het grootst zijn, de laatste groep het kleinst. Als het om de schaal gaat waarop de heling plaatsvindt, ligt het verband waarschijnlijk omgekeerd: in de eerste groep zal de heling doorgaans kleinschaliger zijn, in de laatste groep is meestal sprake van grootschalige heling. De schaal waarop de heling plaatsvindt, geeft ons ook enige indicatie over de andere kenmerken van het helen. In het kort en heel schematisch:

hoe kleiner de schaal waarop geheeld wordt:

- des te korter de schakels tussen diefstal en afzet
- des te lokaler en informeler de afzetmarkten
- des te meer de markt aanbodgestuurd is (aanbod stellers stuurt helers)
- des te generalistischer de helers (alle goederen welkom)
- des te minder afscherming er plaatsvindt

Omgekeerd geldt:

hoe groter de schaal waarop geheeld wordt:

- des te meer schakels tussen diefstal en afzet
- des te globaler en formeler de afzetmarkten (d.w.z. vooral reguliere handelskanalen)
- des te meer de markt vraaggestuurd is (vraag helers stuurt stellers)
- des te specialistischer de helers (alleen gespecificeerde goederen welkom)
- des te meer afscherming er plaatsvindt

Dit overzicht behoeft overigens wel enkele nuanceringen. Dat de schakels tussen diefstal en afzet toenemen wanneer sprake is van grootschalige heling ligt weliswaar voor de hand, maar uit de voorbeelden die ons genoemd zijn, kunnen we ook afleiden dat grote helers heel snel in staat zijn goederen fijnmazig te distribueren. Dit duidt juist op korte lijnen en mogelijk ook op innige contacten met afnemers uit reguliere handelskanalen. In het voorgaande wordt telkens een onderscheid gemaakt tussen vraag- en aanbodgestuurde helingmarkten. Het is duidelijk dat de vraag naar goederen uiteindelijk bepalend is voor de markt. Dit geldt ook voor helingmarkten die wij aanbodgestuurd hebben genoemd. De wijze waarop vraag en aanbod bij elkaar komen, kan echter variëren. In sommige gevallen worden goederen door aanbieders op de (heling)markt gebracht in de verwachting dat er vraag naar bestaat. Dit is volgens ons vooral in lokale helingmarkten aan de orde. In andere gevallen leveren de producenten (stellers) op bestelling aan hun afnemers (de helers). Dit hebben

wij vraaggestuurde heling genoemd. Ten slotte nog een opmerking over afscherming van illegale activiteiten. Het opvallende van veel helingmarkten is volgens de experts dat er nauwelijks of niet sprake is van afscherming. Men doet dus in veel gevallen weinig moeite om de illegale activiteit verborgen te houden voor buitenstaanders in het algemeen en voor opsporingsorganisaties in het bijzonder. We hebben hiervoor een aantal voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat zowel helers als afnemers zich weinig terughoudend opstellen bij het kopen en verkopen van gestolen waar.

Onze bevindingen ten aanzien van het functioneren van helingmarkten in Nederland dienen met de nodige terughoudendheid te worden beoordeeld, omdat de empirische basis van het bronmateriaal in kwantitatief en kwalitatief opzicht beperkt is, zoals uiteengezet in paragraaf 3.1.2 van dit hoofdstuk. Sommige helingmarkten zijn zichtbaarder dan andere, omdat de afzetkanalen zichtbaarder zijn, of omdat de opsporingsinstanties daar meer energie in steken, of omdat het bedrijfsleven hier een beter zicht op heeft. We zien bijvoorbeeld dat helingmarkten van accijnsgoederen lastiger in beeld te krijgen zijn, omdat ondernemers daar goede redenen hebben om geen aangifte te doen. Ook complexe en internationale helingmarkten zijn lastiger in kaart te krijgen, omdat dat veel meer opsporingsinzet kost, die misschien niet lonend is. Kortom, er zijn tal van redenen te bedenken waarom het hier geschetste beeld beperkingen kent.

4 Helers over de markt van gestolen goederen

M. Stoele (IVO)

De rapportage van dit deelonderzoek gaat over de helers zelf. We schetsen hier een beeld van de helingmarkt zoals we dat kunnen reconstrueren op basis van de gesprekken met een aantal helers. In paragraaf 4.1 tot en met 4.4 worden eerst de methoden besproken die zijn gebruikt voor dit deelonderzoek. Vervolgens worden in paragraaf 4.5 tot en met 4.7 de geïnterviewde helers ingedeeld volgens enkele profielen, waarbij ook de relaties/netwerken en handelswijzen die zij gebruiken worden beschreven. In paragraaf 4.8 kijken we vervolgens verder naar de afzetmarkten en distributiekkanalen die helers gebruiken voor het doorverkopen van gestolen goederen. In paragraaf 4.9 tot en met 4.11 bespreken we de aard van de geheelde goederen, de illegale handel en prijzen. In paragraaf 4.12 geven de helers zelf enkele aanbevelingen voor de bestrijding van heling. Paragraaf 4.13 ten slotte geeft de samenvatting en conclusies van dit hoofdstuk.

4.1 Rekrutering van helers voor de interviews

Helers vormen een zogenoemde hidden population. Zij zijn niet als zodanig herkenbaar en kunnen als groep hooguit deels worden teruggevonden in politieke en justitiële registraties. Het vinden van potentiële interviewkandidaten is mede daarom een lastige opgave gebleken. In dit onderzoek hebben we meerdere wegen bewandeld voor het werven van helers ten bate van een gesprek over hun praktijken.

Uiteindelijk zijn er dertig helers (en stellers) geïnterviewd. De gesprekken zijn gevoerd in de eerste vier maanden van 2006.

Bij de aanvang van het onderzoek hebben we er in eerste instantie voor gekozen om respondenten te werven via een advertentie in de gratis ochtendkrant 'Metro'. Deze advertentie heeft ruim vijftig reacties opgeleverd.¹ Uiteindelijk zijn er naar aanleiding van deze oproep 21 personen geïnterviewd. Behalve in de Metro is er geadverteerd met een soortgelijke advertentie op de internetsite www.marktplaats.nl (rubriek 'contacten en berichten'). Deze advertentie is uiteindelijk negentig maal bekeken, maar slechts één persoon heeft vervolgens (niet serieus) contact opgenomen. Ook de zogenoemde sneeuwbalmethode is ingezet om respondenten te vinden. Dit werven van respondenten via reeds bestaande contacten is in dit geval verlopen via de onderzoekers, leden van de begeleidingscommissie, respondenten uit eerdere onderzoeken en contacten via de reeds geïnterviewde respondenten. Via deze rekruteringswijze zijn er nog vijf respondenten geïnterviewd.

¹ Niet alle kandidaten zijn geschikt voor deelname aan een interview rond het onderwerp. Sommige van de kandidaten die zich melden blijken namelijk slechts voor eigen gebruik te stelen en hebben onvoldoende zicht op de (door)verkoop van de gestolen goederen. Daarnaast blijken een aantal kandidaten eigenlijk geen serieuze interesse te hebben of ze hebben de advertentietekst niet goed begrepen. Enkele respondenten laten een niet bestaand telefoonnummer achter of zijn later onbereikbaar; twee personen komen niet opdagen voor het interview.

Rekrutering in gevangenis

Binnen de groep van 26 respondenten bevinden zich twee gedetineerden, die zich op eigen initiatief hebben aangemeld, daarnaast is er nog één gedetineerde bemiddeld via een geïnterviewde reclasseringsmedewerker. Hij blijkt (ook) veroordeeld voor schuldhealing. Van de 'zelfaanmelders' blijkt er één veroordeeld voor diefstal met geweld die zich in een FPK (Forensisch Psychiatrische Kliniek) bevindt, de ander heeft een ISD-maatregel (een zogenoemde veelpleger) en is onder andere veroordeeld voor het in bezit hebben van uit diefstal afkomstige goederen. Hoewel beiden zich schuldig hebben gemaakt aan heling, kunnen we hiermee nog niet concluderen dat we voldoende helers van een hoger 'niveau' geïnterviewd hebben. Daarom is besloten om deze groep helers te benaderen via de penitentiaire inrichtingen. We verwachten dat we onder de 'grote jongens' meer gewoontehelers zullen vinden.

Na verlening van toestemming heeft de afdeling Informatieanalyse en Documentatie van de Dienst Justitiële Inrichtingen de personen geselecteerd die op een peildatum begin 2006 in een penitentiaire inrichting verbleven en waren veroordeeld voor overtreding van artikel 417 van het Wetboek van Strafrecht.² Deze zoekslag levert 29 respondenten op. De personen met een elektronisch arrest of degenen die binnenkort in vrijheid zouden worden gesteld, zijn geschrapt van de lijst, evenals de kandidaten die naast gewoonteheling tevens zijn veroordeeld voor overtreding van de Opiumwet (met name drugshandel), moord, doodslag of andere geweldsdelicten. Aldus resteren tien gedetineerden die louter voor artikel 417 zijn veroordeeld, dan wel waren veroordeeld voor artikel 417 in combinatie met andere strafbare feiten zoals diefstal (met braak), valsheid in geschriften en lidmaatschap criminele organisatie.³ Uiteindelijk zijn er langs deze weg nog vier gedetineerde helers geïnterviewd, waarmee de totale groep geïnterviewde helers uiteindelijk uit dertig personen bestaat.

4.2 Verloop van de interviews

De interviews zijn afgenomen door een onderzoeker (27 interviews) en een onderzoeksassistent (drie interviews). Hierbij is gebruikgemaakt van een checklist. Gemiddeld duren de gesprekken een uur. Voor hun deelname hebben de respondenten een vergoeding ontvangen van twintig

2 Omdat de voorkeur uitging naar het benaderen van gedetineerden van wie de rechter onherroepelijk heeft vastgesteld dat ze zich schuldig hebben gemaakt aan gewoonteheling, zijn de gedetineerden in voorlopige hechtenis (anders gezegd: de verdachten in de huizen van bewaring) buiten de selectie gehouden.

3 De inrichtingen waar deze kandidaten zich bevinden hebben een brief gekregen van de Dienst Justitiële Inrichtingen, waarna vervolgens vier instellingen telefonisch zijn benaderd door de onderzoeker van het IVO. In totaal hebben zes gedetineerden via het inrichtingspersoneel een informatiebrief gekregen waarin hen is gevraagd om medewerking te verlenen aan een gesprek. Eén gedetineerde heler blijkt overgeplaatst te zijn en één veroordeelde heler weigert mee te doen.

euro. De interviews zijn gehouden op het IVO zelf, in stationsrestaurants, bij respondenten thuis en in penitentiaire inrichtingen. Twee gedetineerden zijn geïnterviewd tijdens het bezoekuur; met de anderen is een aparte afspraak gemaakt. Drie van hen zijn op advies van de Dienst Justitiële Inrichtingen niet beloond in de vorm van geld.⁴

Motieven voor deelname

Een van de vragen die zich al snel opdringt bij dit soort interviews is, waarom mensen eigenlijk over het onderwerp willen praten.⁵ Gezien het grote aantal reacties op de Metro-advertentie lijkt het bijna alsof sommige helers blij zijn met deze vorm van aandacht. Aan de meeste respondenten is dan ook gevraagd naar de reden van deelname. Voor verslaafden onder hen blijkt de financiële vergoeding dan een doorslaggevende factor. Ook voor niet-verslaafde jongeren bleek het geld belangrijk te zijn, maar zij gaven vaker aan ook echt geïnteresseerd te zijn in het onderwerp. Zij blijken veelal verbaasd dat zij door een interview over het onderwerp heling aan een onderzoek kunnen meewerken. Enkele respondenten laten weten dat ze niet meer (zo veel) handelen in gestolen goederen. Voor hen lijkt het interview een stimulans te zijn dat zo te houden. Op de redenen van deelname van de gedetineerden is iets moeilijker vat te krijgen. Een gedetineerde veelpleger noemt 'de vergoeding', de anderen noemde 'interesse' als reden. Ook lijkt het bezoek van de onderzoeker een welkome afwijzing van het eentonige bestaan binnen de gevangenis; de meeste gedetineerden geven aan dat zij het prettig vinden om 'te praten'.

4.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Externe validiteit/representativiteit

In hoeverre is nu de groep respondenten die hier aan het woord komt een afspiegeling van de totale populatie helers in Nederland, in die zin dat zo veel mogelijk verschillende typen helers uit de populatie ook in de steekproef zijn vertegenwoordigd? Om de verzadiging van een kwalitatieve steekproef vast te stellen is een iteratieve onderzoeksprocedure vereist waarbij nieuwe data telkens worden vergeleken met reeds verzameld materiaal alvorens weer opnieuw te gaan interviewen (Jansen, 2005). In dit onderzoek is op de eerste plaats gestreefd naar een grote verscheidenheid in mogelijk relevante sociale kenmerken van respondenten, zoals leeftijd, geslacht, culturele herkomst, woonplaats en middelengebruik. Verder heeft de onderzoeker bij nieuw opduikende gezichtspunten telkens

4 In de toestemmingsbrief die de Dienst Justitiële Inrichtingen stuurde aan de diverse inrichtingen stond uitdrukkelijk het advies vermeld om de gedetineerden niet te belonen in de vorm van geld.

5 Zie bijvoorbeeld ook de ervaringen tijdens gesprekken met deelnemers aan de cocaïnehandel in: Gruter, P en D. van de Mheen (2005) *Cocaïnehandel in Nederland. Impressies van deelnemers aan de cocaïne distributieketen*.

getracht deze in nieuwe interviews aan de orde te stellen. Na tien interviews is een tussentijdse analyse uitgevoerd die ertoe heeft bijgedragen dat de daarop volgende interviews deels andere zwaartepunten hebben gekregen. Een voorbeeld van een dergelijke verschuiving is bij het onderwerp 'criminele netwerken'. In het begin lag hier tijdens het interviewen weinig nadruk op, maar toen bleek dat respondenten met regelmaat zelf verwezen naar hun betrokkenheid hierbij, heeft de onderzoeker hier tijdens volgende interviews steeds uitdrukkelijk naar gevraagd. Na ongeveer 25 interviews werd duidelijk dat de informatie uit de nieuwe interviews steeds meer een bevestiging was van al bekende informatie uit eerdere interviews en weinig nieuws meer opleverde. Steeds weer spraken bijvoorbeeld jonge helers over de straatcultuur en de gelegenheden die zich voordoen om te helen. Echter in de laatste vier interviews met de gedetineerde 'grote' helers kwam vervolgens wel weer nieuwe relevante informatie naar voren, onder andere op het punt van grootschalige handel en criminele loopbanen.

Gegeven de tijdspanne en de gevoelige materie is verzadiging wel het streven is geweest, maar naar alle waarschijnlijkheid niet geheel gerealiseerd. Gezien de afwisseling tussen dataverzameling en analyse, de bereikte verzadiging van informatie na het beschreven aantal interviews en de grote variatie in relevante sociale kenmerken van de respondenten (zie hieronder) lijkt de verzadigingsgraad echter voldoende om een gevarieerd en gedetailleerd beeld te kunnen schetsen van de verscheidenheid aan helerspraktijken in Nederland.

Kenmerken van de geïnterviewden

De geïnterviewden variëren in leeftijd tussen 17 en 54 jaar. Het zijn 27 mannen en drie vrouwen. De culturele herkomst van de respondenten is divers (Nederlands, Turks, Marokkaans, Antilliaans, Kaapverdiaans en Chinees-Indisch); ruim de helft van de geïnterviewden is autochtoon. Wat betreft de woonplaats zien we dat de meeste respondenten afkomstig zijn uit grote steden als Amsterdam, Rotterdam of Utrecht.⁶ Zeven respondenten bevinden zich op het moment van interviewen in detentie en zijn deels (ook) veroordeeld voor heling. Ongeveer een derde van de respondenten is verslaafd (geweest) aan heroïne en/of cocaïne. Meer dan de helft geeft aan regelmatig cannabis of alcohol te gebruiken. Zeven personen zijn naar eigen zeggen ex-steler en/of heler; de rest heelt en/of steelt nog steeds. De gedetineerde respondenten hebben vanzelfsprekend geen mogelijkheid zich hiermee bezig te houden.

6 Het is mogelijk dat er verschillen bestaan tussen heling in stedelijke en rurale gebieden. De meeste geïnterviewden komen uit een (grote) stad. We kunnen hierdoor niet uitsluiten dat er wellicht sprake is van een selectiebias.

Interne validiteit

In navolging van Lincoln en Guba (1985) hebben we verschillende methoden gebruikt om de interne validiteit te checken. We hanteren hiervoor strategieën die samen te vatten zijn in de Engelse term 'thrustworthiness' (geloofwaardigheid). In de interviews zijn diverse technieken gebruikt om aan de criteria van 'thrustworthiness' te voldoen. Dit zijn onder andere 'prolonged engagement', 'persistent observation', 'peer debriefing', 'negative case analyses' en 'thick description' (Lincoln en Guba, 1985). Deze punten zijn niet in alle gevallen exact zo in de praktijk gebracht. De praktijk van dit soort onderzoek is weerbarstiger dan de theorie voorschrijft. 'Prolonged engagement' betekent het investeren in opbouwen van vertrouwen. Voor de interviews is daarom steeds ruim de tijd genomen, en is geprobeerd vertrouwen te geven door bijvoorbeeld een prettige ontvangst op het instituut, het benadrukken van anonimiteit et cetera. 'Persistent observation' houdt in dat alleen relevante zaken mee werden genomen in de analyses. Er is daarom gewerkt met een vooraf opgestelde topic-lijst. Tijdens de interviews is daarnaast zoveel mogelijk getracht de interne consistentie van de verhalen te controleren door essentiële vragen in verschillende vorm opnieuw aan de orde te stellen. Ook heeft het soms geholpen als de interviewer voorzichtig liet blijken niet helemaal 'van niks' te weten. 'Member check' houdt in dat data, interpretaties en conclusies worden getest bij leden van de onderzoekspopulatie. In de interviews is bijvoorbeeld getracht om zoveel mogelijk de verklaringen van respondenten rond bepaalde thema's te controleren bij daarna volgende respondenten. 'Peer debriefing' betekent dat de onderzoeker in alle fasen van het onderzoek ideeën, gedachten, analyses en conclusies deelt met een 'peer': een collega-onderzoeker die probeert 'advocaat van de duivel' te spelen. 'Negative case analyses' houdt in dat, identiek aan statistische testen, de bevindingen meer en meer gegeneraliseerd worden naar alle casussen, door actief te zoeken naar deviante gevallen. Een van de jonge helers bleek bijvoorbeeld, meer dan zijn leeftijdgenoten, verwickeld in een groot crimineel netwerk. Deze informatie is vervolgens gebruikt voor het opstellen van hypothesen rond de mogelijke relaties van respondenten met criminele netwerken. Door bestudering van de deviante casussen kunnen hypothesen gedurende het proces worden aangepast. 'Thick description' (Geertz, 1973) betekent dat beschrijvende data in het rapport worden opgenomen ter ondersteuning van bevindingen en interpretaties. In dit rapport is dat gerealiseerd door het opnemen van citaten. Een laatste aspect dat in dit verband aandacht verdient, is het feit dat de verhalen van de respondenten niet allemaal betrekking hebben op dezelfde periode. Sommige personen bevinden zich op het moment van interviewen al meerdere jaren in detentie of vertellen over een periode van 'vroeger'. Voor anderen blijkt de handel in gestolen goederen juist een activiteit waar ze zich tegenwoordig nog volop mee bezighouden. Dit betekent voor de resultaten van het onderzoek dat het ons op sommige punten

vergelijkingsmateriaal biedt met hoe helingzaken van nu verschillen met die van bijvoorbeeld enkele jaren geleden.

4.4 Verwerking en presentatie van het materiaal

De meeste interviews zijn met instemming van de respondenten op band opgenomen en nadien letterlijk uitgetypt. Bij de interviews met gedetineerden tijdens het bezoekuur mochten geen opnames worden gemaakt. De aantekeningen van deze gesprekken zijn echter direct na afloop uitgewerkt. Om herkenbaarheid van de respondenten te voorkomen worden vanzelfsprekend geen namen genoemd en waar het wel gebeurt, zijn deze gefingeerd. Geïnterviewden worden aangeduid met een respondentnummer, geslacht en leeftijd. Geografische aanduidingen en namen van bijvoorbeeld winkels en winkelketens worden zoveel mogelijk vermeden. Ter bevordering van de leesbaarheid zijn de citaten uit de interviews aangepast aan de schrijftaal.

4.5 Profielen van helers

Een heler is afhankelijk van het criminele gedrag van anderen; heling is in die zin geen op zichzelf staand delict. Heling veronderstelt de aanwezigheid van uit misdrijf verkregen goederen, zodat er doorgaans diefstal of een variant daarop aan de handel van die gestolen goederen voorafgaat. Tussen diefstal en heling bestaat dan ook een zeer nauwe verwantschap. Het onderscheid tussen stelen en helen is daardoor soms moeilijk te maken. Daarnaast bestaan er veel verschillende varianten van heling: van kleinschalig tot grootschalig, van broodhelers tot commerciële handelaars en van parttimers tot fulltimers.

Binnen de gevarieerde groep van geïnterviewde respondenten kunnen we enkele hoofdprofielen onderscheiden. Deze zullen worden weergegeven in de komende paragraaf. Het idee hierachter is om juist die gevarieerdheid in typen helers kenbaar te maken. Het betreft een beschrijving van de meest opvallende groepen zoals die uit de interviewgegevens naar voren komen. De gepresenteerde profielen en de groepen hierbinnen vormen echter geen categorieën die elkaar geheel uitsluiten.

We onderscheiden hierbij:

- stelende helers en helende stellers;
- gewoontehelers;
- handlangers, stromannen en ondersteuners.

4.5.1 Stelende helers en helende stellers

De eerste groep respondenten die we in een profiel kunnen onderbrengen bestaat uit een groep particulieren bij wie het onderscheid tussen 'steler' of 'heler' moeilijk te maken is, omdat zij beide activiteiten ontplooiën; mensen die bijvoorbeeld winkeldiefstal plegen of spullen van hun werk ontvreemden en via een familie- of vriendencircuit, de buurt of het internet verkopen. Deze personen worden ook wel aangeduid als gelegenheidsstellers of gelegenheidshelers. Enerzijds gaat het hier om mensen die – als de gelegenheid zich voordoet – zich een enkele keer schuldig maken aan het stelen van goederen of verhandelen ervan. Anderzijds gaat het om mensen die dit gepland en gestructureerd doen. Zij verkopen de goederen vaak direct door aan anderen en maken geen gebruik van een tussenpersoon of andere heler. Zij stelen indien gewenst spullen op bestelling. Een deel betreft uit het stelen of helen een substantieel deel van hun inkomen.

Jongeren

Opvallend veel geïnterviewde jongeren horen thuis binnen het profiel van stelende helers en helende stellers. Bij een deel van hen ligt het accent meer op stelen. Hun motieven om te stelen zijn vooral gericht op eigenbelang en eigen gebruik: geld, erbij willen horen, onder druk staan, verveling, mooi willen zijn, iets kunnen gebruiken. Zij stelen vooral uit winkels of van hun werk, waarbij zij soms goederen doorverkopen als extra bijverdienste, bijvoorbeeld via vrienden, MSN of Marktplaats. Ook kopen zij zelf regelmatig gestolen goederen, op straat of via via. Vooral kleding en kleine (elektronische) apparatuur zijn populair.

'Het maakt niet uit waar je staat in de stad. Er zijn junkies die naar je toe komen: "wil je dit kopen wil je dat kopen?" En, dan weet je dat het gestolen is. Laat ik het zo zeggen: het gebeurt wel, ik moet toegeven het gebeurt, het gebeurt vaak. Meestal kijk je of het goed is en of alles het doet. Als het voor een goede prijs is dan gaan mensen het natuurlijk gewoon kopen. Maar dat is op straat en dan heb je veel risico, want overal staan er camera's, die mensen letten op je, er zijn veel politiewagens die surveilleren. Het is in ieder geval iets wat niet mag.' (R23, man, 21 jaar)

'Ik ken maar heel weinig mensen die iets niet willen kopen, omdat het gestolen is. Het gaat er gewoon om dat het goedkoper voor hen is. Ik weet dat het erg is, maar zo is het gewoon.' (R19, vrouw, 21 jaar)

Van een iets andere orde zijn de jongeren die zelf met helen vooral (bij)verdienen. *'Als je zin hebt om snel geld te verdienen dan verkoop je even wat.'* Deze geïnterviewde jongeren wonen allemaal in de zogenoemde achterstandsgebieden van grote steden als Rotterdam, Amsterdam en Utrecht en zijn vaak op straat te vinden. De motieven die zij beschrijven

om te stelen of te helen zijn: geld, verveling, de gelegenheid die zich voor doet en de wens hoger in groepshiërarchie te komen. Want: welke risico's durf je te nemen? De verhalen over heling gaan bij deze jongeren (vaak) samen met inbraak in huizen, garageboxen, bedrijven, magazijnen, het werk en dergelijke. Meerdere malen noemen de geïnterviewde jongeren een vaste handelaar waarmee zij zaken doen: *'Vaste mensen die dan weer een vast handeltje zagen die belden ons weer en verkochten het weer door.'* In de straatcultuur waarin deze geïnterviewde jongeren leven lijkt het kopen en verkopen van gestolen goederen iets wat erbij hoort. Zij beschrijven het leven van henzelf en hun vrienden die bijvoorbeeld inbreken, drugs dealen, auto's stelen of vooral helen. Zij verrichten als de gelegenheid zich voordoet vrij makkelijk hand-en-spandiensten voor de grote(re) helers uit de buurt. *'Wij zijn de loopjongens als je het zo wilt zien.'* In hoe verre het hier gaat om jongeren die echt meer professioneel aan de slag zijn, dus het grootste deel van hun inkomen betrekken uit deze activiteiten is niet duidelijk. Wel vertellen de geïnterviewde jongeren dat zij zelf en hun vrienden regelmatig in aanraking komen met politie en justitie in verband met het plegen van strafbare feiten en opvallend veel van hen zijn zich ervan bewust dat politie en justitie hen (soms) in de gaten houdt.

'Dat is met mobiele telefoons. Ze traceren je. Ze luisteren af. Zo zit nu een vriend vast. Hij had iemand beroofd. Niet echt beroofd. Maar hij kwam iemand tegen op straat en hij zei: "geef me je telefoon of ik steek je in de fik." Hij had hem gegeven. Maar hij heeft hem niet meteen weggegeven en is er nog een beetje mee gaan bellen en uitdelen aan vrienden en ze luisterden hem af. Hij had de simkaart van zijn vader erin gedaan. Daardoor hadden ze meteen zijn imei nummer getraceerd en zien ze meteen van wie die simkaart is.' (R20, man, 20 jaar)

De geïnterviewde jongeren beschrijven het feit dat zij proberen zo min mogelijk risico te lopen om opgepakt te worden door zich te houden aan de regels die gelden op straat. Dat betekent bijvoorbeeld dat zij liever niet direct kopen van degene die een inbraak heeft gepleegd.

'Ik ben niet zo'n jongen, dat als iemand het gestolen heeft, dat ik het meteen vijf minuten later van hem koop. Dat zou ik nooit doen. Dat zou dom zijn. Stel je voor; hij wordt gepakt en als hij zijn mond ineens los laat dan ben ik de lul. En, als de politie erachter zit en hij komt naar mij toe en ik koop dat ding en ze zien dat dan ben ik ook de lul. Dus ik koop die dingen nooit rechtstreeks.' (R23, man, 21 jaar)

Gestolen goederen komen bij voorkeur uit een andere buurt en moeten zo snel mogelijk van de hand. Het risico om gepakt te worden met gestolen goederen in bezit moet dan natuurlijk zo klein mogelijk blijven.

'Stel, ze zetten een grote inbraak, met laptops. Laatst was dat met achttien stuks. Dan moeten we allemaal snel losse laptops verkopen aan iedereen die je kent. Zij hadden het gewoon van een school, weet ik veel. Toen kreeg ik er twee om te verkopen. Toen heb ik mijn geld eruit gehaald. Dat gaat snel rond. Verhalen gaan snel. Daarom moet je die dingen snel doen, snel weggaan. Niet dat je gepakt wordt met dat ding in je hand, anders krijg je heel die zaak op je af.' (R20, man, 20 jaar)

Enerzijds komt het beeld naar voren van jongeren die steeds verder lijken door te groeien in het criminele circuit. *'Kansloze jongeren kunnen alleen maar grijpen naar kansloze middelen.'* Deze jongeren beschrijven ontwikkelingen in de richting van intensieve contacten met de criminele wereld zoals met bijvoorbeeld pooiers, drugsdealers en mensen die anderen afpersen. Aan de andere kant zien we een deel van de geïnterviewde jongeren die in de eerste plaats een baan heeft of een studie volgt. Zij beschrijven eigenlijk een soort dubbelleven. Aan de ene kant zijn ze serieus bezig met baan of studie, aan de andere kant verdienen ze op een illegale manier hun geld.

'Ik doe het niet voor de kick. Ik vind het niet leuk om te doen. Ik ben echt iemand die zijn geld gewoon spaart. Geld is voor mij heel belangrijk.' (R19, vrouw, 21 jaar)

'Het komt nog wel eens voor, maar minder. Het moet op mijn pad komen. Toen ik jong was deed ik het bij een willekeurig iemand. Nu denk ik anders. In het Westland heb je grootgrondbezitters in plaatsen als De Lier. Daar heb je verlaten kassen met dure huizen. Maar dat komt zelden voor. Ik ben nu, hoe gek het ook klinkt, meer aan mijn studie bezig, om mijn diploma te halen. Ik ben wel altijd met school bezig geweest, het was altijd bijwerk. Mijn moeder verdient niet veel, mijn vader woont niet bij me. Ik heb een auto. Ik weet dat klinkt best wel hypocriet, maar stelen en doorverkopen is gewoon makkelijk geld verdienen.' (R12, man, 21 jaar)

Sommige jongeren geven aan op tijd te zijn gestopt of op het punt staan om te stoppen. Voor hen blijkt heling dan meer (uit de hand gelopen) kat-tenkwaad. Maar ook een meer verontrustend feit wordt meerdere malen genoemd: de leeftijd waarop jongeren beginnen met stelen of helen komt volgens meerdere respondenten steeds lager te liggen.

'Vroeger had je kleine dingetjes. Maar nu? Overal zie je groepjes jongeren en je weet wat ze aan het doen zijn. Steeds meer. Ik kom op veel plekken. Ik zie veel van die jongens en je hoort al die dingen. Ik ben zelf ook zo geweest dus je herkent het. Ik hoor ze plannen maken. Ik zie echt veel van die jongens problemen zoeken. Zullen we maar zo zeggen. Een paar jaar geleden was het toch niet zo dat jongens van elf of twaalf gingen stelen, toch? Dat was toch niet zo erg? En nu? Nu hoor ik steeds meer jongens

van zestien jaar en jonger die zulke dingen gaan doen. Vroeger? Met zestien jaar zat je thuis met je gameboy te spelen. Laatst nog gehoord. Een twaalfjarige jongen die ging stelen, dealen. Hij zit nu zes maanden.' (R23, man, 21 jaar)

Opvallend feit is dat geen van de geïnterviewde jongeren zich schuldig voelt over het feit dat zij stelen of gestolen goederen kopen of doorverkopen. De geïnterviewde jongeren schetsen een beeld van zichzelf en van anderen waarbij zij welbewust gestolen goederen kopen of doorverkopen en dit niet erg lijken te vinden omdat ze er zelf beter van worden. Hun 'bijbaan' wordt vaak goedgepraat. Stelen, zoals verslaafden doen, vinden zij verwerpelijk, maar in het kopen en doorverkopen van deze spullen ligt volgens hen geen bezwaar. 'Ik steel toch niet?' en 'Ik heb er toch voor betaald?'. Ook praten zij hun delict goed door dit te vergelijken met in hun ogen ernstigere delicten.

Harddrugverslaafde veelplegers

Verslaafden staan vaak al 'in the picture' doordat zij veelal (visuele) overlast veroorzaken voor de omgeving. Ook hebben zij te maken met een stigma, omdat zij er vaak om bekendstaan te stelen.

Een tweede groep die we binnen het profiel 'stelende helers en helende stellers' kunnen onderscheiden zijn deze harddrugverslaafden, vaak in deze context aangeduid als 'veelplegers'. De geïnterviewde verslaafden kunnen we indelen in personen met een criminele achtergrond die door hun harddrugverslaving aan 'lager wal' geraakt zijn, zoals een respondent die (ex-)drugshandelaar is, een inbreker en twee 'grotere' helers. Anderzijds zien we enkele respondenten met een niet-criminele achtergrond maar wel een ernstige verslaving voor wie het diefstalircuit tamelijk nieuw is. In beide groepen speelt harddrugverslaving een centrale rol in hun leven. Om hun gebruik te kunnen bekostigen gaan zij naar eigen zeggen veelvuldig de straat op of de winkels in om te gaan stelen.

'Je zit met die trek en met het ziek zijn. Dat je dingen doet die je normaal niet doet. Laatst zei een jongen: "stel je voor dat we niet verslaafd zouden zijn, wat een geld we niet zouden hebben." Maar je doet het gewoon niet als je niet verslaafd bent. Het komt niet in je op, echt niet. Van studentjes boeken pikken. Ze hebben wel rijke ouders dus nou ja, maar eigenlijk is het ziek natuurlijk. Als je ziek bent dan zijn je normen zo vervaagd dat kun je je niet voorstellen. "Restless legs" heb je daar wel eens van gehoord? Dat heb je ook als je van bruin afkickt.' (R14, man, 43 jaar)

'Het lastige is natuurlijk dat je dat niet elke week kunt doen, dan gaan mensen je herkennen. Op een gegeven moment ga je er ook echt verslaafd uitzien. Je kunt dus niet vaak naar dezelfde plek terug. Je doet het maar voor één ding en dat is je dosis.' (R5, man, 36 jaar)

Veel geïnterviewde harddrugverslaafden of veelplegers geven aan dat zij een 'specialisatie' met betrekking tot stelen hebben ontwikkeld. Respondenten richten zich bijvoorbeeld op het stelen van autoradio's, fietsen, scooters, kleding, parfum of plegen meer in het algemeen 'winkeldiefstal'. Zij hebben hun eigen kanalen voor de doorverkoop van de gestolen goederen. Genoemd worden onder meer particulieren, buurtwinkels en bij grote(re) helers thuis. Volgens de geïnterviewden spelen jongeren in achterstandsbuurten van grote steden hierbij regelmatig de rol van tussenhandelaar.

'Nu hebben we dan een paar vaste junkies. Ze komen gewoon. Dat is geen vaste tijd en als we er zijn, zien ze ons en als we er niet zijn gaan ze verder zoeken naar iemand anders. Ze komen wel altijd eerst naar ons en dan pas gaan ze verder zoeken.' (R25, man, 21 jaar)

Soms bemiddelen geïnterviewde harddrugverslaafden zelf voor de meer 'zwakke broeders' die niet over de juiste connecties beschikken. Deze zelfde respondenten geven tevens voorbeelden van verslaafden die het slachtoffer worden van oplichters. Mensen die in meer of mindere mate misbruik van hen maken, bijvoorbeeld doordat zij gestolen auto's of een bv op hun naam zetten of frauderen met hun legitimatiebewijs om goederen aan te schaffen of (door) te verkopen. Overigens staan verslaafden er volgens veel respondenten om bekend dat zij vaker dit soort risico's nemen dan 'gewone' stellers. Dat heeft alles te maken met hun acute behoefte aan drugs. Dit heeft soms ook tot gevolg dat goederen ver onder de straatwaarde aan particulieren, helers of dealers worden verkocht.

'Voor een schofterige prijs ging die al weg, dat je bij je eigen dacht: "ja jongens", dan had ik vier, vijf autoradio's in een nacht en dan had je nog trek in een peuk. Dat waren radio's met cd's met navigatie. In geld had je er misschien 400 voor gehad, terwijl één zo'n toestel al 400 waard is.' (R07, man, leeftijd onbekend)

Hoewel de focus van dit onderzoek op helers ligt, passen hier toch ook enkele woorden over de werkwijzen van de geïnterviewde harddrugverslaafde stellers die hun spullen vrijwel altijd doorverkopen omdat zij het geld nodig hebben om hun verslaving te kunnen bekostigen. Zij beschrijven vaak een gestructureerde werkwijze en planning, waarbij ze bijvoorbeeld precies weten wanneer ze voor het laatst in een bepaalde winkel zijn geweest. Trucjes en methoden om te stelen die de winkeldieven noemen zijn: het gebruik van folie of folietas, het sjoemelen met bonnen, iemand voor de camera laten gaan staan, het alarmsysteem van het product af halen enzovoort. Een respondent vertelt dat hij graag op pad gaat op het moment dat goederen vanuit het magazijn binnenkomen in de winkels. Er worden in dit kader meerdere voorbeelden genoemd van verslaafde

winkeldieven die door helers of tussenhandelaren per auto langs winkels in kleine en middelgrote steden worden rondgereden.

Helende stellers uit financiële noodzaak

Een derde kleine groep die we kunnen onderscheiden binnen het profiel 'stelende helers en helende stellers' zijn degenen die we wellicht ook 'broodstellers' zouden kunnen noemen. Het gaat om particulieren die deels stelen voor eigen gebruik en deels de gestolen goederen doorverkopen, omdat zij financieel niet kunnen rondkomen. Binnen dit profiel passen ook de mensen die er uit financiële noodzaak voor kiezen als stroman voor helers te fungeren. Meerdere malen genoemd door respondenten is het feit dat in hun ogen steeds meer minima door hun penibele omstandigheden bijna 'gedwongen' worden om te gaan stelen. De respondenten in deze groep (financiële noodzaak) overlappen deels met de kenmerken van harddrugverslaafden, in die zin dat sommigen ook elke dag op pad gaan om illegale inkomsten te genereren. Enkele geïnterviewde broodstellers gaan vaak zeer professioneel te werk. Zij hebben bijvoorbeeld pruiken, trekken speciale kleding aan bij hun werkzaamheden, en maken gebruik van verschillende soorten tassen om de gestolen goederen in te stoppen. Enkele geïnterviewde respondenten bevinden zich in een vicieuze cirkel van schulden. Hiernaast heeft het stelen bij sommige van hen ook kenmerken van een obsessie of een verslaving. Zij kunnen bijvoorbeeld geen winkel in zonder 'iets' mee te nemen en komen dan thuis met spullen waar ze niets aan hebben.

4.5.2 Gewoontehelers en handelaren

Er zijn veel verschillende typen helers actief; voor elk type goederen zijn er volgens de respondenten wel helers te vinden; in het kleine helercircuit gaan dekbedovertrekkers bijvoorbeeld naar de ene heler, sieraden naar de ander en voor parfum of levensmiddelen moet je weer een andere heler zoeken. Ook voor grote partijen (lading)goederen zijn er volgens de respondenten altijd helers en handelaren te vinden; of het nu gaat om bontjassen of sigaretten.

In deze paragraaf richten we ons op de gewoontehelers ofwel de klassieke 'grote' heler die een coördinerende rol vervult in een lokaal netwerk van stellers en inbrekers. Vrijwel iedere respondent verwijst wel naar een 'grote' of 'grotere' heler of kent er minstens een van horen zeggen. Ook lijkt iedereen binnen de helerswereld op een bepaald niveau elkaar wel weer te kennen. *'Je gaat gewoon effe een bakkie doen.'* De meest ervaren helers hebben hun contacten verspreid over heel Nederland. Maar hoe 'groot' zij nu precies zijn en waar de grens ligt tussen een 'grote' heler en een 'kleine' heler blijft meestal vaag. Wel duidelijk is dat hoe hoger in het circuit, hoe meer geld ermee gemoeid is.

'De grote jongens willen gewoon absoluut niet in beeld komen. Zij hebben wat te verliezen. Als je nu praat over die jongens in Limburg die in korte tijd veertig miljoen hebben weggehaald. Dan praat je over dingen, die hebben echt wat te verliezen. Die zijn ook niet voor niets zover gekomen. Die zijn ook keihard. Om een voorbeeld te geven. Ik ken in X ook de grootste jongen, een Kamper. Die houdt zich bezig met wietplantages. Hij koopt bijvoorbeeld plantages op van jongens die in de problemen zijn gekomen. Bij hem weet je gewoon dat hij alle apparatuur overneemt en laat desnoods de jongen waar die plantage van was voor hem werken. Diezelfde man is echt een zware jongen die gewoon containertjes afneemt. Dan weet je gewoon, met zoveel kwekerijtjes. Hij heeft geld. Die doet niet in kleine dingetjes. Je weet dat als het mis gaat, dat je zware maffia achter je aan krijgt.' (R29, man, 39 jaar)

De aanwezigheid van geld (contanten) verdeelt de helers onder in 'grote' en 'kleine(re)' helers, want afhankelijk van dit geld kunnen zij juist grote of kleine partijen opkopen. Hiernaast speelt ook de mogelijkheid van opslag een belangrijke rol. Hoewel zowel kleine als grote helers hun goederen soms zullen opslaan, zullen grotere helers eerder in het bezit zijn of toegang hebben tot grotere opslagplaatsen. Uit de interviews blijkt verder dat helers en handelaren van elk pluimage zaken doen met elkaar. Ook blijkt dat dit gebeurt op lokaal, stedelijk, regionaal, landelijk en mondiaal niveau. In welke mate deze niveaus overlappen wordt uit de interviews niet geheel duidelijk.

Tussen de stellers en de uiteindelijke consument bevinden zich afhankelijk van het circuit één (directe verkoop van steler aan consument) of meerdere schakels. Grote partijen gestolen goederen worden uiteindelijk vrijwel altijd onderverdeeld in kleine partijen die door kleine helers en tussenhandelaren verder worden gedistribueerd. Via een netwerk van bijvoorbeeld opkopers, commerciële handelaren, marktkooplui, buurthelers en particulieren komen de goederen uiteindelijk terecht bij de eindgebruiker.

'Het is denk ik precies hetzelfde als de drugshandel wat dat betreft, het hele systeem. Uiteindelijk belandt het allemaal op straat. Het is allemaal "van de vrachtwagen gevallen".

'Het is allemaal heel cliché. Het is de groothandel zonder winkelketen.'
(R29, man, 29 jaar)

Eigenlijk geldt bij elke partij – klein of groot – dat zowel de steler als de heler de juiste contacten moet hebben. Sommige helers blijken echter vooral gespecialiseerd in het leggen van de contacten tussen deze handelaren, of tussen handelaar en consument.

'Je begint altijd met een sample. Want je moet niet meteen twee mensen met elkaar in contact brengen want dan zit je er niet meer tussen.

Normaal gaat het zo: de een legt contact met jou en jij hebt contact met een ander. Die een vraagt heb je er belangstelling voor, ga je naar de ander. Zo ja, dan vraag je een sample en dan ga je weer naar de andere kant. Is het naar tevredenheid dan wordt er een gedeelte betaald. Dan wordt al het spul overgebracht en wordt de rest betaald. Dan ben jij de verantwoordelijke. In de praktijk is het meestal maar één keer.' (R29, man, 39 jaar)

Zij brengen de verkoper en koper met elkaar in contact en ontvangen hiervoor een percentage van de opbrengst. Deze tussenhandelaren maken winst, puur op basis van hun uitgebreide netwerk van contacten waar zij de handel (verder) aan kwijt kunnen.

Opkopers en grotepartijhandelaren

Van oudsher wordt aangenomen dat het circuit van opkopers, (tweede-hands) handelaren en marktkooplui een deel van de handel in gestolen goederen voor zijn rekening neemt. Ook uit de interviews blijkt dat het onderscheid tussen helers en sommige (reguliere) handelaren op zijn minst soms zeer klein te noemen is. Het beeld dat uit de interviews naar voren komt, is dat van een groep handelaren die goederen koopt en verkoopt waarbij de herkomst van de goederen niet echt van belang lijkt te zijn. 'Handel is handel'. Zij kopen allerlei handel op: illegale handel afkomstig van containers uit het havengebied (zoals sigaretten of nepmerkkleding), goederen uit het diefstalcircuit of goederen afkomstig van inbraak. 'Eerlijke' (markt)handel wordt eventueel vermengd met de gestolen goederen. Handelen komt eigenlijk gewoon neer op 'geld verdienen'. Ook komt een beeld naar voren van handelaren die binnen een bepaalde branche werkzaam zijn en deels goederen verhandelen binnen die branche, zoals een geïnterviewde uit de autobranche duidelijk maakt.

Grotepartijhandelaren of helers kopen grote partijen of containerladingen handel op. Vaak zijn deze afkomstig van inbraak, snelkraak, diefstal en dergelijke. Ook kopen zij bijvoorbeeld ladingen op van gestolen vrachtwagens, soms zelfs met de vrachtwagen erbij. Deze goederen worden vervolgens onherkenbaar gemaakt in kleinere hoeveelheden of onderdelen opgedeeld (in het geval van gestolen auto's bijvoorbeeld) en verder gedistribueerd onder kleine(re) helers. Soms ook wordt de partij als een geheel verder 'doorgestoten' naar andere handelaren, waarna de partij alsnog wordt onderverdeeld in kleinere partijen. Uiteindelijk komt alle handel afkomstig van grote partijen via de straat (via via, buurtelers, handelaren, zwarte markt) bij de consument terecht.

Vaak genoemde voorbeelden van deze grotepartijhelers zijn: horeca-ondernemers, (faillissement)opkopers, kampers, vastgoedmakelaren, aannemers en werknemers binnen de autobranche. Maar tegelijkertijd

wordt ook benadrukt dat hier eigenlijk geen echt vaste lijn in te ontdekken valt. Wel zijn volgens meerdere respondenten grote helers vaker mensen van wie je juist niet verwacht dat ze handelen in gestolen goederen. Mensen met 'huisje boompje beestje' en een (goedlopend) eigen bedrijf, al dan niet als dekmantel. Vaak genoemd is de aanwezigheid van voldoende (contant) geld, hetgeen de grote heler van de kleine heler onderscheidt.

'Ik denk dat je de kruimeldieven hebt, die met de grote bekken. En je hebt de grote jongens. Dat zijn de jongens met BV's. Dat zijn mensen met een eigen zaak. Die zitten in België. De jongens die er netjes uitzien. Die laten jou lopen. Dit gaat niet over heling. Als het gaat om echt grote jongens dan moet je je wel wat meer profileren. Hier in Rotterdam heb je natuurlijk ook jongens die van zwart geld panden kopen. De grote jongens, dan heb je de denkers, de slimme jongens dan heb je wat jongens die erom heen hangen en de kruimeldieven, de lul-lopertjes.' (R04, man, 43 jaar)

Voorop staat dat er alle mogelijke partijen goederen omgaan in het circuit. Het lijkt erop of ook grote helers hun specialiteiten hebben, afhankelijk van de branche waarin ze werkzaam zijn. Sommige echt grote 'jongens' worden bijvoorbeeld beschreven als opkopers waar je altijd 'moeilijke' partijen spullen kwijt kunt, containers waar de kleinere helers niet goed raad mee weten, of exclusieve goederen zoals kunstvoorwerpen. De prijzen die deze helers voor de gestolen goederen betalen, zijn lager vergeleken met de prijzen die de verkoper bij een kleinere heler krijgt, juist omdat het 'moeilijke' goederen betreft.

Buurthelers

De buurtheler als gewoonteheler noemen we hier apart, gezien zijn vaak omvangrijke netwerk op lokaal niveau. Uit de paragraaf hiervoor komt het beeld naar voren van heling binnen een diffuus circuit aan persoonlijke contacten in buurten en wijken. Het betreft een omvangrijk circuit waar gestolen goederen in omgaan. We hebben daarbij het beeld geschetst van buurthelers die actief op zoek gaan naar 'loopjongens' voor de verkoop van gestolen goederen.

'Het zijn meer de loopjongens die op straat staan. En, de jongens ietsje erboven die rijden meestal in een auto. Ze rijden rond en zijn op zoek naar andere jongens, laten we het zo zeggen. Of ze zitten thuis. Maar meestal rijden ze rond op zoek naar werknemers om die dingen snel te verkopen.' (R23, man, 21 jaar)

Ook enkele geïnterviewde stellers uit financiële noodzaak brengen hun spullen in de buurt naar helers.

Het gaat hier duidelijk om een 'ons kent ons'-groep waarbij gestolen goederen vooral via en via één of meerdere buurthelers worden verkocht.

Vaak worden zelfstandigen met een eigen winkel of bedrijfje als heler genoemd of kleine handelaren met contacten op markten. Buurthelers worden bij de geïnterviewde jongeren regelmatig in verband gebracht met goederen afkomstig van inbraak, winkeldiefstal en straatroof.

Helers in het drugscircuit

Op kleinschalig lokaal niveau zien we een verband tussen de handel in gestolen goederen en de handel in drugs; kleine(re) drugsdealers nemen in ruil voor drugs graag gestolen goederen in ontvangst, omdat zij hier vaak dubbel op verdienen; de winst over de drugs en de winst over de goederen. Alle verslaafde respondenten vertellen dat zij de meeste gestolen goederen bij hun (drugs)dealer kwijt kunnen in ruil voor drugs. Niet-verslaafde stellers en helers bevestigen dit feit. Het gaat dan vaak om goederen met een zogenaamde vaste waarde zoals horloges, dure merkkleding en elektronica.

'Ik bevond me in een wereldje waar dat gewoon heel normaal is. Als je dope nodig hebt kun je ook wel met een paar Tommy Hilfiger truien betalen. Sommigen willen ruilen; anderen willen geld. Weer anderen zeggen als je geen geld hebt maar wel een nieuw horloge aan je hand dan zeg je: dit is pas een week oud. Dan zeggen sommigen: "geef maar"; anderen zeggen: "hou maar en betaal me later als je geld hebt." Het is in die kringen gewoon vrij normaal. Het is de vraag of iemand er genoeg mee neemt. Hier neem je klokje terug, betaal me later maar.' (R05, man, 35 jaar)

'90% van de dealers houdt ook van gestolen spullen. 10% zegt dat ze er niets mee te maken willen hebben ik wil alleen maar geld, maar de rest, bijna allemaal, houden ze er wel van. Kijk, je koopt je drugs bijvoorbeeld, dan zeg je tegen zo'n kerel als je drugs aan het kopen bent: "heb je toevallig nog wat nodig? Als je ooit wat nodig hebt, kleding, parfum, sieraden, gereedschappen, maakt niks uit, alles wat je nodig hebt, zeg het maar." Nou, dan zegt hij bijvoorbeeld: "Ja, ik moet een dekbedovertrek hebben". Nou dan zegt hij weer van "ja ik moet parfum hebben". Nou Turken, daar kocht ik mijn heroïne, die houden van rundvlees. Dan zeggen ze: "Ja breng gewoon een zak rundvlees".' (R26, man, 33 jaar)

Ook helende drugsdealers die harddrugverslaafden op bestelling laten stelen worden meerdere keren genoemd.

'Ik ken wel iemand die, dat is een harddrugsdealer en die heeft echt iets van vier of vijf junkies, die gewoon alleen maar voor hem stelen en die betaalt hij gewoon met bolletjes weet je wel. Kleding, koffie, vlees, de gekste dingen, shampoo, tandpasta, echt. Ja, hij betaalt ze gewoon in coke, een bolletje kost voor hem misschien 8 of 9 euro en de straatwaarde is 20 euro, die man maakt echt goed geld daarmee.' (R24, man, 27 jaar)

Over de vraag of de handel in gestolen goederen en drugs in een hoger crimineel circuit ook via dezelfde kanalen verloopt, zijn de meningen verdeeld. De echt grote harddrugshandelaren zouden zich volgens enkele respondenten vanwege de geringere opbrengst en het hogere risico niet snel wagen aan het kopen en doorverkopen van partijen goederen. Toch blijkt uit de interviews dat drugs- en gestolengoederencircuits soms duidelijke overeenkomsten hebben. In beide gevallen worden bijvoorbeeld zaken gedistribueerd via dezelfde transportkanalen (Rotterdamse haven, Schiphol) en het vervoeren van drugs en gestolen goederen gebeurt veelal volgens een soortgelijke werkwijze (omkopen van mensen, regelen van papieren, vervoer et cetera).

'Dat heeft geen zin. Een containertje JVC apparatuur brengt misschien op de zwarte markt hooguit een ton op. Een containertje hasj brengt 34 miljoen euro op. Dat zijn hele andere bedragen. Als ik daar dan tien procent op verdien dan hoef ik jou niet te vertellen wat ik dan ga doen. Dat heeft geen zin. Maar gestolen goederen gaan er dan gewoon tussendoor. Zo van: "joh laat hem effe de papieren doen."' (R30, man, 50 jaar)

Vaker genoemd is het feit dat de geïnterviewde helers aangeboden krijgen om ook eens 'iets' met drugs te proberen. Meerderen hebben dit ook gedaan. Ook is het volgens meerdere respondenten een feit dat er bij drugssmokkel vaak gestolen goederen gebruikt worden als dekmantel.

'Ik weet in ieder geval wel dat mensen die in de drugs zitten dat die vaak wel een link hebben met de autobranche. Iemand met drugs wil een middel hebben om het naar de overkant te brengen. Dan kun je het beter in een gestolen auto doen, want dan kun je met valse papieren werken en wordt het een vals transport. Als het goed gaat hebben ze aan de overkant mazzel, als het fout gaat zijn er de minste sporen terug te vinden. Voor een transport hebben ze ook wel goederen nodig, om gewoon een container vol te krijgen. Op papier klopt het allemaal. Of het nou van heling afkomstig is maakt niet uit. Dat is waar die grote jongens allemaal wel goed in zijn. De papieren kloppen, de handel is "eerlijk". Dan wordt het gewoon een dekmantel. Tja, dan is het weer goedkoper om gestolen goederen te gebruiken. Mijn ervaring: links en rechts, het loopt door elkaar heen.' (R28, man, 42 jaar)

Een enkele keer worden helers met eigenaren van wietplantages in verband gebracht. In een voorbeeld gaat het om een 'grote' jongen die zowel wietplantages opkoopt als containers goederen verhandelt. Als dekmantel heeft de persoon een transportbedrijf (zie citaat aan het begin van deze paragraaf). Aan de hand van drie voorbeelden schetsen we hieronder de verscheidenheid van (kleinere) gewoontehelers die ook activiteiten hebben ontplooid in het circuit van drughandel.

Jerrel (45 jaar) is van Surinaamse afkomst en woont sinds ongeveer dertig jaar in Nederland in een grote stad. Van beroep is hij muzikant, maar hiernaast verdient hij ook geld door de handel in gestolen spullen. Sinds ongeveer anderhalf jaar is hij van zijn heroïne- en cocaïneverslaving af. Voorheen heeft hij ook zelf in drugs gedeald, maar sinds hij clean is, vindt hij het beter om dit niet meer te doen. De verleiding om zelf te gebruiken wordt dan te groot. Door zijn verleden kent Jerrel 'de jongens' in het circuit goed. Hij heeft al lange tijd dezelfde vaste leveranciers van spullen en werkt alleen met hen samen. Alleen zij mogen bij hem thuis komen en als iemand iets wil verkopen, verwijst hij ze altijd eerst naar hen door. Apparatuur, zoals televisies en andere elektronica, verkoopt Jerrel meestal weer verder door aan grotere helers. Telefoons, fietsen en gereedschap stuurt hij voor het grootste gedeelte naar zijn broertje in Suriname, die deze spullen op zijn beurt weer doorverkoopt. Ongeveer twee keer in de week stuurt hij er een doos heen, waarin hij naast de gestolen goederen ook (eventueel gestolen) levensmiddelen stopt, die zijn familie goed kunnen gebruiken. Zijn broertje weet dat het gestolen spullen betreft. Jerrel belt hem af en toe op en laat hem soms maar weer eens goed weten dat hij er goed op moet letten dat die spullen daar ook niet gestolen worden en dat hij ze voor een goede prijs moet doorverkopen. Hij loopt er hier in Nederland immers een groot risico voor.

Johan (36 jaar) is een Nederlandse man die zich in detentie bevindt, onder andere veroordeeld voor het in bezit hebben van gestolen goederen. Johan woont tijdens zijn jeugd in veel verschillende internaten en komt op jonge leeftijd op straat. Al snel komt hij met de criminele wereld in aanraking en raakt verslaafd. Hij werkt overal en nergens en doet veel contacten op. Vanaf jonge leeftijd voelt hij zich emotioneel geblokkeerd en kiest (daardoor) regelmatig voor de weg van de minste weerstand. Voor hem is dat het gebruiken van drugs en stelen of helen, wat bij hem samen gaat. Op grote schaal steelt hij fietsen, brommers, scooters en auto's en verkoopt deze door aan kampers. Elke dag komt hij op het terrein waar de kinderen hem tegemoet komen rennen. Vervolgens kopen Roemeense of Poolse handelaren deze spullen weer op en nemen deze mee (terug) naar hun moederland. Op den duur verkoopt Johan ook direct aan deze handelaren. Daar worden beide partijen beter van. Verslaafde kennissen die de juiste ingang niet hebben, verkopen hun gestolen spullen soms aan Johan, omdat hij immers wel de juiste contacten heeft.

Patrick (38 jaar) is een Nederlandse man die meerdere malen is veroordeeld. Hij zit nu vast voor diefstal met geweld. Voor hij in detentie terecht komt, handelt hij in alles wat los en vast zit. Naast de verkoop van ecstasypillen houdt hij zich dan bezig met het kopen en doorverkopen

van gestolen en illegale goederen.⁷ Hij kent mensen die 'wel eens een containertje laten verdwijnen'; mensen die 'officieel een sekscluppie hebben' en mensen die 'in de cokehandel zitten'. Ook weet hij waar hij een wapen kan kopen. In de kroegen waar hij veel komt, komt hij criminelen van elk kaliber tegen. Het verkopen van spullen doet Patrick in die tijd vooral in het kroegcircuit. Aannemers, autohandelaren en 'andere mensen met eigen bedrijven' zijn de klanten. Daarnaast werkt hij samen met zijn vriendin die bijvoorbeeld grote partijen gestolen kleding weer afzet bij kleine 'vage' kledingswinkels in buitenwijken van de grote stad.

Exporthandelaren

Een aparte tak zijn de handelaren die spullen opkopen die bestemd zijn voor het buitenland. We volstaan hier met enkele voorbeelden die tijdens de interviews worden genoemd. Voorbeelden van helers of intermediairs die zich richten op exporthandel zijn zowel op kleinschalig als grootschalig niveau te vinden. Op kleinschalig niveau gaat het bijvoorbeeld om partijen gestolen goederen die per luchtpost door helers worden verstuurd. Op grotere schaal gaat het om helers (en handlangers) die grote partijen goederen of luxe en exclusieve goederen via de Rotterdamse haven, Schiphol of over land vervoeren. Genoemd worden handelaren die goederen intercontinentaal verschepen naar bijvoorbeeld Afrika of Zuid-Amerika. Via de Rotterdamse haven en Schiphol worden goederen gesmokkeld, ontvreemd of met behulp van valse papieren geëxporteerd. Volgens een van de respondenten zijn er tot voor kort gemiddeld tussen de vijftig en zestig containers goederen per week uit het Rotterdamse havengebied ontvreemd die deels terecht zijn gekomen op de hellingmarkt. Sinds het geavanceerde computersysteem in werking is, blijkt diefstal uit de Rotterdamse haven echter veel moeilijker dan vroeger, aldus dezelfde respondent.⁸ Hierdoor wijken smokkelaars en dieven uit naar andere Europese havens zoals de havens van Hamburg en Antwerpen. Hij geeft de laatste jaren vooral advies aan diegenen die de weg niet kennen. Ook genoemd worden de internationale goederenstromen over land. Hier verloopt de handel soms vice versa: gestolen goederen worden geëxporteerd, en drugs of (namaak)wapens worden geïmporteerd. Vooral auto's, brommers en fietsen zouden als exportartikelen zeer gewild zijn.

'Wat het meest voor de hand ligt, is dat je op zoek gaat naar wat mensen kunnen gebruiken.

Ik kwam in aanraking met een woonwagenkamp. Daar kwamen mensen uit Polen, Roemenië, voormalig Joegoslavië. Die kunnen alles wel gebruiken. Dat ging dan voornamelijk over brommers, fietsen, auto's. Alles waar een prijskaartje aan zat.' (R22, man, 36 jaar)

7 Onder illegale goederen verstaan we hier goederen waarover geen invoerrechten zijn betaald.

8 De respondent doelt waarschijnlijk op het douanesysteem 'Sagitta Binnenbrengen'.

Bij de export van gestolen goederen kunnen alle mogelijke actoren betrokken zijn die soms ook werkzaam zijn binnen de reguliere transportsector en al dan niet van 'de zaak' afweten.

'Er zijn ook mensen die weten nergens van. Als ik een opdracht geef voor een transport, zo van wil jij van A naar B gaan, dan doen ze dat gewoon. Gewoon zoals het hoort. Die man komt dan bij de grens en dan vinden ze wat, ja en die man weet niets die houden ze dan vast. Dan zegt ie: "Moet je horen wat er is gebeurd". Dan zeg je: "joh, jammer", maar dan staan er wel veertig pallets in zijn wagen. Anderen die van A naar B moeten zijn er wel bij betrokken. Dat zijn de pionnetjes zeg maar. Ook douanemensen die we hadden die de andere kant op keken, dat kan nu niet meer.' (R30, man, 50 jaar)

Voorbeelden die worden genoemd van betrokkenen binnen deze netwerken zijn: tipgevers, chauffeurs, douanebeambten, expediteurs, mensen met opslagcapaciteit en een of meerdere opkopers of helers die de spullen op heel korte termijn 'onzichtbaar' kunnen maken. In het ontvangende land zijn lokale importeurs en handelaren betrokken die de goederen ontvangen en verder distribueren.

4.5.3 Handlangers, stromannen en ondersteuners

Er is een derde profiel te onderscheiden dat bestaat uit een groep mensen die het werk van de stelers en/of heler door ondersteunende taken (mede) mogelijk maakt. Binnen zowel het kleine helercircuit als het grote helercircuit worden hiervan voorbeelden genoemd. Op lokaal niveau gaat het dan om mensen die een ruimte voor opslag van gestolen spullen ter beschikking stellen. Ook worden er voorbeelden gegeven van jongeren die meewerken aan een inbraak door op de uitkijk te staan.

'Bijvoorbeeld vroeger zaten er veel dingen in de auto's. Dan had iemand wat gezien en zei: "Kom we gaan even kijken, dan krijg je ook een deeltje". Dan stond ik alleen op de uitkijk en deed verder niets, alleen als er iemand aankwam dan floot ik.' (R15, man, 18 jaar)

Veel respondenten menen dat bij de diefstal van grote partijen goederen er vaak meerdere mensen van de zaak afweten, die dan allemaal hun deel krijgen. Naast mensen die goederen opslaan en bewaren worden personen genoemd die zich lenen voor het leggen van de contacten, het regelen van het papierwerk (bij export), het regelen van vervoer of bijvoorbeeld mensen die de spullen op het internet ter verkoop aanbieden.

'Vroeger gingen we met de auto. Dan gingen we overal naar toe. Iemand reed ons dan. Dat was trouwens een justitie medewerker die dat deed. Hij zet nu een bepaald artikel voor ons op internet. Dat is een maal per jaar, in een bepaalde periode en dat verdient lekker. Ik zeg niet wat dat is, want dan snij ik mezelf in de vingers. Hij heeft het niet nodig zou je zeggen, want hij heeft gewoon een salaris. Hij spaarde wat hij verdiende met ons en zette het gewoon op de bank.' (R17, vrouw, 37 jaar)

'Dat zet ik bij een vriend, want die heeft zelf een schuur die helemaal leeg staat. Daar kunnen we alles kwijt eigenlijk van dat groepje.' (R25, man, 21 jaar)

De zogenoemde stromannen verbinden zich aan het netwerk door bijvoorbeeld hun naam voor transacties te laten gebruiken of zij worden ingezet bij het transporteren van gestolen goederen waarmee een groter risico is gemoeid. Volgens een van de grotere helers zijn dit vaak mensen die zich in financiële nood bevinden.

'Meestal zijn dat mensen die in financiële nood zitten, die toch wel wat geld nodig hebben. Dan worden ze er gewoon voor gebruikt. Dan moeten ze zus effe doen of zo effe doen. Bijvoorbeeld als ik met een bepaald risico een bepaald type auto weg breng. Dan werd hij erin gezet, hij bracht hem weg. Dan kreeg hij vijfhonderd gulden maar dan liep hij het risico; ik had alleen winst. Voor elke tak kon je op een gegeven moment wel stromannetjes vinden. Bij die oplichtingen met kleine BV-tjes, daar werden ook allemaal stromannen voor gebruikt. Als we een verslaafde konden vinden die een relatief schoon strafblad had, dan werd er geld in hem geïnvesteerd; een zaakje op zijn naam en dan konden ze flink geld verdienen. Dat die gozer later dan financieel helemaal naar de klote was daar werd geen rekening mee gehouden hoor. Ik heb me daar niet mee bezig gehouden. Ik vond dat een kutwereld. Mensen werden er echt finaal mee naar de klote geholpen, met zo'n plof-BV. Door die persoon kon het wel allemaal gebeuren. De goederen die dan op zo'n manier binnen werden gehaald die kwamen dan weer op de markt als handel. Die handel werd dan weer door mij of anderen opgekocht.' (R28, man, 42 jaar)

Veelvuldig genoemd worden ook de tipgevers. Vaak betreft dit mensen die op veel verschillende plaatsen komen en dan hun ogen en oren de kost geven. Zij beschikken dan over informatie die een diefstal of overval vergemakkelijken. Die informatie wordt door de persoon in kwestie zelf gebruikt of onderling tussen stelers en helers uitgewisseld. Voorbeelden van functionarissen die meerdere malen tijdens de interviews zijn genoemd, betreffen: vrachtwagenchauffeurs, havenmedewerkers, medewerkers op Schiphol, glazenwassers, postbodes, dakdekkers en medewerkers van beveiligingsmaatschappijen. Zij blijken in de voorbeelden van

de respondenten contacten te hebben met inbrekers of plegen soms de diefstallen zelf.

'Ik was zelf toentertijd vrachtwagenchauffeur en toen kwam ik ontzettend veel dingen tegen waar ik wat van mijn gading in zag. Nou ik had het wel eerst afgeleverd. Dan een maandje later ging je naar zo'n bedrijf toe. Ik had daar dan gelost en ik wist dat er geen alarm was en dat het een opslag was. Toen zijn we daar heen gegaan 's avonds. Gewoon brutaal een container voor de deur gezet en volgeladen. Ik heb gewoon gedaan of we werkten, we werden helemaal niet gestoord.' (R27, man, 54 jaar)

Sommige mensen laten zich omkopen of (helpen) frauderen. Een voorbeeld gaat over een beveiligingsbeambte. De man in kwestie zou zich vrijwillig hebben laten mishandelen om het voorval geloofwaardig te doen lijken, daarmee een professionele bende in staat stellend vervolgens een vrachtwagen met elektronica te stelen. Ook vertellen twee respondenten te hebben meegewerkt aan het leasen van spullen onder een valse naam. Hierbij is tevens een medewerker van de leasemaatschappij omgekocht. Enkele respondenten noemen de aanwezigheid en de centrale rol die vrouwen spelen bij het doorverkopen van een bepaald type goederen, zoals sieraden en kleding. Zij fungeren dan als bemiddelaar en aanspreekpunt. Juist bij 'moeilijke' goederen zoals sieraden lijken zij de aangewezen partij om geloofwaardig en overtuigend over te komen. Volgens enkele respondenten hebben vrouwen het voordeel dat zij in risicovolle situaties vaak minder snel opvallen en daardoor minder snel verdacht worden.

'Dat gaat allemaal telefonisch. Dat werk is allemaal gedaan. Zij hoeven alleen te praten, verkooppraatjes. Als je een mooi uitzijende meid hebt die een beetje slim is en die kan manipuleren. Als je die hebt gevonden dan wil je haar in dienst nemen. Dan ga jij als handelaar klanten zoeken die je al eerder hebt gehad. Of je zorgt dat die vrouw daar gaat praten. Onopvallend, geen risico, gewoon helemaal geen aandacht trekken. Daar gaat het om. Dat is met meisjes gewoon beter. Het zijn nu de jongens die het doen omdat zij gewoon het risico nemen. Een tijdje terug had een meisje in een groepje een bom geld, echt niet normaal. Van een andere keer heb ik gezien dat ze gewoon drugs ging runnen. Als ik als een slechte crimineel denk dan vind ik dat echt oneerlijk. Dat vrouwen zoveel dingen zo gemakkelijk kunnen doen en dat de jongens zoveel moeite moeten doen. Als je dan crimineel nadenkt hè. (lacht) Als je met drie jongens staat en twee meisjes. Dan neemt de politie de jongens mee, niet de meisjes. Dat is gewoon zo. Het beste is dus om vrouwen als werknemer te nemen.' (R23, man, 21 jaar)

Ook grote partijhandelaren noemen soms de rol van vrouwen. Het zijn echter meestal geen vrouwen die handelen in grote partijen. Zij komen echter wel in beeld nadat de grote partijen al verder zijn onderverdeeld.⁹

4.6 Relaties en netwerken

Een cruciaal contact voor de heler is de leverancier van de goederen. Onder meer door het risico is er veelal een sterke vertrouwensband tussen heler en dief; een band die – voor veel respondenten – vaak al vele jaren bestaat. De steler is daarbij zuinig op zijn contact ‘het is mijn heler’, en andersom. Als dit contact wegvalt, kost het soms veel energie om opnieuw een betrouwbaar contact te vinden.

‘Als je de heler kwijt bent, duurt het een hele tijd voor je weer een goeie heler vindt die jou ook weer hetzelfde wil betalen. Dat wantrouwen zit altijd in het begin. Het is voor beiden belangrijk om het contact goed te houden en vertrouwen te hebben. Als ik vraag: “komt het uit de buurt?” dat hij dan eerlijk antwoordt. Dan kom ik niet in de problemen. Als ik in de problemen kom, zit hij ook sowieso in de problemen. We gaan al jaren terug. Sommigen hebben echt schijt aan alles. Die hebben alle soorten spullen ertussen en dat moet je natuurlijk niet hebben. Ik weet dat ze mijn naam nooit noemen. Ze zijn al een paar keer opgepakt, dus vandaar dat ik het weet.’ (R21, man, 45 jaar)

Heling draait voor een groot gedeelte op sociale contacten en vertrouwen. Vooral de oudere helers bevinden zich vaak al tientallen jaren in het circuit en hebben daardoor een flinke reputatie opgebouwd. Die ‘goede reputatie’ wordt door velen als heel belangrijk ervaren.

‘Je moet zo’n naam opbouwen. Het klinkt bijna als een beroep, maar dat is het ook bijna. Je bent met je reputatie bezig. Dat moeten mensen weten. Bepaalde mensen met een grote mond, die stellen meestal niets voor, want die hebben dat nodig om zichzelf te profileren. Nee gewoon lekker anoniem, op de achtergrond. De juiste mensen moeten de juiste dingen weten, die moeten jou kennen. Zij moeten weten bij een partijtje juwelen, bel C op.’ (R29, man, 39 jaar)

Zowel uit de verhalen van kleine als grote helers blijkt de verwevenheid met een wereld, waar zij, al zouden zij willen, niet meer zo gemakkelijk uitkomen. Het lijkt voor sommigen bijna een manier van leven geworden.

⁹ Opvallend is dat vrouwen minder graag over dit onderwerp lijken te willen praten, gezien het geringe aantal vrouwelijke respondenten (tien) dat zich voor een interview heeft aangemeld. Hiervan zijn er uiteindelijk drie geïnterviewd.

Enerzijds worden voorbeelden genoemd van stelers en helers die een vaste klantenkring hebben. Anderzijds zijn er echter ook helers, zoals de geïnterviewde veelplegers, die schijnbaar aan ieder willekeurig persoon de gestolen spullen aanbieden. Het voordeel hiervan is dat zij de spullen vaak snel kwijt raken. Het nadeel is dat het risico om opgepakt te worden zo ook groter wordt.

Vrijwel alle geïnterviewde helers werken vaak met een klein aantal vaste leveranciers of vertrouwenspersonen; meestal drie tot vier personen. Sommigen geven aan dat zij liever geen nieuwe contacten of leveranciers nemen om het risico zo klein mogelijk te houden. Ze werken vaak al jaren lang met dezelfde personen die ervoor zorgen dat de heler wordt afgeschermd. Dit contact wordt niet zomaar met iedereen gedeeld. Soms staan helers wel als zodanig bekend, maar doet de persoon in kwestie nog steeds alleen zaken met de vaste contactpersonen. Ook handelaren onderling hebben meestal een handjevol vertrouwenspersonen. Volgens sommigen is het echter juist niet altijd mogelijk om te werken met dit vaste netwerk. Zij bestaan als heler immers juist door hun omvangrijke netwerk en reputatie. Er komen zeer verschillende partijen goederen langs die niet altijd bij dezelfde personen kunnen worden afgezet. Het netwerk van contacten is volgens hen juist continu in ontwikkeling, omdat er voor elk type goederen weer een andere afzetmogelijkheid wordt gezocht.

'Respect naar elkaar komt op vertrouwen neer. De jongens die ook het meest hun mond dicht houden die krijgen het meest vertrouwen. Daar werkt iedereen het liefst mee samen. Dat wordt onderling ook gerespecteerd van elkaar. Dat is dan meer een vertrouwensrelatie die er dan doorheen loopt. Maar daar blijft het nooit bij. Het is altijd links en rechtsom. Altijd andere wegen die je ook kan bewandelen.' (R28, man, 42 jaar)

Voor helers die 'hogerop' willen komen, is het belangrijk dat zij te vertrouwen zijn en hun mond niet voorbij praten tegen de politie. Meerdere geïnterviewde gedetineerden vertellen dat zij tijdens hun rechtszaak niemand hebben verraden, ook al zijn zij flink onder handen genomen door rechercheurs van politie of de FIOD. Juist omdat zij geen namen hebben laten vallen, is volgens hen de gevangenisstraf hoger uitgevallen. Maar: 'verraden doe je nu eenmaal niet'. Als zij vrijkomen hebben zij volgens eigen zeggen nog steeds een goede naam binnen de helingwereld.

Criminele circuits en netwerken

Heling veronderstelt per definitie de aanwezigheid van goederen die uit misdrijf zijn verkregen. Deze verwevenheid met (andere) strafbare feiten komt duidelijk uit de interviews naar voren. Opvallend vaak worden er direct of zijdelings andere strafbare feiten genoemd waar de geïnterviewden zich al dan niet binnen een netwerk mee bezig hebben gehouden

en waarvoor zij eventueel ook zijn veroordeeld. Genoemd worden onder meer: afpersing, beroving, drugshandel, inbraak, geweldpleging, wapen (ver)koop, vrouwenhandel, belastingoplichting, fraude (bijvoorbeeld spullen leasen op naam van een ander), omkoping of de organisatie van een illegale lotto.

'Je komt mensen tegen die hebben hoeren werken. Het is gewoon zo'n heavy wereld. Dat kun je je gewoon niet voorstellen. Je komt zoveel vuiligheid tegen. Dan moet je gewoon hard zijn. Door die hardheid kom je erachter dat mensen tot zoveel in staat zijn. Om aan handel te komen, om aan drugs te komen. Om zichzelf te verrijken. Kijk, van het een komt het ander. Net zoals muzikanten; als je net speelt denk je: "goh, ik speel percussie." Maar na een tijdje is het net of iedereen percussie speelt. Zo is het in dat circuit ook. In het begin denk je: ik ben een van de weinigen. Maar als je er een tijdje in zit, is het net of iedereen zich ermee bezig houdt. Je kent zoveel mensen. Dan wordt het een wereld, een eigen wereld. Daar zitten mensen in die moeten overleven. Het is eigenlijk een wereld op zich.' (R04, man, 43 jaar)

Als specifieke criminele netwerken waar gestolen goederen in omgaan worden bijvoorbeeld genoemd: het woonwagencircuit, handelaren uit het voormalige Oostblok en criminele (witteboorden)circuits binnen Nederland en Europa.¹⁰ In de genoemde voorbeelden is er sprake van een netwerk van mensen die in min of meerdere mate profijt hebben van de diefstal en het vervoer van grote partijen of exclusieve goederen. Er bestaat geen consensus over hoe die verwevenheid met andere criminele circuits precies in elkaar steekt. Vaak genoemd is het feit dat grotere criminelen in Nederland, die op een bepaalde manier vaak ook weer met heling te maken hebben, elkaar op de een of andere manier wel weer kennen.

'Dan leer je weer een Turk kennen die in de groothandel zit. Zijn broer zit weer in de import en export van nagemaakte kleding. En zijn broer zit dan in de heroïne. Het zijn vaak dezelfde jongens die de echte touwtjes in handen hebben. Dan doe je voor je het weet ineens zaken met die broer. "Hé, hoe is het? Kan je daar en daar aan komen".' (R19, man, 38 jaar)

Meerdere respondenten noemen voorbeelden van 'grote oplichters' die verschillende steden in Nederland aandoen. Zij vertellen dat sommigen van hen geen vaste verblijfplaats hebben, omdat zij op de vlucht zijn. Vaak genoemd is ook het feit dat de 'grote jongens' zich meestal (ook) in het buitenland bevinden. Zij laten weten dat deze handelaren onderling met elkaar in contact blijven op momenten dat er gehandeld kan worden.

¹⁰ Witte boorden als begrip verwijst naar het plegen van strafbare feiten door hoogopgeleide personeel. Gedacht kan worden aan fraude, valsheid in geschrifte et cetera.

Een respondent vertelt zelf dat hij als heler lange tijd ondergedoken heeft geleefd. Een paar gedetineerde respondenten noemen het gebruik van stromannen en het gebruik van valse namen als methode om uit handen van justitie te blijven.

Criminele loopbaan

Uit de achtergrondverhalen van de oudere stellers en helers blijkt dat een deel van hen op jonge leeftijd is begonnen met stelen. De oudere helers die zijn veroordeeld voor heling hebben allemaal een verleden waarin meerdere strafbare feiten elkaar opvolgen. Meerdere keren genoemd is het feit dat mensen beginnen met stelen, maar overgaan op helen omdat dat a) minder risico met zich mee brengt en b) het meer geld verdient. De stap naar heling voor degenen die zich al bezighouden met stelen is blijkbaar klein. De 'grote' helers zijn allemaal al eerder in aanraking geweest met justitie en hebben een of meerdere keren eerder in detentie verbleven. We constateren veel 'slechte jeugd', ontsporing, gebrek aan aandacht, misbruik of mishandeling in het verleden van de geïnterviewde respondenten. Maar enkele gedetineerde 'grote' helers passen niet binnen dit beeld. Zij hebben juist een 'goede achtergrond'. Ze vertellen over een wereld waar zij langzaam maar zeker zijn ingegroeid. Binnen bepaalde branches is het volgens hen moeilijk om er niet mee in aanraking te komen zoals binnen de auto- en transportbranche (haven, vliegveld).

'Het is gewoon een heel grote wereld. Er gebeurt weinig in, tenminste qua controle. Het is een branche waarin dat bijna standaard is. Die mensen die daar in leven die zien alles als handel. Ze kopen gewoon alles.' (R28, man, 42 jaar)

De reden om te helen of om mee te werken binnen een netwerk van mensen die handelen in gestolen goederen komt altijd neer op geld verdienen of 'de kick'. Vaak speelt hier doorheen dat het op een gegeven moment normaal is geworden; een manier van leven. De grote partij helers zeggen vaak goed geld te hebben verdiend met deze bezigheid. Enkelen laten doorschemeren dat zij hebben geïnvesteerd in bijvoorbeeld een huis en een auto. Een van de respondenten die zich vooral met grootschalige drugssmokkel bezig heeft gehouden, verwoordt het als volgt:

'Ze gooien twee van die sporttassen bij je neer en dan krijg je geld en dan denk je, goh dat is wel lekker dan. Zo ging het dan. Dan werd ik gebeld en dan zeiden ze: "Je geld is er". Pleurden ze zo neer. Ongelooflijk.' (R 30, man, 50 jaar)

Veelal gingen ze feesten en kochten luxe producten voor zichzelf en hun omgeving. Nadat zij opgepakt zijn is hier bij de meesten niets meer van over. Alles wat zij op hadden gebouwd zijn ze kwijt: hun bedrijf, hun huis,

hun gezin. Er is daarna vaak toch niet meer zoveel te verliezen. Volgens hen bestempelt 'de maatschappij' hen na vrijkomen als 'crimineel'. Bovendien blijven oude straffen en schulden hen vaak achtervolgen. De stap om terug te keren naar het bekende en vertrouwde wereldje is dan heel snel gemaakt. Meerdere respondenten laten weten dat zij niet meer uit de vicieuze cirkel kunnen komen. Na een of meerdere perioden van detentie proberen zij op het rechte pad te komen, maar vallen uiteindelijk toch weer terug in oude gewoonten.

Ten slotte worden tijdens de interviews enkele kenmerken en eigenschappen van helers en/of handelaars omschreven, die al eerder in deze rapportage aan de orde zijn geweest. Het belangrijkste kenmerk van een heler is een netwerk met de juiste contacten. Ook belangrijk is de aanwezigheid van opslagcapaciteit en (altijd) voldoende (contant) geld. Geld onderscheidt de kleine heler van de grote heler. De beste helers worden door anderen, die deze eigenschappen of omstandigheden niet of onvoldoende bezitten, ingeschakeld. Andere genoemde eigenschappen die helers zouden bezitten, zijn: 'handelsgeest' en communicatief vermogen (gemakkelijk contact kunnen maken en ergens op af durven stappen).

4.7 Werkwijzen helers

Over de wijze waarop goederen worden geheeld, zijn er talloze, vaak zeer gevarieerde verhalen. Werkwijzen en distributiekanaalen verschillen per type heler. Het netwerk van de heler wordt aangesproken, en dat netwerk is voor iedere heler anders. Het onderstaande geeft drie voorbeelden zoals deze uit de interviews naar voren komen.

'Eerst ga je kijken of je spullen kwijt kunt. Dat doe je in bijvoorbeeld een buurtcafé. Dat doe je bij de drugsdealers. Ik was een tussenhandelaar. Ik zat niet bij de grote jongens, maar ik was wel te vertrouwen. Ik kon makkelijk met die mensen in aanraking komen. Ik dealde wel wat, maar kleinschalig. Als je met drugs in aanraking bent, is het inherent dat je met criminele jongens in aanraking komt, en meiden natuurlijk. Want, er zijn ook vrouwen die ertussen zitten. Dan vraag je op een gegeven moment: ik heb spullen, waar kan ik dat en dat kwijt. Ik had natuurlijk ook mijn netwerk. Nou, en dan verkochten we die dingen. Dan zeiden we dan en dan moeten die spullen weg zijn. Dan moesten ze handgeld geven nou en gingen wij de spullen leveren.' (R4, man, 43 jaar)

'We hadden van die officiële folders van die zaak zelf. Ik weet dat het illegaal is maar dat was dan die werkwijze. Die prijslijst had ik zelf niet gestolen. Ik kreeg dat weer van die jongen. Ik had gewoon die lijst met prijzen en dan zette ik ernaast gewoon de straatwaarde. Dan zien die

mensen meteen dit is de winkelwaarde en dit is de straatwaarde. Als je akkoord gaat ga je akkoord, zo niet ben ik weg.' (R23, man, 21 jaar)

'Ik ben eigenlijk overal wel bekend: van Leeuwarden tot Heerlen en van Alkmaar tot Almelo. Het was mijn sterke punt om het maar even theatraal te zeggen. Het maakte niet uit waar je mee aan kwam; ik kon alles kwijt. Kwam je met een container witte broden aan dan had ik wel weer een adresje. Dat zijn die contacten die je uitbouwt. Een eerste vereiste voor een heler zijn de contacten.' (R29, man, 39 jaar)

Leveranciers (de stellers) brengen de goederen bij de helers thuis (kleine circuit) of bij het bedrijf/de opslagplaats (grote circuit) of zij spreken op een openbare plek af. Gestolen containers worden ook wel direct 'doorgestoten' naar een volgende handelaar. Ook veel kleine helers geven voorbeelden van goederen die zwaar of te groot zijn en dus na tussenkomst van een handelaar direct worden vervoerd naar de afnemer. Veel kleine helers laten weten dat zij de door hen gestolen spullen nooit (te lang) thuis laten liggen in verband met het risico. Soms worden er door de helers zelf meer persoonlijke regels gehanteerd. Een van de helers beschrijft bijvoorbeeld dat hij niet wil werken met jongeren, omdat dit volgens hem te veel risico met zich mee brengt; een ander neemt nooit goederen aan waarvan hij meent dat die afkomstig zijn van woninginbraak.

Dieven krijgen – volgens de respondenten – opvallend vaak opdrachten en tips welke soort spullen gewild zijn of hoe zij het beste te werk kunnen gaan bij het stelen van spullen. Het gaat dan bijvoorbeeld om winkel- of bedrijfsinbraken, ladingdiefstallen en kunst. De opdrachten en tips komen zowel van helers als van particulieren.

'Er zijn ook jongens die ik kende, die hadden kleine crimineeltjes werken. Dan was het: "ga jij effe dat bootje pikken, dan krijg je vijf honderd." Die organiseerde dat weer. Als hij het verkocht dan verkocht hij het voor 1.750 – 2.000. Die pakte 1.500. Voor die jongens die echt gauw geld nodig hadden, die sneldiefjes. Die werden dan bij voorbaat al betaald. Als die jongens ervoor vastzaten, kregen ze natuurlijk van degenen die ze hadden werken geld. Die zorgden ervoor dat er wat geld gestort werd voor hen. Dat soort dingen. Dan krijg je natuurlijk weer dat als ze weer vrijkomen dat er verwacht wordt dat ze weer voor hen komen werken.' (R28, man, 42 jaar)

'Kunstwerken gaat allemaal in opdracht. Dat is niet anders. Degene die dat steelt heeft niet de kennis van die kunst. Ja, dat deed ik wel omdat iemand het nodig had. Partijen, daar werd ook wel om gevraagd. Al was het een vrachtwagen vol met vis. Want daar gaat ook een heleboel geld in om hoor. De vis was op een gegeven moment ook niet meer te betalen. Een periode had je die koffie, die werd ook maar duurder. Dat was gouden handel. Alles is in bepaalde normen handel.' (R28, man, 42 jaar)

Ook tussen helende handelaren onderling wordt vaak informatie uitgewisseld over welke partijen gewild zijn. Meerdere keren genoemd, in zowel het kleinepartijencircuit als het grotepartijencircuit, is het feit dat stellers en helers de gestolen goederen altijd kwijt kunnen en dat het nooit 'genoeg' is.

'Ja, ze willen altijd meer. Dan geven ze weer een bestelling op. Alles wat een hype is.' (R17, vrouw, 37 jaar)

'Ik heb met dingen nooit in mijn maag gezeten. Dat ging heel rap. Er was meer vraag dan aanbod. Dat klinkt heel gek, maar je kon gewoon alles kwijt wat je in je handen kreeg.' (R28, man, 42 jaar)

Regelmatig genoemd wordt het feit dat er onderling tussen de helers en handelaren nogal eens sprake is van bedrog en oplichting. Zij maken goederen op kleine schaal (partijen) of grote schaal (containers) van elkaar afhandig. De consequenties zijn in de regel niet groot, want het doen van aangifte bij de politie is immers toch geen optie.

4.8 Afzetmarkten en distributiekkanalen

Kanalen om gestolen spullen kwijt te raken zijn divers en talrijk. Eigenlijk worden gestolen goederen op alle denkbare plekken wel (eens) verkocht. In dit hoofdstuk worden enkele vaak genoemde afzetmarkten en distributiekkanalen beschreven.

4.8.1 Belangrijke afzetkanalen

Deze paragraaf beschrijft de meest genoemde afnemers en afzetkanalen en de informatie die hierover naar voren komt uit de interviews. Daarna worden enkele veel genoemde helinglocaties beschreven.

Genoemde afnemers om gestolen goederen door te verkopen zijn:

- particulieren;
- helers of handelaren.

Kanalen:

- semi-publieke ruimten;
- de reguliere detailhandel;
- de (zwarte) markten;
- het internet;
- het buitenland.

Particulieren

Particulieren zijn de grootste afnemers van gestolen goederen. Uiteindelijk komt al het verkochte gestolen goed bij een consument terecht. Het kopen kan bewust verlopen (via bijvoorbeeld aanbieders op straat of in openbare ruimte) en onbewust (op de markt bijvoorbeeld). Daarnaast vormen particulieren ook het kanaal waardoor gestolen goederen worden doorverkocht.

Helers of handelaren

Een belangrijke afnemer en tevens kanaal dat hierbij genoemd dient te worden is de heler of handelaar zelf, wat vaak neerkomt op 'tussenhandel'. Een groot deel van de gestolen goederen wordt vaak onderling verder verhandeld. Genoemd worden alle mogelijke type helers en handelaren binnen het grotehelercircuit en het kleinehelercircuit.

Veel grotepartijhelers hebben zelf een eigen bedrijf en hebben daarmee vaak aan opslagruimte geen gebrek. Gestolen goederen staan dan tussen de legaal verkregen goederen en draaien mee in het reguliere verkoopcircuit. Voorbeelden die genoemd worden zijn: (dure en kostbare) gestolen auto's in garages, containerladingen bij expediteurs en gestolen vrachtwagens bij vervoersbedrijven.

Semi-publieke ruimten

Ook personen werkzaam in semi-publieke ruimten, zoals cafés, koffiehuisen, buurthuizen, openbare garages en dergelijke spelen een rol bij het kopen en doorverkopen van gestolen spullen. Enkele voorbeelden die uit de interviews naar voren zijn gekomen, worden hieronder kort besproken. Prostituees vormen van oudsher een populair distributiekanaal voor gestolen goederen op lokaal niveau. Genoemd worden vrouwen werkzaam als raamprostituee of werkzaam in clubs in grote steden als Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Daarnaast worden eigenaren van clubs ook genoemd als vaak bereidwillige afnemers van gestolen goederen. Volgens veel respondenten staan taxichauffeurs er ook vaak bekend om dat zij gestolen goederen – soms in ruil voor een ritje – aannemen en verder doorverkopen. Hoewel er meerdere voorbeelden worden genoemd van helende taxichauffeurs menen ook meerdere respondenten dat dit minder vaak voorkomt dan vroeger. Door de steeds strengere controles zouden de chauffeurs niet meer zo snel het risico willen lopen hun taxivergunning kwijt te raken.

De reguliere detailhandel

Volgens de geïnterviewden komen gestolen goederen ook via reguliere verkoopkanalen weer op de markt. Opvallend is dat gestolen goederen dan dus blijkbare worden vermengd met reguliere legale goederen, zoals de markthandel of goederen in de winkels. Het beeld van heling binnen de detailhandel zoals dat op basis van de interviews naar voren komt is

het volgende: eigenaren van kleinere winkels kopen spullen op voor de verkoop in hun eigen winkels of verkopen de spullen door aan andere ondernemers of aan familie en vrienden. Vrijwel alle typen detailhandel lijken eraan mee te werken, aldus de respondenten. Genoemd zijn onder meer: nagelsalons, kappers, kruideniers, slagers, belwinkels, kledingwinkels, schoonheidssalons, tabakswinkels, reparatiewinkels (elektronica), garages, kledingwinkels en juwelierszaken, de Stadsbank van Lening in Amsterdam, Cash Converters en tweedehandswinkels. Het gaat onder meer om boeken, cd's, kleding, elektronica. Een grotepartijheler benoemt dat het niet alleen de kleine middenstand hoeft te zijn waar gestolen goederen bij terechtkomen.

'De vaste voedselketens zoals Super de Boer, daar kwam je niet terecht. Laat ik het zo zeggen als je bij een bedrijf kwam waar de baas, de eigenaar in rond liep, was er altijd een mogelijkheid. Dan was er afzet. Je hebt zat handelaren en supermarkten die het kennen gebruiken. Hoe groot die winkel dan is dat maakt niet uit. Ik zelf heb niet de gelegenheid of de connecties gehad met die grotere winkels, dus daar zou ik niet van weten. Maar ik weet wel dat er afzet is, zodra er een bedrijf is waar je de baas kent.' (R28, man, 42 jaar)

Door het invoeren van de legitimatieplicht en controle op registratienummers van bepaalde goederen in tweedehandswinkels en winkels zoals Cash Converters is het nu volgens de stellers wel steeds moeilijker om gestolen goederen kwijt te raken via dit afzetkanaal. Zij moeten uitwijken naar andere kanalen. *'Vage kleine tweedehands winkeltjes, maar zelfs deze vragen soms om legitimatie.'*

(Zwarte) markten

Uit de interviews blijkt dat er op diverse soorten markten gestolen goederen worden aangeboden: op zwarte markten (zoals Beverwijk en Leiden), gewone markten, braderieën en de Koninginnedagmarkt. Vooral de zwarte markten worden veelvuldig tijdens de interviews genoemd. Sinds de jaren tachtig zijn zwarte markten volgens meerdere respondenten zeer populair voor (door)verkoop van gestolen goederen. Volgens sommigen is zeker de helft van wat er op de zwarte markt (de Bazaar) in Beverwijk wordt aangeboden, afkomstig uit diefstal.

'Meestal is alles op de zwarte markt zwart. Nu gaan ze meestal met nepkleding. Als er dan controle komt moeten ze die dingen snel inpakken en snel wegwezen. Anders leggen ze beslag op al die spullen. Eentje is er altijd de lul. De buurman ziet dat en dan gaat het heel dat ding door, meer dan vijftig mensen. Je hebt goede goederen en gestolen goederen, die leg je snel weg. Je gooit het terug in die koffer ofzo. Want ze mogen niet rondneuzen. Ze mogen alleen kijken wat er uitgestald ligt.' (R20, man, 20 jaar)

Meerdere respondenten vertellen dat zij in Beverwijk of een andere zwarte markt zoals Vleuten nabij Utrecht, goederen verkocht hebben of kennen mensen die er hun (gestolen) goederen verkopen. Wel wordt door enkele respondenten tevens opgemerkt dat grote partijen (nieuwe) gestolen goederen tegenwoordig minder snel op zwarte markten terechtkomen door de strenge controles op de inkoop. Voor tweedehands goederen geldt dit in veel mindere mate. Zwarte markten zijn ook een aantrekkelijk verkooppunt voor mensen die bijvoorbeeld aanvullende artikelen bij hun gestolen goederen zoeken. Als voorbeeld worden (goedkope) tweedehands opladers voor een gestolen mobiel of laptop genoemd.

Internet (Marktplaats, eBay, MSN)

Ook het internet is als distributiekanaal populair voor alle mogelijke gestolen goederen. Het lijkt erop dat kleine handelaren en particuliere aanbieders van gestolen spullen de meer traditionele circuits zoals advertenties, de kroeg of zwarte markt inruilen voor websites. Afzetten via de 'makkelijke' manier – op straat – betekent volgens de respondenten meer risico. Afzetten via de 'moeilijke' manier – het internet – betekent dat het verkopen gemiddeld wat langer duurt en soms wat meer moeite kost, maar het risico wordt kleiner geacht. Een tweede belangrijke reden om gestolen goederen via het internet te verkopen is het grote bereik dat een advertentie heeft. Over de rol van het internet kunnen we dan ook concluderen dat die rol waarschijnlijk is toegenomen voor met name particulieren en kleine helers.

'Je vergroot je hele markt. Je hoeft je niet te beperken tot je eigen vriendenkring en kennissen. Je hebt het hele land. Dus er wordt heel veel verhandeld via het internet. Heel veel merkkleding. Als je de prijzen ziet. Dat ligt allemaal onder de winkelwaarde dat kan gewoon niet. Dat wordt heel erg veel aangeboden en heel veel gekocht. Niemand bekommert zich erom hoe die persoon eraan is gekomen, zolang ze er maar goedkoper aan zijn gekomen.' (R19, vrouw, 21 jaar)

Enkele geïnterviewde kleine helers omschrijven de werkwijze die zij toepassen bij de verkoop van gestolen goederen via het internet. Ze gebruiken hiervoor meestal internetcafés. Maar bij ogenschijnlijk nieuwe en 'eerlijke' producten, zoals bij setjes lingerie, worden de goederen ook wel via de computer thuis op de advertentiesites geplaatst. Afspraken tussen verkoper en koper worden vaak per mobiele telefoon gemaakt en spullen worden bijvoorbeeld per post verstuurd.

Het internet blijkt echter niet voor alle geïnterviewden een populair medium. Zo gebruikt geen enkele verslaafde respondent het internet voor de verkoop van zijn gestolen goederen. Dit feit lijkt logisch, aangezien zij vanwege hun behoefte aan drugs snel van hun spullen af willen en zij veelal dakloos zijn, waardoor ze moeilijker toegang hebben tot het internet. Ook schatten zij het risico groot in, omdat hun naam vaak al bekend is bij politie en justitie.

Meer respondenten maken duidelijk dat zij het internet als medium niet vertrouwen en liever een langer beproefde methode gebruiken. Geen van de geïnterviewde grotepartijhelers maakt(e) gebruik van het internet. Handel drijven via dit medium laat volgens hen te veel sporen achter. Indien grotepartijhelers het internet gebruiken, zou dat gebeuren met behulp van stromannen, aldus een van de geïnterviewden.

'Dat is gewoon de nieuwe activiteit om alles kwijt te raken, dat is gigantisch. Internet is echt voor de kleine handelaartjes een ideale goudmijn geworden. Voor oplichting wordt het ook veel gebruikt. Die groten gaan echt niet op internet, nee. Omdat het sporen achterlaat. Het is altijd een verwijzing tot. Die IP adressen kun je wel weer wijzigen maar... Die grote handelaren gaan er echt niet hun handen aan branden. En, als ze dat wel doen dan zit er iemand tussen. Dan zet je er een stromannetje tussen die dat op zijn nek wil nemen.' (R28, man, 42 jaar)

Behalve via advertentiesites als Marktplaats en eBay worden er ook spullen verhandeld via MSN. Jongeren, verspreid over heel Nederland staan door middel van MSN met elkaar in contact. Dat sommigen daarbij gestolen goederen zoals kleding verhandelen (ook illegaal geïmporteerde kleding) wordt tijdens de interviews meerdere keren genoemd.

Het buitenland

Voor de beschrijving van goederen die worden getransporteerd naar het buitenland verwijzen we naar paragraaf 4.9.1.

4.8.2 Helinglocaties

De openbare ruimte wordt vaak door respondenten genoemd als locatie waar de handel in gestolen goederen plaatsvindt, met als grote voordeel de anonimiteit. Als er camera's in de buurt hangen, worden de spullen buiten het zicht van de camera's verhandeld. Vaak genoemd worden openbare ruimten in achterstandswijken, bijvoorbeeld rondom de Kruiskade in Rotterdam, de Bijlmer in Amsterdam, Kanaleneiland in Utrecht en de Schilderswijk in Den Haag. Het lijkt erop dat door strengere wetgeving en controles het handelen in gestolen goederen in elk geval minder opvallend plaatsvindt, aldus de respondenten. Door cameratoezicht, gemeentelijke verordeningen (APV's) is de straathandel steeds minder duidelijk zichtbaar. De controle is voor sommige handelaren een reden om ergens binnen af te spreken, op een privéadres bijvoorbeeld.

'Tegenwoordig hebben die hun privé-adres, net als mijn drugs koop ik ook niet meer op straat, ik heb mijn privé-adres. Ik bel iemand op en die komt of bij mij thuis langs of weet ik ontmoet hem ergens daar, maar dat is niet meer zoals vroeger.' (R09, man, 45 jaar)

'Vroeger gebeurde dat heel openlijk in het café. Dat zie je nu niet meer. Bijvoorbeeld bij Pleinzicht. Dat bestaat niet meer. Nee, dat zie je tegenwoordig echt niet meer zo. Het is steeds strenger geworden.'
(R17, vrouw, 37 jaar)

Cafés zijn van oudsher vaak ook een ontmoetingsplaats van kopers en (door)verkopers van gestolen goederen. Het openbare en anonieme karakter van horecagelegenheden lijkt bij uitstek geschikt voor dit soort illegale praktijken. Buurtcafés zijn een favoriete plek voor helers omdat het onskent-onscircuit hier groot is.

'Het is een vaste kliek. Die werkt bij de sociale dienst, die heeft zelf een uitkering maar werkt wat bij. Het is oma die drie hoog woont, het is Piet van de slager. Het is de man van de belastingen. Zolang het allemaal in de eigen kroeg plaatsvindt dan hoor je niemand erover. Het wordt oogluikend getolereerd. Iedereen zat wel ergens in. Mensen hebben niet door hoe hecht die netwerken zijn en hoe goed mensen elkaar eigenlijk kennen.' (R16, man, 38 jaar)

Sommige respondenten zijn van mening dat het handelen in cafés tegenwoordig nog wel voorkomt, maar de daadwerkelijke transactie van goederen minder in het openbaar plaatsvindt. Naast cafés worden bijvoorbeeld koffiehuisen, coffeeshops en shoarmazaken genoemd als populair afzetkanaal.

Meer in het algemeen gesteld, lijken kleinschalige horecagelegenheden hier vaak een belangrijke rol te spelen.

'Gewoon hele zakken garnalen. Ik weet niet hoe ze het doet. Ze kan makkelijk in het magazijn, in de diepvries. Mensen vragen er zelfs om. En dan neemt ze dat gewoon mee. Krijgt ze een tientje. Hij was een Arabier met een Shoarmazaak. Ja, dat klinkt heel stom; hij garnalen, zij shoarma, ha,ha.' (R19, vrouw, 21 jaar)

Er worden veel voorbeelden genoemd van café- of restauranteigenaren die gestolen drank, sigaretten, vlees of andere levensmiddelen aanschaffen voor eigen gebruik of om door te verkopen. Verder worden er in cafés tussen de bezoekers alle denkbare goederen verhandeld. In het café komen immers alle mogelijke type personen samen. Coffeeshops zijn volgens sommige respondenten ook een belangrijk distributiekanaal. De belangrijkste reden volgens hen is de aanwezigheid van voldoende zwart geld. Ook worden coffeeshops regelmatig genoemd door respondenten die graag naar een coffeeshop gaan en die goederen willen kopen of verkopen aan aanwezigen.

Door de geïnterviewde jongeren wordt school regelmatig als distributiekanaal van gestolen goederen genoemd. Hiermee doelen ze over het algemeen op leeftijdgenoten die zij op school tegenkomen.

4.8.3 *Type goederen per distributiekanaal*

Een van de onderzoeksvragen betreft de vraag in welke mate de keuze voor het distributiekanaal afhankelijk is van het type goed dat wordt geheeld en om welke redenen wordt gekozen voor juist deze distributiekanaalen. Heel algemeen kunnen we stellen dat grote partijen goederen door grotere helers worden opgekocht en gedistribueerd; zij hebben immers het geld, de juiste contacten en de opslagcapaciteit. Hier speelt niet het type goed maar vooral de hoeveelheid. We kunnen ook vaststellen dat grote partijen goederen in kleinere partijen worden onderverdeeld en verder worden gedistribueerd door kleinere helers. Afhankelijk van de branche zijn bepaalde type goederen populair. Ten slotte werken er in alle typen branches mensen mee aan de distributie van de gestolen goederen binnen die branche.

Verder kunnen we op basis van de interviews vaststellen dat bepaalde gestolen goederen deels weer terugkomen in de bijpassende detailhandel; elektronica in elektronikawinkels, goud in juwelierwinkels, auto-onderdelen in garages et cetera. Gestolen kunst en antiek lijkt niet door alle helers te kunnen worden opgekocht. Slechts enkele helers hebben blijkbaar voldoende geld, de juiste contacten of 'durven' het aan om deze moeilijke goederen aan te schaffen en door te verkopen, aldus meerdere respondenten. Waardevolle kunstobjecten worden volgens de geïnterviewden over het algemeen dus door de grotere of specifieke helers gekocht. Enkele geïnterviewde grotepartijhelers handelden af en toe in gestolen kunst: 'Als het voorbij kwam.' Afnemers zijn welgestelde particulieren voor wie de gestolen status van het kunstobject niet uitmaakt. Exclusieve kunst gaat volgens de respondenten ook vaak de grens over. Minder unieke antieke objecten worden naast helers door onder andere mensen binnen de branche zelf (antiekhandelaren) verhandeld en eventueel vermengd met de reguliere antiekhandel.

Als het gaat om type producten, constateren we enkele relaties met de betreffende distributiekanaalen. Auto's, motoren, brommers en fietsen worden vaak geëxporteerd naar handelaren en helers in het buitenland. Het gaat hier om de distributie van geregistreerde, herkenbare en dus vaak te herleiden goederen. Via (zwarte) markten worden alle mogelijke goederen verhandeld. Gebruiksartikelen zoals tandpasta en scheermesjes worden hierbij wel vaak genoemd. Ook het via-via-circuit (dus ook via bijvoorbeeld cafés) is geschikt voor vrijwel alle type goederen. Kleine goederen, gadgets die iedereen wel wil hebben, zoals kleding en elektronica en parfum lijken vooral heel gemakkelijk binnen de eigen netwerken te worden gedistribueerd. Bij grote en luxe dure goederen, zoals flatscreens en dure boxen of stereoapparatuur wordt soms op bestelling gestolen en via de helers uit het 'hogere' segment (de buurthelers) bemiddeld. Via prostituees wordt vaker gestolen lingerie, parfum en alcohol (champagne) gedistribueerd. Die producten kun je er volgens de respondenten eigenlijk altijd vrijwel (direct) kwijt.

Advertentie- en veilingssites zijn volgens de geïnterviewden zichtbare afzetkanalen, waarbij het lastig is om vast te stellen of de aangeboden goederen van diefstal afkomstig zijn. Een malafide aanbieder kan immers een product op het internet te koop aanbieden, maar deze aan veel verschillende personen tegelijk verkopen, omdat de verkoper veel meer van hetzelfde product heeft staan. Luxe en dure goederen zoals elektronica, computers, tv's en dergelijke worden veelvuldig aangeboden en verkocht via het internet, aldus de respondenten. Zij menen dat de verkoop van gestolen hifi-apparatuur en computers op het internet vrij gemakkelijk is omdat de serienummers van de goederen niet vermeld hoeven te worden en de goederen dus niet kunnen worden gecontroleerd. Maar ook minder luxe producten en gebruiksartikelen zoals fietsen, kleding en speelgoed worden op het internet aangeboden, soms als zijnde nieuw, soms als tweedehands. Een jonge vrouwelijke respondent zegt over de verkoop van gestolen speelgoed: *'Hier vraag je dan juist geen lage prijzen voor, anders valt het te veel op.'*

4.9 De goederen

'Alles wordt verhandeld' en 'alles is handel' zijn veelgehoorde opmerkingen tijdens de interviews. Er worden vele voorbeelden genoemd van aantrekkelijke en goed te verkopen producten in het helingcircuit. We kunnen binnen de genoemde goederen een onderscheid maken naar luxe en kostbare producten, niet-kostbare producten, levensmiddelen, goederen bestemd voor het buitenland en illegale producten. De goederen worden in kleine hoeveelheden (enkele stuks of kleine partijen) of grote partijen (containers) verhandeld.

4.9.1 Luxe en kostbare producten

Als er nieuwe producten op de markt komen, komen deze volgens de respondenten ook automatisch op de helingmarkt. Bij verschillende type goederen komen kenmerken en redenen naar voren waarom juist die goederen populair zijn. Over het algemeen kunnen we stellen dat veel gestolen goederen populair zijn, omdat zij gemakkelijk te vervoeren zijn (niet te groot), duur en aantrekkelijk zijn en dat ze niet gemakkelijk (terug) te herleiden zijn naar de oorspronkelijke eigenaar. Dit is lastiger indien het bijvoorbeeld gestolen computers, auto's, scooters of kunst betreft. Maar hier worden wel weer trucjes op verzonnen, zodat de goederen minder herkenbaar worden.

'Gewoon een nieuwe Windows cd en alles opnieuw installeren. Als je hem gewoon opnieuw installeert dan haalde ik alles weg. Soms had je een code nodig en kocht ik een nieuwe chip of haal je de batterij eruit, start je hem

opnieuw en dan crasht hij zichzelf. Dan is alles helemaal eraf.' (R15, man, 18 jaar)

'Nu zijn ze bezig met auto's met GPS systemen en dergelijke allemaal. Ze hebben het bij brommers geprobeerd, door er chips in te zetten maar ja die chips hadden we er zo uit. Dat ligt er maar aan. Als een onderdeel duur is om te vervangen dan is er al weer handel in natuurlijk.' (R22, man, 36 jaar)

Veel stelers en helers noemen relatief dure goederen die zij altijd wel kwijt kunnen zoals: laptops, kleine elektronica (I-pods, TomTom navigatiesystemen), audioapparatuur, computerspelletjes, (nep)parfums, alcohol, merk-kleding, schoenen, correctiebrillen en sieraden/juwelen. Ook voor kunst, (duur) gereedschap, witgoed, en meubelen is vaak een markt. Kleding en schoeisel worden door vrijwel alle stelers en helers genoemd als aantrekkelijk goed. Kleding en schoenen zijn vooral interessant als het een goed merk betreft, zoals Nike, Burberry, Replay en dergelijke. Exclusiviteit speelt dan bij kleding een belangrijke rol. Het onderstaande interview-fragment is illustratief voor meerdere uitspraken op dit punt.

'En, dan zoek je gewoon een exclusieve boetiek uit, noem maar een voorbeeld, dan steel ik een shirt van zijde gemaakt, hand beschilderd. Eén keer heb ik zo'n ding maar gestolen. Op de achterkant zat, handgeschilderd een draak, die was fantastisch geborduurd. Ik ben op de Zeedijk gekomen, heb het uit die tas gehaald, en heb 'm alleen getoond aan een jongen waaraan ik hem eigenlijk wilde verkopen. Ik had meteen vijf man om me heen die allemaal vroegen: "wat wil je er voor hebben?" Ik heb er uiteindelijk, dat ding kostte in de winkel iets van 80 gulden, 40 voor gehad. Dat is een ongelofelijke prijs. Ik heb ook niet gezegd dat hij 80 gekost heeft. Als het om exclusieve dingen gaat, dan is het oninteressant wat het kost, dan wil iedereen het hebben.' (R09, man, 49 jaar)

Ook dure parfummerken zijn een gewild artikel op de helingmarkt. Stelers, handelaren en kopers van gestolen parfums komen meerdere malen hierover aan het woord. De stelers zijn in deze gevallen altijd personen die parfums met regelmaat in kleine hoeveelheden stelen. Een respondent vermoedt dat de parfums die zij altijd goedkoop via een vriendin aanschaf, waarschijnlijk van diefstal afkomstig zijn. Een andere respondent die om de dag met een verslaafde op pad ging voor het stelen van parfums is ervan overtuigd dat niemand anders zich richt op dit product. Maar het tegenovergestelde is waar. Vrijwel alle respondenten noemen parfum aantrekkelijke en lucratieve handel.

Het aangeboden goud en andere sieraden zijn meestal afkomstig van inbraak. Volgens sommigen zijn sieraden moeilijk om te verkopen. Anderen hebben echter wel de juiste contacten of kunnen – vooral goud –

bij bepaalde goudwinkeltjes of winkels als Cash Converters terecht voor een vaste goudprijs.

Goederen bestemd voor het buitenland

Een bepaald type goederen lijkt vooral geschikt te zijn voor 'het buitenland' zoals auto's, fietsen, buitenboordmotoren, aggregaten, 'alles wat een registratienummer heeft' en 'alles wat in die landen onbetaalbaar is' (elektronica, mobieltjes). Grote, dure goederen gaan (direct) de container in, kleine goederen worden ook wel per post verstuurd. Landen die tijdens de interviews genoemd worden als afzetkanaal zijn: Afrikaanse landen (waaronder Marokko) Suriname, Turkije, maar vooral ook Polen en andere voormalige Oostbloklanden.

4.9.2 Niet-luxe producten

Aan de andere kant worden vaak juist ook de relatief goedkope goederen, vooral afkomstig van winkeldiefstal genoemd die eigenlijk niemand verwacht in deze context. 'Allemaal dingen waar mensen niet aan denken. Gewoon naar de winkel gaan en kijken wat duur is en wat klein is en waar je veel van kan meenemen in een keer.' Genoemd worden bijvoorbeeld: lepels, sokken, pannen, spelletjes, dekbedovertrekken, zoetjes, belkaarten, zeemleren, sigaretten, scheerspullen, make-up en batterijen. Het volgende interviewfragment heeft veel van deze voorbeelden in zich:

'Ook scheermesjes en dure telefoons, die zijn best wel moeilijk, dus wat krijg je dan? Dingen daaromheen. Ik deed bijvoorbeeld heel veel dekbedovertrekken. Iedereen wil wel een paar leuke dekbedovertrekken hebben. Die zijn ook mooi om te pikken en alles wat met pannen te maken heeft, klinkt raar, maar Tefal-pannen, bestekdozen. Ha, ha, ja wat eigenlijk niet. Ik bedoel dat is altijd mooi verhandelbaar. Vis, Antillianen zijn gek op garnalen hè, die grote garnalen, dus die kan je altijd kwijt bij die gasten, bij de supermarkt, dat is hartstikke makkelijk die garnalen. Vis is altijd mooi. Rundvlees is ook heel mooi, want ja al die moslims eten dat, dat is duur. En, zo heb je allemaal van dat soort dingen die gewoon duur zijn. Alles wat een beetje duur is, zo moet je het zien, alles wat duur is, is verhandelbaar, klein en duur. Het maakt niet uit, het kunnen waterkokers zijn, espressoapparaten, ga maar bij Mediamarkt kijken, alles wat duur is, is leuk. Leren jassen, maar ja die zijn ook moeilijk te pikken, mooie colbertjes. Alles waar een merkje op staat is geld waard, je kan het zo gek niet verzinnen. Het was ook een tijd met die elektronische tandenborstels, dat was ook heel mooi, die dingen gingen als broodjes.'
(R26, man, 33 jaar)

Het gaat enerzijds om gebruiksproducten die relatief duur zijn en vaak gebruikt worden en dus gewild zijn. Aan de andere kant gaat het om pro-

ducten die niet per se populair zijn, maar het aanbieden in een bepaalde hoeveelheid maakt de goederen aantrekkelijk voor de verkoop.

'Zoals die lepels van de Blokker. Ik denk dat elk restaurant in Suriname die lepels van mij heeft gekocht. Ik heb er al tien – twintigduizend verkocht. Ja, tweehonderd per keer. Je kunt ze kwijt. Iedereen kent wel iemand die familie met een restaurantje heeft. Dan sturen ze het per post naar Suriname. Goed twintigduizend is misschien een beetje overdreven. Maar goed als je nu in Suriname naar een restaurant gaat... Bij sommige vestigingen zitten ze nu vastgespijkerd, dat komt door mij. Vorken willen ze niet, daar houden ze niet van die Surinamers. Sommigen bestellen ze wel en dan neem ik ze wel mee. Maar ze willen echt lepels. Als ik soms in de Bijlmermeer loop om drugs te kopen dan vragen ze: "Heb je lepels?" Kijk die dingen van 3.50 per stuk die verkoop ik voor 35 cent. Die Surinamers kunnen ze wel weer voor één euro per stuk verkopen dus die verdienen daar goed aan. Je moet bedenken, het gaat minimaal om honderd stuks. Kijk tweehonderd is echt maximaal wat ik meeneem, 280 is een keer gebeurd, zonder tas. Dat is een max hoor, dan klingel je echt en moet je echt voorzichtig lopen. Zo zie je dat ik je niet voor de gek hou anders had ik dat niet geweten. Ach, deze wou ik wel kwijt weet je. Die doe ik ook niet meer. Ik word gek van die lepels. Zoveel jaren heb ik die lepels gedaan.' (R10, man, leeftijd onbekend)

Van belang is dat het betreffende product relatief gemakkelijk (weinig risico) en in grote hoeveelheden te stelen is. Voor sommige producten moeten de stellers een paar keer terug naar de winkel, voordat hun 'set' compleet is en kan worden doorverkocht aan hun heler. Een goed merk, zoals Sensodyne bij tandpasta en Tefal bij pannen is vaak een belangrijke voorwaarde voor het stelen van de goederen: 'niet van die goedkope nietszeggende merken natuurlijk'. Merkgoederen kunnen blijkbaar altijd worden afgezet bij de heler.

Levensmiddelen

Ook levensmiddelen gaan rond in het helingcircuit. Een paar voorbeelden van levensmiddelen die genoemd worden zijn: kaas, zoetjes, koffie en maggiblokjes. Maar ook non-food artikelen als luiers, tandpasta en wasmiddelen blijken populair. Opvallend vaak wordt verder vlees genoemd als een gewild product.

'Ik had drie of vier afnemers voor vlees. We hadden elke dag een ander mannetje. Op een gegeven moment zat ik met twee jongens en een meisje in een kraakpand en we hadden zo'n oude alcoholist en die had een auto en een rijbewijs. Die alcoholist kwam altijd bij ons tegen 12.00 uur en dan gaf ik hem 10 euro voor benzine en 10 euro voor bier en dan bracht hij me waar ik dan naartoe wilde. Dan gingen we langs al die kleine

dorpjes, Wieren, Rijssen, Borne, Bornebroek en dan gingen we daar die supermarkten pakken. Hij bleef dan in de auto wachten en dan gingen wij drieën elk afzonderlijk naar binnen en vlees pakken en dat elke dag. Meestal als we dan twee supermarkten hadden gepakt hadden we al genoeg. Dat is toch wel 80 euro aan winkelwaarde de man, dus dan zit je toch gauw aan 300 euro waar we aan kwamen, met zijn drieën, in twee winkels en daar kregen we dan elk een derde van. Dan had je dat weer verdiend. Dat was meestal een uurtje, anderhalf uur. En, op een gegeven moment hebben ze toen dat meisje en die jongen gepakt en die hebben alles toen verteld. Toen hebben ze ook invallen gedaan bij helers.’ (R25, man, 27 jaar)

4.10 Illegale handel

Strikt genomen valt illegale handel niet binnen de reikwijdte van dit onderzoek. In het voorgaande hebben we echter kunnen zien dat de distributiekanaal en werkwijzen bij zowel gestolen goederen als illegale goederen vaak ongeveer dezelfde zijn. De handel in gestolen goederen lijkt in die zin dan ook gerelateerd te zijn aan de handel in illegaal geïmporteerde spullen. Handelaren vertellen dat zij in de eerste plaats vooral ‘handelaar’ zijn of waren. De afkomst van de goederen varieert dan van ‘illegaal’ tot ‘gestolen’ of een combinatie van beide. Genoemd worden bijvoorbeeld goederen als sigaretten, merkkleding en imitatiehorloges die binnen dezelfde kanalen door dezelfde handelaren worden verhandeld.

Uit de interviews met de jongere respondenten komt een beeld naar voren van de mate waarin er op lokaal niveau gehandeld wordt in nagemaakte goederen. Bij bepaalde groepen jongeren is het volgens de respondenten tegenwoordig normaal om met nagemaakte merkkleding te lopen. In het geval van kleding lijkt het bovendien steeds moeilijker het onderscheid te maken tussen echt en namaak.

‘Ze willen toch wel een beetje opvallen. Je ziet nu geen onderscheid meer tussen nep en echt. Tegenwoordig moet je gewoon met de bon in je zak lopen om te bewijzen dat het echt is. Mensen gaan achter je rug praten, ‘ja, dat is nep’. Je weet het niet. Misschien is wat je in de winkel koopt, ook gestolen. Soms lijkt iets wat je koopt bij Le Mans gewoon nep. Maar ja, omdat iedereen met neppe dingen buiten loopt, lijkt dat mooier dan wat je in de winkel hebt gekocht. Je weet niet wat ze doen in die winkels. Ik weet niet hoe dat gaat. Je hoort van alles, joh. Je weet tegenwoordig gewoon niet. Misschien hebben ze net een fabriek waar ze het precies namaken en dat het gewoon voor in die winkel is.’ (R20, man, 20 jaar)

Net als gestolen goederen zijn namaakgoederen ook te vinden op het internet. Ook via en op zwarte markten, zoals de Beverwijkse Bazaar

worden volgens sommige respondenten veelvuldig illegale goederen verhandeld.

4.11 Prijzen

De verkoopprijs van gestolen goederen hangt af van wie de schakel is, dus aan wie de prijs wordt betaald, voor het betreffende product of de partij. De prijs en de winst die het product oplevert, is onder meer afhankelijk van het aantal schakels dat zich tussen de steler en de uiteindelijke verkoper aan de eindgebruiker bevindt. Iedere tussenhandelaar wil immers iets verdienen. Grote partijen goederen worden door helers ofwel doorverhandeld of in kleine partijen onderverdeeld en gedistribueerd onder kleinere helers. De prijzen van de grote partijen zijn afhankelijk van het type product en de afzetmogelijkheid (kun je die container gemakkelijk kwijt?). Bij het doorverhandelen van grote partijen rekent de handelaar een percentage dat meestal neerkomt op 10 tot 15% van de oorspronkelijke waarde, aldus meerdere respondenten.

'Als het een handelswaarde had van bijvoorbeeld 10.000 gulden dan probeerde je het in te kopen voor 1.500 gulden. Als je wel eens handel had die je snel kon doorstoten dan kon je wel eens meer krijgen. Computerspullen bijvoorbeeld. Daar was een gigantische vraag naar. Als er iets nieuws op de markt kwam dan ging dat met bergen; laat maar komen, laat maar komen.' (R28, man, 42 jaar)

Uiteindelijk wordt een grote partij altijd in kleine partijen onderverdeeld, waarmee de helers uiteindelijk 'het meest' verdienen: op straat wordt het geld verdiend. Dat de laatste personen in de schakel relatief veel geld verdienen, heeft onder andere te maken met het hogere risico dat zij lopen, vergeleken met de grote helers die de partij in een keer doorverhandelen. Dit systeem zou volgens een van de respondenten vergelijkbaar zijn met de verkoop van harddrugs. Ook binnen de drugswereld worden – in de ogen van deze respondent – grote partijen onderverdeeld in kleinere, waar uiteindelijk veel winst op wordt gemaakt. Hierbij past echter de kanttekening dat het in het geval van straathandel in drugs weliswaar gaat om een relatief groot winstpercentage per verkochte eenheid, maar dat de hoeveelheden die per persoon worden verkocht in de regel gering zijn.

'Zo'n grote heler koopt het eigenlijk op voor een prikkie, als het geen waardepapieren zijn of kunst zeg maar. Hij moet het wel in kleine partijtjes wegzetten anders verdient hij er niets aan. Die mensen die de kleine partijtjes weer opkopen die willen er ook weer aan verdienen, die verkopen het gewoon per stuk, in de vriendenkring, op de voetbalclub. Zo kun je er wat aan verdienen. Omdat je er langer mee zit natuurlijk. Kijk die mensen

die ermee aankomen die zijn in een keer de partij kwijt maar ik moet nog maar zien dat ik het kwijtraak.' (R27, man, 54 jaar)

'Dat je moet gaan lopen leuren dat is het laatste waar je zin in hebt als heler. Het zijn die kleine jongens die gaan lopen leuren. Dan krijg je de hoogste kostprijs. Het is net als met drugs. De echte winst wordt op straat gemaakt. Als jij met grote partijen werkt hoef je er maar met een kleine marge tussen te zitten om een vrij groot bedrag binnen te krijgen.' (R29, man, 39 jaar)

Op lokaal niveau is de prijs van een product afhankelijk van de populariteit hiervan. Winstmarges verschillen sterk per product. Bij niet-kostbare producten ligt de winst per product een stuk lager. Maar hierbij zorgt de hoeveelheid van het betreffende goed volgens sommige respondenten vaak voor een winstmarge die vergelijkbaar is met bijvoorbeeld een luxe of kostbaar product.

Veel goederen hebben juist ook een vaste straatwaarde. Dit betekent dat er standaardprijzen gelden die voor alle handelaren duidelijk zijn. In dit verband wordt bijvoorbeeld genoemd: parfums voor tien euro, telefoontjes tussen de tien en 25 euro, fietsen tussen de twintig en veertig euro et cetera. Algemeen gesteld krijgt de kleine steler voor zijn producten bij de kleine heler een derde tot een vijfde van de oorspronkelijke winkelprijs. Voor kleding wordt vaak eenderde tot een vierde aangehouden. Een respondent vertelt dat hij zijn gestolen (school) boeken voor ongeveer een vijfde van de oorspronkelijke winkelprijs aan tweedehands boekhandels verkoopt. Voor sommige producten, zoals een harde schijf voor computers, lijkt het niet veel uit te maken of deze nieuw zijn of tweedehands, aldus een van de respondenten. Veruit de meeste goederen die worden verhandeld via helers belanden echter onder de winkelprijs bij de (eind)consument.

4.12 Mogelijkheden tot terugdringen van heling

Dit deelonderzoek laat zien hoe wijdverbreid het bestaan van helingmarkten is. De motivatie om te stelen en te helen is blijkbaar bij velen aanwezig; de afzetmogelijkheden lijken zeer groot. Heling wordt volgens meerdere respondenten door veel mensen wel als crimineel feit gezien maar het wekt bij de deelnemers weinig weerzin op vergeleken bij andere strafbare feiten.

De algemeen heersende gedachte onder helers en stellers is dat terugdringen van heling niet of nauwelijks mogelijk is: *'het is al zo oud als de mensheid'* en *'er wordt altijd weer wat nieuws verzonnen'*. Toch worden er in de meeste interviews wel voorbeelden genoemd om heling te kunnen terugdringen, meestal in combinatie met adviezen voor het voorkomen van diefstal.

4.12.1 Kennis over gestolen goederen

In welke mate zijn de afnemers zich bewust van het feit dat de goederen die zij kopen, gestolen goederen zijn? Veel van de goederen die worden besproken tijdens de interviews komen ‘van de straat’. Deze spullen zijn vaak ‘van de vrachtwagen gevallen’, of het nu ladingdiefstallen betreft of producten afkomstig van winkeldiefstallen of zelfs producten afkomstig van roof. Veel handelaren in gestolen goederen werken bewust met stelers of andere helers samen en maken winst, juist omdat het gestolen goederen betreft. Het is de volgens de respondenten tussen handelaren en tussen steler en handelaar vrijwel altijd duidelijk dat het gestolen goederen betreft, zoals blijkt uit onderstaand fragment.

‘Een autoradio is binnen een minuut weg, een auto ook. Een hele auto ja. Daar heb ik er ook zat van gehad. Maar meestal pakte ik auto’s om fietsen mee te vervoeren. Want ja, ik ga niet met zo’n ding op de schouder. Met slot en al gingen ze weg, of dat er nou een slot aan zat of niet. Een brommer ook, die draag je weg en leg je achterin. Zo leverde ik ze zo af. Die bracht ik en dan braken zij ze maar open. Dat was zeker duidelijk dat ze gestolen waren ja, de sloten zaten er nog op. Kijk daar ga ik geen moeite voor doen. Toen waren de prijzen 100 gulden. Nu zijn de prijzen gezakt en liggen de prijzen rond de 20 euro voor een fiets. 40 euro maximaal voor een hele nieuwe.’ (R22, man, 36 jaar)

Volgens de geïnterviewde helers weten hun directe particuliere afnemers of afnemers binnen de reguliere detailhandel vrijwel altijd dat er iets niet klopt aan de betreffende goederen, juist omdat deze van de straat komen en omdat de prijs lager ligt dan in de winkel. *‘Als spullen onder de winkelwaarde worden verkocht dan moet er al een lichtje gaan branden.’* De verkopende heler vertelt meestal niet expliciet dat het om gestolen goederen gaat, dit is volgens hem wel duidelijk. De afnemers vragen er over het algemeen niet naar; ze willen het ook liever niet weten, aldus het merendeel van de respondenten.

‘Het gaat daar makkelijker. Ze willen het niet weten. Je geeft het niet duidelijk aan, maar ze gaan ook niet verder vragen. Je zegt gewoon: “ik heb hier goud.” Hij neemt het gewoon aan. Hij weegt het, ziet een bedrag op zijn rekenmachine. Ik zeg: “is goed.” Zo gaat het gewoon.’ (R12, man, 21 jaar)

Over het algemeen kunnen we op basis van de interviews stellen dat als het straathandel betreft, consumenten welbewuste en welwillende kopers van gestolen goederen lijken. Volgens de geïnterviewden zijn de meeste consumenten immers niet vies van een koopje.

'Want, mensen houden nou eenmaal van makkelijk aan spullen komen en alles moet makkelijk. Maar alles wordt ook makkelijk: "Wil je een telefoon? Betaal later. Wil je een auto? Betaal volgend jaar. Wil je geld lenen? Leen nu man, kom bij Becam!" Nou dus alles lijkt makkelijk, alles wordt makkelijk aangeleverd, alles moet makkelijk kunnen. "Ach, wat geeft dat joh", weet je, in zo'n cultuur zitten we. Van snel, snel, snel, makkelijk, makkelijk, makkelijk, uiterlijk, uiterlijk, uiterlijk en daar schijnt alles om te draaien, dus ja.' (R26, man, 33 jaar)

Het feit dat het gestolen goederen betreft, wordt volgens de geïnterviewden vaak weggerationaliseerd. Mensen schakelen hun geweten uit, doordat zij deze 'derde hand' inschakelen of zij maken er een neutraal feit van: 'als ik het niet koop doet een ander het wel'. Volgens de geïnterviewde helers zijn er maar weinig mensen die niet overstag gaan. Naast het feit dat gestolen goederen goedkoper zijn dan in de winkel, speelt ook de overtuigingskracht van de heler zelf een rol. Ten slotte is het voor veel stellers, helers en afnemers van belang dat de goederen afkomstig zijn van een slachtofferloos delict (dus geen roof bijvoorbeeld), en/of is het belangrijk dat de goederen gestolen zijn van grote concerns en niet van woning-inbraak afkomstig.

Soms is het voor particuliere afnemers moeilijk om te bepalen of bepaalde goederen gestolen zijn en zullen zij zich er niet van bewust zijn dat het gestolen goederen betreft. Zo worden er her en der goederen aangeboden zoals op (tweedehands)markten, via de reguliere detailhandel en op het internet, die goedkoper zijn dan gemiddeld en die gestolen kunnen blijken. Uit de interviews komen enkele voorbeelden naar voren van burgers die opzettelijk worden bedrogen, vooral het internet wordt daarbij regelmatig genoemd.

Opvallend is dat er op kleine schaal meerdere voorbeelden worden genoemd van jonge helers die zelf slachtoffer zijn geworden van het helingcircuit; juist omdat ze niet wisten dat zij in het bezit waren van gestolen spullen. Zo krijgt een jonge heler een telefoon van een vriend die vertelt dat deze van zijn vriendin is geweest. Achteraf blijkt het mobieltje afkomstig van een gewelddadige roof en kwam de koper van de telefoon hierdoor in de problemen. Ook noemen de respondenten voorbeelden van jongeren die blijken te helen zonder dat zij zich daarvan bewust zijn.

'Een vriend van mij vroeg of ik een koffertje met cd's wou verkopen. Dat heb ik gedaan. Later kwamen ze mij halen omdat het gestolen bleek te zijn. Ik wist er echt niets van. Dat kon ik dan ook goed volhouden, want ik wist er echt niets van.' (R11, man, 22 jaar)

Verder worden er enkele voorbeelden gegeven van mensen die betrokken zijn in een netwerk voor de distributie van gestolen goederen zonder het te weten. Werknemers van transportbedrijven worden in dit geval als voorbeeld genoemd.

4.12.2 Aanpak van heling volgens de stellers en helers zelf

Veel geïnterviewden vinden de vraag over adviezen rond het terugdringen van heling maar vreemd. Sommigen hebben er nooit over nagedacht; anderen willen de ideeën die zij hebben liever niet delen. De meeste geïnterviewden doen echter wel enkele suggesties waar het de mogelijkheden betreft om heling terug te dringen. Hun invalshoeken verschillen sterk; de kleine helers focussen in dit verband meestal op ideeën rond diefstalpreventie. Vaak gehoord is het feit dat winkeldiefstal ‘zó gemakkelijk’ is en dat winkelpersoneel vaak te weinig oplet en onvoldoende getraind is op het voorkomen van diefstal. Zij noemen als mogelijkheid voor de bestrijding van heling dan ook bijvoorbeeld de investering in meer beveiliging en camera’s met gezichtsherkenning. Gesuggereerd wordt ook om ex-stellers als beveiligingsmedewerker in te zetten of te betrekken bij de advisering van winkelinrichting.

‘Je zou mij een dagje bij de V&D moeten laten rondlopen en dan laat ik zien wat er verkeerd staat, wat er anders moet, waar een alarmsysteem op moet en dergelijke. Leuk hoor die dure spullen bij de ingang, is allemaal leuk neergezet maar dat is dus ook leuk voor stellers. Verslaafden herkennen elkaar. Je ziet dat iemand gebruikt. Je ziet hoe iemand zich gedraagt, hoe iemand zich beweegt, kijkt en dergelijke. Ik ben nu tien maanden aan de methadon en je ziet het nog steeds.’ (R5, man, 36 jaar)

Ten aanzien van interne criminaliteit in bedrijven suggereren de respondenten meer visitatie tijdens werktijden, controle van personeel (tassen), en meer bewakingscamera’s in magazijnen. Voor wat betreft de opsporing van gestolen goederen noemen de geïnterviewden het plaatsen van chips in dure goederen en verplichte registratienummers van goederen die via het internet worden aangeboden. De grotere helers geven over het algemeen weinig suggesties ten aanzien van de aanpak van heling, maar benoemen wel de geavanceerde computersystemen en volgsystemen die het hen steeds moeilijker maken.

Regelmatig gaan ideeën over aanbevelingen in de richting van het oplossen van maatschappelijke problemen, zoals de jongerenproblematiek in de grote steden. Aanpak van heling moet volgens deze respondenten dan ook vooral gericht zijn op de investering in bijvoorbeeld jongerenprojecten, werkgelegenheid en verblijfsruimten voor jongeren. Sommigen menen dat bepaalde groepen stellers en helers simpelweg harder dienen te worden aangepakt, bijvoorbeeld door geldboetes. Vaker genoemd is wel het feit dat het hierbij noodzakelijk is om een onderscheid te maken tussen kleine helers, zoals harddrugverslaafden die eigenlijk meer slachtoffer zijn, en de grote gewoontehelers die zich in een crimineel circuit bevinden.

Enkele oudere, grote helers geven aan dat het hen na een periode van detentie onmogelijk wordt gemaakt om voor een 'andere richting' te kiezen. Vaak zijn ze alles al kwijt en hebben niet veel meer te verliezen. Zij worden achtervolgd door oude straffen en schulden. Werk vinden met een strafblad is volgens hen vrijwel onmogelijk. 'De maatschappij' dwingt hen als het ware keer op keer terug in de wereld die zij al kennen. Het geven van een nieuwe kans zou volgens hen een belangrijk aanknopingspunt voor de aanpak van heling zijn.

4.13 Samenvatting en conclusies

Stelen en helen blijken nauw verwant. Helers zijn op verschillende niveaus vaak op enigerlei wijze betrokken bij de diefstal of de inbraak die eraan voorafgaat. Motieven voor heling bestaan enerzijds uit de hoge verdiensten, anderzijds uit een relatief laag risico om gepakt te worden. De niveaus waarop de handel in gestolen goederen plaatsvindt, varieert van heel klein (zoals bij particulieren, buurthelers en helers in het drugsircuit), groter (zoals grotepartijhelers) tot heel groot (criminele netwerken en internationale samenwerkingsverbanden). Helers bevinden zich in alle geledingen van de bevolking.

We onderscheiden enkele profielen van helers: stelende helers of helende stellers, bij wie het onderscheid tussen beide lastig te maken is, de gewoon-tehelers en de handlangers en ondersteuners die het werk van de helers (mede) mogelijk maken. Grote helers onderscheiden zich van de kleine helers door (veel) geld, opslagcapaciteit en een groot netwerk aan contacten. Dit netwerk vormt de basis en het uitgangspunt voor helers. Tussen handelaren en stellers en helers onderling speelt vertrouwen en reputatie een grote rol.

In het kleinehelercircuit worden vooral goederen in kleine hoeveelheden verhandeld, in het grotehelercircuit gaan grote partijen (containers) of moeilijke goederen (zoals kunst) om. Grote partijen goederen worden uiteindelijk altijd in kleine partijen opgedeeld en gedistribueerd onder kleinere helers, want op straat wordt immers het geld verdiend. Helers in het kleine helercircuit worden bevoorrad door onder meer stelende of helende jongeren, veelplegers of mensen die puur uit financiële noodzaak stelen.

Voor elk type goederen zijn er helers te vinden; handel is handel en overall is een markt voor. De populaire helinggoederen kunnen worden onderverdeeld in luxe en kostbare producten, niet-kostbare producten, gebruiksgoederen en levensmiddelen, goederen bestemd voor het buitenland en illegale producten. Populaire goederen zijn vaak populair omdat zij gemakkelijk te vervoeren zijn, duur en aantrekkelijk zijn en dat ze niet gemakkelijk (terug) te herleiden zijn naar de oorspronkelijke eigenaar. Werkwijzen en distributiekanaal verschillen per type heler. Het netwerk

van de heler wordt aangesproken, en dat netwerk is voor iedere heler anders. Vooral grotepartijhelers lijken alle soorten goederen te verhandelen, maar sommige helers hebben wel degelijk een specialisatie of voorkeur voor een bepaald type product. Gestolen goederen worden via particulieren, helers of handelaren (tussenhandel), semi-publieke figuren, de reguliere detailhandel, (zwarte) markten, het internet en het buitenland doorverkocht. De keuze voor een distributiekanaal is vaak afhankelijk van het type goed dat geheeld wordt. Met name voor de kleine particuliere helers is internet een populair afzetkanaal. Genoemde redenen om internet te gebruiken zijn de grote afzetmarkt en het relatief lage risico. Consumenten zijn uiteindelijk altijd bewust of onbewust de eindafnemer. Volgens de helers zijn consumenten bij straathandel zich altijd bewust dat het gestolen goederen betreft. Als de goederen via andere kanalen worden aangeschaft, is dat vaak lastiger te bepalen. Door strengere regelgeving en nieuwe distributiekkanalen, zoals het internet, wordt heling steeds minder zichtbaar, maar komt hierdoor niet minder voor. De algemeen heersende gedachte onder helers en stellers is dat terugdringen van heling niet of nauwelijks mogelijk is. De respondenten doen wel suggesties voor het terugdringen van heling, vaak in combinatie met ideeën voor het voorkomen van diefstal.

5 De aanpak van heling: de visie van overheid en bedrijfsleven

B. Rovers (Ateno)

In dit hoofdstuk doen we verslag van het tweede deel van het onderzoek onder beleidsmakers en ervaringsdeskundigen. Het eerste deel betreft de ervaringen van deze groep met helingmarkten in Nederland, waarover in hoofdstuk 3 is gerapporteerd. Hier staan hun ervaringen en opvattingen met betrekking tot de aanpak en preventie van heling centraal. In paragraaf 5.1 wordt de huidige praktijk geschetst. In paragraaf 5.2 wordt ingegaan op de knelpunten die experts ervaren bij (vooral) de aanpak van heling. In paragraaf 5.3 bespreken we de kansen en mogelijkheden die genoemd zijn om heling te bestrijden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte bespreking van de belangrijkste resultaten (paragraaf 5.4). Heling is beleidsmatig geen populair onderwerp. Dit concluderen we uit het feit dat relevante beleidsfactoren nauwelijks of geen aandacht besteden aan dit onderwerp. Een uitgebreide zoekactie naar recente beleidsdocumenten waarin heling op de één of andere manier aan de orde is, heeft niets opgeleverd; zowel in het bedrijfsleven als bij politie en justitie ontbreekt op beleidsniveau aandacht voor dit thema. De analyse hierna is daarom enkel gebaseerd op de (praktijk)ervaringen en opinies van de door ons geraadpleegde deskundigen en beleidsmakers. Voor een bespreking van de opzet van dit deelonderzoek verwijzen we naar hoofdstuk 3.

5.1 Aanpak en preventie van heling in de praktijk

De inspanningen van de politie op dit terrein zijn naar de mening van de betrokkenen niet erg omvangrijk. Op het lokale, regionale en nationale niveau vinden slechts sporadisch helingonderzoeken plaats. Als heling in een opsporingsonderzoek al aan de orde is, is het vaak een bijproduct van andere vormen van criminaliteit waarin de politie primair geïnteresseerd is. Een lokale recherchechef meldt ons dat hij in zijn gebied weer eens een helingproject wilde gaan draaien. Hij vroeg zich echter af of hij hiervoor wel toestemming zou krijgen van het openbaar ministerie, omdat heling niet bepaald een onderwerp is waarmee men kan 'scoren'. Activiteiten die voorheen min of meer routinematig plaatsvonden, zoals het controleren van opkoopregisters van handelaren in ongeregelde goederen (de zogenaamde 'gruthokkers': handelaren in ongeregelde en tweedehands spullen), vinden nu niet meer of slechts ad hoc plaats. De Beverwijkse Bazaar, waar volgens de meest betrokken politiemensen zeer veel gestolen goederen worden aangeboden, is bijvoorbeeld geen speerpunt voor de lokale recherche. Door politierespondenten zijn tal van voorbeelden genoemd van helingcircuits die men kent, maar die niet worden aangepakt, omdat andere zaken prioriteit hebben bij de politie. Volgens lokale politiefunctionarissen is heling als opsporingsspecialiteit ook verloren gegaan bij de

regionalisering van de politie in 1993. Daarvoor kende men op het lokale niveau bijvoorbeeld nog helingafdelingen. Navraag bij het Nederlands Politie Instituut, het beleidsadviescentrum van de Nederlandse politie, heeft ons geleerd dat heling ook beleidsmatig niet op de agenda staat. Aandacht voor heling vinden we wel op enige schaal bij de bovenregionale opsporingsteams van de politie en meer in het algemeen bij politie-onderdelen die zich bezighouden met allerlei vormen van zogenoemde middencriminaliteit. In de onderzoeken van deze teams komen van tijd tot tijd ook helingcircuits in beeld. De betrokkenen geven echter aan dat het om allerlei redenen vaak erg lastig is om op dit aspect in te zoomen.

Ook digitaal moet de politie nog een flinke slag maken om bijvoorbeeld heling via internet in beeld te kunnen krijgen. Het project naar digitale heling van enkele jaren geleden heeft, voor zover wij weten, geen gevolg gehad. Wel is in Oost-Nederland inmiddels een beveiligde digitale omgeving gecreëerd voor politiemensen die zich anoniem op het internet willen begeven om aldaar opsporingsonderzoek te kunnen verrichten (naar oplichting, fraude, kinderporno et cetera). Dit hulpmiddel biedt ook mogelijkheden voor rechercheurs om geanonimiseerd aanbieders van gestolen waar op te sporen. In hoeverre dit hulpmiddel hiervoor ook wordt gebruikt, is niet bekend.

Bij het openbaar ministerie blijkt heling evenmin een speerpunt van beleid. Bij het Parket Generaal was men zelfs niet in staat een functionaris te vinden die op dit terrein deskundigheid heeft. Ook op het lokale niveau bleek het lastig om expertise te vinden. Lokale officieren van justitie behandelen weliswaar van tijd tot tijd ook helingzaken, maar als aandachtsveld of thema speelt heling ook op dit niveau nauwelijks een rol. Bij het bedrijfsleven zien we een vergelijkbaar beeld. In de meer diefstalgevoelige sectoren heeft men wel aandacht voor diefstalrisico's en treft men maatregelen om deze te verkleinen, maar kennis van en aandacht voor heling zien we niet of nauwelijks. Dit fenomeen ligt te ver buiten het blikveld van het bedrijfsleven. De kennis over heling is door de bank genomen dan ook zeer beperkt en meestal gebaseerd op informatie uit opsporingsonderzoeken van de politie of op sporadische rapportages van ondernemers. Men is zich ook niet of nauwelijks bewust van het feit dat het bedrijfsleven behalve slachtoffer van heling zelf ook een helingkanaal kan zijn. Toen we enkele beleidsexperts uit het bedrijfsleven met deze optie confronteerden, reageerden sommigen verrast. Voor velen van hen was deze informatie volstrekt nieuw. Ondernemers kijken, als het om heling gaat, vooral naar de politie en vinden dat die te weinig doet op dit vlak.

Er zijn echter wel uitzonderingen op het algemene beeld in het bedrijfsleven zoals hiervoor geschetst. In sommige sectoren hebben ondernemers zich verenigd om gezamenlijk de aanpak van bepaalde problemen ter hand te nemen. Dit heeft geleid tot de oprichting van stichtingen die zich bezighouden met het bestrijden van bijvoorbeeld namaakartikelen en

piraterij (respectievelijk SNB-REACT en BREIN).¹ Naast andere activiteiten houden deze stichtingen zich bezig met het opsporen en uit de handel nemen van niet-reguliere goederen. Dit doen zij vooral met civiele middelen. De handelaren die betrapt worden op illegale activiteiten krijgen een schikking aangeboden, waarbij ze hun handel moeten afstaan en een onthoudingsverklaring moeten tekenen (op verbreking staat een boete). Wanneer handelaren hier niet op in wensen te gaan, doen de stichtingen aangifte en leveren hun kennis omtrent de zaak over aan de politie. Binnen deze stichtingen is een grote kennis opgebouwd over de markten waarin men zich beweegt en slaagt men er zeer regelmatig in om illegale handel uit de markt te nemen (Brein, 2006).

Hier en daar zijn ook wel voorbeelden genoemd waarbij het bedrijfsleven en de politie samenwerken bij het opsporen van gestolen goederen. De goud- en zilverbranche, bijvoorbeeld, wisselt informatie over gestolen goederen uit met de politie. De politie kan bijvoorbeeld gebruikmaken van de database die de branche zelf heeft aangelegd over gestolen waar. Een ander voorbeeld betreft de samenwerking tussen het Verbond van Verzekeraars en partijen in de justitiewereld, waarbij de verzekeraars garant staan voor de financiering van tipgeld wanneer gestolen goederen worden teruggevonden. Ook op andere terreinen zien we vormen van samenwerking tussen (met name) politie en bedrijfsleven, maar ondanks het feit dat beide partijen aangeven dat dit belangrijk en nuttig is, hebben we toch weinig voorbeelden gevonden waarbij sprake is van structurele samenwerking. Meestal blijft het beperkt tot sporadische gebeurtenissen en is de samenwerking erg afhankelijk van de goede wil van betrokkenen, de persoonlijke contacten die zijn opgebouwd et cetera. Het tot stand brengen van structurele samenwerking blijkt in de praktijk vaak gefrustreerd te worden door beperkingen van uiteenlopende aard, waarop we in de volgende paragraaf verder zullen ingaan.

5.2 Ervaren beperkingen ten aanzien van de aanpak van heling

De mogelijkheden om heling in de praktijk aan te pakken worden volgens de betrokkenen beperkt door factoren van diverse aard. Deze liggen op het vlak van regelgeving en samenwerking tussen partijen, het vaststellen dat goederen uit een misdrijf afkomstig zijn en het ontbreken van beleidsprioriteiten ten aanzien van heling.

5.2.1 Knelpunten op het vlak van regelgeving en samenwerking

Verschillende politierespondenten hebben aangegeven dat het ingewikkeld en vaak erg tijdrovend is om aan te tonen dat een opkoper niet te

¹ Voor meer informatie over deze stichtingen, zie: www.snbreact.nl en www.anti-piracy.nl.

goeder trouw heeft gehandeld. Handelaren kunnen met behulp van simpele middelen naïviteit voorwenden en zich aldus indekken tegen heling-claims. Inkopers kunnen aan de goederen meestal niet zien of ze gestolen zijn en ze hebben er ook geen interesse voor, omdat uit diefstal afkomstige goederen aardige handel opleveren. De steler en de heler hebben immers een gezamenlijk belang; de steler kan zijn spullen kwijt en de heler hoeft hiervoor niet te veel te betalen omdat hij weet dat de goederen uit diefstal afkomstig zijn. Als het om goederen gaat die naar hun herkomst getraceerd kunnen worden, bijvoorbeeld omdat er serienummers op staan of iets dergelijks, kunnen opkopers met een simpel bonnetje zichzelf voorzien van een factuur. Een politierespondent noemde een voorbeeld van een opkoper die over een beeldscherm beschikte dat uit diefstal afkomstig was (er was een aangifte). Deze opkoper kon echter een buitenlandse factuur overleggen, waarna de officier van justitie afzag van vervolging. Het aantonen van heling is in dit geval een veel te omslachtige activiteit (het bonnetje kwam uit Afghanistan). Opkopers kunnen ook goederen verkopen aan elkaar. Hierdoor ontstaat een regulier handelscircuit met over en weer facturen. Deze werkwijze maakt het voor de politie erg omslachtig om heling aan te tonen. Kortom, veel opsporingsfunctionarissen vinden de juridische eisen die worden gesteld aan de bewijslast bij heling te zwaar.

In- en verkopers van gebruikte en ongeregelde goederen, de zogenoemde gruthokkers², zijn op grond van artikel 437 van het Wetboek van Strafrecht verplicht een inkoopregister bij te houden van goederen die zij hebben ingekocht en de verkopers daarvan. De gemeenten zijn belast met het toezicht op deze registerplicht en hebben hiertoe regelingen getroffen in de Algemeen Plaatselijke Verordening (APV). Sommige gemeenten hebben in hun APV ook regels opgenomen omtrent het bijhouden van een verkoopregister. Artikel 437terSr biedt hen hiertoe de mogelijkheid. Deze zogenoemde Gruthokregelingen dienen enerzijds een drempel op te werpen voor de verkoop van gestolen goederen en dienen anderzijds de opsporing van heling te vergemakkelijken. De signalen uit het veld wijzen erop dat de bruikbaarheid van dit instrumentarium niet optimaal is en in sommige gevallen ook afneemt. Zo wordt het bijhouden van een verkoopregister niet door alle gemeenten verplicht gesteld en in gemeenten waar dit wel het geval is wordt soms gekozen voor het (gedeeltelijk) opheffen van de (verkoop)registerplicht, omdat dit een te zware administratieve druk legt op ondernemers. In Beverwijk bijvoorbeeld, is recentelijk de APV in deze richting aangepast, waardoor verkopers van gebruikte en ongeregelde waar in die gemeente niet meer verplicht zijn een dergelijk register bij te houden.

Als het gaat om de inkoopregisters zijn gemeenten verplicht om toe te zien op de registerplicht. Echter, volgens sommige respondenten hebben niet

2 Zie voetnoot 3 voor de betekenis van de term 'gruthok'.

alle gemeenten in dit opzicht hun zaken op orde; men heeft dan bijvoorbeeld geen volledig en up-to-date overzicht van de handelaren die onder de gruthokregeling vallen of gemeenten zien niet actief toe op de naleving van de registerplicht. De politie gebruikte deze registers vroeger min of meer structureel om op heling te controleren. Dit gebeurt tegenwoordig niet of nauwelijks meer. Als voorbeeld: het Fietsberaad, een onafhankelijk orgaan dat adviseert op het gebied van fietsverkeer, constateerde vorig jaar dat bijna nergens in Nederland nog sprake is van systematische gruthokcontroles bij tweedehandsrijwielhandelaren (Fietsberaad 2005). Ook uit andere sectoren hebben we dergelijke geluiden gehoord. Als opsporingsinstanties al gebruik willen maken van deze registers, stuiten ze soms op problemen, omdat gemeenten niet altijd bereid zijn om hieraan mee te werken of omdat de registers niet op orde zijn.

Deze voorbeelden laten onverlet dat hier en daar ook goed wordt samengewerkt tussen bijvoorbeeld lokale politieonderdelen en inkopers van gebruikte goederen, zoals Cash Converters en Goods4You. De politie heeft dan bijvoorbeeld rechtstreeks en digitaal toegang tot het inkoopregister van deze bedrijven. Ook hebben we voorbeelden gehoord van sectoren waar nog wel sprake is van min of meer structurele gruthokcontrole, zoals in de kunst- en antieksector. Door de bank genomen hebben we echter het idee dat dit instrumentarium mottengaten vertoont. De scope van het onderhavige deelonderzoek is echter te beperkt om de situatie op dit vlak volledig in beeld te krijgen.

Op het vlak van uitwisseling van informatie tussen bedrijfsleven en politie zijn door de betrokkenen ook knelpunten gesignaleerd. Deze kunnen zich op uiteenlopende manieren manifesteren. We bespreken hier enkele voorbeelden die genoemd zijn. Private opsporingsinstanties hebben soms behoefte aan kennis van de politie. Die kan deze kennis echter niet leveren, omdat daarmee de privacy van betrokkenen zou worden geschaad. Een respondent van de stichting Namaakbestrijding (SNB-REACT) meldde bijvoorbeeld dat deze stichting in toenemende mate geconfronteerd wordt met opslag van namaakgoederen in zogenoemde zelfopslagbedrijven. Een stichting heeft echter geen bevoegdheid om de namen van de huurders op te vragen. De politie zou dit wel kunnen, maar alleen als sprake is van een opsporingsbelang en zelfs dan kan ze de verkregen informatie niet delen met private partijen. Voor een stichting als SNB-REACT betekent dit dat hun mogelijkheden om zelf actie te ondernemen hierdoor beperkt worden. Een ander voorbeeld: de mogelijkheden voor bedrijven om gestolen goederen civiel te vorderen zijn vaak groter dan de mogelijkheden die het strafrechtelijk traject biedt. Echter, om een civiele vordering op de heler succesvol te laten zijn, is men afhankelijk van kennis uit het strafrechtscircuit, bijvoorbeeld kennis die de politie heeft omtrent de verdachten. Die kan deze kennis echter niet leveren op grond van het argument dat hiervoor al genoemd is. Het bedrijfsleven constateert daarom beperkingen wanneer zij zelf bepaalde problemen omtrent heling wil aanpakken.

Omgekeerd melden ook politiefunctionarissen beperkingen als het gaat om informatie uit het bedrijfsleven die zij nodig hebben voor het opsporen van heling. Het gaat dan bijvoorbeeld om bedrijven die geen aangifte doen, waardoor de politie de herkomst van gestolen goederen niet kan vaststellen. Of bedrijven die niet willen meewerken aan het leveren van gegevens over gestolen goederen, omdat deze informatie bijvoorbeeld te concurrentiegevoelig is, of omdat men het te veel moeite vindt of iets dergelijks. Meer in het algemeen ervaart de politie een gebrek aan overzicht als het gaat om diefstal van goederen uit het bedrijfsleven, waardoor ze beperkt is in haar mogelijkheden om diefstaltrends te signaleren en onderzoek te doen.

5.2.2 Vaststellen dat goederen uit een misdrijf afkomstig zijn

Hiervoor maakten we al melding van het feit dat veel respondenten uit met name politiekring vinden dat de bewijslast voor heling te zwaar is, waardoor het voor hen erg lastig is om heling juridisch aan te tonen. Daarnaast hebben deze respondenten echter ook een aantal praktische beperkingen genoemd waarop zij stuiten bij het vaststellen dat goederen uit een misdrijf verkregen zijn.

De *eerste beperking* betreft het feit dat van veel gestolen goederen geen aangifte bekend is, waardoor de politie niet of moeilijk in staat is de eigenaar te achterhalen. De geringe aangiftebereidheid onder burgers en vooral ondernemers speelt hierbij uiteraard een rol. Deze problematiek speelt in het bijzonder ten aanzien van goederen die onder een accijnsregime vallen (goederen die door de douane ingeklaard moeten worden). Als deze goederen gestolen worden, moet het bedrijf dat aangifte doet toch de accijnzen afrekenen. Dit is voor de betrokken bedrijven niet erg interessant, omdat het om erg hoge bedragen kan gaan. Men kiest er dan liever voor geen aangifte te doen en een nieuwe partij aan te schaffen. In dat geval hoeft men niet twee keer af te rekenen met de douane. Naast de problemen op het vlak van de aangiftebereidheid speelt vooral bij goederen die internationaal verhandeld worden dat de herkomst moeilijk is vast te stellen. Als goederen in het buitenland zijn gestolen en in Nederland op de markt komen, is het erg lastig en vaak ondoenlijk om de eigenaar te achterhalen. Politierespondenten hebben verschillende situaties beschreven waarin ze gestolen waar aantreffen die ze niet (meteen) konden koppelen aan een eigenaar. In deze gevallen kiest men er vaak voor geen nadere actie te ondernemen, omdat het opsporen van de eigenaar te veel inspanning kost.

Een *tweede praktische beperking* waar de politie op stuit bij het opsporen van gestolen goederen is het feit dat de eigenaren vaak niet beschikken over een deugdelijke registratie van de goederen. Een slachtoffer van een woninginbraak weet bijvoorbeeld alleen te melden dat zijn gestolen tv zwart is, een beeldbuis van 66 cm heeft en van het merk Philips is.

Dit biedt doorgaans onvoldoende aanknopingspunten voor opsporingsonderzoek. Hoewel ook sommige bedrijven, als ze slachtoffer worden van diefstal, niet in staat zijn om een deugdelijke specificatie van de gestolen goederen te verschaffen, speelt dit probleem hier minder. Bij bedrijven spelen echter weer andere problemen. Die leveren de specificaties van de gestolen goederen niet altijd aan, omdat het te veel moeite is of omdat het concurrentiegevoelige informatie is.

Als de slachtoffers, burgers of bedrijven, al in staat en bereid zijn om de benodigde gegevens aan te leveren, is de politie vaak niet in staat om deze informatie op te nemen, te verwerken en/of nuttig te gebruiken. Medewerkers die de aangifte opnemen vragen bijvoorbeeld niet naar deze informatie, sommige politiesystemen lenen zich slecht voor het opnemen van dit soort gegevens. Als het om veel gegevens gaat, ontbreekt het vaak aan arbeidskracht om deze informatie te verwerken. Dus zowel ten aanzien van aanvoer, verwerking als ontsluiting van gegevens betreffende gestolen goederen doen zich beperkingen voor.

Een *derde praktische beperking* is dat de herkomst van sommige goederen niet achterhaald kan worden omdat de identiteit ervan veranderd is of niet is vast te stellen. Het gaat hier onder andere om bulkgoederen zoals grondstoffen en dergelijke, goederen die van identiteit zijn veranderd (omgesmolten metaal, omgekatte machines) en anderszins niet naar herkomst te traceren goederen, zoals merkloze producten, tweedehands goud en zilver et cetera.

Een *vierde praktische beperking* voor de politie is dat soms specialistische kennis nodig is om vast te kunnen stellen dat goederen uit een misdrijf afkomstig zijn. Deze kennis is niet altijd aanwezig. Als voorbeeld: iemand kan bepaalde apparatuur aanbieden die erg goedkoop is en wellicht onder de reguliere marktwaarde ligt. Het vereist echter specialistische kennis van de markt om te weten of er wellicht mogelijkheden zijn om via reguliere wegen dit soort verkoopprijzen te realiseren. Met andere woorden, kennis van de handelskanalen en meer in de algemene kennis van de markt is vaak noodzakelijk om de kans op heling in te kunnen schatten en op te kunnen sporen.

Een *vijfde en laatste beperking* ligt op het personele vlak. Diverse politierespondenten hebben ons gemeld dat helingonderzoeken doorgaans erg arbeidsintensief zijn en de opbrengsten vaak onzeker. Het invoeren van gegevens over gestolen goederen vergt bijvoorbeeld een grote arbeidsinspanning als je het op enige schaal wilt doen. Hetzelfde geldt voor het opsporen van de eigenaars van goederen. Ook het volgen van activiteiten van helers kan zeer arbeidsintensief zijn. Enkele respondenten noemden het voorbeeld van helers die op grote schaal goederen op- en doorverkochten. Het volgen van deze groep, door middel van observatieteams en het tappen van telefoongesprekken, pleegt een enorme aanslag op de beschikbare politiecapaciteit, die men vaak niet 'terugverdiend' in de veroordelingen die men kan realiseren.

5.2.3 *Het ontbreken van beleidsprioriteiten ten aanzien van heling*

Naast de regeltechnische, samenwerkings- en praktische beperkingen die zich voordoen bij de bestrijding van heling, is door de betrokkenen vooral ook het gebrek aan beleidsprioriteit genoemd. Het gebrek aan handhaving en de lage pakkans worden, aldus de betrokkenen, meer nog dan door voornoemde beperkingen, veroorzaakt door het gebrek aan beleidsmatige belangstelling voor het verschijnsel heling. Hierdoor is het mogelijk dat men kennis heeft van allerhande helingmarkten zonder dat er iets mee wordt gedaan. Uit het feit dat via allerhande kanalen vrij probleemloos en vaak zeer zichtbaar gestolen waar kan worden op- en doorverkocht, blijkt volgens de betrokkenen dat heling in Nederland feitelijk gedoogd wordt. Ook als we kijken naar een ander fenomeen, het terugbrengen van gestolen goederen bij de eigenaar, kunnen we constateren dat dit zeer laag scoort op de prioriteitenlijst van organisaties. Diverse politierespondenten meldden ons dat zij van tijd tot tijd gestolen goederen aantreffen waarmee men niks kan aanvangen, omdat het terugbrengen van deze goederen bij de rechtmatige eigenaar geen prioriteit heeft. Er werd een voorbeeld genoemd van een partij gestolen goederen die als een hete aardappel tussen twee korpsen heen en weer geschoven werd. Eén respondent verwoordde het sentiment aldus: in reactie op de vraag wat hij zou doen met een container gestolen fietsen die men zojuist in zijn gebied had aangetroffen, antwoordde hij: 'Nou mijn fietsenhok staat ook vol. Ik laat die container dicht hoor.' Vergelijkbare signalen kunnen we uit het bedrijfsleven vernemen: als na een diefstal de verzekeringspenningen zijn uitgekeerd, bestaat er geen prikkel meer om de gestolen goederen op te sporen en terug te brengen bij de eigenaar. Zoals een vertegenwoordiger van het Verbond van Verzekeraars het uitdrukte: verzekeraars hebben hier geen belang bij, omdat het opsporen, opslaan en terugbrengen van de goederen bij de rechtmatige eigenaar geen core business is.

5.3 *Kansen en mogelijkheden rond de preventie en aanpak van heling*

De door ons geraadpleegde deskundigen hebben diverse kansen en mogelijkheden genoemd ten aanzien van de preventie en aanpak van heling. Sommige hiervan vloeien voort uit de beperkingen die we in de vorige paragraaf hebben besproken, andere houden hiermee geen verband. Daarnaast zullen we ook enkele kansen en mogelijkheden benoemen die we zelf afleiden uit het beschikbare mondelinge en schriftelijke datamateriaal. We zullen deze zaken hierna puntsgewijs bespreken.

Bestaande opsporingsmogelijkheden beter benutten

Veel politierespondenten hebben gewezen op de moeilijke bewijslast van heling. Anderen hebben er echter op gewezen dat de politie met simpele

middelen snel resultaat kan boeken. Het aanhouden van verdachten van straatroof en overvallen aan de hand van registraties van opkopers is hier een voorbeeld van. Weliswaar gaat het hierbij niet direct om de aanpak van heling, maar wanneer dergelijke methoden op grotere schaal worden ingezet, zal dit wel een verstorend effect hebben op lokale helingmarkten.

Uitbreiden van private opsporingsinitiatieven

Stichtingen als BREIN en SNB-REACT treden op namens de bedrijven die in deze stichtingen vertegenwoordigd zijn en die een gezamenlijk belang hebben bij het bestrijden van piraterij respectievelijk de handel in namaakgoederen. Een dergelijk model zou ook ten aanzien van de aanpak van heling kunnen worden toegepast.

Initiatieven op het gebied van internetbeveiliging uitbreiden

Vooral bij verkoop van goederen via internet zien we particuliere initiatieven ontstaan die kopers en verkopers moeten beschermen tegen allerhande vormen van oplichting en fraude. Hiervoor maakten we al melding van de oprichting van websites waar consumenten elkaar waarschuwen voor dubieuze verkopers. De directeur van Speurders.nl, een advertentie-site op internet, heeft inmiddels het initiatief genomen om te komen tot de oprichting van een platform Particuliere Handelstransacties via internet (PHI 2005). Hij beoogt hiermee een samenwerking tot stand te brengen tussen relevante aanbieders van advertentie- en veilingssites op internet om zo tot afspraken te komen die kopers en verkopers moeten beschermen tegen malafide praktijken. Hierbij gaat het om zaken als: het verplicht werken met geverifieerde gebruikers (tegengaan van anonieme verkopers), voorlichting aan kopers en verkopers over de valkuilen van het (ver)kopen via internet, het verwijderen van verdachte (ver)kopers van websites, het uitwisselen van verdachte e-mailadressen en ip-adressen tussen aanbieders, het creëren van een centraal aanspreekpunt voor politie en justitie en het lobbyen in deze circuits teneinde deze problematiek meer prominent op de agenda te krijgen. Om invulling te geven aan deze behoeften wordt momenteel in een speciaal geformeerde werkgroep, bestaande uit afgevaardigden van diverse veiling- en advertentiesites, onderzoek gedaan naar de haalbaarheid van een mogelijke brancheorganisatie.

Het is de vraag in hoeverre heling als onderwerp centraal zal staan bij dit soort initiatieven, omdat vooral oplichting en bedrog verschijnselen zijn waar kopers en verkopers direct hinder van ondervinden. Overheid en bedrijfsleven kunnen echter aansluiting zoeken bij dit soort initiatieven en aldus ervoor zorgen dat ook heling in deze kringen op de agenda komt. Overheden in diverse landen hebben al websites opgezet om consumenten bewuster te maken van de risico's die ze lopen op het internet en meer in het algemeen om kennis over veiligheid op het internet te verspreiden (zie in Nederland bijvoorbeeld www.digibewust.nl, www.ecp.nl en www.surfopsafe.nl en in de VS: www.onguardonline.gov).

Investeren in kennis van heling via internet

Het is duidelijk dat internet als afzetkanaal voor gestolen goederen in betekenis toeneemt en zal blijven toenemen. Het adequaat opsporen van heling via dit medium vereist echter ook dat de politie investeert in kennis op dit vlak. Dat gebeurt op dit moment nog te weinig. Opsporingsfunctionarissen zijn nu slechts in staat de meest evidente en zichtbare voorbeelden van heling op het spoor te komen. Het verdient daarom aanbeveling enig vervolg te geven aan het project 'Digitale heling' dat enkele jaren geleden heeft plaatsgevonden.

Voorlichting aan burgers en bedrijven realiseren

Kennis over heling verkleint de kans dat individuele burgers of bedrijven zonder het te weten gestolen goederen kopen. We stelden hiervoor tevens vast dat hoe meer kennis kopers hebben, hoe geringer de kans is dat ze (oprecht of onverschillig) naïef zijn bij het kopen van gestolen waar. Kennis verhoogt op die manier ook de morele drempel om gestolen goederen te kopen. Voorlichting aan burgers en bedrijven zou derhalve een bijdrage kunnen leveren aan het tegengaan van heling. Publieke aandacht voor deze kwestie zal ook enige effecten hebben op de aanbieders van gestolen waar. Hoewel deze aanbieders zich dan mogelijk zullen verplaatsen naar minder zichtbare afzetkanalen of meer werk zullen maken van afscherming. Wellicht dat publieke aandacht een enigszins drempelverhogend effect zal hebben op (vooral gelegenheds)heling.

Samenwerking en informatie-uitwisseling tussen bedrijfsleven en politie bevorderen

Ondanks het feit dat er op dit vlak veel problemen worden geconstateerd, zijn beide partijen het erover eens dat ze veel te winnen hebben bij samenwerking. Beide partijen maken kenbaar behoefte te hebben aan kennis die bij de andere partij aanwezig is. Juridische, technische en andersoortige problemen zorgen er echter voor dat dit tot op heden onvolgende gebeurt.

Het aanbrengen van markeringen op goederen

Met name vanuit de politie wordt aangedrongen op het verder ontwikkelen en verspreiden van technieken die een unieke markering geven aan artikelen. Deze dienen ter ondersteuning van het opsporingsonderzoek, omdat men nu vaak niet in staat is de herkomst van de gestolen waar te achterhalen. In sommige sectoren zijn deze ontwikkelingen al volop gaande (denk hierbij aan barcodes, tags et cetera). Vanuit andere sectoren van het bedrijfsleven wijst men echter op technische beperkingen of op het feit dat het aanbrengen van markeringen alleen via internationale afspraken bereikt kan worden. Ook het financiële argument speelt hierbij een rol (te duur). Het verdient niettemin aanbeveling om de mogelijkheden die zich op dit vlak voordoen aan een nadere verkenning te onderwerpen.

Het spreekt vanzelf dat deze inspanningen alleen zoden aan de dijk kunnen zetten indien ook de opsporingsinstanties in staat zijn deze informatie adequaat te verwerken en te benutten in hun opsporingsonderzoek.

Beter benutten van mogelijkheden van digitale dataopslag en -uitwisseling

De technische mogelijkheden om gegevens op te slaan, uit te wisselen en met elkaar in verband te brengen zijn in de afgelopen jaren enorm toegenomen. Deze mogelijkheden worden echter nog nauwelijks benut voor het opsporingsproces in het algemeen en voor de opsporing van heling in het bijzonder. Door het koppelen van gegevens uit diverse bestanden, bijvoorbeeld de gegevens van aanbieders van goederen op verschillende websites, is het mogelijk verdachte patronen te ontdekken (zie ook het volgende punt).

Gestolen goederen zichtbaarder maken, bijvoorbeeld via databases op internet

Gestolen goederen zijn nu vrij onzichtbaar. Er bestaan geen registraties waarin deze goederen kunnen worden teruggevonden. Vanuit de optiek van de aanpak van heling heeft deze onzichtbaarheid een aantal nadelen. Het kan bijvoorbeeld lang duren voordat diefstalpatronen zichtbaar worden, omdat er nergens een overzicht bestaat van wat nu waar gestolen wordt. Kopers hebben vaak geen idee of de goederen die ze willen kopen koosjer zijn en ze hebben ook geen middel om dit te checken. Opsporingsinstanties kampen vaak met een gebrek aan kennis, omdat niet altijd aangifte wordt gedaan. Het gebrek aan overzicht, maar meer in het algemeen de onzichtbaarheid van de gestolen waar maakt het de helers wel erg gemakkelijk om ermee te handelen. Door op internet een database te creëren waar slachtoffers, zowel burgers als bedrijven, op enigerlei wijze hun gestolen goederen kunnen aanmelden, kunnen deze goederen meer zichtbaar worden gemaakt, niet alleen voor de opsporingsinstanties, maar ook voor andere burgers en bedrijven. Het betreft hier een rudimentair idee dat nadere doordenking behoeft.

5.4 Samenvatting en conclusie

Het overheersende beeld is dat de preventie en aanpak van heling bijna nergens in de samenleving bijzondere aandacht of prioriteit genieten. Dit geldt zowel voor het beleid als voor de praktijk. We hebben geen enkele organisatie kunnen vinden waarin heling op een beleidsmatig niveau (serieuze) aandacht krijgt. Als het om de praktijk gaat is in sommige omstandigheden feitelijk sprake van een gedoogsituatie. De aandacht voor preventie is minimaal of ontbreekt. De aanpak van heling staat hier en daar nog wel eens op de agenda, maar nooit structureel. De geraadpleegde deskundigen zien echter wel mogelijkheden voor een succesvolle aanpak

van dit fenomeen. De resultaten van private opsporingsorganisaties lijken deze stelling te bevestigen. Aan de andere kant moet ook geconstateerd worden dat tal van juridische, organisatorische, praktische en technische kwesties de mogelijkheden voor een succesvolle aanpak beperken.

De aanpak en preventie van heling kenmerkt zich door contrasten. Als we kijken naar de aanpak van heling door de politie, zien we dat deze een weinig prominente rol speelt in de organisatie. Een veelgehoord argument is dat helingonderzoek niet loont, omdat juridische, organisatorische en praktische beperkingen ervoor zorgen dat de kosten-batenverhouding negatief uitvalt. Anderzijds hebben politiefunctionarissen tal van voorbeelden genoemd waaruit blijkt dat men met zeer geringe inspanningen snel en gemakkelijk resultaten kan boeken. Ook in het bedrijfsleven zien we een contrast als het gaat om de preventie en aanpak van heling. Enerzijds zien we dat het bedrijfsleven slachtoffer is van heling en vanuit die optiek de problematiek wenst aan te pakken. Anderzijds is het bedrijfsleven ook een belangrijk kanaal voor heling en vanuit deze optiek profiteert het juist van het verschijnsel. Het volledig uitbannen van heling, zo dit zou kunnen, zou wel eens een aanslag kunnen zijn op bepaalde sectoren van de Nederlandse economie.

De gesignaleerde contrasten verklaren mogelijk waarom heling zo weinig aandacht en prioriteit krijgt bij de betrokken actoren. Immers, waar een diefstalsituatie wordt gekenmerkt door winnaars (stelers) en verliezers (slachtoffers), wordt een helingmarkt gekenmerkt door louter winnaars: alle betrokken partijen varen er wel bij.

6 Conclusies en discussie

D. van de Mheen (IVO) en P. Gruter (Ateno)

In dit hoofdstuk wordt op grond van de resultaten van de hiervoor gepresenteerde deelonderzoeken getracht een antwoord te geven op de doelstellingen zoals die in de inleiding van het rapport zijn geformuleerd.

Deze luiden:

- 1 het in kaart brengen van het functioneren van de helingmarkt;
- 2 het in kaart brengen van het beleid en gevolgen van heling voor het bedrijfsleven;
- 3 het vinden van aanknopingspunten voor het terugdringen van heling.

Daarbij is het functioneren van de helingmarkt (1) onderzocht aan de hand van de volgende vragen:

- Wie zijn de helers?
- Welke goederen worden er voornamelijk geheeld?
- Wat zijn de distributiekkanalen?

6.1 Het functioneren van de helingmarkt

Typen helers

In de literatuur wordt – in diverse gedaanten – een onderscheid gemaakt tussen particuliere en commerciële helers. In ons onderzoek maken we een driedeling. Naast het onderscheid onder de naam individuele helers (particulieren) en reguliere handelsondernemingen (commerciële helers) zien we een derde type heler: het criminele samenwerkingsverband.

Individuele helers

Binnen het eerste type, de individuele helers, hebben wij enkele profielen onderscheiden. Deze profielen – die deels een overlap kennen – geven groepen aan van individuele helers met ongeveer vergelijkbare kenmerken. Het eerste profiel hebben we omschreven als ‘stelende helers en helende stellers’, ofwel helers die deel uitmaken van het diefstalcircuit. Binnen dit profiel zijn twee groepen opvallend: jongeren en harddrugsverslaafde veelplegers. Dit beeld uit de interviews wordt ook bevestigd door de registratiegegevens. Het lijkt erop dat de leeftijd waarop jongeren beginnen met heling jonger wordt. Uit de registratiegegevens blijkt dat zeventien jaar de meest voorkomende leeftijd is.¹ Er heeft dus mogelijk de afgelopen jaren een verschuiving plaatsgevonden naar jongere leeftijdsgroepen. Dit in tegenstelling tot de literatuur uit de jaren zeventig waarin veelal mannen van middelbare leeftijd optreden als helers. De meer recente literatuur bevestigt overigens wel het beeld van een grote groep drugsverslaafde helers.

¹ Registratiegegevens signaleren heling vanaf twaalf jaar.

Een tweede profiel binnen het segment van individuele helers is dat van de gewoontehelers en handelaren. Het betreft professionele helers die echter (nog) niet tot het 'harde' criminele circuit behoren. Hieronder vallen opkopers en handelaren die heling als een dagelijkse praktijk zien. Daarnaast zijn hier veel helers die opereren binnen het drugscircuit. Deze rol wordt echter zelden vervuld door de verslaafde veelplegers. Een derde profiel binnen de groep individuele helers is dat van handlangers, stromannen en ondersteuners. Het gaat dan niet om de helers zelf, maar zij die het helingproces faciliteren.

Reguliere handelsondernemingen

Het tweede type omvat reguliere handelsondernemingen die als heler optreden. We treffen onder hen zowel detail- als tussenhandelaren aan. Het gaat daarbij om kleine, lokaal opererende ondernemingen, maar ook om middelgrote en grote ondernemingen. Overigens, we spreken hier van reguliere handelsondernemingen als ten minste ook sprake is van legale handelspraktijken.

Criminele samenwerkingsverbanden

Het derde type helers is dat van de criminele samenwerkingsverbanden. Deze zijn in tegenstelling tot reguliere handelsondernemingen primair gericht op het verkrijgen van geldelijk gewin via illegale activiteiten.

Werkwijze

De drie door ons benoemde helingtypen (individuele helers, reguliere handelsondernemingen en criminele samenwerkingsverbanden) hebben voor een deel onderscheidende kenmerken, hoewel de kenmerken voor de afzonderlijke typen tegelijkertijd ook niet geheel uniek zijn. Het gaat met andere woorden om een tamelijk grove indeling. In algemene termen geldt echter dat hoe kleiner de schaal is (type individuele heler) hoe korter de lijnen, hoe lokaler en informeler de afzetmarkt, hoe minder gespecialiseerd, hoe meer aanbodgestuurd (aanbod stellers stuurt helers) en hoe minder afscherming van illegale activiteiten. Tegelijkertijd blijken echter ook binnen de grootschalige heling de lijnen soms opvallend kort te zijn. Zo blijken grote partijen gestolen goederen soms in zeer korte tijd op de reguliere markt verkrijgbaar. De belangrijke rol van bemiddelaars die vaak wordt genoemd in de (oude) literatuur hebben wij in het kader van dit onderzoek niet terug kunnen vinden. Heling in georganiseerd verband lijkt meer vraaggestuurd (vraag van helers stuurt de stellers). De afzetmarkt is vaker nationaal (in tegenstelling tot lokaal) of internationaal. Helers lijken zich in alle geledingen van de samenleving te bevinden. De echt 'grote jongens' worden omschreven als lieden met veel geld, de juiste contacten en vooral ook voldoende opslagcapaciteit. Belangrijk is het hebben van goede sociale netwerken: 'vertrouwen' is daarbij het sleutelwoord. Dit geldt voor alle typen helers. Het helingcircuit is hiermee vergelijkbaar

met andere criminele circuits (Kleemans e.a., 2002, zie gebruikte literatuur hoofdstuk 3 en 5).

De handelwijze van helers is zeer divers. In het geval van grootschalige diefstal, zoals het stelen van een container of een geladen vrachtauto, worden de goederen in de regel afgezet bij een grote heler, die de waar vervolgens opdeelt in kleinere partijen en doorsluisst naar kleinere helers. Bij kleinschalige diefstal zet de steler de waren meestal rechtstreeks af aan de gebruiker (heler) of worden de gestolen spullen doorverkocht aan een tussenhandelaar.

Helinggoederen

Indien we heling beschouwen in termen van de soort goederen die wordt verhandeld, lijkt er nauwelijks sprake van beperking in diversiteit. Ongeveer alles komt voor heling in aanmerking, van dure stereo-installaties en i-pods tot lepels en maggiblokjes. Opvallend is dat het bij de individuele helers vaak eerder gaat om alle mogelijke huis-, keuken- en voedingsartikelen. Uit de politieke registratiegegevens kan wel een top drie worden aangegeven. Zo hebben de geregistreerde helingzaken voor ongeveer de helft betrekking op auto's, fietsen en geld (witwaspraktijken). Deze drie goederensoorten zijn echter voor dit onderzoek buiten beschouwing gebleven. Indien we kijken naar de overige goederen (de andere helft van het totaal) die wel onderdeel vormen van het hier gepresenteerde onderzoek, dan blijkt consumentenelektronica hoog te scoren (40% van de zaken), evenals kleding (20%), gevolgd door sieraden, genotsmiddelen en voeding (tezamen 25%).

De vraag naar goederen in het helingcircuit is niet beperkt tot de nationale grenzen. Sommige goederen lijken vooral populair in het buitenland. Het gaat dan vaak om 'gekke' goederen, die ineens aantrekkelijke helingobjecten blijken, zoals raamkozijnen voor Roemenië.

De afnemers van gestolen goederen zijn zowel burgers als bedrijfsleven. Op heling lijkt geen groot taboe te rusten: bij (vage) vermoedens van heling lijken morele bezwaren als die er al zijn snel verdrongen te worden door de kans een financiële gunstige transactie te kunnen afsluiten. Wellicht kan het feit dat heling geen directe slachtoffers kent deze houding (deels) verklaren: de direct betrokkenen – de koper en verkoper – hebben immers beiden voordeel van de transactie, terwijl het slachtoffer in de meeste gevallen anoniem is. Dit beeld wordt bevestigd door de literatuur (zie hoofdstuk 1, § 1.3).

Distributiekkanalen

Populaire distributiekkanalen blijken de zwarte markt (bijvoorbeeld de Beverwijkse Bazaar) en het internet. Maar ook de fysieke uitwisseling van goederen in één-op-éénsituaties binnen particuliere handel en tussenhandel worden veelvuldig genoemd. Daarnaast lijkt ook de reguliere detailhandel een aanzienlijke afzetmarkt te vormen.

Opvallend is dat bepaalde distributiekkanalen die vroeger in trek waren (bijvoorbeeld advertenties in lokale kranten), lijken te verdwijnen, althans ze worden door respondenten nauwelijks genoemd. We kunnen hieruit concluderen dat de helingmarkt dynamisch is en de ontwikkelingen volgt van de legale markt waarin de handel via internet ook een steeds belangrijker plaats inneemt.

Uit de registraties van helingzaken blijkt dat bij 40% van de zaken (voeren vaartuigen en geld buiten beschouwing gelaten) de overdracht plaatsvindt in de openbare ruimte. Hieronder vallen ook rommel- en zwarte markten. Een kwart vindt plaats op privéadressen en een kwart in een winkel of bedrijf. De overige locaties zijn bijvoorbeeld scholen (3%) en horecagelegenheden (2%). Internet vinden we – uiteraard – niet terug als helinglocatie. Via een advertentie op internet kunnen koper en verkoper weliswaar tot een deal komen, maar de overdracht voltrekt zich niet in deze virtuele wereld.

Helingprijzen

Uit de literatuur (Renooy, 1991, zie hoofdstuk 1) komt naar voren dat helingprijzen tussen de 20% en 40% van de formele marktwaaarde liggen. Volgens de geïnterviewde helers in ons onderzoek krijgt de kleine steler voor zijn producten bij de kleine heler een derde tot een vijfde van de oorspronkelijke winkelprijs. Opvallend maar niet verrassend is dat in de reguliere detailhandel de prijzen van geheelde waren maar weinig onder de legale winkelprijzen liggen. Op die wijze wekt de betreffende detaillist immers niet de indruk dat het gestolen (geheelde) goederen betreft.

6.2 Beleid en gevolgen van heling voor het bedrijfsleven

Het verschijnsel heling heeft eigenlijk nergens prioriteit. In feite lijkt er een gedoogsituatie te bestaan. Geraadpleegde politiefunctionarissen melden dat gericht helingonderzoek niet loont: er zijn te veel juridische, organisatorische en praktische beperkingen. Wanneer de politie procesverbaal inzake heling opmaakt, is dat vaak door (toevallige) controles en als ‘bijvangst’ in opsporingsonderzoeken naar andere criminele feiten. Ook binnen het bedrijfsleven zijn redenen aan te voeren waarom heling geen hoge prioriteit krijgt. Het is in de eerste plaats vanwege het feit dat het heling nogal een abstract gegeven is, dat zich ver van hun voordeur lijkt af te spelen. Men heeft met andere woorden geen enkel zicht op helingpraktijken. Daarnaast lijken ook de ambivalente belangen van het bedrijfsleven een rol te spelen: het bedrijfsleven is immers slachtoffer, maar fungeert tevens als distributiekanaal voor gestolen goederen. Geregistreerde helingzaken zijn slechts het topje van de ijsberg, het leeuwendeel van deze feiten komt namelijk niet ter kennis van de politie. Maar ook uit het aantal geregistreerde helingfeiten blijkt dat heling blijkbaar

geen hoge prioriteit heeft waar het straftoemeting betreft. Als voorbeeld noemen we het jaar 2004. Er werden in dat jaar weliswaar 3.500 helingfeiten geregistreerd hetgeen 6.500 verdachten opleverde, echter dit leidde slechts in 1.000 gevallen tot een gevangenisstraf, waarvan in de meeste gevallen minder dan een half jaar (circa 50% zelfs korter dan zes weken). Ook onze speurtocht naar gedetineerde helers voor het houden van een interview leverde een verrassend resultaat op dat dit beeld bevestigt: bij een selectie van personen die op een peildatum in een penitentiaire inrichting verbleven en veroordeeld waren op grond van art. 417 kwamen uit het landelijke TULP-bestand slechts 29 kandidaten naar boven. Bij een bepaalde omvang van heling kan de reguliere handel eronder lijden. Zo is opgemerkt dat reguliere handel op zwarte markten wordt verdrongen door de verkoop van gestolen spullen. Sectoren die sterk getroffen worden door diefstal, zoals de juweliersbranche, kampen met het aanvullende probleem dat ze hoge investeringen moeten plegen om het diefstalrisico te verkleinen en de goederen verzekeraar te houden. Dit maakt de concurrentie met handelaren in gestolen goederen nog lastiger. Hoewel het onderzoek wel gegevens oplevert rond de schade die diefstal veroorzaakt voor het bedrijfsleven, blijkt het uiterst moeilijk vast te stellen hoe hoog die schadepost nu is voor het bedrijfsleven waar het de daarmee verbonden helingactiviteiten betreft.

6.3 Aanknopingspunten voor het terugdringen van heling

Dat helingdelicten zowel van de zijde van de overheid als het bedrijfsleven zo weinig aandacht krijgen, zal ongetwijfeld veel te maken hebben met het feit dat het delict in algemene economische termen beschouwd nogal onschuldig is. Ofwel: we kunnen vaststellen dat de negatieve maatschappelijke gevolgen van helingpraktijken gering zijn. Er vallen bij deze activiteiten immers geen doden, er is in de regel geen sprake van geweld noch zijn er 'zichtbare' slachtoffers. Heling lijkt vooral grote groepen consumenten te voorzien in hun ogenschijnlijk niet door enige norm beperkte behoefte aan bepaalde producten tegen een zo voordelige mogelijke prijs. De vraag is of we ondanks het relatief weinig schadelijke maatschappelijke karakter van dit delict deze houding moeten tolereren.

Het antwoord op deze welhaast retorische vraag is eenvoudig en luidt uiteraard ontkennend. Veel lastiger is vervolgens de beantwoording van de vraag welke maatregelen in het kader van de helingbestrijding op grond van het hier gepresenteerde onderzoek de meeste kans op succes zullen hebben. Dit wordt op basis van de verschillende onderzoeksresultaten in deze paragraaf besproken. Centrale gedachte bij de voorstellen voor maatregelen ter bestrijding van heling zal steeds zijn dat het aankopen van gestolen goederen onder geen enkele omstandigheid een normale bezigheid is, sterker: dat het een activiteit is die in morele termen

verwerpelijk is en daarom niet wordt getolereerd. Het ligt daarmee voor de hand dat veel van de hierna te bespreken specifieke aanknopingspunten voor maatregelen ter bestrijding van heling erop zijn gericht mensen van deze 'nieuwe moraal' te doordringen.

Jongeren

Uit de beantwoording van de onderzoeksvragen blijkt dat jongeren een belangrijke groep vormen als het om heling gaat. Helers zelf noemen in dit verband de school als een belangrijke helinglocatie. Hoewel dit laatste niet direct blijkt uit de registratiegegevens waaruit blijkt dat slechts 3% van de heling op scholen plaatsvindt, zijn de verhalen van helers zelf hierbij veelzeggender: veel kleinere helingfeiten 'beginnen' hier en komen nog niet in de politieregistraties terecht.

Bovenstaande constatering rond de betrokkenheid van grote groepen jongeren bij helingpraktijken brengt ons tot het advies dat de bestrijding van helingpraktijken in de eerste plaats gebaat is bij preventieve actie. Deze zou de vorm aan kunnen nemen van een discussie binnen de muren van de school over wat nu wel en niet door de beugel kan. Uit de literatuur blijkt dat individuele gedragsbeïnvloeding via scholen effectiever is dan algemene publiekscampagnes. Naast de noodzaak, is waarschijnlijk ook het effect bij deze groep het grootst. Immers: gedragsverandering, zo mogen we veronderstellen, is bij jonge mensen makkelijker te bewerkstelligen dan bij doorgewinterde helers.

Naast preventie onder jongeren in het algemeen, dient heling ook op de agenda geplaatst te worden bij de aanpak van risicojongeren, zoals allochtone jongeren. Hierbij gaat het niet alleen om justitiële trajecten, maar meer om integraal jongerenbeleid. De helers zelf geven hier al enkele ideeën die goed weergeven waar het om gaat, zoals werkgelegenheidsprojecten voor jongeren. Hierbij is de achterliggende gedachte dat werk en scholing de basis zijn voor preventie van risicogedrag.

De rol van internet

Overduidelijk is dat de rol van het internet is toegenomen. Dit geldt zowel voor de kleine handelaren als ook voor de reguliere handel en criminele samenwerkingsverbanden. Als belangrijkste redenen voor het internetgebruik worden de grootte van de afzetmarkt genoemd en het feit dat het relatief veilig is (risico's zijn klein) om spullen langs deze weg te verkopen. Aan de andere kant biedt dit veelvuldig gebruik van het internet juist ook opsporingskansen. Opsporingsdiensten kunnen gericht naar gestolen goederen zoeken. Door het gebruik van internet laten daders immers digitale sporen achter. Voor het benutten van deze opsporingskansen moet heling echter wel voldoende prioriteit hebben bij politie en justitie. Daarnaast kunnen ook particuliere speurders (bijvoorbeeld recherchebureaus in opdracht van verzekeringsmaatschappijen) hun opsporingsvoordeel doen met internet.

Opsporingsdiensten kunnen de mogelijkheden van internet beter benutten door software te (laten) ontwikkelen waarmee informatie van markt- en veilingssites geautomatiseerd gekoppeld kan worden aan databases van gestolen goederen. Om de kans op succes te vergroten, zouden in overleg met de beheerders van deze sites aanbieders verplicht kunnen worden het registratienummer (voor zover het betreffende goed een dergelijk nummer heeft) te vermelden, via een verplicht veld om bepaalde goederen – bijvoorbeeld consumentenelektronica – aan te kunnen bieden.

Als we de ideeën zoals die door de leden van uit de verschillende gespreks-groepen zijn geopperd in meer algemene termen omschrijven, leidt dat tot de volgende formulering:

- *Initiatieven op het gebied van internetbeveiliging uitbreiden.* Overheid en bedrijfsleven kunnen aansluiting zoeken bij particuliere initiatieven die kopers en verkopers moeten beschermen tegen allerlei vormen van oplichting en fraude, en aldus ervoor zorgen dat ook heling in deze kringen op de agenda komt.
- *Investeren in kennis van heling via internet.* Het is duidelijk dat internet als afzetkanaal voor gestolen goederen in betekenis zal blijven toenemen. Het adequaat opsporen van heling via dit medium vereist echter ook dat opsporingsautoriteiten investeren in kennis op dit vlak.

Losse moraal

Uit het onderzoek blijkt dat het taboe op heling bij burgers en bedrijven over het algemeen klein is: mensen zijn blijkbaar vaak toch geneigd een oogje dicht te knijpen wanneer de kans zich voordoet goederen aan te schaffen voor aantrekkelijke prijzen, zelfs als duidelijk is dat deze afkomstig zijn uit diefstal. Deze onderzoeksuitkomst pleit ervoor te pogen heldere wegen te zoeken om deze ‘losse moraal’ te beïnvloeden. Daarnaast zal ook het vergroten van kennis over helingpraktijken de kans verkleinen dat individuele burgers of bedrijven zonder het te weten gestolen goederen kopen.

Het stevig aanpakken van de losse moraal als ook het vergroten van kennis rond helingdelicten lijkt niet anders te kunnen verlopen dan langs het pad van preventie in de vorm van bewustwordingscampagnes die heling onderwerp maken van een stevige publieke discussie. Hierbij heeft deze slechts een echte slagingskans als ze wordt gecombineerd met een repressiescenario dat mensen ervan doordringt dat de pakkans voor dit delict is vergroot.

Bij deze aanpak adviseren wij naast generale preventie vooral ook preventieve maatregelen te richten aan het adres van een aantal specifieke doelgroepen. Naast jongeren, die in het voorgaande al als zodanig zijn benoemd, denken we hier vooral ook aan bedrijven die zich nu nog, al dan niet terecht, kunnen verschuilen achter hun naïeve handelwijze in deze.

Opsporing

Zoals eerder opgemerkt, worden helingfeiten meestal opgespoord als gevolg van toevallige controles of als bijvangst van andere opsporingsactiviteiten. Relatief zelden worden binnen de opsporing echter activiteiten ontplooid die specifiek gericht zijn op het tegengaan van helingactiviteiten. Waar dat wel gebeurt zijn 'helingvangsten' vaak bijproducten van de specifieke aandacht die er wel is voor verslaafde veelplegers. Zij zijn dan ook de meest prominente groep onder de geregistreerde helers. De meer professionele helers blijven echter door de afwezigheid van prioriteit binnen de opsporing grotendeels buiten beeld. Naast aandacht voor het 'gewone publiek' in de vorm van preventiemaatregelen, kennisvergroting en pakkansverhogende activiteiten, zal specifieke inzet op de aanpak van professionele helers nodig zijn. Ook in dit verband noemen de experts enkele mogelijkheden die wij onderschrijven. Ze zijn samengevat in de onderstaande punten:

- Bestaande opsporingsmogelijkheden beter benutten. Een voorbeeld hiervan is het aanhouden van verdachten van straatroof en overvallen aan de hand van registraties van opkopers
- Uitbreiden van private opsporingsinitiatieven. Stichtingen als BREIN en SNB-REACT treden op namens de bedrijven die in deze stichtingen zijn vertegenwoordigd en die een gezamenlijk belang hebben bij het bestrijden van piraterij respectievelijk de handel in namaakgoederen. Een dergelijk model zou ook ten aanzien van de aanpak van heling kunnen worden toegepast.
- Samenwerking en informatie-uitwisseling tussen bedrijfsleven en politie bevorderen. Ondanks het feit dat er op dit vlak veel problemen worden geconstateerd, zijn beide partijen het erover eens dat ze veel te winnen hebben bij een dergelijke samenwerking.
- Civiel vorderen van gestolen goederen vergemakkelijken. De mogelijkheden van particuliere partijen, zoals verzekeraars, om de gestolen goederen via civielrechtelijke weg terug te vorderen worden beperkt doordat bijvoorbeeld de politie geen privacygevoelige informatie aan deze partijen mag verstrekken. Een nadere analyse van de juridische mogelijkheden is gewenst.
- Het aanbrengen van markeringen op goederen. Technieken die een unieke markering geven aan artikelen dienen verder te worden ontwikkeld en verspreid. Deze dienen ter ondersteuning van het opsporingsonderzoek. Hieraan kleven echter technische en financiële beperkingen.
- Beter benutten van mogelijkheden van digitale data-opslag en -uitwisseling. De technische mogelijkheden om gegevens op te slaan, uit te wisselen en met elkaar in verband te brengen zijn in de afgelopen jaren enorm toegenomen. Deze mogelijkheden worden echter nog nauwelijks benut. Door het koppelen van gegevens uit diverse bestanden is het mogelijk verdachte patronen te ontdekken. Hieronder valt bijvoorbeeld ook het beter gebruikmaken van registercontroles.

- Gestolen goederen zichtbaarder maken, bijvoorbeeld via databases op internet. Er bestaan vooralsnog geen goede publieke registraties waarin gestolen goederen kunnen worden teruggevonden, al bestaan er al wel enkele initiatieven op dit gebied. Door op internet een database te creëren waar slachtoffers, zowel burgers als bedrijven, op enigerlei wijze hun gestolen goederen kunnen aanmelden, kunnen deze goederen meer zichtbaar worden gemaakt, niet alleen voor de opsporingsinstanties, maar ook voor burgers en bedrijven.

Verplaatsingseffecten

Door de veelvormigheid van heling zijn er naast algemene maatregelen vooral ook maatregelen voor specifieke sectoren en/of helingkanalen noodzakelijk. Er zal daarbij echter rekening gehouden moeten worden met verplaatsingseffecten. Een maatregel binnen de ene markt (bijvoorbeeld actief tegengaan van heling door intensieve controles op rommelmarkten) kan een groei in helingactiviteiten binnen de andere markt (bijvoorbeeld distributie via internet) tot gevolg hebben. De betere controle binnen een specifieke sector kan bovendien meer diefstal en helingactiviteiten binnen een andere sector bewerkstelligen. Over dit verschijnsel is op grond van de resultaten van dit onderzoek geen uitspraak te doen, maar dat er sprake zal zijn van enig verplaatsingseffect is op grond van de criminologische literatuur zeker te verwachten. Om overzicht op dit verschijnsel te houden is een centrale regie nodig. Dit houdt in dat de aanpak van heling niet (alleen) op lokaal niveau, maar ook nationaal moet plaatsvinden, en dat helingaankpak zich niet tot specifieke sectoren moet beperken.

Lokale aanpak?

De Engelse Market Reduction Approach (MRA) zet vooral in op lokale aanpak via betere organisatie van de opsporing. Belangrijk hierbij is eerst een gedegen beeld van de lokale situatie te verkrijgen alvorens tot actie wordt overgegaan. In het literatuurhoofdstuk is deze aanpak in een aantal concrete punten uitgewerkt (zie paragraaf 1.4). Voor het verbeteren van opsporing van de helingmarkt op lokaal niveau ondersteunen wij deze aanpak. Het effect zal zich echter vooral laten zien bij de individuele helers. De reguliere handelsorganisaties en criminele samenwerkingsverbanden zouden echter op (boven)regionaal, dan wel nationaal niveau moeten worden aangepakt.

Methodologische beperkingen

Over het algemeen kunnen we stellen dat de resultaten uit de deelonderzoeken elkaar grotendeels bevestigen. Bepaalde resultaten uit de deelonderzoeken lijken elkaar echter ook tegen te spreken of komen slechts in één deelonderzoek naar voren. Dit houdt mogelijk verband met het feit dat er verschillende werkelijkheden naast elkaar bestaan, waarvan wij fragmenten in kaart hebben gebracht. Zo is het onduidelijk in hoeverre

helers zich specialiseren of generalisten zijn en wanneer dit het geval is. De helers zelf zeggen zich veelal te specialiseren ook al zijn het kleinere helers, terwijl de experts juist meer het generalisme van de kleinere helers benadrukken. Het belang van specifieke afzetkanalen varieert per deelonderzoek: bij het onderzoek onder de helers zelf komt naar voren dat scholen een belangrijke rol spelen. Deze constatering zien we echter niet zo expliciet terug in het expertonderzoek en de registratiegegevens. Tijdens de expertgesprekken wordt de rol van het reguliere bedrijfsleven benadrukt, hetgeen bij de helers zelf weinig naar voren komt. Wat betreft het type goederen laat de analyse van de registratiegegevens een iets ander beeld zien dan dat wat de experts en helers zelf hierover zeggen. Naast luxe en kostbare producten zeggen de experts en helers namelijk dat er een duidelijke markt bestaat voor niet-kostbare goederen, gebruiksgoederen en voedingsmiddelen, hoewel dit niet uit de registratiegegevens naar voren komt. Blijkbaar hebben geregistreerde helingzaken minder betrekking op deze goederen en meer op luxe goederen. Dit kan te maken hebben met opsporingsprioriteiten. Als laatste zeggen de experts dat er weinig of geen afscherming is: mensen doen weinig moeite hun activiteiten rond heling verborgen te houden. De helers zelf zeggen echter dat afscherming wel degelijk aan de orde is. Hieruit kan voorzichtig geconcludeerd worden dat een deel van de helingmarkt zich aan het zicht van de experts onttrekt.

Een laatste methodologische opmerking betreft de selectie van respondenten uit de populatie van helers. We hebben hiervoor vooral mensen geworven uit grootstedelijke gebieden. Helers van het platteland zijn hierdoor ondervertegenwoordigd. Het is mogelijk dat in meer urbane gebieden andere vormen van heling plaatsvinden of andere mechanismen spelen. Wij hebben hiervoor echter geen aanwijzingen gevonden uit de andere deelonderzoeken of de literatuur.

Nader onderzoek

De veelvormigheid van de helingmarkt wijst er vooralsnog op dat het de moeite kan lonen om op meer detailniveau naar dit fenomeen te kijken. Na deze eerste overzichtsstudie van heling in Nederland is het nu zaak te kijken naar specifieke diefstalfenomenen (heling van goederen via specifieke branches) en de helingkanalen daarvan in beeld brengen, of omgekeerd vanuit specifieke afzetmarkten te kijken. Een beperking bij nader onderzoek naar specifieke fenomenen of markten is echter dat er relatief weinig opsporingskennis voorradig is.

Tot slot

Uit onze speurtocht in de literatuur, de gesprekken met sleutelinformanten en individuele helers blijkt dat empirisch gefundeerde kennis over heling in Nederland schaars is. In de ons omringende landen lijkt het niet veel beter, indien we mogen afgaan op de geringe hoeveelheid literatuur

en beleidsdocumenten die we daar vonden. Veel van de 'kennis' lijkt gebaseerd op beelden en ideeën die nauwelijks zijn onderbouwd met feiten. Vaak lijkt de kennis terug te voeren op dezelfde beperkte bronnen of baseert men de ideeën op 'van horen zeggen'. Vandaar dat wij het in dit rapport geschetste beeld met enige voorzichtigheid presenteren. Het geeft een beeld van een deel van de werkelijkheid, maar er blijven veel lacunes. Interviews met helers geven een onderbouwing en/of aanvulling, maar ook dit is natuurlijk slechts een weergave van hun werkelijkheid. Door het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden waarvan de resultaten elkaar grotendeels bevestigen en aanvullen, lijkt echter het in dit rapport geschetste beeld een weliswaar op sommige onderdelen beperkte, maar betrouwbare weergave van de helingmarkt te zijn.

Summary

Handling stolen goods

In the report 'Markets of stolen goods, a closer look' ('Helingspraktijken onder de loep') the results of a study into various aspects of the Dutch market for stolen goods are described.

The study has three aims:

- mapping the functioning of the market of handling stolen goods;
- mapping the policy of handling stolen goods and its consequences on trade and industry;
- finding points of departure for reducing handling stolen goods.

The functioning of the market for stolen goods has been studied with the following questions in mind: Who are sellers of stolen goods? Which products are sold? And: what kinds of distribution channels are used? To answer these questions a combination of research methods has been used: literature study, analyzing police registrations and statistics, in-depth interviews with people that steal or handle in stolen goods, and expert meetings.

In juridical terms three forms of handling stolen goods can be distinguished. In Dutch: 'schuldhelings' (being blamed for handling stolen goods), 'opzethelings' (handling stolen goods with intention) and 'gewoontehelings' (handling stolen goods as a habit). 'Schuldhelings' means that a reasonable person ought to suspect that the goods bought were more likely to be stolen than not. 'Opzethelings' indicates that the buyer knows that the goods were stolen. In case of 'gewoontehelings' the buyer knows that the goods were stolen and makes a habit in handling these goods.

In our study we distinguish three types of handlers in stolen goods: individual handlers, commercial handlers and handlers within a criminal network. The report focuses on individual handlers in more detail. It describes their profile, courses of action, products handled, distribution channels used and prices of the goods.

Persons who handle stolen goods can be found in all segments of society. Their courses of action are various. The most important reason to work in the market of stolen goods is the low level of risk: in criminal investigation the subject has no priority. Handling stolen goods is a substantial economical phenomenon. There are rarely limitations in sorts of goods handled. Half of all registered cases concerns cars, bicycles and money. The other half concerns consumer electronics, clothing, jewelry and food & beverages. The buyers of stolen goods are both civil citizens and the trade and industry. Popular distribution channels are the black markets, the internet, individual trades and distributive trades. The research shows that there is no taboo on buying stolen goods, neither for civil citizens nor for the industry.

In the Netherlands the phenomenon of handling stolen goods has no priority at all. Registered cases are just the tip of the iceberg. The police

have no knowledge about the voluminous part that is not registered. To force back handling stolen goods, serious political attention is needed. A higher priority is a necessity. The report points at the importance of public attention for the phenomenon. The general public should be aware of the fact that handling stolen goods is criminal. In addition, the report pays attention to the fact that young people are a high risk group and the internet can play an important role in forcing back handling stolen goods.

Literatuur

Hoofdstuk 1

Bunt, H.G. van de

Heling in maatschappelijk perspectief. In: A. van den Elskamp e.a. (red.), *Helingbestrijding in Nederland; verslag van een themadag*
Lochem, J.B. van den Brink & Co, 1991, pp. 13-19

Burt, R.S.

Structural Holes; The Social Structure of Competition
Cambridge, MA, Harvard University Press, 1992

Bovenkerk, F., E. Derksen

Beschermingsindustrie en het cafébedrijf in de binnenstad van Utrecht
Nederlands Juristenblad, nr. 14, 1994, pp. 457-464

Clarke, R.V.

Hot Products; understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods
Londen, PRC, 1999
Police Research Series, paper 112

Dupuis, B.

Rondtrekkende dadergroepen, de zon komt op in het oosten
Inforevue, juni 2004, pp. 34-37

Geerts, R.W.M., C.H. van Heel

Heling in Nijmegen en omgeving
Gemeente Nijmegen, 1988

Gemert, F. van

Mazen en netwerken
Amsterdam, UvA: Instituut voor Sociale Geografie, 1988

Granovetter, M.S.

The Strength of Weak Ties
The American Journal of Sociology, jrg. 78, nr. 6, 1973, pp. 1360-80

Gruter, P.

Profijtgedrag van stedelingen en criminaliteitscijfers; de andere stad: achter de façade van de nieuwe stedelijke vitaliteit
Amsterdam, Centrum voor Grootstedelijk Onderzoek, 1989, pp. 82-94

Henry, S.

The Hidden Economy; The Context and Control of Borderline Crime
Oxford, Martin Robinson, 1978

Homburg, G., P. Renooy, E. van Straten

Profijt van criminaliteit; fietsendiefstal en heling in de horeca in Amsterdam
Gouda, Gouda Quint, 1990

Home Office

Targeting the Markets for Stolen Goods; Two Targeted Policing Initiative Projects
Londen, 2004
Development and Practice Report, nr. 17

Kaam, R. van

Hoe ging het verder met de helingbestrijding?
SEC, jrg. 7, nr. 2, 1993, pp. 6-9

Klockars, C.B.

The Professional Fence
New York, Free Press, 1974

Kock, E., T. Kemp, B. Rix

Disruption of the Distribution of Stolen Electrical Goods
Londen, Home Office, 1995
Police and Research Series papers, nr. 69

Kruize, P.

De effectiviteit van publieksvoorlichting bij heling
Delikt en Delinkwent, jrg. 23, nr. 5, 1993, pp. 445-458

Maguire, M., T. Bennett

Burglary in a Dwelling
Londen, Heinemann, 1984

Ministerie van Justitie

Samenleving en Criminaliteit; een beleidsplan voor de komende jaren
Den Haag, 1985

Ministerie van Justitie en Binnenlandse Zaken België

Kadernota Integrale Veiligheid, maart 2004, pp. 30-31

National Platform Criminaliteitsbeheersing

Actieplan Veilig Ondernemen Deel 2
Den Haag, 2005

Nationaal Veiligheidsplan België

2004-2007

Oers, J. van

De rondedans om de heling
Amsterdam, VU-Vakgroep Criminologie, 1990

Recherche Advies Commissie

Rapport van de werkgroep helingbestrijding
1987

Renooy, P.H.

Heling; een onderzoek naar de mogelijkheden tot intensivering van helingbestrijding door politie, bestuur en justitie
Den Haag, LBVM/DCP, 1991

Röell, A.

Zonder helers geen stellers? Een eerste verkenning
Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 28, nr. 2, 1986a, pp. 73-91

Röell, G.

Een inventarisatie van heling in Nederland
WODC, 1986b

Scholtes, M., P. Klerks

Gids voor helingaanpak
Den Haag, NPI, 2001

Sutherland, E.

The Professional Thief

Chicago, The University of Chicago Press, 1937 (reprint edition, 1989)

Sutton, M.

Handling Stolen Goods and Theft; a Market Reduction Approach

Londen, Home Office, 1998

Research Findings, nr. 69

Waard, J. de

Zonder helers geen stellers

SEC, jrg. 11, nr. 2, 1997, pp. 23-25

Walsh, M.E.

The Fence; a New Look at the World of Property Theft

Connecticut, Greenwood Press, 1977

Westerman, A.H.

Helingbestrijding met ondersteuning vanuit de verzekeringsmarkt. In: A. van den Elskamp e.a. (red.), *Helingbestrijding in Nederland; verslag van een themadag*

Lochem, J.B. van den Brink & Co, 1991, pp. 27-32

Hoofdstuk 2**Blom, M., A.M. van der Laan, G.L.A.M. Huijbregts**

Monitor Jeugd Terecht 2005

Den Haag, WODC – Ministerie van Justitie, 2005

Cahier, nr. 17

Blumstein, A., J.A. Cohen, C.A. Visher

Criminal Careers and 'Career Criminals', delen I en II

Washington, National Academy Press, 1986

Bunt, H.G. van de

Criminele carrières en selectieve onschadelijkmaking

Justitiële verkenningen, jrg. 14, nr. 4, 1988, pp. 78-99

Jacobs, M., A. Essers

De misdaad van de straat: achtergronden van veelplegers

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 45, nr. 2, 2003, pp. 140-152

Kruize, P.

Evaluatieverslag van het SEC project helingbestrijding

Den Haag, Gemeentepolitie van 's-Gravenhage, Dienst Beleidszaken en Onderzoek, 1990

Kruize, P.

Heling en de justitiële praktijk

SEC, jrg. 6, nr. 3, 1992, pp. 24-26

Prins, L.

DEX2000: Gebruikershandleiding versie 7.0

KLDP, DNRI, O&A, 2005a

Prins, L.

Landelijke Criminaliteitskaart; populatieprofielen 2004
KLPD, DNRI, O&A, 2005b

Hoofdstuk 3

Anti-piracy.nl

Website van Stichting 'Brein' (piraterijbestrijding op gebied van auteursrechten)
Verkregen 28 februari 2006 van www.anti-piracy.nl

Bouwmeester, J., M. Zuidam

Diefstal detailhandel; meting 2004. Eindrapport
Leiden, Research voor Beleid, 2004

CBS

Schade door criminaliteit
Index; feiten en cijfers over onze samenleving, 7(4), 10, 2000

Commissie-Veiligheid-Juweliersbranche

Goud in veiligheid; een keten van maatregelen
Den Haag, Ministerie van Justitie, 2003

Dijk, J.J.M. van, A. Roell

Criminaliteit in tal en last. Een raming van de schade- en kostenposten in verband met criminaliteit
Justitiële verkenningen, jrg. 14, nr. 2, 1988, pp. 7-33

Doodeman, M.A. e.a.

Rapportage digitale heling
Driebergen, KLPD – Unit Digitaal Rechercheren, 2001

EZ (2002)

Een veilig ondernemersklimaat? Verkenning van de effecten van onveiligheid en criminaliteit op het Nederlandse ondernemingsklimaat
Den Haag, Ministerie van Economische Zaken, 2002

Fraudemeldpunt.nl

Steunpunt voor slachtoffers van acquisitiefraude
Verkregen 28 februari 2006 van www.fraudemeldpunt.nl

HBD.nl

The European Retail Theft Barometer (September 2005); Monitoring the Costs of Shrinkage and Crime for Europe's Retailers. Fifth Report to the Retail Industry
Verkregen 28 februari 2006 van www.hbd.nl/index.cfm/12,834,64,html

HBD.nl

Kerngegevens winkelcriminaliteit
Verkregen 28 februari 2006 van www.hbd.nl/index.cfm/12,0,64,html

Internet-fraude.nl

Achtergrondinformatie over doel en functie van Stichting Internet Fraude

Verkregen 28 februari 2006 van www.internetfraude.nl/docs/Stichting/

[Uitgebreide%20informatie%20St.%20Internet%20Fraude.pdf](#)

Internetoplichting.nl

Forum voor internetfraude

Verkregen 28 februari 2006 van www.internetoplichting.nl

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienens, H.G. van de Bunt; m.m.v.**R.F. Kouwenberg, G. Paulides, J. Barenzen**

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; tweede rapportage op basis van de WODC-monitor

Den Haag, WODC, 2002

Onderzoek en beleid, nr. 198

Kopersbelangen.nl

Forum voor mensen en bedrijven die zaken doen op het internet

Verkregen 28 februari 2006 van www.kopersbelangen.nl

Nauta, S.

Bestuurlijke Rapportage "Corky" (verslag van opsporingsonderzoek naar groep Mongoolse dieven en de heling van deze goederen via de Bazaar in Beverwijk) [vertrouwelijk]

Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland, 2004

Oers, J.G.F. van, M. Scholtes

De rondedans om de heling; onderzoek naar de effecten van de registerplicht op de 'Zwarte'- en Oosterse Markt in Beverwijk

Amsterdam, Vrije Universiteit, 1990

Online-oplichting.nl

Forum voor internetfraude

Verkregen 28 februari 2006 van www.online-oplichting.nl

PlatformDetailhandel.nl

Onderzoek naar winkelcriminaliteit in Europa

Verkregen 28 februari 2006 van [www.platformdetailhandel.nl/index.cfm/28,551,c,html/Onderzoek%20naar%20winkelcriminaliteit%20in%20](http://www.platformdetailhandel.nl/index.cfm/28,551,c,html/Onderzoek%20naar%20winkelcriminaliteit%20in%20Europa.pdf)

[Europa.pdf](#), 2004

Ritzema, W., M. Braam, V. Boekhoorn, M. Bosch-van der Toor,**A. Linmans, J. van Nierop**

Inkomstenderving in de elektrotechnische detailhandel t.g.v. winkelcriminaliteit

Den Haag, B&A Groep, 2004

Rovers, G.B., E. de Vries Robbé

Interne criminaliteit in de logistieke sector

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2005

Smekens, M., M. Verbruggen

De illegale economie in Nederland

Voorburg/Heerlen, CBS, 2005

SNBReact.nl

Website van Stichting Namaakbestrijding

Verkregen 28 februari 2006 van www.snbreact.org

Surfopsafe.nl

Voorlichting door de overheid over veilig gebruik van internet

Verkregen 28 februari 2006 van www.surfopsafe.nl

TLN

Handboek succesvol risicomanagement

Zoetermeer, Transport- en Logistiek Nederland, 2003

TNS-NIPO

Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2005

Amsterdam, TNS-NIPO, 2005

Trendmeter

Criminaliteit blijft hoog; ondernemers doen minder aangifte

Forum – Opinieblad van VNO-NCW, 2000

Verzekeraars.nl

Verzekerd van cijfers 2005 (verzekeringsstatistieken)

Verkregen 28 februari 2006 van www.verzekeraars.nl/smartsite.dws?id=43&mainpage=6

Hoofdstuk 4

Geertz, C.

Thick description: toward an interpretative theory of culture.

In: C. Geertz, *The interpretation of cultures Selected Essays*

New York, Basic Books, 1973, pp. 3-30

Gruter, P., D. van de Mheen

Cocaïnehandel in Nederland. Impressies van deelnemers aan de cocaïnedistributieketen

Rotterdam, IVO, 2005

IVO-reeks, nr. 34

Jansen, H.

De kwalitatieve survey

Kwalon, jrg. 10, nr 3, 2005, pp. 15-34

Lincoln, Y.S., E.G. Guba

Naturalistic Inquiry

Newbury Park, CA, Sage Publications, 1985

Hoofdstuk 5

Anti-piracy.nl

Website van Stichting 'Brein' (piraterijbestrijding op gebied van auteursrechten)

Verkregen 28 februari 2006 van www.anti-piracy.nl

BREIN

Piraterijbestrijding in Nederland [intern document met overzicht van activiteiten en resultaten]

Hoofddorp, Stichting Brein, 2006

Digibewust.nl

Website waarop onder meer wordt gewezen op mogelijke gevaren van internet

Verkregen 28 februari 2006 van www.digibewust.nl

ECP.nl

Website waarop onder meer wordt gewezen op mogelijke gevaren van internet

Verkregen 28 februari 2006 van www.ecp.nl

Fietsberaad

Slechte rekken en naïeve fietsers; fietsdiefstalscan van de Fietzersbond
Fietsverkeer, nr. 12, 2005, pp. 34-36

Onguardonline.gov

Voorlichting over internetfraude door Amerikaanse federale overheid.

Verkregen 28 februari 2006 van onguardonline.gov/index.html

PHI

Oprichting Platform particuliere Handelstransacties via Internet (PHI)
– *Brief aan potentiële participanten*

Amsterdam, 2005

SNBReact.nl

Website van Stichting Namaakbestrijding

Verkregen 28 februari 2006 van www.snbreact.org

Surfopsafe.nl

Voorlichting door de overheid over veilig gebruik van internet

Verkregen 28 februari 2006 van www.surfopsafe.nl

Bijlage 1

Wetsartikelen heling

Art. 416

- 1 Als schuldig aan opzetheling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie:
 - a hij die een goed verwerft, voorhanden heeft of overdraagt, dan wel een persoonlijk recht op of een zakelijk recht ten aanzien van een goed vestigt of overdraagt, terwijl hij ten tijde van de verwerving of het voorhanden krijgen van het goed dan wel het vestigen van het recht wist dat het een door misdrijf verkregen goed betrof;
 - b hij die opzettelijk uit winstbejag een door misdrijf verkregen goed voorhanden heeft of overdraagt, dan wel een persoonlijk recht op of zakelijk recht ten aanzien van een door misdrijf verkregen goed overdraagt.
- 2 Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk uit de opbrengst van enig door misdrijf verkregen goed voordeel trekt.

Art. 417

Hij die van het plegen van opzetheling een gewoonte maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie.

Art. 417bis

- 1 Als schuldig aan schuldheiling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie:
 - a hij die een goed verwerft, voorhanden heeft of overdraagt, dan wel een persoonlijk recht op of zakelijk recht ten aanzien van een goed vestigt of overdraagt, terwijl hij ten tijde van de verwerving of het voorhanden krijgen van het goed dan wel het vestigen van het recht redelijkerwijs had moeten vermoeden dat het een door misdrijf verkregen goed betrof;
 - b hij die uit winstbejag een goed voorhanden heeft of overdraagt dan wel een persoonlijk recht op of zakelijk recht ten aanzien van een goed overdraagt, terwijl hij redelijkerwijs moet vermoeden dat het een door misdrijf verkregen goed betreft.
- 2 Met dezelfde straf wordt gestraft hij die uit de opbrengst van enig goed voordeel trekt, terwijl hij redelijkerwijs moet vermoeden dat het een door misdrijf verkregen goed betreft.

Art. 417ter

Bij veroordeling wegens een der in de artikelen 416-417bis omschreven misdrijven kan ontzetting van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°, 2° en 4°, vermelde rechten worden uitgesproken en kan de schuldige worden ontzet van de uitoefening van het beroep waarin hij het misdrijf begaan heeft.

Art. 420bis

- 1 Als schuldig aan witwassen wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie:
 - a hij die van een voorwerp de werkelijke aard, de herkomst, de vindplaats, de vervreemding of de verplaatsing verbergt of verhult, dan wel verbergt of verhult wie de rechthebbende op een voorwerp is of het voorhanden heeft, terwijl hij weet dat het voorwerp, onmiddellijk of middellijk, afkomstig is uit enig misdrijf;
 - b hij die een voorwerp verwerft, voorhanden heeft, overdraagt of omzet of van een voorwerp gebruik maakt, terwijl hij weet dat het voorwerp, onmiddellijk of middellijk, afkomstig is uit enig misdrijf.
- 2 Onder voorwerpen worden verstaan alle zaken en alle vermogensrechten.

Art. 437ter

- 1 De handelaar aangewezen bij algemene maatregel van bestuur op grond van artikel 437, die een verordening door de raad van een gemeente ter bestrijding van heling uitgevaardigd en afgekondigd, overtreedt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van de derde categorie.
- 2 Met dezelfde straf wordt gestraft hij die van opkopen een beroep of gewoonte maakt, zonder daarvan te voren de burgemeester of een door die burgemeester aangewezen ambtenaar schriftelijk in kennis te hebben gesteld.

Bijlage 2

Indeling helinggoederen (k-codes)

	Oorspronkelijke HKS-codes	Aantal	Clustering	Code
K01	Aanhanger/oplegger/container	223	Voertuig/vaartuig	1
K02	Automaat	28	Overig	9
K03	Bloemen/planten/bomen/struiken	49	Overig	9
K04	Boeken/drukwerk/documenten	424	Overig	9
K05	Bouw-/installatiemateriaal	330	Materialen/gereedschap	6
K06	Brandkast/kluis/geldkist	277	Geld/waarde	3
K07	Brandstof/gas/elektra	110	Overig	9
K08	Buitenboordmotor	109	Voertuig/vaartuig	1
K09	Caravan	24	Voertuig/vaartuig	1
K10	Chemische producten	22	Overig	9
K11	Collie/fust	161	Sieraden/kunst	5
K12	Computerapparatuur	1.618	Hifi/computer/foto	2
K13	Cosmetica	416	Kleding	4
K14	Dieren	39	Overig	9
K15	(Edele) metalen	30	Sieraden/kunst	5
K16	Film-/fotomateriaal/optiek	1.291	Hifi/computer/foto	2
K17	Geld	2.846	Geld/waarde	3
K18	Geluid- en beeldapparatuur/drager	6.317	Hifi/computer/foto	2
K19	Gereedschap	1.256	Materialen/gereedschap	6
K20	Horloges/klokken	722	Sieraden/kunst	5
K21	Huishoudelijke artikelen/apparaten	783	Overig	9
K22	Identiteitspapieren	1.456	Identiteitspapieren	7
K23	Juwelen/sieraden	1.036	Sieraden/kunst	5
K24	Kantoormachines	345	Overig	9
K25	Kassa	33	Geld/waarde	3
K26	Kentekenbewijzen e.D.	514	Voertuig/vaartuig	1
K27	Kleding/textiel/schoeisel	2.129	Kleding	4
K28	Kunst/antiek	170	Sieraden/kunst	5
K29	Medicamenten/narcotica	116	Genotmiddel	8
K30	Meubilair/stoffering e.D.	226	Overig	9
K31	Muziekinstrument	101	Overig	9
K32	Onderdelen vaartuigen	36	Voertuig/vaartuig	1
K33	Onderdelen voertuigen	728	Voertuig/vaartuig	1
K34	Overige machines	104	Materialen/gereedschap	6
K35	Overige	307	Overig	9
K36	Portemonnee/portefeuille	1.054	Geld/waarde	3
K37	Poststukken	21	Overig	9
K38	Sleutel(s)	792	Overig	9

	Oorspronkelijke HKS-codes	Aantal	Clustering	Code
K39	Speelgoed/sportartikelen	360	Kleding	4
K40	Straatmeubilair	22	Materialen/gereedschap	6
K41	Vaartuig	78	Voertuig/vaartuig	1
K42	Vervoermiddel	10.042	Voertuig/vaartuig	1
K43	Verzamelingen	30	Sieraden/kunst	5
K44	Voeding/genotmiddelen	999	Genotmiddel	8
K45	Waardepapieren	2.309	Geld/waarde	3
K46	Wapens/munitie/springstof	117	Overig	9
K47	Zak/tas/koffer	1.221	Kleding	4

Bijlage 3

Indeling helinglocaties (e-codes)

	Oorspronkelijke HKS-codes	Aantal	Clustering	Code
E01	Aanhanger/oplegger/container	8	Overig	8
E02	Bedrijfsterrein/bedrijfspan	1.110	Bedrijf	3
E03	Boerderij/kas/tuinderij	31	Bedrijf	3
E04	Bos/heide/weiland/strand/open veld	19	Openbare ruimte	1
E05	Bouwkeet/bouwterrein	66	Bedrijf	3
E06	Bijzonder gebouw/terrein	181	Bedrijf	3
E07	Camping/recreatieoord	68	Recreatieve gelegenheid	7
E08	Clubgebouw	58	Recreatieve gelegenheid	7
E09	Drogist/apotheek	50	Winkel	4
E10	Erf/tuin/balkon	715	Privéadres	2
E11	Feest-/kermisterrein	7	Recreatieve gelegenheid	7
E12	Garage/pompstation	335	Bedrijf	3
E13	Garderobe/kleedkamer	57	Recreatieve gelegenheid	7
E14	Gokpand	12	Horecagelegenheid	6
E15	Horecabedrijf	432	Horecagelegenheid	6
E16	(Jacht)haven	34	Recreatieve gelegenheid	7
E17	Kantoor	166	Bedrijf	3
E18	Kelderbox	203	Privéadres	2
E19	Kerk/pastorie	31	Overig	8
E20	Kraam/kiosk	21	Winkel	4
E21	Markt	92	Winkel	4
E22	Openbare gelegenheid	150	Openbare ruimte	1
E23	Openbare weg	11.094	Openbare ruimte	1
E24	Opslagplaats/loods	109	Bedrijf	3
E25	Park/plantsoen	28	Openbare ruimte	1
E26	Parkeerplaats/-garage/stalling/-box	926	Openbare ruimte	1
E27	Portiek/lift/trappenhuis/keldergang	87	Openbare ruimte	1
E28	Post-/bank-wisselkantoor	224	Bedrijf	3
E29	Praktijkruimte	30	Bedrijf	3
E30	Sauna/fitnesscentrum	1	Recreatieve gelegenheid	7
E31	School/opleidingsinstituut	558	School	5
E32	Schuur	574	Privéadres	2
E33	Sekshuis/bordeel	47	Horecagelegenheid	6
E34	Sport-/speelterrein/-gebouw	249	Recreatieve gelegenheid	7
E35	Station/tram-/bushalte/vliegveld	221	Openbare ruimte	1
E36	Telefooncel	2	Openbare ruimte	1
E37	Vaarttuig	38	Privéadres	2
E38	Verpleeginr./Bejaardenhs/ziekenhs	113	Overig	8
E39	Vervoermiddel	457	Openbare ruimte	1
E40	Weekend-/tuinhuisje/caravan/tent	68	Privéadres	2
E41	Winkel	1.888	Winkel	4
E42	Woning	4.626	Privéadres	2

Bijlage 4

Tabellen behorend bij hoofdstuk 2

**Tabel 1 Aantal antecedenten, criminele en helingfeiten van
regelmatige helers**

Aantal	Antecedenten		Criminele feiten		Helingfeiten	
1	4.211	47%	-		6.650	74%
2	3.603	40%	6.650	74%	1.181	13%
3-5	863	10%	1.440	16%	613	7%
6-10	182	2%	460	5%	254	3%
11 of meer	78	1%	387	4%	239	3%
Totaal	8.937	100%	8.937	100%	8.937	100%

**Tabel 2 Intensiteit en duur van criminele loopbaan van regelmatige
helers (n=3.641)**

Lambda	Duur van criminele loopbaan				
	1-3 jaar	4-6 jaar	7-9 jaar	10 jr of meer	Totaal
< 1	242	535	316	642	1.735
< 2	492	89	36	70	687
< 3	804	20	11	20	855
3 of meer	287	32	8	37	364
Totaal	1.825	676	371	769	3.641

Tabel 3 Antecedenten van incidentele helers

	Antecedenten		Feiten		
	Aantal	Percentage	Heling (gem.)	Alle (gem.)	% Heling
1 antecedent	2.368	7%	1,39	5,78	24%
2-5 antecedenten	12.258	37%	1,30	6,78	19%
6-10 antecedenten	6.426	20%	1,73	14,35	12%
11-20 antecedenten	5.140	16%	2,48	27,49	9%
Meer dan 20 antecedenten	6.555	20%	4,19	80,09	5%
Totaal	32.747	100%	2,16	26,12	8%

**Tabel 4 Intensiteit en duur van criminele loopbaan incidentele helers
(n=16.863)**

Lambda	Duur van criminele loopbaan				
	1-3 jaar	4-6 jaar	7-9 jaar	10 jr of meer	Totaal
< 1	0	730	916	3.294	4.940
< 2	1.009	1.515	860	659	4.043
< 3	988	811	251	109	2.159
3 of meer	4.615	864	169	73	5.721
Totaal	6.612	3.920	2.196	4.135	16.863

Bijlage 5

Geraadpleegde organisaties (Expertmeetings)

Instelling	Status*
KLPD/Dienst Nationale Recherche Informatie, Recherche Expertise Kunst & Antiek - Zoetermeer	EM1
Nationale Recherche, Unit Expertise	EM1
Politie Haaglanden, Recherche Bureau Delft	EM1
Politie Haaglanden, Recherche Bureau Hoefkade	EM1
Politie Kennemerland, Bureau Beverwijk	EM1
Politie Kennemerland, Bureau Beverwijk	EM1
Politie Rotterdam-Rijnmond, Recherche District Feijenoord – Ridderster – Rotterdam	EM1
Politie Rotterdam-Rijnmond, Recherche District Feijenoord – Ridderster – Rotterdam	EM1
Politie Rotterdam-Rijnmond, Zeehavenpolitie en Expertisecentrum Haven - Rotterdam	EM1
Politieacademie – Digitale Expertise – Zutphen	EM1
Politieregio Brabant Zuid-Oost, Boven Regionaal Team Zuid Nederland	EM1
Ministerie van Justitie, Directie Sanctie- en Preventiebeleid - Den Haag	EM2
MKB-Nederland – Delft	EM2
Platform Detailhandel - Leidschendam	EM2
Platform Detailhandel - Leidschendam	EM2
Transport- en Logistiek Nederland - Zoetermeer, VNO-NCW – Den Haag	EM2
Verbond van Verzekeraars - Den Haag	EM2
Federatie Goud en Zilver, Beveiligingscommissie - Voorburg	EM3
Federatie Goud en Zilver, Beveiligingscommissie - Voorburg	EM3
Hoffmann Bedrijfsrecherche BV - Almere	EM3
Politie IJsselland, Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland in Zwolle	EM3
SNB-REACT, Stichting Namaakbestrijding – Amsterdam	EM3
Stichting Brein – Hoofddorp	EM3
Advertentiesite Speurders.nl, directie - Amsterdam	OV
Beke Onderzoeks- en Adviesbureau – Arnhem (onderzoek transportcriminaliteit)	OV
Centrale Vereniging voor ambulante Handel – Zeewolde	OV
Gemeente Beverwijk – Beverwijk	OV
Hoofdbedrijfsschap Detailhandel, Afdeling Criminaliteitsbeheersing – Den Haag	OV
Hoofdbedrijfsschap Detailhandel, Afdeling Markt-, Straat- en Rivierhandel – Den Haag	OV
Koninklijke Nederlandse Drogisten Bond KNBD – Maarssen	OV
MITEX, Mode-, Schoenen- en Sportbranche – Woerden	OV
Nederlands Centrum Criminaliteit en Rechtshandhaving – Leiden (onderzoek kunstsector)	OV
Nederlands Politie Instituut, Beleidsadvies - Den Haag	OV
Openbaar Ministerie Haarlem – Officier van Justitie belast met controles op Beverwijkse Bazaar - Haarlem	OV
Openbaar Ministerie, Parket Generaal – Persvoorlichting – Den Haag	OV
Politie Gelderland-Zuid, Bureau Digitale Recherche Oost-Nederland – Nijmegen	OV
Politie Haaglanden, Bureau Recherche Informatie – Den Haag	OV
Politie IJsselland, Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland in Zwolle	OV
Politie IJsselland, Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland in Zwolle	OV
Politie Kennemerland, Recherche Beverwijk – Beverwijk	OV
Politie Kennemerland, Recherche Beverwijk – Beverwijk	OV
Politie Kennemerland, Recherche Beverwijk – Beverwijk	OV
UNETO-VNI, Vakgroep Elektro-detailhandel – Zoetermeer	OV
Vakcentrum (Levensmiddelen) - Woerden	OV
Verbond van Verzekeraars - Den Haag	OV

* EM = deelnemers aan de verschillende expertmeetings

OV = overige geraadpleegde personen

Bijlage 6

Leden begeleidingscommissie

Voorzitter

Dhr. Prof. Dr. T. van der Beken Universiteit Gent

Leden

Mw. F. Croles	eBay
Dhr. O. Dielen	Marktplaats
Dhr. G.H.W. ten Have	Politie IJsselland, Bovenregionale Recherche Noord- en Oost Nederland in Zwolle
Mw. Drs. D. Hofstra	Ministerie van Justitie
Mw. H. Minderman	Transport- en Logistiek Nederland – Zoetermeer, VNO-NCW – Den Haag
Mw. E.J. Prins	MKB-Nederland – Delft
Dhr. Drs. F. Soeteman	Verbond van Verzekeraars – Den Haag
Dhr. G.E. Sterken	Gemeente Beverwijk
Dhr. Dr. H.C.J. van der Veen	Ministerie van Justitie / WODC
Dhr. Mr. Drs R.G.J. Wildemors	Ministerie van Justitie

Bijlage 7

Contactgegevens

IVO/Ateno

Contactadres

IVO
Heemraadssingel 194
3021 DM Rotterdam

Telefoon

010-4253366

Fax

010-2763988

E-mail

secretariaat@ivo.nl

Website

www.ivo.nl